

Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi

*Poročilo omrežja Eurydice 2014
in Eurostata*

*Izobraževanje
in usposabljanje*

Pomembni podatki o
**vzgoji in varstvu
predšolskih otrok**
v Evropi

2014

**Poročilo omrežja
Eurydice in Eurostata**

*Izobraževanje
in usposabljanje*

To publikacijo je izdala Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo:

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency
Education and Youth Policy Analysis
Avenue du Bourget 1 (BOU2 – Unit A7)
B-1049 Brussels
Tel. +32 2 299 50 58
Faks +32 2 292 19 71
E-pošta: eacea-eurydice@ec.europa.eu
Spletišče: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/>

Prosimo, citirajte publikacijo:

European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014. *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi – 2014*. Izdaja 2014. Poročilo omrežja Eurydice in Eurostata Luksemburg: Publications Office of the European Union.

ISBN 978-92-9201-631-9

doi:10.2797/27628

Publikacija je na voljo tudi v tiskani izdaji.

Besedilo je bilo končano junija 2014.

Naslov izvirnika: Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe. 2014 Edition. Eurydice and Eurostat Report.

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2014.

Reprodukcija je dovoljena le ob pravilni navedbi vira.

Študijo v slovenskem prevodu izdalo: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Za izdajatelja: Aleš Ojsteršek

Prevajanje: Saša Ambrožič Deleja

Jezikovni pregled: Petra Tomše

Uredila: Maša Vidmar

Prelom: Simetrija d.o.o.

Ljubljana, februar 2015

Publikacija je brezplačna

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

373.2(4)(0.034.2)

POMEMBNI podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi 2014 [Elektronski vir] : poročilo omrežja Eurydice in Eurostata / uredila Maša Vidmar; prevajanje Saša Ambrožič Deleja. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2015

ISBN 978-961-6101-83-7 (pdf)

1. Vidmar, Maša

278046208

PREDGOVOR

V času vedno novih izzivov je osrednja naloga evropske strategije za pametno in trajnostno rast (EU 2020) otrokom zagotoviti kakovostno predšolsko vzgojo in s tem dober začetek.

V zadnjih letih se pomembnost kakovostne predšolske vzgoje in varstva kaže v številnih skupnih študijah o politikah in usmeritvah ter programih Evropske komisije in držav članic. Od leta 2011, ko je Svet sprejel sklepe o predšolskih vzgoji in varstvu⁽¹⁾, je vse bolj prepoznan pomen vzgoje in varstva predšolskih otrok, ne le za vključevanje staršev na trg dela, temveč tudi za ublažitev socialno-ekonomskih neenakosti in, kar je najpomembnejše, za osebni razvoj otroka.

Poročilo *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok 2014*, ki sta ga skupaj izdala omrežje Eurydice in Eurostat, prispeva k prizadevanjem za določitev politik vzgoje in varstva predšolskih otrok, ki bi temeljile na resničnih podatkih. Opisi struktur, organiziranosti in financiranja sistemov predšolske vzgoje in varstva so pripravljene na podlagi povezovanja statističnih podatkov in kvalitativnih informacij. V poročilu so obravnavane analize razmer, ki so pomembne za razvoj kakovostnih storitev, kot so jih prepoznali pripravljavci politik na evropski ravni; to so dostop, vodenje in upravljanje, zagotavljanje kakovosti, cenovna dostopnost, profesionalizacija strokovnih delavcev, sodelovanje s starši in ukrepi za pomoč prikrajšanim otrokom. Namen poročila je z mednarodno primerljivimi kazalniki osvetliti pomen visoke kakovosti vzgoje in varstva predšolskih otrok. To je že drugo poročilo na to temo. Osrednja tema prvega poročila leta 2009 je bila odprava socialnih in kulturnih neenakosti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V tem poročilu so zbrani podatki 32 držav in 37 izobraževalnih sistemov.

Verjamemo, da več kot proučujemo in razmišljamo o praksah, ki jih razvijajo in izvajajo po Evropi, več se naučimo drug od drugega in lahko hitreje napredujemo pri zagotavljanju kakovostne predšolske vzgoje in varstva za dobro naših otrok, njihovih družin in družb. Upamo, da bo poročilo koristen vir za mnoge med nami – ustvarjalce politik, vzgojitelje, učitelje in ostale pedagoške strokovne delavce, starše ter širšo javnost – da bomo lahko razširili vedenje o različnih politikah in ukrepih po vsej Evropi ter začeli

---

⁽¹⁾ Sklepi Sveta o predšolski vzgoji in varstvu: zagotovimo vsem našim otrokom najboljši izhodiščni položaj za življenje v jutrišnjem svetu. 2011/C, 175/03.

sprejemati pravilne odločitve v dobro naših otrok. To je pomemben prispevek k spodbujanju nadaljnega razvoja na področju predšolske vzgoje in varstva ter oblikovanju z dokazi podprtih politik in usmeritev.

Zato smo prepričani, da bodo publikacije veseli vsi v Evropi, ki so odgovorni za oblikovanje in izvajanje programov predšolske vzgoje in varstva.

Jan Truszczyński
generalni direktor
Generalni direktorat za izobraževanje in kulturo

Walter Radermacher
generalni direktor
Eurostat

KAZALO VSEBINE

Predgovor	3
Kazalo vsebine	5
Kazalo slik	6
Oznake, okrajšave in kratice	9
Glavne ugotovitve	11
Uvod	21
POGLAVJE A – KONTEKST	25
POGLAVJE B – ORGANIZIRANOST	35
I. del – Strukture in dostop	35
II. del – Standardi in zagotavljanje kakovosti	47
III. del – Spremljanje zmogljivosti in razvoj	59
POGLAVJE C – VKLJUČENOST	65
I. del – Statistika: stopnja vključenosti	65
II. del – Povezava z dosežki in ozadjem otrok	73
POGLAVJE D – FINANCIRANJE	81
POGLAVJE E – STROKOVNI DELAVCI	103
POGLAVJE F – PEDAGOŠKI PROCES	127
I. del – Učne vsebine, pedagoški pristopi ter spremljanje	127
II. del – Prehodi	137
III. del – Sodelovanje s starši in pomoč staršem	143
POGLAVJE G – UKREPI ZA POMOČ PRIKRAJŠANIM OTROKOM	151
Viri	159
Pojmovnik	161
Informacije o nacionalnih sistemih	167
Zahvale	207

KAZALO SLIK

Poglavje A – Kontekst

Slika A1:	Delež prebivalstva v starostni skupini 0–5 let, 2013	26
Slika A2:	Stopnja rodnosti skupaj, 2000, 2005, 2012	27
Slika A3:	Projekcije sprememb v prebivalstvu v starostni skupini 0–5 let, 2013–2020 in 2013–2030	28
Slika A4:	Odstotek otrok, starih 0–5 let, ki živijo v tveganju revščine ali socialne izključenosti, 2012	29
Slika A5:	Odstotek brezposelnih gospodinjstev med gospodinjstvi z otroki, starimi 0–5 let, 2012	30
Slika A6:	Odstotek otrok, starih 0–5 let, s tujimi državljanstvom, in odstotek otrok, rojenih v tujini, 1. januar 2013	31
Slika A7:	Odstotek dvostarševskih, enostarševskih in drugih oblik gospodinjstev, v katerih živijo otroci, stari 0–5 let, 2012	33

Poglavje B – Organiziranost

Slika B1:	Organiziranost institucionalne predšolske vzgoje in varstva, 2012/2013	36
Slika B2:	Obstoj reguliranih predšolske vzgoje in varstva na domu, 2012/2013	37
Slika B3:	Trajanje porodniškega, očetovskega in starševskega dopusta z ustreznim nadomestilom (v tednih), 2013	40
Slika B4:	Zakonska pravica oziroma obvezna predšolska vzgoja in varstvo, skupaj z začetno starostjo in tedenskimi urami, 2012/2013	44
Slika B5:	Merila za dodelitev mest v institucionalnih ureditvah, ko povpraševanje presega zmogljivosti, 2012/2013	46
Slika B6:	Največje število predšolskih otrok na strokovnega delavca oziroma na skupino v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013	48
Slika B7:	Največje število otrok na varuha v reguliranih ureditvah na domu, 2012/2013	51
Slika B8:	Vidiki, ki jih urejajo predpisi o zdravju in varnosti, 2012/2013	53
Slika B9:	Organi, odgovorni za akreditacijo in evalvacijo v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	56
Slika B10:	Vidiki zunanje evalvacije institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok, 2012/2013	58
Slika B11:	Organi, odgovorni za spremljanje zmogljivosti in strateško načrtovanje v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	60
Slika B12:	Povpraševanje in zmogljivost v javno financirani institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	63

Poglavje C – Vključenost

Slika C1:	Delež vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo (otroci od 4. leta do starosti, ko vstopijo v obvezno izobraževanje) kot odstotek ustrezne starostne skupine, 2001, 2011	66
Slika C2:	Delež vključenosti v predprimarno in primarno izobraževanje (ISCED 0 in 1) po starosti, 2011	68
Slika C3:	Delež vključenosti otrok, mlajših od 3 let, v predšolsko vzgojo in varstvo po urah na teden, 2011	69

Slika C4:	Povprečno število ur na teden predšolske vzgoje in varstva, po starostni skupini otrok, 2011	71
Slika C5:	Otroci, za katere skrbijo samo starši, po starostni skupini, 2011	72
Slika C6:	Razlika v točkah, doseženih pri matematiki, povezana z vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto, petnajstletniki, 2012	74
Slika C7:	Povprečni dosežki pri branju po trajanju vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo, četrtošolci, 2011	75
Slika C8:	Razlika v dosežku pri branju, povezana z več kot enoletno vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo, za četrtošolce iz družin z nizko stopnjo izobrazbe, 2011	77
Slika C9:	Razlika v deležu vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med petnajstletniki iz prikrajšanih okolij, 2012	79

Poglavje D – Financiranje

Slika D1:	Javna in zasebna institucionalna predšolska vzgoja in varstvo, 2012/2013	82
Slika D2:	Organi oblasti, odgovorni za financiranje institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok, 2012/2013	84
Slika D3:	Trendi skupnega javnega izdatka za predprimarno izobraževanje (ISCED 0) kot odstotek BDP-ja, 2006, 2008, 2010	87
Slika D4:	Neposredni javni izdatki na otroka/učenca/dijaka/študenta in raven izobraževanja (ISCED 0, ISCED 1, ISCED 2–4, ISCED 5–6) v javnih izobraževalnih institucijah, v (tisoč) SKM, 2010	88
Slika D5:	Brezplačna vzgoja in varstvo predšolskih otrok po starosti in urah na teden, 2012/2013	91
Slika D6:	Mesečna plačila za mlajše otroke v največjih sektorjih predšolske vzgoje in varstva, v SKM, 2012/2013	94
Slika D7:	Dejavniki, ki jih upoštevajo pri odločanju o znižanju plačila ali oprostitvi plačila za predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013	95
Slika D8:	Oblike finančne pomoči za starše z otroki v predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013	98
Slika D9:	Odstotek skupnih izdatkov za izobraževanje (na ISCED 0) iz zasebnih virov, 2010	100
Slika D10:	Sheme dodatkov za starše, ki svojih otrok ne vpišejo v predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013	102

Poglavje E – Strokovni delavci

Slika E1:	Glavne kategorije strokovnih delavcev v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	105
Slika E2a:	Minimalna zahtevana izobrazba in minimalno trajanje začetnega izobraževanja za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi predšolskimi otroki v institucionalni vzgoji in varstvu, po vrsti strokovnih delavcev, 2012/2013	108
Slika E2b:	Minimalna zahtevana izobrazba in minimalno trajanje začetnega izobraževanja za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi predšolskimi otroki v institucionalni vzgoji in varstvu, po vrsti strokovnih delavcev, 2012/2013	109

Slika E3:	Zahtevana izobrazba in usposabljanje za varuhe v reguliranih ureditvah na domu, 2012/2013	111
Slika E4:	Status stalnega profesionalnega razvoja za vzgojne in varstvene strokovne delavce v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	113
Slika E5:	Alternativne karijerne poti v predšolsko vzgojo in varstvo v institucionalnih ureditvah, 2012/2013	116
Slika E6:	Specialisti za pomoč strokovnim delavcem v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, kot so določeni v predpisih/priporočilih na centralni ravni, 2012/2013	118
Slika E7:	Minimalna zahtevana izobrazba za ravnatelja v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013	120
Slika E8:	Dodatne zahteve za bodoče ravnatelje v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, kot so določene v priporočilih na centralni ravni, 2012/2013	122
Slika E9:	Vključevanje ravnateljev v pedagoške dejavnosti v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013	125

Poglavje F – Pedagoški proces

Slika F1:	Pedagoške smernice za predšolsko vzgojo in varstvo v osrednjih usmerjevalnih dokumentih za institucionalne ureditve in ureditve na domu, 2012/2013	129
Slika F2:	Učni cilji, dosežki oziroma dejavnosti za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok, kot so priporočeni v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013	131
Slika F3:	Glavni pedagoški pristopi za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok, kot so priporočeni v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013	132
Slika F4:	Spremljanje otrokovega napredka, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013	135
Slika F5:	Ukrepi za lažji prehod otrok med različnimi oblikami predšolske vzgoje in varstva oziroma v osnovno šolo, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013	137
Slika F6:	Pogoji in režim vpisa v prvo leto osnovnošolskega izobraževanja, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih (ISCED 1), 2012/2013	139
Slika F7:	Deležniki pri odločanju o odlogu vpisa v osnovno šolo (ISCED 1), 2012/2013	141
Slika F8:	Pomoč staršem v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013	144
Slika F9:	Vključevanje staršev in skupnosti v upravljanje institucij za predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013	147
Slika F10:	Pristojnosti predstavnikov staršev in skupnosti v svetih institucij predšolske vzgoje in varstva, 2012/2013	150

Poglavje G – Ukrepi za pomoč prikrajšanim otrokom

Slika G1:	Osrednji ukrepi za otroke z dodatnimi potrebami, 2012/2013	153
Slika G2:	Osrednja priporočila za posebne ukrepe pomoči otrokom z dodatnimi potrebami v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013	155
Slika G3:	Posebno usposabljanje za delo z otroki z dodatnimi potrebami, vključeno v začetno izobraževanje strokovnih delavcev v predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013	158

OZNAKE, OKRAJŠAVE IN KRATICE

Oznake držav

EU/EU-28	Evropska unija	NL	Nizozemska
BE	Belgija	AT	Avstrija
BE fr	Belgija – francoska skupnost	PL	Poljska
BE de	Belgija – nemška skupnost	PT	Portugalska
BE nl	Belgija – flamska skupnost	RO	Romunija
BG	Bolgarija	SI	Slovenija
CZ	Češka republika	SK	Slovaška
DK	Danska	FI	Finska
DE	Nemčija	SE	Švedska
EE	Estonija	UK	Združeno kraljestvo
IE	Irska	UK-ENG	Anglija
EL	Grčija	UK-WLS	Wales
ES	Španija	UK-NIR	Severna Irska
FR	Francija	UK-SCT	Škotska
IT	Italija	Države kandidatke	
HR	Hrvaška	IS	Islandija
CY	Ciper	TR	Turčija
LV	Latvija	EFTA	Države Evropskega združenja za prosto trgovino
LT	Litva		
LU	Luksemburg	LI	Lihtenštajn
HU	Madžarska	NO	Norveška
MT	Malta	CH	Švica

Statistične oznake

:	Ni podatkov	(-)	Ni primerljivo
---	-------------	-----	----------------

Okrajšave in kratice

BDP	Bruto domači proizvod
EU-28	Povprečje EU-28 zajema le podatke 28 držav članic Evropske unije
Eurostat	Statistični urad Evropske unije
IEA	Mednarodna zveza za evalvacijo izobraževalnih dosežkov
ISCED	Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
PIRLS	Mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA)
PISA	Program mednarodne primerjave dosežkov učencev (OECD)
PKM	Pariteta kupne moči
PP	Posebne potrebe
SKM	Standard kupne moči
SPR	Stalni profesionalni razvoj
VŽU	Program Vseživljenjsko učenje
ZIU	Začetno izobraževanje učiteljev

GLAVNE UGOTOVITVE

Zgodnje otroštvo je obdobje, v katerem lahko z vzgojo in izobraževanjem najbolj vplivamo na otrokov razvoj. V Evropski uniji želimo vsem otrokom omogočiti dostop in prednosti visokokakovostne vzgoje in varstva predšolskih otrok. Samo če imamo zanesljive informacije o sistemih vzgoje in varstva predšolskih otrok v Evropi, lahko prepoznamo izzive, s katerimi se soočajo evropske države, se učimo drug od drugega in razvijamo nove rešitve po meri najmlajših članov družbe.

Namen poročila *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok* je s pomočjo kazalnikov, ki jih usmerja politika in so mednarodno primerljivi, osvetliti pomen visokokakovostne vzgoje in varstva predšolskih otrok. Poročilo je omrežje Eurydice pripravilo in izdalo skupaj z Eurostatom. V njem so opisi struktur, organiziranosti in financiranja predšolske vzgoje in varstva v Evropi, ki temeljijo na statističnih in sistemskih informacijah. To je drugo poročilo na to temo. Osrednja tema prvega iz leta 2009 je bilo zmanjševanje socialnih in kulturnih neenakosti z vzgojo in varstvom predšolskih otrok.

Poročilo temelji na treh virih informacij: glavni vir so bile nacionalne enote Eurydice, ki so posredovale informacije o vzgoji in varstvu predšolskih otrok ter uveljavljenih praksah. V Eurostatu so razvili in izdelali statistične kazalnike. Iz rezultatov mednarodnih primerjav dosežkov učencev (Program za mednarodno primerjavo dosežkov učencev – PISA, Mednarodna raziskava bralne pismenosti – PIRLS) izhaja, da obstaja povezava med vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo ter dosežki učencev in njihovim ozadjem. Referenčno leto za vse informacije o politikah in usmeritvah je 2012/2013.

Glavne ugotovitve izpostavljajo številne teme, pomembne za oblikovalce politik; bralec dobi vpogled v posebne kazalnike in tako pridobi podrobne informacije. Ta vprašanja so povezana z dostopom do vzgoje in varstva, z upravljanjem in vodenjem, s financiranjem in cenovno dostopnostjo, s profesionalizacijo strokovnih delavcev, z vodstvom, s sodelovanjem staršev in na koncu z zagotavljanjem usmerjene pomoči za prikrajšane otroke.

32 milijonov otrok v Evropi je primerne starosti za vključitev v predšolsko vzgojo in varstvo

- Projekcije prebivalstva napovedujejo, da bo do leta 2030 otrok, mlajših od 6 let, manj za 7,6 odstotka. V absolutnih številkah to pomeni, da bo leta 2030 v Evropski uniji 2,5 milijona otrok manj kot v letu 2012. Število otrok naj bi najbolj upadlo v nekaterih vzhodnoevropskih državah in v Španiji (glej sl. A3).
- Takšne demografske projekcije nakazujejo zmanjšano povpraševanje po vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Samo ta trend razvoja ni dovolj, da bi zaustavili trenutno pomanjkanje mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, predvsem za mlajše otroke, s čimer se soočajo v skoraj vseh evropskih državah (glej sl. B12).

Samo v osmih evropskih državah zgodaj zagotovijo vsem otrokom mesto v predšolski vzgoji in varstvu – pogosto takoj po dopustu za nego in varstvo otroka

- V večini evropskih držav zagotovijo mesto v vzgoji in varstvu vsem predšolskim otrokom, bodisi z zakonsko pravico bodisi z obveznim vključevanjem vsaj leto dni pred vstopom v šolo. V sedmih

državah – na Hrvaškem (do septembra 2014), Islandiji in Slovaškem ter v Italiji, Litvi, Romuniji (do septembra 2014) in Turčiji – niso uvedli nobene od teh možnosti.

- V osmih evropskih državah – na Danskem, Malti (od aprila 2014), Finskem, Švedskem in Norveškem ter v Nemčiji (od avgusta 2013), Estoniji in Sloveniji – ima vsak otrok zakonsko pravico do vključitve kmalu po rojstvu, pogosto takoj po izteku dopusta za nego in varstvo otroka (glej sl. B3). V večini teh držav pravica ni formulirana v urah, ampak običajno za polni čas. Starši praviloma krijejo del stroškov izvajanja predšolske vzgoje in varstva do vstopa otroka v obvezno izobraževanje. Plačila so relativno nizka (glej sl. D6) in starši lahko zaprosijo za znižanje, odmerjeno glede na dohodke in premoženje družine (glej sl. D7).
- V vseh ostalih državah je časovna vrzel od zaključka dopusta za nego in varstvo otroka z ustreznim nadomestilom (65 odstotkov prejšnjih dohodkov) in zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva več kot dve leti. V okoli tretjini evropskih izobraževalnih sistemov (vse belgijske skupnosti, Irska, Španija, Francija, Luksemburg, Madžarska, Portugalska in vse dežele Združenega kraljestva) otroci dobijo zakonsko pravico do mesta v javno financiranih programih predšolske vzgoje in varstva, ko dopolnijo tri leta oziroma nekaj mesecev prej. Praviloma imajo otroci pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva. Običajno brezplačna vzgoja in varstvo ustrežata običajnemu šolskemu dnevu, razen na Irskem in povsod v Združenem kraljestvu, kjer zajemata le 10 do 15 ur na teden (glej sl. D7).
- V devetih državah je predšolska vzgoja obvezna leto oziroma dve pred vstopom v šolo (Bolgarija, Grčija, Ciper, Latvija, Luksemburg, Madžarska, Avstrija, Poljska in Švica). Podobno imajo otroci na Češkem in v Lihtenštajnu zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva leto oziroma dve pred vstopom v šolo. Minimalno obvezna predšolska vzgoja traja od 16 ur na teden v nekaterih avstrijskih deželah do 27,5 ure na teden na Cipru.

V večini evropskih držav sta predšolska vzgoja in varstvo ločena po starostnih obdobjih

- V najbolj razširjeni strukturi – ločen sistem – sta predšolska vzgoja in varstvo razdeljena po starosti otrok (glej sl. B1). To sta ločeni ureditvi za mlajše in starejše otroke – starostna meja je praviloma okoli starosti treh let. Za vodenje in upravljanje, urejanje s predpisi in financiranje v vzgoji in varstvu predšolskih otrok so pristojni različni organi oblasti. Smernice za izobraževanje običajno veljajo za delo s starejšimi otroki (glej sl. F1). Zahtevana izobrazba za strokovne delavce je odvisna od ureditve (glej sl. E2). Pogoji za dostop so lahko zelo različni za različne ureditve, saj imajo zakonsko pravico običajno starejši otroci in ne mlajši (glej sl. B4). Ločene sisteme z vsemi zgoraj navedenimi lastnostmi imajo v Belgiji (nemško govoreča in flamska skupnost), Italiji, Luksemburgu ter na Cipru, Poljskem in Slovaškem.
- Le v petih državah, v katerih imajo ločen sistem vzgoje in varstva predšolskih otrok, so uvedli ukrepe za enostavnejše prehajanje med ureditvami oziroma institucijami za mlajše in starejše otroke. To velja za Belgijo (flamska skupnost), Francijo, Madžarsko, Romunijo in Združeno kraljestvo (Škotska) (glej sl. F5).
- Nasprotno sta v enovitem sistemu vzgoja in varstvo predšolskih otrok organizirana enostopenjsko in se izvajata v skupni instituciji za vse starostne skupine predšolskih otrok. Otroci vse do vstopa v šolo

brez prekinitve ostajajo v eni instituciji. Za upravljanje in vodenje, urejanje s predpisi in financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok je odgovorno ministrstvo za izobraževanje. Varstvo in vzgoja mlajših otrok sta del 'zgodnjega izobraževanja' in pedagoške smernice pokrivajo celotno predšolsko obdobje (glej sl. F1). V enovitih institucijah isti vodstveni delavci vodijo vzgojo in varstvo skozi celotno predšolsko obdobje, vsi strokovni delavci pa morajo imeti enako stopnjo izobrazbe (običajno terciarno – glej sl. E2), ne glede na starostno skupino otrok. V enovitih sistemih otroci običajno dobijo zakonsko pravico ali možnost brezplačne vzgoje in varstva že zelo zgodaj. Ta oblika sistema prevladuje v večini nordijskih držav, v baltskih državah in Sloveniji ter na Hrvaškem (glej sl. B1).

- V državah, v katerih imajo predpisano največje dovoljeno število otrok na strokovnega delavca, se to število pogosto podvoji, ko otroci dopolnijo tri leta (glej sl. B6). Razlika je običajno večja v državah z ločenim sistemom, kjer začne veljati spremenjeno največje dovoljeno število, ko otroci prestopijo iz ene ureditve oziroma institucije v naslednjo. Število otrok na strokovnega delavca poskoči s štiri na sedem na Finskem in s tri do štiri na osem na Irskem in v Združenem kraljestvu (Wales, Severna Irska in Škotska). Druga skrajnost je poskok s šest do sedem na dvajset otrok v Belgiji in s šest na petindvajset otrok na Cipru.

Vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo otrok, mlajših od treh let, je nizka, leto ali dve pred vstopom v osnovno šolo(*) pa visoka

- V skoraj vseh državah povpraševanje po mestih v vzgoji in varstvu predšolskih otrok presega zmogljivosti, predvsem za mlajše otroke (glej sl. B12). V nekaj državah pa stanja zmogljivosti in povpraševanja ne spremljajo na centralni ravni (glej sl. B11).
- Vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo otrok, mlajših od treh let, je zelo nizka. V skladu z leta 2002 sprejetimi barcelonskimi cilji v zvezi z varstvom otrok naj bi do leta 2010 zagotovili varstvo 33 odstotkom otrok, ki so mlajši od treh let. V letu 2011 samo deset držav Evropske unije uresničuje barcelonske cilje. Izstopa Danska, kjer je 74 odstotkov otrok, mlajših od treh let, vključenih v predšolsko vzgojo in varstvo. Nasprotno je zelo nizek delež otrok, mlajših od treh let (okoli 10 odstotkov ali manj), vključenih v predšolsko vzgojo in varstvo v Bolgariji, Litvi in Romuniji ter na Češkem, Madžarskem, Malti, Poljskem in Slovaškem. V nekaterih od teh držav nudijo daljše dopuste za varstvo in nego otrok (glej sl. B3).
- Nasprotno pa je v predšolsko vzgojo in varstvo pred začetkom osnovnošolskega izobraževanja vključenih 93 odstotkov otrok (glej sl. C1). Nekaj držav pa je še zelo daleč od uresničitve evropskega cilja, tj. v predšolsko vzgojo in varstvo do leta 2020 vključiti najmanj 95 odstotkov otrok, in sicer od štirih let do starosti, primerne za vstop v obvezno osnovnošolsko izobraževanje. Leta 2011 je bilo v programih ISCED 0 med 70 in 79 odstotkov otrok v tej starostni skupini v Grčiji, Švici ter na Hrvaškem, Poljskem, Slovaškem in Finskem. Najmanj jih je bilo v Turčiji (43 odstotkov).

(*) Opomba urednice: Da bi slovenski bralec besedilo lažje razumel, smo angleški izraz *primary education* praviloma prevajali kot osnovna šola. Dejansko se izraz nanaša le na ISCED 1, kar pri nas predstavljata prvi dve vzgojno-izobraževalni obdobji (torej od 1. do 6. razreda).

Rezultati mednarodnih raziskav o dosežkih učencev (PISA in PIRLS) jasno kažejo prednosti vključevanja v vzgojo in varstvo predšolskih otrok

- V povprečju so učenci iz sodelujočih držav EU-28, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo pred vstopom v šolo, dosegli boljše rezultate kot njihovi vrstniki, ki niso bili vključeni, in sicer tudi za 35 točk – enakovredno skoraj celemu letu formalnega šolanja (glej sl. C6).
- Rezultati raziskave PIRLS 2011 so pokazali, da so bili otroci, ki so pred vstopom v šolo preživeli dalj časa v predšolsko vzgoji in varstvu, bolje pripravljeni za vstop v osnovnošolsko izobraževanje in uspešno nadaljevanje. Podatki za večino evropskih držav, ki so sodelovale v raziskavi PIRLS 2011, kažejo, da dlje časa, kot so otroci vključeni v predšolsko vzgojo in izobraževanje pred šolo, boljši so njihovi bralni dosežki (glej sl. C7).

Plačila staršev za vzgojo in varstvo predšolskih otrok so med evropskimi državami zelo različna, v slabi polovici držav je storitev brezplačna za otroke, starejše od treh let

- Cenovna dostopnost je zelo pomemben dejavnik za zagotavljanje dostopa do vzgoje in varstva za vse predšolske otroke, predvsem za tiste, ki to najbolj potrebujejo, tj. za otroke iz družin z nizkimi dohodki. V vseh evropskih državah starši plačajo predšolsko vzgojo in varstvo za mlajše otroke, razen v Latviji, Litvi in Romuniji (glej sl. D5). Povprečna mesečna plačila za predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok so najvišja na Irskem, v Luksemburgu, Združenem kraljestvu in Švici (glej sl. D6). V večini teh držav je za to starostno skupino prevladujoč zasebni (samofinancirani) sektor (glej sl. D1). Starši prispevajo za vzgojo in varstvo svojih otrok skozi celotno predšolsko obdobje na Danskem, Hrvaškem, Islandiji ter Norveškem in v večini nemških dežel, Estoniji, Sloveniji in Turčiji (glej sl. D5). V teh državah običajno nudijo možnosti znižanih plačil ali oprostitev plačevanja (glej sl. D7) oziroma usmerjeno pomoč družinam (prek davčne olajšave, nadomestil ali vavčerjev – glej sl. D8) tako, da je plačilo vzgoje in varstva predšolskih otrok nižje ali izravnano.
- Plačila staršev za predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok so najnižja v vzhodnoevropskih in nordijskih državah (glej sl. D6). V večini vzhodnoevropskih držav najmlajši otroci nimajo zakonske pravice do mesta v predšolski vzgoji in varstvu (glej sl. B4), zato povpraševanje presega zmogljivosti (glej sl. B12). Nasprotno pa sta v nordijskih državah vzgoja in varstvo predšolskih otrok cenovno dostopna in na voljo.
- V večini evropskih držav sta predšolska vzgoja in varstvo za starejše otroke vsaj leto ali dve pred vstopom v osnovnošolsko izobraževanje brezplačna. V skoraj polovici evropskih izobraževalnih sistemov sta predšolska vzgoja in varstvo brezplačna celo ves čas obdobja na ravni ISCED 0 (glej sl. D5). Praviloma imajo otroci v državah, kjer sta predšolska vzgoja in varstvo brezplačna, tudi zakonsko pravico do mesta oziroma so izvajalci vsem otrokom v okolišju dolžni zagotoviti mesto v javno financirani predšolski vzgoji in varstvu (glej sl. B4). V državah, kjer otroci nimajo zakonske pravice oziroma vključevanje ni obvezno, pogosto primanjkuje prostih mest v programih vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej sl. B12).
- Podatki Eurostata kažejo, da gospodinjstva v povprečju prispevajo 14,4 odstotka izdatka za izobraževanje na ravni ISCED 0 (glej sl. D9). Tu gre predvsem za izdatke gospodinjstev za šolnine

in vsa druga plačila izobraževalnim institucijam za dodatne storitve, kot so prehrana, zdravstvena služba ter prevoz otrok. V tej številki so upoštevana tudi znižanja in oprostitve plačil (glej sl. D7) ter posredna pomoč družinam (oprostitvev plačevanja davka, nadomestil ali vavčerjev – glej sliko D8).

Lokalne oblasti pogosto financirajo predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok, za starejše otroke se del stroška krije iz državnega proračuna

- Zasebni sektor ima pogosto pomembnejšo vlogo v predšolski vzgoji in varstvu mlajših otrok, medtem ko z javnimi sredstvi podpirajo predšolsko vzgojo in varstvo starejših otrok. Institucionalna vzgoja in varstvo predšolskih otrok sta v celoti javna ali javno subvencionirana v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Estoniji, Litvi, Latviji in Sloveniji ter na Danskem, Finskem, Švedskem, Islandiji in na Norveškem (glej sl. D1).
- Najbolj pogost način financiranja je kombinacija državnih in lokalnih sredstev (glej sl. D2). Običajno ta kombinacija zrcali delitev na sredstva za infrastrukturo in na stroške delovanja, vendar se med državami razlikuje, katera raven je pristojna za kateri element financiranja. Lokalne oblasti financirajo predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok v tretjini evropskih izobraževalnih sistemov. V več državah iz državnega proračuna namenijo dodatna sredstva za otroke z dodatnimi izobraževalnimi potrebami.

Minimalna zahtevana izobrazba za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi otroki, je študijski program 1. stopnje

- V večini držav skupine v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu vključujejo tri tipe strokovnih delavcev (glej sl. E1): strokovni delavci za vzgojo, ki imajo terciarno stopnjo izobrazbe (1. stopnja); strokovni delavci za varstvo, ki imajo najmanj srednješolsko(*) ali posekundarno neterciarno stopnjo izobrazbe; pomožni delavci/pomočniki, ki bodisi niso kvalificirani bodisi imajo srednješolsko izobrazbo (glej sl. E2).
- Strokovni delavci za vzgojo so zaposleni v vseh ureditvah za starejše otroke in v dveh tretjinah ureditev za mlajše otroke. V Franciji in Italiji ter na Portugalskem in Islandiji morajo imeti strokovni delavci za predšolsko vzgojo in varstvo starejših otrok najmanj študijski program 2. stopnje (glej sl. E2).
- V desetih državah imajo lahko strokovni delavci, ki delajo z mlajšimi predšolskimi otroki, le srednješolsko izobrazbo (Belgija, Češka, Italija, Ciper, Luksemburg, Poljska, Romunija, Združeno kraljestvo, Lihtenštajn in Švica). V dveh državah strokovni delavci, ki delajo z mlajšimi predšolskimi otroki, ne potrebujejo nobene formalne izobrazbe (Irska in Slovaška, glej sl. E2).
- Le v polovici evropskih držav je stalni profesionalni razvoj obvezen za strokovne delavce v predšolski vzgoji in varstvu mlajših otrok. V večini držav pa je obvezen za strokovne delavce v predšolski vzgoji in varstvu starejših otrok. Stalni profesionalni razvoj je neobvezen na Danskem, Irskem, Cipru, Švedskem in Norveškem (glej sl. E4).

(*) Opomba urednice: Da bi slovenski bralec besedilo lažje razumel, smo angleški izraz *upper secondary education* prevajali kot srednješolska izobrazba. Dejansko se izraz nanaša na ISCED 3, ki je lahko v nekaterih državah še del obveznega izobraževanja.

V večini držav morajo imeti ravnatelji institucij za predšolsko vzgojo in varstvo ustrezne izkušnje, le v nekaterih opravljajo tudi posebno usposabljanje za vodenje

- Za visoko kakovost v vzgoji in varstvu predšolskih otrok je pomembno tudi dobro vodenje. Ravnatelji institucij za vzgojo in varstvo predšolskih otrok se soočajo s številnimi nalogami. Zadolženi niso samo za organizacijo izvedbe vzgoje in izobraževanja, temveč tudi za vodenje finančnih in človeških virov. Minimalna izobrazba, ki jo mora imeti ravnatelj v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, je pogosto študijski program 1. stopnje. Nižjo izobrazbo od terciarne imajo lahko ravnatelji na Češkem ter v Nemčiji in Avstriji, in sicer za celotno obdobje predšolske vzgoje in varstva. Na Slovaškem imajo ravnatelji nižjo izobrazbo od terciarne le v institucijah, ki izvajajo programe za starejše otroke, medtem ko na Madžarskem, Poljskem in Malti ter v Luksemburgu, Lihtenštajnu in Švici to velja za ravnatelje v institucijah za mlajše predšolske otroke. Poleg tega za ravnatelje na Danskem, Irskem, Švedskem in v Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irska) ni določena minimalna zahtevana izobrazba (glej sl. E7).
- V večini držav so poklicne izkušnje v vzgoji in varstvu predšolskih otrok temeljni pogoj za mesto ravnatelja v tovrstnih institucijah (glej sl. E8). Običajno se zahteva od dve do pet let izkušenj, ponekod tudi do deset let, na primer na Cipru in Malti (v institucijah za otroke, starejše od treh let).
- V nekaterih državah morajo imeti bodoči ravnatelji tako poklicne kot administrativne izkušnje ter pridobiti dodatna znanja v posebnem programu usposabljanja za ravnatelje. To velja za ravnatelje vseh institucij v Estoniji in Združenem kraljestvu (Škotska) ter za ravnatelje institucij za predšolsko vzgojo in varstvo starejših otrok v Bolgariji in Romuniji ter na Češkem (javne institucije), Malti in Poljskem (glej sl. E8).

V vseh državah so določili učne cilje, povezane z napredkom in razvojem otrok

- Kakovost v vzgoji in varstvu predšolskih otrok je v veliki meri odvisna od učinkovitosti poučevanja in učenja. Zato v vseh evropskih državah veljajo pedagoške smernice, ki jih pripravijo z namenom izboljšanja kakovosti predšolske vzgoje in varstva. Vendar pa takšne smernice v skoraj polovici držav pripravijo le za predšolsko vzgojo in varstvo otrok, starejših od treh let. Pri mlajših je pogosto poudarek le na varstvu (glej sl. F1).
- V vseh evropskih državah so določeni cilji, povezani z osebnim, čustvenim in socialnim razvojem ter jezikovnimi spretnostmi in sposobnostjo komuniciranja starejših otrok. V nekaterih državah sta zadnja dva cilja določena tudi za mlajše otroke. Skoraj povsod sta telesni razvoj in zdravstvena vzgoja vključena tako za mlajše kot za starejše otroke. Poleg tega v večini držav tako pri mlajših kot starejših otrocih razvijajo umetniška znanja in spretnosti ter dojemanje oziroma razumevanje sveta. Pismenost, numerično in logično sklepanje kot tudi prilagajanje na življenje v šoli pogosteje razvijajo pri starejših otrocih (glej sl. F2).

- Večina držav ima priporočila o načinih in pristopih vzgoje in izobraževanja, ki jih morajo institucije sprejeti. Običajno so pristopi povezani z vzpostavljanjem pravega ravnovesja med dejavnostmi, ki jih vodijo odrasli, in dejavnostmi, ki jih spodbudijo otroci, ter med skupinskimi in individualnimi dejavnostmi. V skoraj polovici držav poudarjajo prosto igro. Priporočila so običajno zasnovana široko in večkrat so institucije avtonomne pri razvijanju svojih kurikulumov in izbiri metod (glej sl. F3).

V večini držav redno spremljajo napredek otrok in so pozorni zlasti na prehod iz predšolske vzgoje in varstva v osnovno šolo

- Spremljanje napredka in dosežkov otrok je pomembna naloga strokovnih delavcev v ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok. Namen spremljanja je oceniti učinkovitost poučevanja in učenja ter prepoznati potrebe otrok in morebitne težave. V vseh državah preverjajo napredek tako, da otroke stalno opazujejo. Pisna poročila o spremljanju starejših otrok pogosto temeljijo ravno na opazovanju (glej sl. F4).
- V več državah so otrokova pripravljenost na šolo, zrelost ter jezikovne spretnosti in znanja pogoj za vključitev v osnovno šolo. Otroku, ki ne izpolnjuje teh pogojev, se šolanje odloži, tudi če je dopolnil uradno določeno starost za vstop v šolo (glej sl. F6).
- Prestop iz predšolske vzgoje in varstva v osnovnošolsko izobraževanje je eden od prehodov, s katerimi se otroci soočijo že zgodaj. Skoraj v vseh državah so pripravili in sprejeli centralne smernice oziroma ukrepe za lažje prilagajanje otrok in njihovih družin novemu okolju. Ti ukrepi se zelo razlikujejo in zajemajo različne deležnike (glej sl. F5).

V številnih državah priporočajo, da institucije/ureditve predšolske vzgoje in varstva zagotovijo pomoč staršem in jih vključujejo v upravljanje

- Z učinkovitim partnerstvom med izvajalci vzgoje in varstva predšolskih otrok, družinami in širšo skupnostjo ustvarjamo boljše razmere za otrokovo učenje. Zato v večini evropskih držav izpostavljajo pomembno vlogo, ki jo ima sodelovanje oziroma partnerstvo s starši. V več državah so na osrednji ravni pripravili priporočila o vrstah podpore oziroma pomoči, ki jih morajo izvajalci predšolske vzgoje in varstva nuditi staršem. Pogovorne ure in smernice o tem, kako spodbujati učenje doma, sta dve najbolj pogosti obliki podpore. Med manj pogostimi oblikami pomoči so programi za starše in obiski na domu. V primeru izvajanja takšne pomoči gre predvsem za otroke iz prikrajšanih okolij ali ranljivih skupin (glej sl. F8).
- Spodbujati starše in predstavnike skupnosti k participaciji v upravljanju institucij za vzgojo in varstvo predšolskih otrok je eden od možnih načinov, kako vključiti starše in predstavnike skupnosti v dejavnosti predšolske vzgoje in varstva (glej sl. F9). Na splošno starši pogosteje kot predstavniki skupnosti sodelujejo v teh procesih. Bolj pogosto se tudi vključujejo v upravljanje institucij za predšolsko vzgojo in varstvo starejših otrok. Predstavniki staršev in skupnosti običajno sodelujejo pri zadevah, povezanih z vsakodnevnimi dejavnostmi v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Manj pa se ukvarjajo z izobraževalnimi vsebinami, načini poučevanja in cilji ter izbiro učnega gradiva (glej sl. F10).

V večini evropskih držav imajo regulirane ureditve na domu, vendar je zahtevano usposabljanje za varuhe pogosto razmeroma kratko

- V večini izobraževalnih sistemov obstajajo regulirane ureditve na domu (glej sl. B2). Ponudba na domu je pomemben sestavni del sistemov le v Belgiji, Nemčiji, Franciji in Združenem kraljestvu ter na Danskem, Finskem in Islandiji. Večinoma je namenjena mlajšim otrokom. V Nemčiji in Franciji so ureditve na domu in institucionalne ureditve za otroke, mlajše od treh let, v zakonodaji obravnavane enako.
- V državah, v katerih so ureditve na domu pomemben sestavni del področja predšolske vzgoje in varstva, pedagoške smernice, če te obstajajo, veljajo tako za institucionalno ureditev kot tudi za ureditev na domu (glej sl. F2). V Belgiji (nemško govoreča skupnost) in Islandiji ter na Švedskem so za predšolsko vzgojo in varstvo na domu opredeljeni le splošni cilji. V Belgiji (flamska skupnost) in Franciji nimajo pedagoških smernic za izvajanje predšolske vzgoje in varstva na domu.
- V državah, kjer je določeno največje število otrok na varuha v ureditvah na domu, je to od štiri do šest (glej sl. B7). Največje število je večje (osem otrok) le v flamski skupnosti v Belgiji. Omejitve so podobne, ponekod tudi nižje od tistih, ki veljajo za otroke, mlajše od treh let, v institucionalnih ureditvah.
- Največkrat morajo delavci v ureditvah na domu opraviti poseben program usposabljanja. Takšni programi so pogosto precej kratki, vendar tudi tu obstajajo velike razlike – med osemnajst in tristo ur (glej sl. E3).
- Le v šestih izobraževalnih sistemih (Danska, Ciper, Luksemburg, Malta, Združeno kraljestvo, Škotska in Norveška) velja enaka minimalna zahtevana izobrazba za strokovne delavce tako v ureditvah na domu kot institucionalnih ureditvah. V štirih izobraževalnih sistemih za varuhe nista določena niti najnižja zahtevana izobrazba niti obvezno usposabljanje, tj. v Belgiji (nemško govoreča skupnost in flamska skupnost), Lihtenštajnu, na Irskem in Slovaškem (glej sl. E3).

Prikrajšani otroci se manj vključujejo v predšolsko vzgojo in varstvo, čeprav v večini držav nudijo staršem pomoč, ki je odvisna od dohodkov in premoženja družine

- Eden od štirih otrok, mlajših od šest let, v Evropi je izpostavljen tveganju revščine ali socialne izključenosti in bo morda potreboval posebne ukrepe podpore na svoji izobraževalni poti. Skoraj vsak drugi otrok v Bolgariji (51,4 odstotka) in Romuniji (47,4 odstotka) je izpostavljen tveganju revščine ali socialne izključenosti. Druge države, v katerih je odstotek občutno višji od povprečja EU, so: Grčija, Hrvaška, Italija, Latvija, Madžarska in Združeno kraljestvo; v vseh je delež višji od 30 odstotkov (glej sl. A4).
- Vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo ima večji pozitiven učinek na bralne dosežke prikrajšanih otrok kot na bralne dosežke njihovih vrstnikov, ki niso prikrajšani. Podatki raziskave PIRLS 2011 so pokazali, da imata predšolska vzgoja in varstvo večji učinek na bralne dosežke otrok iz nizko izobraženih družin kot na otroke, ki imajo vsaj enega od staršev s terciarno izobrazbo (glej sl. C8). Rezultati raziskave PISA 2012 pa so pokazali, da so bili prikrajšani učenci (otroci z nizkim

socialno-ekonomskim statusom, iz slabo izobraženih in priseljenskih družin) manj verjetno vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo za več kot leto dni (glej sl. C9).

- Večja vključenost otrok iz prikrajšanih okolij je ena od prednostnih nalog evropskih politik in usmeritev na področju vzgoje in varstva predšolskih otrok. V petindvajsetih evropskih državah pri določanju znižanja plačil staršev upoštevajo višino družinskih prejemkov (glej sl. D7). V predšolski vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Latviji ter na Madžarskem in Slovaškem otrokom iz zelo revnih družin zagotovijo brezplačno prehrano. V nekaterih drugih izobraževalnih sistemih (Belgija (flamska skupnost), Bolgarija, Slovaška, Madžarska, Portugalska in Lihtenštajn) družina prejme dodatek, če so otroci vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo.

V večini evropskih držav izvajajo ukrepe pomoči za prikrajšane otroke; najpogosteje je pomoč usmerjena na jezikovni razvoj

- V večini izobraževalnih sistemov poskušajo doseči otroke, ki se morda soočajo z učnimi težavami zaradi okolij, iz katerih prihajajo. S pomočjo kulturnih oziroma jezikovnih meril (v večini evropskih držav so pomembna tudi socialno-ekonomska in geografska merila) tako poskušajo prepoznati skupine, ki so najbolj ogrožene. V tretjini držav kombinirajo takšen način določanja ciljne skupine s prepoznavanjem individualnih potreb otrok. Zgolj individualni pristop je redkost (glej sl. G1).
- Pomoč pri učenju jezika je najbolj pogosta oblika centralizirane pomoči za prikrajšane otroke in je običajno usmerjena na otroke priseljence ali otroke, ki so pripadniki narodnostne manjšine (glej sl. G2). V večini držav, v katerih živi veliko tujih državljanov ali v tujini rojenih oseb (glej sl. A6), so na centralni ravni sprejeli priporočila za izvajanje programov pomoči pri učenju jezika. Vendar pa pri izvajanju učne pomoči otrokom z jezikovnimi težavami redko sodelujejo strokovni delavci, ki so pripadniki manjšine ali imajo migrantsko ozadje (glej sl. G2).
- V večini evropskih držav je posebno usposabljanje za delo s predšolskimi otroki z dodatnimi potrebami del programa začetnega izobraževanja strokovnih delavcev. Medtem ko je v nekaterih državah posebno usposabljanje obvezno za vse strokovne delavce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok (Belgija – francoska skupnost, Danska, Španija, Francija, Avstrija, Slovenija in Turčija), je v drugih obvezno samo za strokovne delavce, ki se pripravljajo za delo s starejšimi otroki (Romunija, Slovaška in Švica) (glej sl. G3). V šestnajstih izobraževalnih sistemih priporočajo programe za stalni profesionalni razvoj, ki so posebej oblikovani in pripravljani za strokovne delavce, ki delajo s prikrajšanimi otroki, in sicer pogosteje za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi otroki (glej sl. G2).
- V večini držav timom pri vzgoji in varstvu predšolskih otrok pomagajo pedagoški psihologi in logopedi; pomoč strokovnjakov, specializiranih za poučevanje branja in matematike, je redka. V nekaterih državah multidisciplinarni timi izvajajo pomoč individualno ali v manjših skupinah, in sicer v svojih prostorih ali na lokaciji vzgoje in varstva predšolskih otrok. To velja za Belgijo (nemško govoreča skupnost), Irsko, Luksemburg, Madžarsko, Slovenijo in Združeno kraljestvo (Škotska) (glej sl. E6).

UVOD

V različnih političnih dokumentih Evropske unije sta zelo poudarjena pomen in potreba po kakovostni predšolski vzgoji in varstvu. V nedavno sprejetih sklepih Sveta o vzgoji in varstvu predšolskih otrok⁽²⁾ je osvetljen širok nabor kratkoročnih in dolgoročnih prednosti predšolske vzgoje in varstva tako za posameznika kot za družbo. Zgodnje otroštvo je ravno tisto obdobje, v katerem lahko z vzgojo in izobraževanjem najbolj vplivamo na otrokov nadaljnji razvoj. Prednosti vlaganja v kakovostno predšolsko vzgojo in varstvo se kažejo predvsem v zmanjšanju bremena družbe, da izgublja svoje talente, in zmanjševanju javnih izdatkov za socialno varstvo, zdravstvo in celo sodstvo. Kakovostna predšolska vzgoja in varstvo postavljata trdne temelje za uspešno vseživljenjsko učenje, kar prinaša prednosti predvsem prikrajšanim otrokom. To je temelj, na katerem je možno graditi boljši in pravičnejši izobraževalni sistem. Ni treba posebej poudarjati, da sta zbiranje in obdelava zanesljivih informacij o sistemih vzgoje in varstva predšolskih otrok izjemno pomembna, če želimo, da se ta pričakovanja uresničijo.

V poročilu omrežja Eurydice *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi 2014* bralec s pomočjo kazalnikov, ki jih usmerja politika in so mednarodno primerljivi, spozna, kaj pomeni visoka kakovost v predšolski vzgoji. To je drugo poročilo na to temo. Osrednja tema prvega iz leta 2009 je bilo zmanjševanje socialnih in kulturnih neenakosti z vzgojo in varstvom predšolskih otrok.

To poročilo, ki je pripravljeno v sodelovanju z Eurostatom, kombinira statistične podatke in informacije o sistemih ter tako prikaže strukturo, organiziranost in financiranje predšolske vzgoje in varstva v Evropi. Zajema številne specifične teme, ki so pomembne za oblikovalce politik, kot so dostop, upravljanje, zagotavljanje kakovosti, cenovna dostopnost, strokovna usposobljenost delavcev, vodenje, vključevanje staršev in ukrepi za pomoč prikrajšanim otrokom.

Obseg

To poročilo zajema **vzgojo in varstvo predšolskih otrok** od rojstva do vstopa v osnovnošolsko izobraževanje, ki sta urejena z nacionalno zakonodajo. To pomeni, da izpolnjuje določene predpise, minimalne standarde oziroma gre skozi postopek akreditacije. Vključuje:

- javni sektor, zasebni sektor in nepridobitni sektor (prostovoljstvo) – tako javno financirani kot samofinancirani zasebni/nepridobitni sektor;
- institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo ter predšolsko vzgojo in varstvo na domu – vendar sta zajeta samo regulirana predšolska vzgoja in varstvo na domu izvajalca; varstvo doma (tj. varstvo otroka na njegovem domu) ni zajeto.

Zajete so zgolj 'prevladujoče' ureditve vzgoje in varstva oziroma najbolj pogoste oblike izvajanja vzgoje in varstva, ki so na voljo vsem predšolskim otrokom. Poročilo ne zajema:

- programov, ki se izvajajo izven običajnih ur, na primer jutranje varstvo, podaljšano bivanje in počitniški programi;
- 'posebnih' programov, tj. programov, ki se izvajajo v bolnišnicah, domovih za sirote ali drugih podobnih institucijah;

⁽²⁾ Sklepi Sveta o predšolski vzgoji in varstvu: zagotovimo vsem našim otrokom najboljši izhodiščni položaj za življenje v jutrišnjem svetu. 2011/C, 175/03.

- pilotnih, poskusnih ali začasnih programov vzgoje in varstva predšolskih otrok;
- 'odprtih' storitev predšolske vzgoje, ki jih organizirajo za otroke in njihove družine, na primer igralne skupine, odprti vrtci, centri za matere in otroke.

Poročilo *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi 2014* zajema dvaintrideset evropskih držav (sedemintrideset izobraževalnih sistemov), ki so del omrežja Eurydice v okviru programa Vseživljenjsko učenje (2007–2013), razen Nizozemske. Podatki Eurostata in mednarodnih raziskav o znanju učencev so prikazani le za države, ki sodelujejo v programu Vseživljenjsko učenje.

Struktura in vsebina poročila

Poročilo ima sedem poglavij: *Kontekst, Organiziranost, Vključenost, Financiranje, Strokovni delavci, Pedagoški proces in Ukrepi pomoči za prikrajšane otroke*.

Na koncu so zbrane informacije o nacionalnih sistemih predšolske vzgoje in varstva, ki nudijo pregled najpomembnejših lastnosti sistema vzgoje in varstva v posameznih državah. Informacije o nacionalnih sistemih za vsako državo vključujejo diagram glavnih elementov v strukturi vzgoje in varstva predšolskih otrok, opis glavnih oblik, deleže vključenosti, plačila staršev za celodnevno vzgojo in varstvo ter tudi povzetek trenutno pomembnih reform.

Viri

Poročilo temelji na treh virih informacij: glavni vir so bile nacionalne enote Eurydice, ki so posredovale informacije o politikah ter uveljavljenih praksah v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V Eurostatu so razvili in izdelali statistične kazalnike. Prek rezultatov mednarodnih raziskav o dosežkih učencev (Program za mednarodno primerjavo dosežkov učencev – PISA, Mednarodna raziskava bralne pismenosti – PIRLS) so proučevali povezave med vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo, dosežki učencev in okoljem, iz katerega otrok izhaja (t. i. otrokovo ozadje).

Zbiranje podatkov Eurydice

Kazalniki omrežja Eurydice zajemajo podatke predvsem iz zakonskih dokumentov in državnih predpisov ali drugih uradnih dokumentov o izobraževanju. Če je proučevana vsebina v pristojnosti lokalnih oblasti ali posamezne institucije, torej ni regulirana na centralni ravni, je to v slikah jasno označeno.

Podatki omrežja Eurydice so običajno kvalitativne narave in nudijo splošen prikaz sistemov vzgoje in varstva predšolskih otrok v Evropi. V analizi so predstavljene glavne strukture, najbolj pogoste oblike organizacije in ureditev ter pomembne razlike med sistemi vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Referenčno leto za vse podatke, povezane s politikami in usmeritvami, je šolsko leto 2012/2013. Zajete so tudi določene pomembne reforme, ki so jih v posameznih državah začeli uresničevati v referenčnem letu 2012/2013 (in tudi po tem obdobju).

Zbiranje statističnih podatkov Eurostat

Podatki Eurostata izhajajo bodisi iz Eurostatove zbirke podatkov (na voljo na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/education/data/database>), pridobljene marca 2014 ali februarja 2014.

Referenčno leto za Eurostatove podatke je odvisno od zbiranja podatkov in teme: od 2010 za kazalnike financiranja do 2013 za demografsko statistiko.

ZBIRKA PODATKOV UOE

Tri organizacije (UNESCO/OECD/EUROSTAT) s skupnim vprašalnikom UOE vsako leto zbirajo mednarodno primerljive podatke o najpomembnejših vidikih izobraževalnih sistemov, in sicer iz administrativnih virov.

ZBIRKA STATISTIČNIH DEMOGRAFSKIH PODATKOV

Državni demografski podatki se zbirajo z vsakoletnimi vprašalniki, ki jih izpolnijo državni statistični uradi. Letne državne ocene števila prebivalstva temeljijo bodisi na zadnjem popisu bodisi na podatkih iz registrov prebivalstva.

ANKETA O DELOVNI SILI (ADS)

Vsakoletna anketa se izvaja že od leta 1983. To je glavni vir statističnih podatkov o zaposlovanju in stanju brezposelnosti v Evropski uniji. Anketa je pripravljena za posameznike in gospodinjstva. Vprašanja obravnavajo predvsem zaposlovanje in iskanje zaposlitve.

ZBIRKA PODATKOV O SISTEMIH NACIONALNIH RAČUNOV

Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov je mednarodno primerljiv računovodski okvir za sistematično in podrobno opisovanje 'celotnega gospodarstva' (npr. regije, države ali skupine držav), njegovih sestavnih delov in odnosov z drugimi 'celotnimi gospodarstvi'.

STATISTIČNI PODATKI O DOHODKIH IN ŽIVLJENJSKIH POGOJIH (EU-SILC)

EU-SILC zbira aktualne ter primerljive presečne in vzdolžne večdimenzionalne mikropodatke o dohodkih, revščini, socialni izključenosti in življenjskih pogojih. Ciljno prebivalstvo za področje otroškega varstva so vsi člani gospodinjstva, mlajši od dvanajst let.

Mednarodne raziskave dosežkov učencev

S pomočjo mednarodnih podatkov o dosežkih učencev lahko proučimo, ali učenci, ki so bili vključeni v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, dosegajo boljše rezultate kot njihovi vrstniki, ki niso bili, ter ali se otroci iz določenih družin bolj verjetno vključujejo v predšolsko vzgojo in varstvo kot drugi.

Rezultati različnih raziskav se rahlo razlikujejo v svojem osrednjem namenu in ciljni skupini. V OECD Programu mednarodne primerjave dosežkov učencev (PISA) preverijo in izmerijo znanje in spretnosti učencev, starih petnajst let, v branju, matematiki in naravoslovju. V večini držav učenci v tej starosti zaključujejo obvezno izobraževanje. Med spremljanjem dosežkov na treh glavnih predmetnih področjih se v raziskavi PISA posebej osredotočijo na eno področje – v pričujočem poročilu so nedavno objavljeni rezultati raziskave PISA 2012, v kateri je bil poudarek na matematiki.

IEA Mednarodna raziskava bralne pismenosti (PIRLS) meri bralne dosežke učencev, ki se večinoma šolajo četrto leto – v raziskavi so označeni kot 'učenci četrtega razreda'. V večini držav so otroci stari okoli deset let in so v osnovnošolskem izobraževanju. V tem poročilu so zajeti rezultati zadnje raziskave PIRLS, ki so jo opravili v letu 2011.

PISA je postavila vprašanje o vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo neposredno učencem, medtem ko so v raziskavi PIRLS vprašali starše in skrbnike, in sicer v okviru daljšega sklopa vprašanj o pripravah na osnovnošolsko izobraževanje. PISA pridobi le podatke o tem, ali so bili učenci vključeni v predšolsko vzgojo: (i) eno leto ali manj kot eno leto, (ii) več kot eno leto, (iii) sploh niso bili vključeni. PIRLS pa omogoči bolj natančno opredelitev števila let vključenosti v vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

Partnerstva in metodologija

Podrobnejši vprašalnik o politikah in usmeritvah v vzgoji in varstvu predšolskih otrok so pripravili skupaj z nacionalnimi enotami omrežja v Enoti za analizo politik in usmeritev za izobraževanje in mladino, ki deluje pod okriljem Izvajalske agencije za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo (EACEA). Odgovore so pripravili v nacionalnih enotah Eurydice (prispevki držav). V Eurostatu so pripravili in izdelali statistične kazalnike.

Vso analitično vsebino, ki temelji na kvalitativnih in kvantitativnih podatkih, so pripravili v Enoti za analizo politik in usmeritev za izobraževanje in mladino pod okriljem EACEA. Enota je odgovorna tudi za končno objavo in postavitve poročila ter za vse priprave zemljevidov, diagramov in drugega grafičnega gradiva.

Celotno poročilo so pregledali v omrežju Eurydice in Eurostatu.

Predstavitev vsebine

Vrednosti, ki so povezane s posameznim kvantitativnim kazalnikom, so izpisane v preglednici pod diagramom. Skoraj povsod je k slikam dodano metodološko pojasnilo in takoj zatem opombe k podatkom držav. V metodološkem pojasnilu so za pravilno razumevanje kazalnika in slike podrobno pojasnjeni terminologija in konceptualni vidiki. Opombe k podatkom držav vsebujejo informacije, potrebne za pravilno tolmačenje slike za posamezno državo.

Glavno besedilo in številne slike pogosto prikazujejo razliko med ureditvami predšolske vzgoje in varstva za 'mlajše' otroke in za 'starejše' otroke. Informacije o nacionalnih sistemih označujejo, katere institucionalne ureditve v posamezni državi vključujejo 'mlajše' in katere 'starejše' otroke. Več slik prikazuje razlike med 'nekaterimi vrstami institucij' in 'vsemi vrstami institucij'. Če posamezni predpisi ne veljajo za vse ureditve, je to označeno v opombah k podatkom držav.

Oznake držav, statistične oznake in okrajšave ter kratice so izpisane na začetku poročila. Pojmovnik in uporabljena statistična orodja se nahajajo na koncu poročila.

Seznam vseh slik v poročilu je tudi na začetku publikacije.

Vsi, ki so kakor koli sodelovali pri tem skupnem projektu, so navedeni v seznamu na koncu poročila.

Elektronska različica

Elektronska različica poročila *Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi 2014* je brezplačno dostopna na spletiščih omrežja Eurydice (<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/>) in Eurostata (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/release_calendars/publications).

KONTEKST

V tem poglavju so s pomočjo Eurostata zbrani najpomembnejši demografski podatki, ki jih potrebujemo, če želimo celovito razumeti vsebine evropskega poročila o vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

Na začetku tega poglavja so obravnavani podatki o deležu otrok, mlajših od šest let, ki živijo v Evropi. Tako si bralec lahko ustvari jasno predstavo o tem, kolikšno število otrok je zajetih v usmeritvah in politikah za predšolsko vzgojo in varstvo. Kazalniki v nadaljevanju obravnavajo najpomembnejše demografske trende z vidika plodnosti. Vključujejo tudi trenutno projekcijo števila otrok, mlajših od šest let, za leti 2020 in 2030. Tovrstne demografske projekcije nakazujejo zmanjšano povpraševanje po vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Samo ta trend pa ni dovolj, da bi zaustavili trenutno pomanjkanje mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, predvsem za mlajše otroke, s čimer se soočajo v skoraj vseh evropskih državah (slika B12).

V tem poglavju so opisani dejavniki tveganja, ki lahko imajo negativen vpliv na otrokovo izobraževanje. V poglavju je prikazan delež predšolskih otrok, ki jim grozita revščina ali socialna izključenost, ter število otrok, ki živijo v brezposelnih gospodinjstvih. Za oceno o tem, koliko otrok ima morda migrantsko ozadje in zato potrebujejo posebno pomoč pri učenju jezika, je naveden tudi delež predšolskih otrok, ki imajo tuje državljanstvo ali ki so bili rojeni v tujini. Prek kazalnika o deležu otrok, ki živijo v dvostarševskih, enostarševskih družinah in 'drugih' oblikah družine, bralec izve, v kakšnih družinskih okoljih živijo otroci v različnih evropskih državah. To podpoglavje predstavlja kontekst k poglavju D, v katerem so predstavljene možnosti zmanjšanih plačil in posebnih ukrepov finančne pomoči, ter k poglavju G, v katerem so obravnavani posebni ukrepi pomoči, ki so namenjeni otrokom iz prikrajšanih okolij.

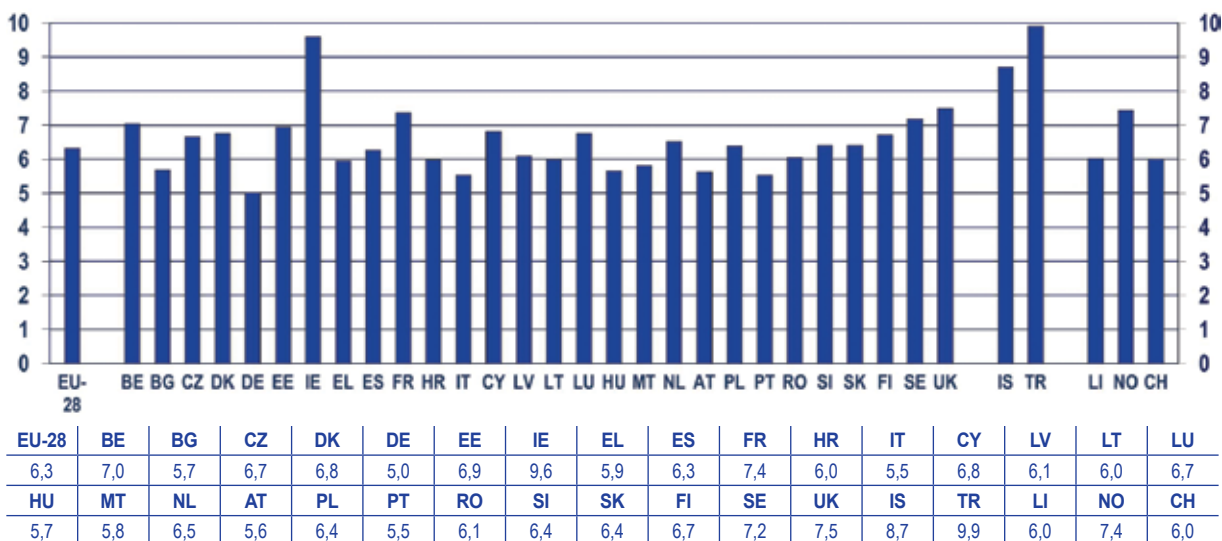
OKOLI ŠEST Odstotkov prebivalcev Evrope je mlajših od 6 let

Trenutno je delež otrok, mlajših od šest let, v EU-28 6,3 odstotka vseh prebivalcev. Leta 2013 je bilo absolutno število otrok te starostne skupine v Evropi dvaintrideset milijonov (32.003.394). V večini držav sta predšolska vzgoja in varstvo namenjena predvsem tem otrokom, za katere je vključitev tudi koristna.

Leta 2013 so bile razlike med evropskimi državami v deležu otrok, mlajših od šest let, majhne. V več kot tretjini držav je bil delež blizu povprečja EU; le v nekaj državah je delež bistveno odstopal. Turčija je bila z 9,9 odstotka celotnega prebivalstva država z največjim deležem otrok, mlajših od šest let. Na Irskem in Islandiji je bil delež predšolskih otrok visok, in sicer 9,6 oziroma 8,7 odstotka. Nasprotno je bil delež v Nemčiji najmanjši, dosegel je le 5 odstotkov. V državah, kot so Bolgarija, Grčija, Italija, Madžarska, Malta, Avstrija in Portugalska, je bil delež otrok te starostne skupine manj kot 6 odstotkov celotnega prebivalstva.

V absolutnih številkah je bilo otrok, mlajših od šest let, največ v Turčiji, in sicer okoli 7,5 milijona. Med državami Evropske unije sta imeli leta 2013 Francija in Združeno kraljestvo največje število otrok, mlajših od šest let, tj. okoli 4,8 milijona otrok. Kljub temu da ima Nemčija največje število prebivalcev v Evropski uniji, v državi živi samo 4,1 milijona otrok v starostni skupini od nič do pet let.

Med manjšimi državami je bilo 1. januarja 2013 v Lihtenštajnu okoli 2.200 otrok, mlajših od šest let. V Luksemburgu, na Islandiji in Malti je bilo teh otrok med 24.000 in 36.000, medtem ko jih je bilo v Estoniji in na Cipru manj kot 100.000, v Latviji, Litvi in Sloveniji pa manj kot 200.000.

Slika A1: Delež prebivalstva v starostni skupini 0–5 let, 2013

Vir: Eurostat, demografska statistika (podatki, pridobljeni marca 2014).

Metodološko pojasnilo

Delež je rezultat deljenja števila otrok v starosti 0–5 let s številom vseh prebivalcev. Podatek o številu prebivalcev je podatek za 1. januar 2013.

Opomba k podatkom države

EU-28 in Francija: Začasno.

STOPNJA RODNOSTI V EVROPI OSTAJA NIŽJA OD STOPNJE ENOSTAVNEGA OBNAVLJANJA

V evropskih državah se stopnja rodnosti v povprečju rahlo viša v primerjavi z vsakim preteklim letom. Od leta 2001, ko so bili pripravljene prvi zbirni statistični podatki za EU-28, je stopnja rodnosti bolj ali manj enakomerno naraščala, in sicer z 1,5 na 1,6 otroka na žensko leta 2012. To povprečje pa je še vedno pomembno nižje od stopnje enostavnega obnavljanja (tj. približno 2,1 za industrializirane države), ki je pogoj za ohranjanje ničelne rasti prebivalstva. Pričakujemo lahko, da se bo delež otrok glede na število celotnega prebivalstva zmanjšal (glej sl. A3).

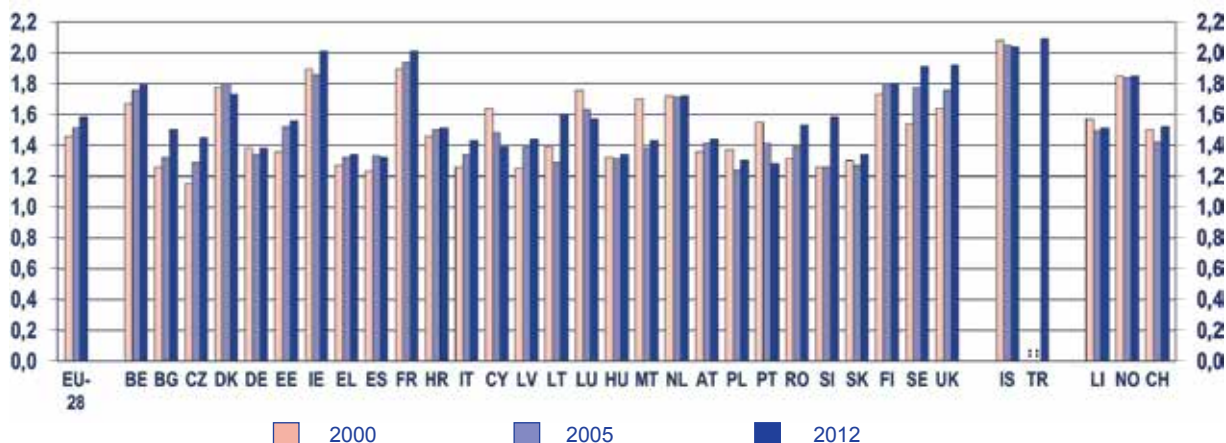
Kljub splošnemu trendu zmerne rasti povprečne stopnje rodnosti je bil razvoj v posameznih državah precej heterogen. Med letoma 2000 in 2012 se je stopnja rodnosti najbolj zvišala na Švedskem – za skoraj 0,4 otroka na žensko. V enakem obdobju se je stopnja rodnosti povišala za okoli 0,3 otroka na žensko na Češkem ter v Sloveniji in Združenem kraljestvu ter za več (ali enako) kot 0,2 otroka v Bolgariji, Estoniji, Litvi in Romuniji. Stopnja rodnosti se je povišala za 0,1 do 0,2 otroka na žensko v Belgiji, Franciji, Italiji in Latviji ter na Irskem.

Nasprotno se je stopnja rodnosti v zadnjem desetletju znižala na Poljskem in v Lihtenštajnu (za 0,1 otroka na žensko) ter v Luksemburgu (za 0,2 otroka na žensko). Največji padec rodnosti so zabeležili na Cipru, Malti in Portugalskem (za 0,3 otroka na žensko).

V letu 2012 so imeli najvišjo stopnjo rodnosti (več kot 2,0 otroka na žensko) na Irskem in Islandiji ter v Franciji in Turčiji. V preostalih štirih skandinavskih državah ter v Belgiji, Združenem kraljestvu in na Nizozemskem je bila stopnja rodnosti od 1,7 do 2,0.

V več kot polovici evropskih držav je bila istega leta stopnja rodnosti nižja od povprečja EU. Stopnja rodnosti je bila najnižja na Portugalskem in Poljskem (1,3 v obeh državah).

Slika A2: Stopnja rodnosti skupaj, 2000, 2005, 2012

	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
2012	1,58	1,79	1,50	1,45	1,73	1,38	1,56	2,01	1,34	1,32	2,01	1,51	1,43	1,39	1,44	1,60	1,57
2005	1,51	1,76	1,32	1,29	1,80	1,34	1,52	1,86	1,32	1,33	1,94	1,50	1,34	1,48	1,39	1,29	1,63
2000	1,46*	1,67	1,26	1,15	1,77	1,38	1,36	1,89	1,27	1,23	1,89	1,46*	1,26	1,64	1,25	1,39	1,76
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
2012	1,34	1,43	1,72	1,44	1,30	1,28	1,53	1,58	1,34	1,80	1,91	1,92	2,04	2,09	1,51	1,85	1,52
2005	1,31	1,38	1,71	1,41	1,24	1,41	1,39	1,26	1,27	1,80	1,77	1,76	2,05	:	1,49	1,84	1,42
2000	1,32	1,70	1,72	1,36	1,37	1,55	1,31	1,26	1,30	1,73	1,54	1,64	2,08	:	1,57	1,85	1,50

Vir: Eurostat, demografska statistika (podatki, pridobljeni marca 2014).

Opombe k podatkom držav

* podatki 2001

EU-28: prekinitev v časovnih vrstah 2007, 2011 in 2012.

Belgija: prekinitev v časovnih vrstah 2011.

Bolgarija: prekinitev v časovnih vrstah 2007.

Luksemburg in Madžarska: prekinitev v časovnih vrstah 2012.

Polska in Švica: prekinitev v časovnih vrstah 2011.

DO LETA 2030 NAJ BI SE ZMANJŠALO ŠTEVILO PREDŠOLSКИH OTROK

Učinkovito upravljanje človeških in materialnih virov v izobraževalnih sistemih je odvisno od projekcij prebivalstva, ki so zanesljiva ocena števila mladih oseb v starostni skupini od nič do pet let, tj. bodočih otrok v predprimarnem(*) (ISCED 0) in primarnem (ISCED 1) izobraževanju. Po drugi strani imajo lahko usmeritve in politike v vzgoji in varstvu predšolskih otrok (glej poglavji B in D) in splošne usmeritve ter politike o družini (na primer trajanje dopusta za nego in varstvo otroka, glej sl. B3) vpliv na stopnje rodnosti in projekcije prebivalstva.

Trenutno v Evropi živi več kot dvaintrideset milijonov otrok, starih od nič do pet let. Za to starostno skupino projekcije, pripravljene na podlagi variacij splošnega trenda prebivalstva, napovedujejo zmanjšanje v EU-28 do leta 2020 za okoli 1,9 odstotka. Po napovedih naj bi se ta smer razvoja stopnjevala do leta 2030, ko naj bi bilo prebivalcev v starosti od nič do pet let 7,6 odstotka manj kot leta 2012. V absolutnih številkah to pomeni, da bo leta 2030 v Evropski uniji 2,5 milijona otrok manj kot leta 2012.

(*) Opomba urednice: Izraz predprimarno izobraževanje se nanaša na predšolsko vzgojo oziroma organizirano poučevanje za otroke starejše od treh let. V slovenščini izraz predšolska vzgoja obsega celotno predšolsko obdobje, torej od enega do šest let, zato ni vedno ustrezen prevod za 'pre-primary education'. V teh primerih smo izraz 'pre-primary education' prevajali kot 'predprimarno izobraževanje'.

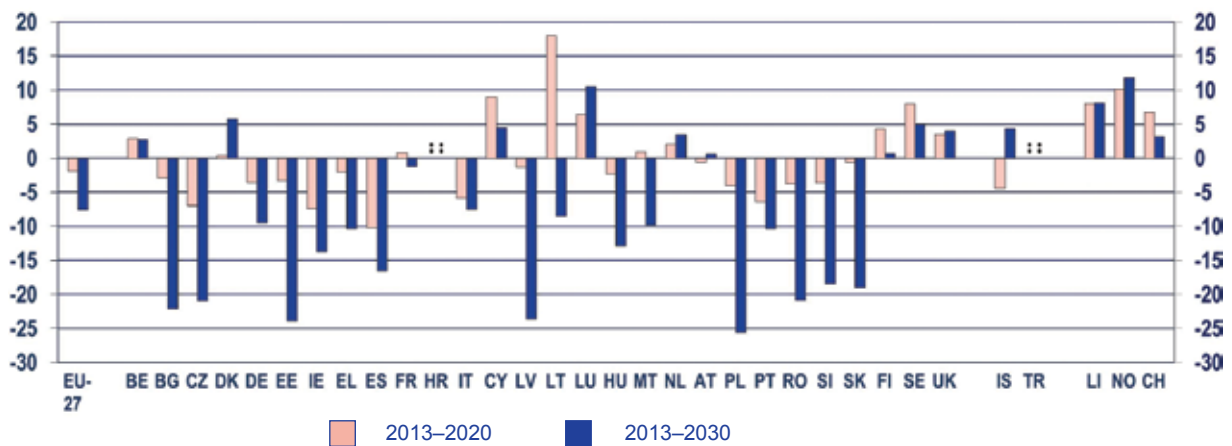
Upad števila otrok naj bi bil najizrazitejši v nekaterih vzhodnoevropskih državah in Španiji. V Estoniji, Latviji in na Poljskem napovedi kažejo, da bo do leta 2030 okoli 24–26 odstotkov manj otrok v starosti od nič do pet let, kot jih je danes. V Bolgariji, Španiji, Romuniji in Sloveniji ter na Češkem in Slovaškem naj bi se število predšolskih otrok do leta 2030 zmanjšalo za 17 do 22 odstotkov.

Nasprotno naj bi se število otrok, mlajših od šest let, povečalo v štirih nordijskih državah (z izjemo Finske) ter v Belgiji, Luksemburgu, Združenem kraljestvu, Lihtenštajnu in Švici ter tudi na Cipru in Nizozemskem.

Število otrok bo v letu 2030 verjetno enako, kot je bilo leta 2013 v Franciji in Avstriji ter na Finskem.

V večini držav naj bi ostala smer spreminjanja prebivalstva v obdobju od 2013 do 2030 enaka kot bo v obdobju od 2013 do 2020. Glavna izjema je Litva, v kateri naj bi se število do leta 2030 kumulativno zmanjšalo za 8,5 odstotka, potem ko naj bi se v obdobju od 2013 do 2020 po pričakovanjih zvečalo za 18 odstotkov.

Slika A3: Projekcije sprememb v prebivalstvu v starostni skupini 0–5 let, 2013–2020 in 2013–2030

	EU-27	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
2013–2020	-1,9	2,9	-2,9	-7,0	0,4	-3,6	-3,3	-7,4	-2,0	-10,2	0,8	:	-5,9	9,0	-1,3	18,0	6,4
2013–2030	-7,6	2,7	-22,1	-21,0	5,7	-9,5	-23,9	-13,7	-10,3	-16,6	-1,2	:	-7,5	4,5	-23,6	-8,5	10,5
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
2013–2020	-2,3	0,9	2,0	-0,6	-4,1	-6,4	-3,8	-3,6	-0,6	4,2	7,9	3,5	-4,5	:	8,0	10,2	6,8
2013–2030	-12,9	-9,8	3,4	0,6	-25,6	-10,4	-20,9	-18,4	-19,0	0,7	5,0	4,0	4,4	:	8,1	11,8	3,1

Vir: Eurostat, demografska statistika, projekcije Europop 2010.

Opombe k podatkom držav

EU-27 in Italija: podatki za 2012, začasni za skupaj.

Hrvaška leta 2010 še ni bila država članica, zato ni bila zajeta v projekciji prebivalstva Europop za leto 2010.

V EVROPI EDEN OD ŠTIRIH OTROK V STAROSTNI SKUPINI 0–5 LET ŽIVI V TVEGANJU REVŠČINE ALI SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

V letu 2012 naj bi v EU-28 124 milijonov⁽³⁾ ljudi živelo v tveganju revščine ali socialne izključenosti. Ti statistični podatki kažejo, da bodo morali v državah članicah EU podvojiti svoja prizadevanja, če bodo želeli uresničiti prednostni cilj strategije Evropa 2020, da do leta 2020 vsaj 20 milijonov ljudi⁽⁴⁾ manj živi v tveganju revščine in socialne izključenosti.

⁽³⁾ Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators.

⁽⁴⁾ EUCO 13/10, sklepi Evropskega sveta z dne 17. 6. 2010.

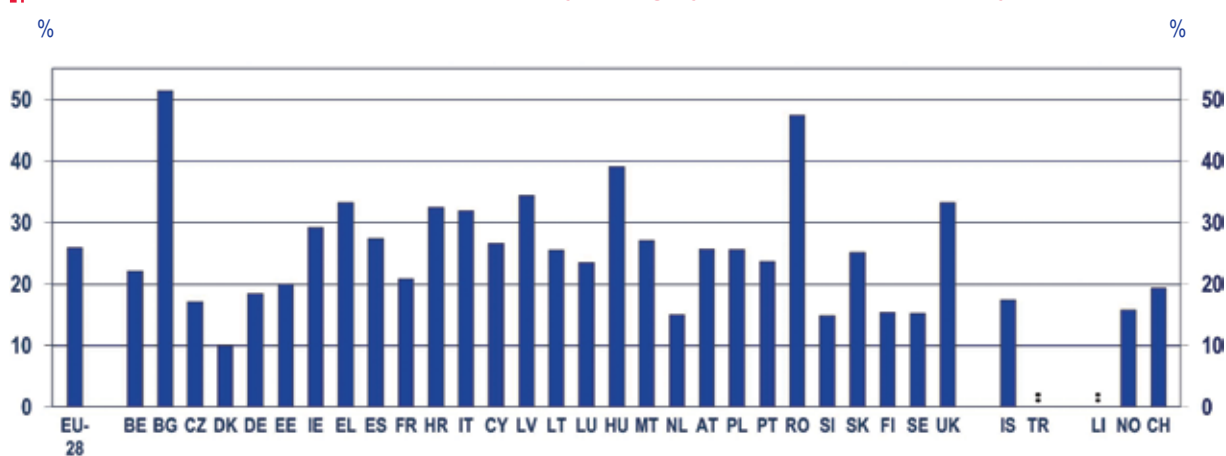
Nedavni statistični podatki Evropske unije o dohodkih in življenjskih pogojih (EU-SILC) so pokazali, da v Evropski uniji skoraj 26 odstotkom otrok, starih med nič in pet let, grozita revščina in socialna izključenost. To pomeni, da 8,4 milijona predšolskih otrok, katerim so namenjene storitve predšolske vzgoje in varstva, živi v tveganju revščine oziroma precejšnji materialni prikrajšanosti ali v gospodinjstvu z zelo 'nizko stopnjo delovne intenzivnosti' (za definicijo glej metodološka pojasnila, slika A4). Otroci so lahko hkrati izpostavljeni več kot eni dimenziji revščine. Pri štetju so bili ti otroci upoštevani le enkrat.

V vseh državah so v tej starostni skupini tudi otroci, ki živijo v tveganju revščine ali socialne izključenosti – delež teh otrok znaša 10 odstotkov ali več. Danska je z 10 odstotki država z najnižjim deležem otrok, ki čutijo posledice tega pojava. Vseeno pa to pomeni, da je eden od teh desetih otrok v tveganju revščine oziroma je zelo materialno prikrajšan ali živi v gospodinjstvu, v katerem je delovna intenzivnost na zelo nizki ravni. Stopnje okoli 10–16 odstotkov imajo na Nizozemskem, Finskem, Švedskem in Norveškem ter v Sloveniji.

Nasprotno živi v Bolgariji (51,4 odstotka) in Romuniji (47,4 odstotka) v tveganju revščine ali socialne izključenosti skoraj vsak drugi otrok. Države, v katerih so te stopnje občutno višje od povprečja EU, so še: Grčija, Hrvaška, Italija, Latvija, Madžarska in Združeno Kraljestvo. V vseh delež presega 30 odstotkov.

Zgoraj omenjene številke so predvsem pomembne, saj kažejo, koliko otrok v predšolski vzgoji in varstvu morda potrebuje posebne ukrepe pomoči v izobraževanju (glej poglavje G).

Slika A4: Odstotek otrok, starih 0–5 let, ki živijo v tveganju revščine ali socialne izključenosti, 2012

EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
25,9	22,1	51,4	17,1	10,0	18,4	20,0	29,2	33,2	27,4	20,8	32,4	31,9	26,6	34,4	25,5	23,5
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
39,1	27,1	15	25,7	25,6	23,7	47,4	14,8	25,1	15,4	15,2	33,2	17,4	:	:	15,8	19,4

Vir: Eurostat, EU-SILC (podatki, pridobljeni februarja 2014).

Metodološka pojasnila

Kazalnik 'v tveganju revščine ali socialne izključenosti' vključuje situacije, v katerih ljudje živijo v tveganju revščine oziroma so zelo materialno prikrajšani ali pa živijo v gospodinjstvu, v katerem je delovna intenzivnost na nizki ravni.

Za definicijo kazalnika 'v tveganju revščine ali socialne izključenosti' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

EU-28: ocenjeno.

Irska: podatki za leto 2011.

Avstrija in Združeno kraljestvo: prekinitev v časovnih vrstah 2012.

ENO OD DESETIH GOSPODINJSTEV Z OTROKI, MLAJŠIMI OD 6 LET, JE BREZPOSELNO

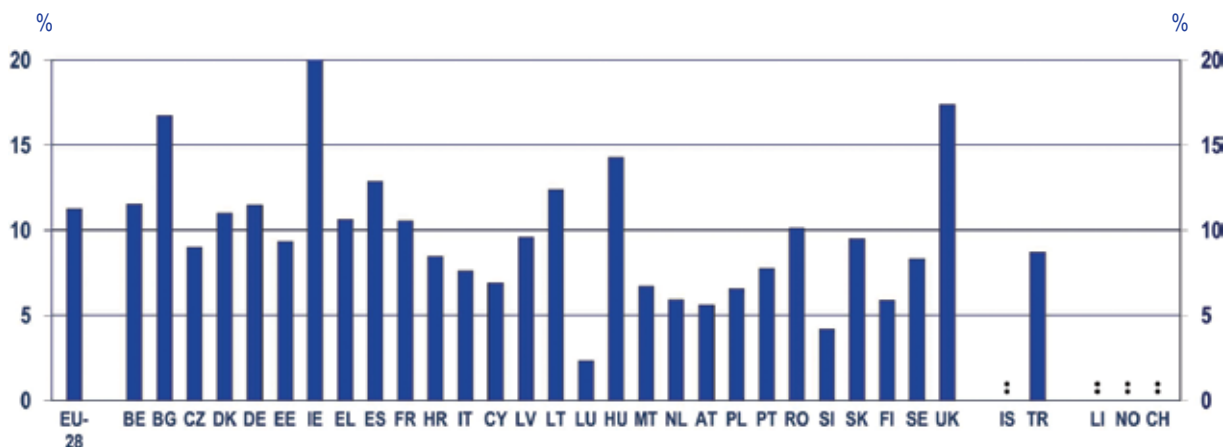
Naslednji kazalnik kaže odstotek brezposelnih gospodinjstev med gospodinjstvi, v katerih živijo otroci, mlajši od šest let. 'Brezposelno gospodinjstvo' je gospodinjstvo, v katerem so vsi člani brezposelni (tj. vsi člani so brezposelni ali nedejavni). Otrok iz gospodinjstva, v katerem so vsi člani brezposelni, je ne samo v tveganju revščine ali socialne izključenosti (glej sl. A5), temveč verjetno tudi v slabšem položaju glede izobraževanja.

Povprečni odstotek EU-28 brezposelnih gospodinjstev med gospodinjstvi, v katerih živijo otroci v starosti od 0 do 5, je 11,2. To pomeni, da v EU malo več kot eno od desetih gospodinjstev z otroki, mlajšimi od šest let, občuti neugodne učinke tega pojava. Otroci v takšnem gospodinjstvu so lahko v slabšem položaju glede izobraževanja, in sicer zaradi brezposelnosti in finančne negotovosti svojih skrbnikov.

V dveh tretjinah držav je ta odstotek pod povprečjem EU-28. Najnižji odstotek 2,3 brezposelnih gospodinjstev z otroki, mlajšimi od šest let, ima Luksemburg. Med državami z relativno nizkim odstotkom (manj kot 6 odstotkov) so Nizozemska, Avstrija, Slovenija in Finska.

Odstotek v treh državah: Bolgarija (16,7 odstotka), Irska (20,1 odstotka) in Združeno kraljestvo (17,4 odstotka) pa zelo presega povprečje EU.

Slika A5: Odstotek brezposelnih gospodinjstev med gospodinjstvi z otroki, starimi 0–5 let, 2012

EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
11,2	11,6	16,7	9,0	11,0	11,5	9,3	20,1	10,6	12,9	10,5	8,4	7,6	6,9	9,6	12,4	2,3
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
14,3	6,7	5,9	5,6	6,6	7,7	10,1	4,2	9,5	5,9	8,3	17,4	:	8,7	:	:	:

Vir: Eurostat, ADS (podatki, pridobljeni februarja 2014).

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'gospodinjstvo' glej pojmovnik. **Brezposelna gospodinjstva** so po definiciji gospodinjstva, v katerih nihče od članov ni v delovnem razmerju, tj. vsi člani so brezposelni ali nedejavni.

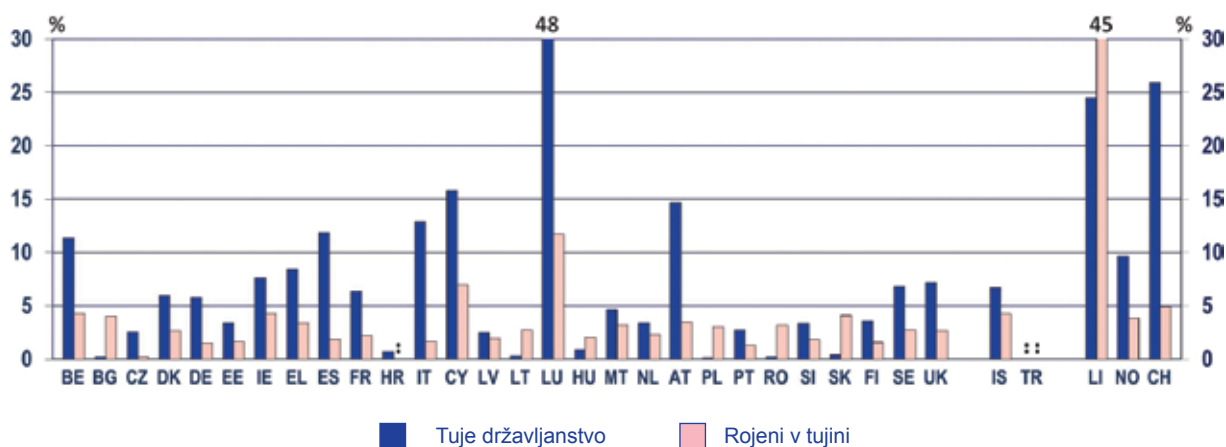
V VEČINI DRŽAV SE VEČ KOT 5 ODSOTKOV OTROK RODI V TUJINI ALI PRIJAVI KOT TUJI DRŽAVLJAN

Poreklo oziroma okolje, iz katerega izhajajo predšolski otroci (t. i. otrokovo ozadje), je pomemben dejavnik, saj ne vpliva le na njihovo vključevanje v predšolsko vzgojo in varstvo (glej sl. C9), temveč lahko tudi nakaže, ali bodo otroci potrebovali posebno pomoč, da bodo lahko popolnoma izkoristili vse prednosti teh programov (glej sl. G1 in G2). Vrste ozadij, ki lahko vplivajo na izobraževanje otrok, so: socialno-ekonomski položaj, kulturno oziroma jezikovno poreklo in to, ali izhajajo iz priseljenjskih družin. Migracijski tokovi so vplivali na vedno večjo raznolikost med evropskimi prebivalci in so se občutno spremenili v zadnjih letih. V različnih državah veljajo različni koncepti glede tega, kaj pomeni imeti 'tuje ozadje'; podobno v različnih državah podatke zbirajo na različne načine, zaradi česar je težko primerjati oziroma zbrati primerljive podatke. Za boljšo predstavo o tem, kako je sestavljena skupina najmlajših prebivalcev (otroci v starosti od nič do pet let) in kako velike so razlike med državami, sta na sliki A6 izpisana dva sklopa podatkov o otrocih, ki imajo morda migrantsko ozadje. Ta dva sklopa zajemata delež otrok s tujim državljanstvom in delež otrok, rojenih v tujini.

Deleži otrok, ki imajo morebitno tuje poreklo, so med državami zelo različni. Stopnje otrok s tujim ozadjem (to so otroci s tujim državljanstvom ali otroci, rojeni v tujini) so najvišje v Luksemburgu, Lihtenštajnu in Švici. Druge države z opazno visokimi stopnjami so Belgija, Španija, Italija, Ciper in Avstrija; v vseh več kot 10 odstotkov.

Na drugi strani so srednjeevropske in vzhodnoevropske države, tri baltske države ter Hrvaška, Malta, Nizozemska, Portugalska in Finska, v katerih je delež otrok, starih od nič do pet let, ki imajo morda migrantsko ozadje, zelo majhen. Odstotek otrok s tujim državljanstvom se giblje od 0,1 odstotka na Poljskem do 4,6 odstotka na Malti. Odstotek otrok, rojenih v tujini, je v teh državah okoli 4 odstotke ali manj; na Češkem pa 0,3 odstotka.

Slika A6: Odstotek otrok, starih 0–5 let, s tujimi državljanstvom, in odstotek otrok, rojenih v tujini, 1. januar 2013

%	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
Tuje državljanstvo	11,3	0,2	2,5	6,0	5,8	3,4	7,6	8,4	11,8	6,3	0,7	12,8	15,8	2,5	0,3	48,4	0,9
Rojeni v tujini	4,3	4,0	0,3	2,6	1,5	1,6	4,2	3,4	1,8	2,2	:	1,7	6,9	2,0	2,7	11,7	2,0
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK		IS	TR	LI	NO	CH
Tuje državljanstvo	4,6	3,4	14,7	0,1	2,7	0,2	3,3	0,4	3,6	6,8	7,2		6,7	:	24,5	9,6	25,9
Rojeni v tujini	3,2	2,3	3,5	3,0	1,3	3,2	1,8	4,1	1,5	2,7	2,7		4,2	:	45,6	3,8	4,9

Vir: Eurostat, demografska statistika (podatki, pridobljeni marca 2014).

ENO OD DESETIH GOSPODINJSTEV Z OTROKI, MLAJŠIMI OD 6 LET, JE ENOSTARŠEVSKO GOSPODINJSTVO

Oblika gospodinjstva, v kateri odraščča otrok, je pomemben dejavnik, ki lahko vpliva na vključevanje otroka v predšolsko vzgojo in varstvo in celo na dosežke v izobraževanju (Kernan, 2012; de Lange, Dronkers in Wolbers, 2013). Po Eurostatovi definiciji je gospodinjstvo skupina dveh ali več oseb, ki živijo skupaj v isti hiši ali delu hiše in si delijo dohodke in izdatke. V EU-28 je trenutno okoli 25,8 milijona gospodinjstev z otroki, mlajšimi od 6 let. V več kot 78 odstotkih so to gospodinjstva z dvema staršema. Otrok, ki živi z obema staršema, je lahko v boljšem položaju kot otrok, ki živi v enostarševskem gospodinjstvu (veliko večino teh vodijo ženske), predvsem če ima samohranilec omejen obseg finančnih sredstev. Podatek o tem, da je družina enostarševska in da ima gospodinjstvo nižje dohodke, se lahko upošteva pri odločanju o znižanju plačila ali oprostitvi plačila za predšolsko vzgojo in varstvo, in se tako pomaga staršem, da zadovoljijo potrebe svojih otrok na izobraževalni poti (glej sl. D7). Eno od desetih gospodinjstev z otroki, mlajšimi od 6 let (10,5 odstotka) v EU-28 je enostarševsko. Z drugimi besedami to pomeni, da v EU-28 približno 2,7 milijona gospodinjstev z otroki v starosti od nič do pet let predstavlja enostarševske družine. Na Danskem so zabeležili daleč največji odstotek enostarševskih gospodinjstev, in sicer 30 odstotkov. Drugi največji delež, in sicer 22,2 odstotka, je v Združenem kraljestvu.

Nasprotno je v sredozemskih državah (Grčija, Španija, Italija, Ciper, Malta, Portugalska in Turčija) ter nekaterih srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah, kot so Bolgarija, Hrvaška, Poljska, Romunija, Slovenija in Slovaška, samohranilcev občutno manj, saj je delež enostarševskih gospodinjstev manj kot 8 odstotkov. Pod tem pragom je delež v Luksemburgu (5,2 odstotka), Avstriji (7 odstotkov) in na Finskem (3,1 odstotka). Najnižjo stopnjo beležijo na Hrvaškem, kjer je delež le 1,4 odstotka.

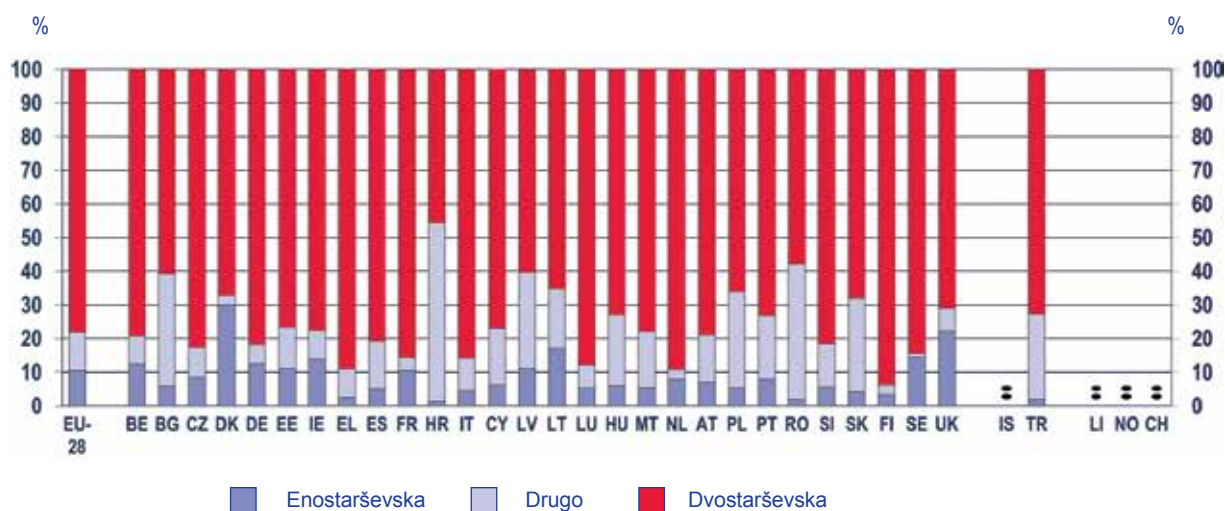
Na Hrvaškem je tudi najnižji delež dvostarševskih gospodinjstev z otroki, mlajšimi od 6 let, in sicer 45,6 odstotka. Drugo najnižjo stopnjo imajo v Romuniji, in sicer 57,8 odstotka. V vseh ostalih državah, za katere so na voljo podatki, je ta stopnja več kot 60 odstotkov. V več kot tretjini držav je dvostarševskih gospodinjstev več kot 80 odstotkov. Najvišja stopnja dvostarševskih gospodinjstev z majhnimi otroki je na Finskem (93,8 odstotka), sledita Nizozemska in Grčija z nekaj več kot 89 odstotkov.

Po podatkih Eurostata se je v povprečju 11,4 odstotka gospodinjstev z majhnimi otroki v EU-28 uvrstilo v kategorijo 'drugo', niti dvostarševsko niti enostarševsko gospodinjstvo. Oblika gospodinjstva pod 'drugo' je široka kategorija, ki zajema vse oblike razširjenih gospodinjstev, tudi gospodinjstev, v katerih eden od staršev ali oba starša živita z drugimi odraslimi osebami, ter gospodinjstev, v katerih nobeden od

varuhov otroka ni njegov starš, niti krušni ali rejniški starš. To so lahko stari starši oziroma drugi sorodniki. Največji delež (53 odstotkov) gospodinjstev z otroki, mlajšimi od 6 let, ki se uvrščajo v kategorijo 'drugo', je na Hrvaškem. V šestih srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah (Bolgarija, Latvija, Madžarska, Poljska, Romunija in Slovaška) ter v Turčiji je opaziti podoben trend. V teh državah se med 21,2 in 40,3 odstotka gospodinjstev z otroki, mlajšimi od šestih let, uvršča v kategorijo 'drugo'.

Države, v katerih je najmanjši delež gospodinjstev z otroki, mlajšimi od šest let, ki spadajo v kategorijo 'drugo', so tri nordijske države (Danska, Finska, Švedska) ter Francija in Nizozemska. V teh državah delež znaša 4 odstotke ali manj.

Slika A7: Odstotek dvostarševskih, enostarševskih in drugih oblik gospodinjstev, v katerih živijo otroci, stari 0–5 let, 2012

%	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
Enostarševska	10,5	12,4	5,9	8,4	30,0	12,5	11,0	13,8	2,5	5,1	10,5	1,4	4,3	6,2	11,0	16,9	5,2
Drugo	11,4	8,5	33,4	9,0	2,8	5,7	12,5	8,7	8,4	14,1	4,0	53,0	9,9	16,9	28,8	17,9	6,9
Dvostarševska	78,1	79,1	60,8	82,6	67,1	81,8	76,5	77,5	89,1	80,8	85,5	45,6	85,7	77,1	60,1	65,1	87,9
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
Enostarševska	5,9	5,3	8,1	7,0	5,1	7,9	1,9	5,5	4,2	3,1	14,3	22,2	:	2,0	:	:	:
Drugo	21,2	16,8	2,7	14,2	28,8	18,9	40,3	12,9	27,8	3,1	1,3	6,9	:	25,3	:	:	:
Dvostarševska	72,8	77,9	89,2	78,8	66,0	73,1	57,8	81,6	68,0	93,8	84,4	70,9	:	72,7	:	:	:

Vir: Eurostat, ADS (podatki, pridobljeni februarja 2014).

Metodološka pojasnila

Za definicijo 'gospodinjstvo' glej pojmovnik.

Osnova za izračun odstotkov je število gospodinjstev z otroki v starosti 0–5 let. 100 odstotkov je število vseh gospodinjstev z otroki v starosti 0–5 let. Deleži, ki so označeni v preglednici in pojasnjeni v besedilu, so deleži gospodinjstev z eno in dvema odraslima osebamama ali drugače sestavljenih gospodinjstev.

ORGANIZIRANOST

I. DEL – STRUKTURE IN DOSTOP

V vseh evropskih državah imajo vzpostavljen sistem formalne institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok. Vendarle pa organiziranost ni povsod enaka.

V tem poglavju so opisane glavne značilnosti sistemov vzgoje in varstva predšolskih otrok. V prvem delu sta opisani dve najbolj pogosti strukturi in njune glavne značilnosti. Obravnavane so tudi države, v katerih imajo regulirano predšolsko vzgojo in varstvo na domu in razširjenost takšne ureditve. Kazalnik o številu dni dopusta za nego in varstvo otroka je dodaten podatek o socialnih politikah in usmeritvah; prikazan je tudi podatek o tem, ali sta vzgoja in varstvo predšolskih otrok zagotovljena takoj po končanem plačanem starševskem dopustu. Obravnavani so različni načini zagotavljanja dostopa do vzgoje in varstva vsem predšolskim otrokom; pri tem so izpostavljene države, v katerih ima otrok zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu, in države, v katerih sta predšolska vzgoja in varstvo obvezna. Predstavljena so tudi merila za dodelitev prostih mest, kadar je povpraševanje večje od zmogljivosti.

V drugem delu je poudarek na kakovosti in minimalnih standardih izvajanja predšolske vzgoje in varstva. Opisani so ukrepi in sredstva, s katerimi v državah zagotavljajo ravnanje po predpisih. V tretjem delu so predstavljeni načini spremljanja zmogljivosti ter upravljanje povpraševanja in zmogljivosti za zagotavljanje mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok v evropskih državah. Obravnavane so tudi različne pobude za povečanje števila prostih mest.

V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV STA VZGOJA IN VARSTVO PREDŠOLSКИH OTROK LOČENA PO STAROSTNIH OBDOBJIH

V Evropi sta vzgoja in varstvo predšolskih otrok strukturirana na dva načina. V nekaterih državah imajo enovit oziroma enostopenjski sistem predšolske vzgoje in varstva, medtem ko imajo v drugih sistem ločen na dve stopnji. V **ločenem sistemu** – ki je najbolj pogosta oblika – je izvajanje predšolske vzgoje in varstva razdeljeno glede na starost otrok. Program se izvaja ločeno za mlajše in starejše otroke. Otroci preidejo iz ene ureditve v drugo običajno okoli tretjega leta starosti, ponekod pri dveh letih in pol, v nekaterih državah šele pri štirih letih. Takšno ločevanje zrcali delitev na 'varstvo otrok', ki se izvaja na instituciji, ki ni šola, ter 'zgodnje izobraževanje', ki se ponekod izvaja v stavbi osnovne šole.

V značilnem ločenem sistemu si pristojnost za upravljanje, urejanje s predpisi in financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok delijo različni organi. Običajno je za izvajanje predšolske vzgoje in varstva mlajših otrok pristojno ministrstvo za zdravje, socialno varstvo in družinske zadeve, medtem ko je za izvajanje programa za starejše otroke običajno pristojno ministrstvo za izobraževanje. Posledično so pedagoške smernice pripravljene samo za starejše otroke (glej sl. F1). V ločenem sistemu tudi minimalna zahtevana izobrazba strokovnih delavcev ni enotna – odvisna je od ureditve, in sicer je diploma terciarne ravni na področju predšolske vzgoje in varstva v glavnem zahtevana za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi otroki (glej sl. E2). Poleg tega so lahko pogoji dostopa zelo različni; zakonsko pravico običajno dobijo starejši otroci in ne mlajši (glej sl. B4). Ločen sistem, ki zajema vse zgoraj omenjeno, imajo v Belgiji (nemško govoreča in flamska skupnost), Italiji, Luksemburgu ter na Cipru, Poljskem in Slovaškem. V drugih državah, ki so razvrščene med države z ločenim sistemom na sliki B1, ima lahko ločen sistem enega ali več atributov, ki so značilni tudi za enovite sisteme. Na Malti je ministrstvo za izobraževanje in zaposlovanje na primer pristojno za vzgojo in varstvo tako mlajših kot tudi starejših otrok, medtem ko

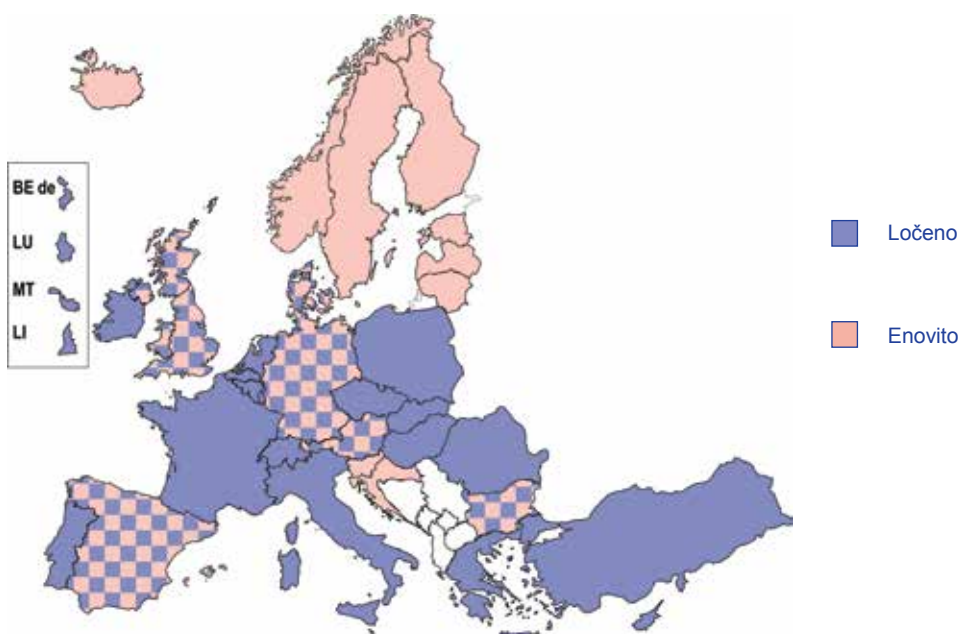
morajo imeti na Portugalskem vsi strokovni delavci – v ureditvah za otroke, mlajše od treh let (*creches*), in za starejše otroke – diplomu drugostopenjskega študijskega programa.

Nasprotno je v **enovitih sistemih** izvajanje vzgoje in varstva za vse predšolske otroke organizirano enostopenjsko in v ureditvah, ki obsegajo celotno obdobje do vstopa v osnovnošolsko izobraževanje. Otroci brez prekinitve in prehodov ostajajo v eni instituciji vse do vstopa v šolo. Za upravljanje, urejanje s predpisi in financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok je pristojno ministrstvo za izobraževanje. Varstvo in vzgoja mlajših otrok se štejeta kot del 'zgodnjega izobraževanja', pedagoške smernice pa pokrivajo celotno predšolsko obdobje. V enovitih ureditvah isto vodstvo upravlja izvedbo vzgoje in varstva predšolskih otrok vseh starosti in vsi strokovni delavci morajo imeti enako stopnjo izobrazbe (običajno terciarno), ne glede na starost otrok. V enovitih sistemih otroci običajno dobijo zakonsko pravico ali možnost brezplačne vzgoje in varstva že zelo zgodaj. Ta oblika sistema prevladuje v večini nordijskih držav, v baltskih državah in Sloveniji ter na Hrvaškem.

Zgoraj opisani model ne velja v celoti za vse enovite sisteme. V nekaterih enovitih sistemih izvajajo eno ali dve leti predšolske vzgoje, ki je lahko urejena z drugačnimi pedagoškimi smernicami in se izvaja v šolah za osnovnošolsko izobraževanje. V Latviji, Litvi in na Finskem so otroci leto ali dve pred začetkom obveznega osnovnošolskega izobraževanja vključeni bodisi v enovite institucije ali institucije izven teh, pogosto v šolah. Na Švedskem so zadnje leto vzgoje in varstva predšolski otroci vključeni v oddelke priprave na šolo za šestletnike (*förskoleklass*), ki se izvaja v šoli.

V več evropskih državah imajo tako enovite kot ločene sisteme. V Bolgariji, Nemčiji, Španiji, Avstriji in na Danskem izvajajo vzgojo in varstvo predšolskih otrok bodisi v institucijah, ločenih za mlajše in starejše otroke, bodisi v enovitih ureditvah, ki vključujejo obe starostni skupini. So pa lahko tudi v enovitih sistemih določene razlike med tema dvema starostnima skupinama. V Bolgariji in Španiji, na primer, v nekaterih institucijah pokrivajo obe obdobji predšolske vzgoje in varstva. V takšnih institucijah je sicer vodstvo isto, so pa razlike v izvajanju predšolske vzgoje in varstva za mlajše in starejše otroke v smislu zahtevane izobrazbe strokovnih delavcev, kurikulumu in financiranja. V vseh delih Združenega kraljestva otroci lahko ostanejo v enovitih institucijah (*day nurseries* ali *children's centres*) do vstopa v šolo, vendar se lahko otroci, ko dopolnijo tri leta, vključijo tudi v *nursery schools* ali *nursery/reception classes* v osnovni šoli.

Slika B1: Organiziranost institucionalne predšolske vzgoje in varstva, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'institucionalne', 'ločene' in 'enovite' ureditve vzgoje in varstva predšolskih otrok glej pojmovnik. Natančni opisi so zbrani med informacijami o nacionalnih sistemih v dodatku.

Opombe k podatkom držav

Bolgarija, Grčija, Ciper, Latvija, Litva, Poljska, Finska, Švedska, Združeno kraljestvo in Švica: obstaja eno ali dve leti priprav na šolo, ki je v nekaterih državah obvezna.

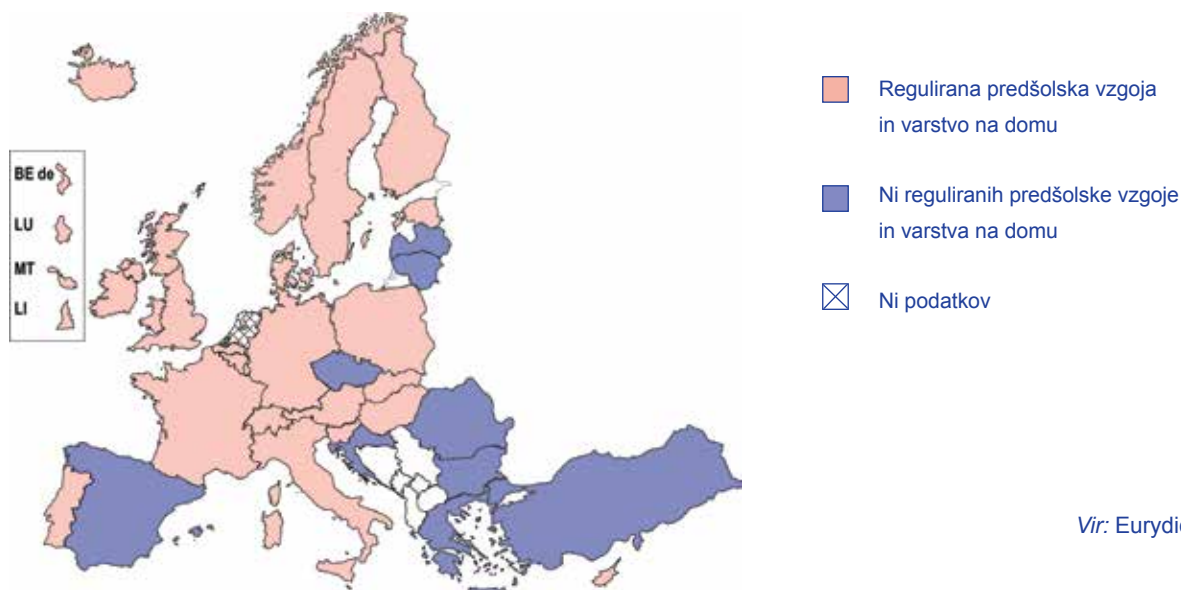
Irska: v tem poročilu je Irska označena kot država, v kateri imajo ločen sistem predšolske vzgoje in varstva, saj je neobvezno izobraževanje razdeljeno na dve ravni, tj. za otroke, mlajše od 4 let, in za otroke v starosti 4–6 let. Za namen mednarodne zbirke statičnih podatkov je izvajanje za starejše otroke (*infant classes*) razvrščeno na raven primarnega izobraževanja (ISCED 1).

Češka in Portugalska: nekatere zasebne institucije imajo tako skupine mlajših kot tudi skupine starejših otrok.

REGULIRANA PREDŠOLSKA VZGOJA IN VARSTVO NA DOMU OBSTAJATA V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV, RAZŠIRJENA PA STA SAMO V NEKATERIH

Poleg institucionalne predšolske vzgoje in varstva sta zakonsko urejena tudi predšolska vzgoja in varstvo na domu, kar pomeni, da morajo izvajalci upoštevati določene predpise in standarde kakovosti. Medtem ko lahko izvajalci delo opravljajo na svojem domu ali domu otroka, so v tem poročilu zajeti le podatki o izvajalcih, ki opravljajo delo na svojem domu, tj. vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu izvajalca.

Slika B2: Obstoj reguliranih predšolske vzgoje in varstva na domu, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'ureditev na domu' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

Češka: z zakonom o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti je dovoljeno izvajati varstvo na domu, vendar o tem ni podatkov.

Hrvaška: regulirano varstvo na domu se trenutno postopno uvaja na podlagi Zakona o varuhih, ki so ga sprejeli v parlamentu aprila 2013.

Italija: ureditev na domu urejajo predpisi na lokalni in regionalni ravni.

Latvija: vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu sta regulirana od septembra 2013.

Poljska: vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu sta urejena z zakonodajo, vendar je trenutno registriranih le malo dnevni varuhov.

Vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu sta regulirana v večini evropskih izobraževalnih sistemov. Ker so podatki o vključenosti na voljo le v ducatu držav, pogosto ni enostavno oceniti, kako razširjena je takšna ureditev. V državah, v katerih so na voljo nacionalni statistični podatki o vključenosti, je delež vključenosti v regulirano ureditev na domu pogosto zanemarljiv v primerjavi z deležem vključenosti v institucionalno ureditev. Samo v Belgiji, Franciji, Nemčiji in Združenem kraljestvu ter na Danskem, Finskem in Islandiji regulirana ureditev na domu predstavlja pomemben delež vzgoje in varstva, predvsem za mlajše predšolske otroke. Na Danskem je na primer okoli 50 odstotkov enoletnikov vključenih v institucionalne ureditve, medtem ko je okoli 40 odstotkov isto starih otrok vključenih v regulirane ureditve na domu. V Franciji je stopnja vključenosti predšolskih otrok, starih od nič do tri leta, okoli 15 odstotkov v institucionalnih ureditvah in 28 odstotkov v ureditvah na domu. Na Islandiji je več otrok, mlajših od dveh let, vključenih v ureditve na domu (*dagforeldri*) kot v institucionalne ureditve.

V nekaterih državah imajo več kot eno obliko reguliranih ureditev na domu. Na Madžarskem imajo dva različna sistema za različne starostne skupine, za katere veljajo različni predpisi o največjem številu otrok na izvajalca (glej sliki B7 in B8b). Na Finskem varstvo na domu izvajajo varuhi posamezniki ali skupine za dnevno varstvo, v katerih so po dva ali trije varuhi. V vseh treh belgijskih skupnostih imajo varuhi različne delovne statuse; varuhi so lahko neodvisni ponudniki storitev ali pa so povezani z določeno organizacijo za varstvo otrok.

Ureditve na domu so lahko glavna oblika vzgoje in varstva predšolskih otrok ali pa le podporna oblika – zelo odvisno od starosti otrok. V Nemčiji in Franciji sta na primer za predšolske otroke, stare od nič do tri leta, z zakonodajo enako urejene institucionalne ureditve ter ureditve na domu. Vendar pa dobijo otroci, ko dopolnijo tri leta, zakonsko pravico do brezplačnega ali subvencioniranega mesta v institucionalni ureditvi. Tako je varstvo na domu teh otrok le dodatna možnost za starše, ki ne morejo uskladiti svojih urnikov z urnikom institucionalne ureditve.

V POLOVICI EVROPSKIH DRŽAV TRAJA DOPUST ZA NEGO IN VARSTVO OTROKA Z USTREZNIM NADOMESTILOM MANJ KOT ŠTIRIDESET TEDNOV

Starši morajo imeti dovolj časa, da se povežejo s svojimi otroki in vzpostavijo pravo ravnovesje med službo in življenjem doma, saj je to dobra popotnica otrokom za življenje; zato ostaja to vodilo v ozadju vseh naporov, ki se na državni in na evropski ravni vlagajo v vzpostavljanje družini prijazne politike. Pomoč zaposlenim staršem, ki poskušajo usklajevati službene obveznosti z družinskim življenjem, je dvojna. Na eni strani so v državah ponudili možnost dopusta, ko starši lahko ostanejo doma in skrbijo za svoje majhne otroke; na drugi strani so razvili kakovostne programe vzgoje in varstva predšolskih otrok, da se starši lahko vrnejo v službo. Pomembni pa sta sinergija in kontinuiteta med temi politikami in usmeritvami.

Pogoji dopusta za nego in varstvo otrok so različni, saj imajo v posameznih evropskih državah zastavljene različne prednostne naloge in uveljavljene različne načine varstva otrok. V nekaterih državah je poudarek na tem, da otroke varujejo starši, zato dajejo spodbude, zaradi katerih se starši lažje odločijo, da ostanejo dlje časa doma in skrbijo za otroke. V drugih so se odločili za spodbujanje institucionalne ureditve in več investirajo v razvijanje storitev vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Ne glede na pomembne razlike med državami v zvezi s pristopom pa za porodniški in starševski dopust veljajo minimalni standardi, sprejeti na evropski ravni. V obstoječi evropski zakonodaji (1992) ⁽⁵⁾ je določeno, da mora porodniški dopust trajati najmanj štirinajst tednov (z začetkom dva tedna pred porodom). Leta 2008 je Evropska komisija predlagala, da se obstoječa direktiva okrepi, in sicer da se določi minimalni porodniški dopust osemnajst tednov ter v tem obdobju zagotovi nadomestilo polne plače. Ta predlog je še vedno v razpravi, a je leta 2010 Komisija spremenila direktivo o starševskem dopustu⁽⁶⁾, s čimer je zavezala države članice k uvedbi vsaj štirimesečnega starševskega dopusta za vsakega od staršev.

Na sliki B3 je označeno trajanje dopusta za nego in varstvo otroka, za katerega starši prejmejo 'ustrezno nadomestilo'. Pojem 'ustrezno nadomestilo' pomeni, da starši tudi v času dopusta prejemajo precejšen del svoje plače in se ne bodo znašli v finančni stiski, ker so si vzeli dopust za nego in varstvo svojih otrok. V tem poročilu smo upoštevali, da je ustrezno nadomestilo zagotovljeno, če starši v času dopusta prejemajo vsaj 65 odstotkov svoje plače. Skupno trajanje dopusta za nego in varstvo otrok upošteva vse različne oblike dopusta (porodniški, očetovski in starševski) od rojstva otroka do dne, ko se starši vrnejo nazaj na delo.

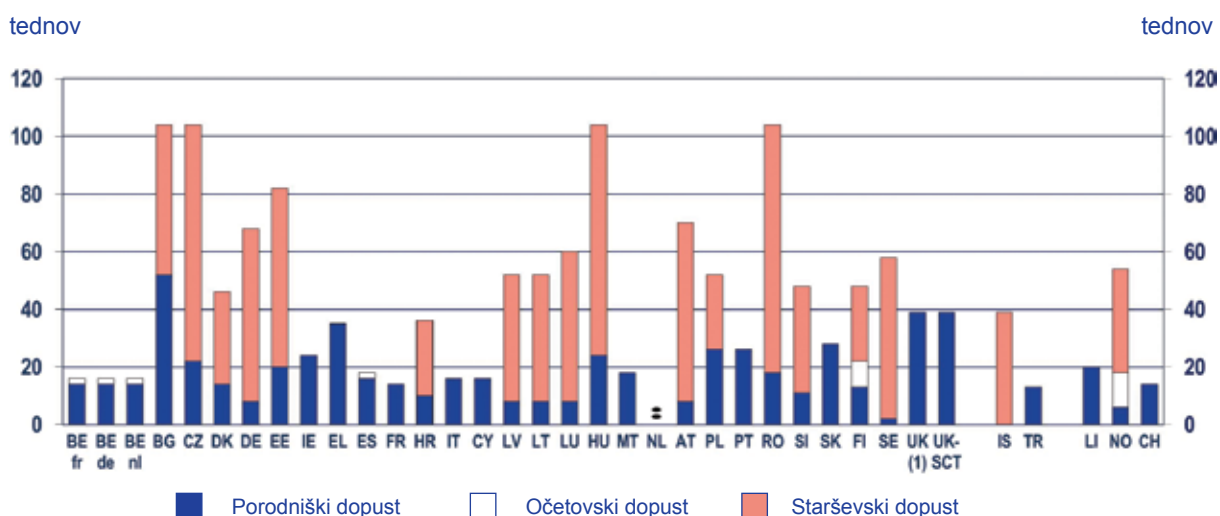
Najdaljši dopust za nego in varstvo otrok z ustreznim nadomestilom imajo v Bolgariji in Romuniji ter na Češkem in Madžarskem. V teh državah starši lahko skrbijo za svojega otroka do njegovega drugega leta; naslednja po vrsti je Estonija z osemnajstimi meseci. V enajstih državah (Danska, Nemčiji, Latvija, Litva, Luksemburg, Slovenija, Poljska, Finska, Švedska in Norveška) lahko starši vzamejo med 46 in 70 tednov dopusta za nego in varstvo otroka. V več državah starši prejemajo ustrezno nadomestilo za dopust za nego in varstvo med 20 in 39 tednov. To velja za Irsko, Grčijo, Hrvaško, Slovaško, Združeno kraljestvo, Islandijo in Lihtenštajn.

⁽⁵⁾ Direktiva Sveta 92/85/EGS z dne 19. 10. 1992 o uvedbi ukrepov za spodbujanje izboljšav na področju varnosti in zdravja pri delu nosečih delavk in delavk, ki so pred kratkim rodile ali dojijo. OJ L 348, 28. 11. 1992, s. 1.

⁽⁶⁾ Direktiva sveta 2010/18/EU z dne 8. 3. 2010 o izvajanju revidiranega okvirnega sporazuma o starševskem dopustu, sklenjenega med BUSINESSEUROPE, UEAPME, CEEP in ETUC, ter o razveljavitvi Direktive 96/34/ES. OJ L 68, 18. 3. 2010, s. 13.

Slika B3: Trajanje porodniškega, očetovskega in starševskega dopusta z ustreznim nadomestilom (v tednih), 2013

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	HR	CY	LV	LT	LU
■	14	14	14	52	22	14	8	20	24	35	16	14	10	16	16	8	8	8
□	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
■	0	0	0	52	82	32	60	62	0	0	0	0	26	0	0	44	44	52
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH
■	24	18	:	8	26	26	18	11	28	13	2	39	39	0	13	20	6	14
□	0	0	:	0	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	12	0
■	80	0	:	62	26	0	86	37	0	26	56	0	0	39	0	0	36	0

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološka pojasnila

Porodniški dopust je običajno razdeljen na dve obdobji: prenatalno (pred rojstvom) in postnatalno (po rojstvu). Zgornji kazalnik zajema drugo obdobje. Dolžina dopusta je izračunana od datuma rojstva, če je z zakonodajo določeno, koliko tednov pred rojstvom mati vzame dopust (pogosto dva do osem tednov prej). Če ta podatek ni natančno določen z zakonodajo, je prikazano trajanje dopusta v celoti.

Očetovski dopust je praviloma namenjen samo očetom, ki ga največkrat vzamejo takoj po rojstvu. Očetovski dopust je označen, samo če ne more sovpadati s porodniškim dopustom.

Starševski dopust vzamejo starši običajno neposredno po koncu porodniškega dopusta. Dolžina je izračunana na podlagi polnega dopusta za najdaljše možno plačano trajanje. Starševski dopust je lahko osebna pravica ali družinska pravica. Če je osebna pravica in starša ne vzameta dopusta hkrati, se dopust šteje dvakrat. Izračunana je najboljša možna različica (najdaljše trajanje) za starše.

Prikazan je kazalnik o akumuliranem trajanju treh oblik dopusta v koledarskih tednih (eno leto je enako 52 tednov). Za dopust z **ustreznim nadomestilom** se šteje, če starši prejema ves čas odsotnosti zaradi dopusta najmanj 65 odstotkov svoje plače. Če prejema fiksne zneske, se šteje plačilo kot ustrezno nadomestilo, če je ta znesek enak 65 odstotkom določene minimalne mesečne plače v državi. Če je na voljo več možnosti financiranja dopusta, je prikazana ena možnost, in sicer glede na primerljivost izbrane možnosti z drugimi državami.

Redni otroški dodatki niso upoštevani.

Kazalnik kaže najbolj običajno situacijo za enega otroka in ne upošteva primerov, kot so zapleti pri porodu, daljše obdobje hospitalizacije, otroci z zdravstvenimi težavami itd.

Opombe k podatkom držav

Grčija: porodniški dopust vključuje osnovni dopust (devet tednov po rojstvu) in posebni dopust (26 tednov, priznanih zavarovanim materam). Javni uslužbenci so upravičeni do skupaj 36 tednov dopusta z ustreznim nadomestilom.

Madžarska: podatki o starševskem dopustu z ustreznim nadomestilom veljajo le za zavarovane starše. Fiksni znesek, ki ga prejmejo nezavarovani starši, ni ustrezno nadomestilo za čas dopusta.

Češka: starši imajo na voljo različne ugodnosti oziroma prejemke za varstvo otrok.

Avstrija: starši imajo na voljo različne ugodnosti oziroma prejemke za varstvo otrok. Znesek prejemkov je odvisen od trajanja obdobja, v katerem starši prejemajo izplačila. Podatki na sliki temeljijo na 80 odstotkov zaslužka.

Romunija: za starše sta na voljo dve možnosti financiranja starševskega dopusta/plačila varstva otroka: eno ali dve leti. Minimalni in maksimalni zneski so odvisni od obdobja izplačevanja.

Finska: denarni dodatek staršem, ki ne vključijo svojih otrok v javno predšolsko vzgojo in varstvo, se izplača v obliki fiksnega zneska in ne izpolnjuje pogoja za ustrezno nadomestilo, ki je 65 odstotkov prejšnje plače (oziroma minimalne plače). Vendar pa lahko vključuje dodatek, ki je odvisen od velikosti in dohodkov družine. Poleg tega ponekod lokalne oblasti zagotovijo občinske dodatke. Okoli 88 odstotkov družin vzame takšen dopust za varstvo otroka doma, ki ga lahko vzamejo takoj po končanem starševskem dopustu.

Turčija: stanje na sliki velja le za javne uslužbenke.

Najkrajši dopust za nego in varstvo otrok, za katerega starši prejmejo ustrezno nadomestilo, tj. manj kot dvajset tednov, imajo starši v Belgiji, Španiji, Franciji, Italiji, Turčiji in Švici ter na Cipru in Malti. To obdobje pogosto vključuje samo porodniški dopust, čeprav v Belgiji in Španiji po porodniškem dopustu očetje lahko vzamejo še dva tedna očetovskega dopusta.

Dopust za nego in varstvo otroka z ustreznim nadomestilom, ki je v največji meri sestavljen iz porodniškega dopusta (tako je v številnih državah), na splošno spodbuja razlike po spolu pri varstvu. Tudi v državah, v katerih imajo urejen starševski dopust z ustreznim nadomestilom, ki ga lahko vzameta oba starša, in sicer izmenično, ta dopust večinoma vzamejo ženske. V Sloveniji je leta 2010 samo 6,3 odstotka očetov vzelo del starševskega dopusta (Moss, 2012). V nekaterih evropskih državah, kot so Nemčija, Avstrija ter nekatere nordijske države, aktivno spodbujajo enakost spolov pri starševskem dopustu. Na Švedskem je vsakemu izmed staršev namenjeno določeno število tednov. Na Islandiji in Norveškem se starševski dopust deli na tri dele: tri mesece za vsakega od staršev in tri mesece skupne pravice. V Nemčiji in Avstriji so starševske ugodnosti večje, če za otroka skrbita oba starša. Pri slednjih dveh državah je ta dodatni starševski dopust upoštevan na sliki zgoraj, saj predstavlja najboljšo možnost za družine.

Na koncu pa moramo izpostaviti, da v nekaterih državah, v katerih je urejena možnost starševskega dopusta, vendar nadomestilo ne doseže mejne vrednosti 65 odstotkov prejšnje plače, veljajo druge ureditve za pomoč družinam pri usklajevanju službe z družinskim življenjem. Starši imajo lahko pravico kombinirati starševski dopust z zaposlitvijo za krajši delovni čas. Po podatki Eurostata (Eurostat, 2013) je bila leta 2011 v Evropski uniji skoraj tretjina (32 odstotkov) žensk z enim otrokom, mlajšim od šest let, zaposlena za krajši delovni čas. Ta odstotek se navadno poveča s povečanjem števila otrok. Številka je občutno manjša pri moških: samo 4,5 odstotka evropskih moških z enim otrokom te starostne skupine dela krajši delovni čas.

V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV IMAJO OTROCI ZAGOTOVLJENO MESTO V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU ENO ALI DVE LETI PRED VSTOPOM V ŠOLO

Najbolj pogosto v državah zagotavljajo mesto v predšolski vzgoji in varstvu vsem otrokom tako, da jim podelijo zakonsko pravico. Zakonska pravica do mesta v vzgoji in varstvu predšolskih otrok je z zakonom določena dolžnost izvajalcev, da zagotovijo mesto v javno financirani predšolski vzgoji in varstvu za vse otroke, ki bivajo v okolišju te institucije in katerih starši, ne glede na socialno-ekonomski ali družinski status, potrebujejo mesto za svojega otroka. Na ta način so se javne oblasti zavezale zagotoviti mesto v predšolski vzgoji in varstvu vsem otrokom. Predšolski otroci imajo zakonsko pravico, niso pa se dolžni vključiti v predšolsko vzgojo in varstvo. Zakonska pravica ne pomeni nujno, da sta predšolsko vzgoja in varstvo brezplačna, temveč da sta javno subvencionirana in cenovno dostopna (glej poglavje D). Drug način, kako zagotoviti dostop do vzgoje in varstva predšolskih otrok, je ta, da postaneta obvezna vsaj leto ali dve pred vstopom v šolo. To pomeni, da so odgovorne oblasti dolžne zagotoviti zadostno število mest v predšolski vzgoji za vse otroke v starostni skupini, za katero velja obvezno vključevanje. Otroci se morajo vključiti, storitev pa je brezplačna.

V večini evropskih držav zagotovijo mesto v predšolski vzgoji in varstvu vsem otrokom, bodisi z zakonsko pravico bodisi z obveznim vključevanjem vsaj zadnje leto pred vstopom v šolo. Samo v sedmih državah, tj. na Hrvaškem, Slovaškem in Islandiji ter v Italiji, Litvi, Romuniji in Turčiji nimajo niti zakonske pravice niti obveznega vključevanja predšolskih otrok v vzgojo in varstvo. Na Hrvaškem bo s septembrom 2014 postala obvezna enoletna vključitev v program predšolske vzgoje in varstva. V Romuniji bodo petletniki s septembrom 2014 pridobili zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu.

V Evropi obstajajo pomembne razlike: (a) v starosti, pri kateri imajo otroci zagotovljeno mesto v predšolski vzgoji in varstvu, (b) za koliko ur je to zagotovljeno, (c) ali je potrebno sofinanciranje staršev. Samo v šestih evropskih državah, tj. na Danskem, Finskem, Švedskem in Norveškem ter v Estoniji in Sloveniji, dobijo otroci kmalu po rojstvu, pogosto takoj po izteku dopusta za nego in varstvo otroka, pravico do predšolske vzgoje in varstva. V večini teh držav pravica ni formulirana v urah, temveč gre za celodnevno vzgojo in varstvo. Običajno starši sofinancirajo predšolsko vzgojo in varstvo do začetka obveznega izobraževanja. So pa prispevki staršev dokaj nizki (glej sl. D6) oziroma so sistemsko urejena znižanja plačila glede na dohodke in premoženje (glej sl. D7). Na Danskem so na primer leta 2001 sprejeli zakonodajo, ki občine zavezuje, da zagotovijo mesto v predšolski vzgoji in varstvu vsem otrokom od šestindvajsetega tedna starosti do šestega leta (začetek obveznega izobraževanja); starši morajo ponekod kriti do 25 odstotkov operativnih stroškov. Na Finskem dobijo otroci zakonsko pravico do javno subvencioniranega mesta po izteku starševskega dopusta (ko je otrok star devet do deset mesecev); brezplačna je samo predšolska vzgoja za šestletnike. Na Švedskem dobijo vsi otroci ob dopolnjenem enem letu zakonsko pravico do 15 ur javno subvencionirane vzgoje in varstva na teden; če starši delajo ali študirajo, imajo otroci pravico do celodnevene vzgoje in varstva. Od tretjega leta starosti je predšolska vzgoja brezplačna

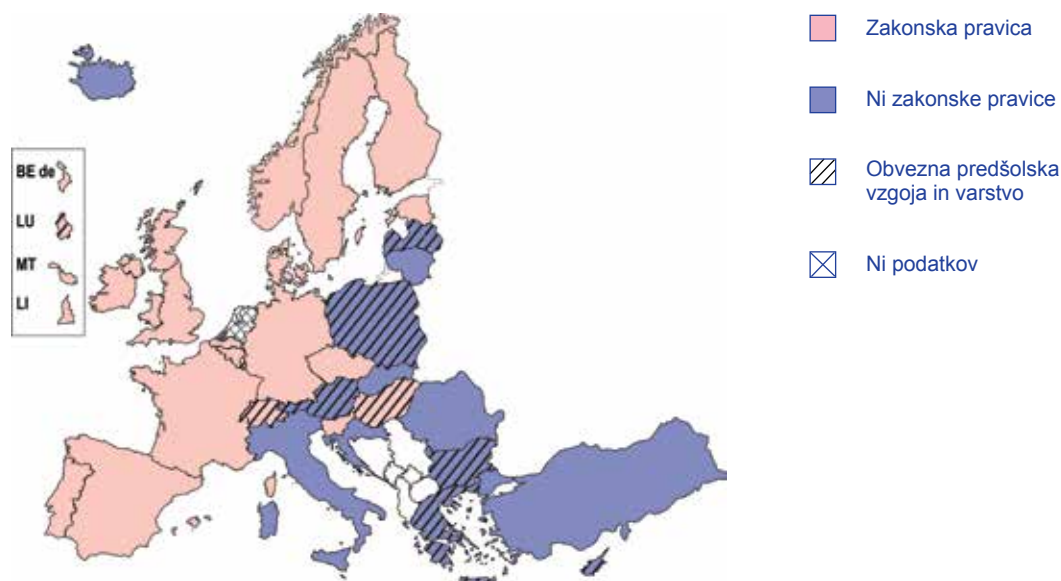
za vse predšolske otroke 525 ur na leto (približno 15 ur na teden v šolskem letu). Otroci, katerih starši so delovno aktivni ali še študirajo, imajo pravico do javno subvencioniranega mesta v centru za varstvo po pouku (*fritidshem*).

V vseh ostalih državah je časovna vrzel od zaključka dopusta z ustreznim nadomestilom za nego in varstvo otroka in zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva več kot dve leti. V okoli tretjini evropskih izobraževalnih sistemov (tri belgijske skupnosti, Nemčija, Irska, Španija, Francija, Luksemburg, Madžarska, Malta, Portugalska in vse dežele Združenega kraljestva) otroci dobijo zakonsko pravico do mesta v javno subvencioniranih programih predšolske vzgoje in varstva, ko dopolnijo tri leta oziroma nekaj mesecev prej. V vseh teh državah, razen v Nemčiji, imajo predšolski otroci pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva. Običajno trajanje vzgoje in varstva predšolskih otrok ustreza trajanju rednega šolskega dneva, razen na Irskem in v vseh delih Združenega kraljestva, kjer je s pravico zagotovljenih samo 10–15 brezplačnih ur na teden (glej sl. D5). Nemčija in Malta zasedata poseben položaj v tej skupini, saj v teh državah širijo zakonsko pravico. V Nemčiji so z letom 2013 vsi enoletniki dobili zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu, medtem ko je bila aprila 2014 na Malti pravica do brezplačne vzgoje in varstva razširjena na vse predšolske otroke, katerih starši so v delovnem razmerju ali študirajo.

Na Češkem, v Lihtenštajnu in nekaterih švicarskih kantonih predšolski otroci dobijo zakonsko pravico nekoliko pozneje, tj. v petem ali četrtem letu starosti in predvsem za mesto v oddelkih priprave na šolo. V devetih državah je predšolska vzgoja obvezna leto ali dve pred vstopom v šolo (del t. i. predprimarnega izobraževanja). V Luksemburgu in večini švicarskih kantonov je izobraževanje obvezno za vse otroke, ko dopolnijo štiri leta, medtem ko se osnovnošolsko izobraževanje začne, ko otroci dopolnijo šest let. V Bolgariji, Grčiji, Latviji in Avstriji ter na Cipru, Madžarskem in Poljskem se obvezno izobraževanje začne, ko so otroci stari pet oziroma skoraj pet let, medtem ko se osnovnošolsko izobraževanje začne, ko dopolnijo šest ali sedem let. Minimalno število ur na teden obveznega predprimarnega izobraževanja je določeno na centralni ravni v sedmih državah: v Bolgariji, Grčiji, Avstriji, Luksemburgu in na Cipru, Madžarskem in Poljskem, in sicer znaša med 16 urami na teden v Avstriji do 27,5 ure na teden na Cipru.

Irska je edina država, v kateri se primarno izobraževanje (ISCED 1) začne pred obveznim šolanjem. V tej državi se otroci začnejo obvezno izobraževati, ko so stari šest let, vendar se lahko že pri štirih letih vključijo v oddelke priprave na šolo (*infant classes*) – program, razvrščen na raven primarnega izobraževanja (ISCED 1). Otrok dobi zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu, ko je star tri leta in dva meseca.

Slika B4: Zakonska pravica oziroma obvezna predšolska vzgoja in varstvo, skupaj z začetno starostjo in tedenskimi urami, 2012/2013

Vir: Eurydice.

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
Začetna starost zakonske pravice (leta)	2 1/2	3	2 1/2		5	1/2	3	1 1/2	3 1/6		3	3	-	-			-	3	3
Začetna starost obvezne predšolske vzgoje in varstva (leta)				5						5					4 2/3	5		4	5
Trajanje na teden (ure)	28	28	28	20 (24)	40	40	40	40	15	22,5	25	24	-	-	27,5	⊗	-	26	40
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK-ENG	UK-WLS	UK-NIR	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH
Začetna starost zakonske pravice (leta)	2 3/4	:		3	-	1 1/2	-	3/4	1	3	3	3	3	-	-	4	1		
Začetna starost obvezne predšolske vzgoje in varstva (leta)			5	5															4
Trajanje na teden (ure)	30	:	16-20	25	25	-	40	-	40	40	15	10	12,5	(12,5)	-	-	28	40	⊗

⊗ Ni predpisov, sprejetih na centralni ravni

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Zakonska pravica ali obvezno vključevanje, ki veljata za določene kategorije učencev (npr. prikrajšani učenci), tu nista upoštevana. Za definicijo 'zakonska pravica' glej pojmovnik. Tedenske ure so skrčene na 40.

Opombe k podatkom držav

Bolgarija: obvezna predšolska vzgoja in varstvo: petletniki – 20 ur; šestletniki – 24 ur.

Nemčija: od avgusta 2013 imajo zakonsko pravico do subvencionirane predšolske vzgoje in varstva otroci od 1. leta starosti.

Hrvaška: od septembra 2014 bo obvezno eno leto programa predšolske vzgoje in varstva.

Malta: aprila 2014 je bila pravica do brezplačne predšolske vzgoje in varstva razširjena na vse predšolske otroke, katerih starši so v delovnem razmerju ali študirajo.

Madžarska: 20 ur na teden obvezne predšolske vzgoje in varstva.

Avstrija: število obveznih ur predšolske vzgoje in varstva na teden se razlikuje med deželami.

Poljska: s septembrom 2015 bodo vsi štiriletniki dobili zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva otrok.

Romunija: s septembrom 2014 bodo vsi petletniki dobili zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva otrok.

Finska: novembra 2013 je vladni sklep o izvajanju programa strukturnih politik vključeval tudi uvedbo obvezne predšolske vzgoje.

Švedska: 525 ur na leto, razdeljenih na trajanje običajnega šolskega leta (178 dni) in nato pomnoženih s 5, da dobimo tedensko število.

Združena kraljestvo: v Angliji, Walesu in na Severnem Irskem je v najbolj ekonomsko prikrajšanih območjih zakonska pravica razširjena na dvoletnike. Na Škotskem imajo pravico tudi dvoletniki, za katere skrbijo osebe iz njihovega socialnega kroga (sorodniki, prijatelji in druge osebe, ki so blizu otroku), ker ne morejo živeti s starši. V Angliji in Walesu otroci postanejo šoloobvezni na začetku šolskega leta, potem ko so dopolnili pet let. Za otroke, rojene jeseni ali spomladi, je tako del sprejemnega leta (razvrščeno na ISCED 0) obvezen. Na Škotskem so 475 ur letno razdelili na 38 tednov, tj. običajno šolsko leto.

Švica: v 19 kantonih (od 26) je vključevanje v predšolsko vzgojo obvezno. Predšolska vzgoja je obvezna leto ali dve, odvisno od kantona. V kantonih, v katerih predšolska vzgoja ni obvezna, imajo otroci od 4. ali 5. leta zakonsko pravico do javno subvencioniranega mesta.

Zakonsko pravico oziroma obvezno vzgojo in varstvo predšolskih otrok običajno uvajajo postopno, korak za korakom nižajo starost, pri kateri je otroku zagotovljeno mesto. Na Malti, na primer, je zakonska pravica za štiriletnike urejena že od leta 1975; v letih 1998, 2007 in 2014 so pravico razširili na mlajše starostne skupine. Na Poljskem sta vzgoja in varstvo za predšolske otroke obvezna od leta 2004 za šestletnike in od leta 2011 za petletnike. V nekaterih državah, kot so Belgija, Francija, Švedska in Lihtenštajn, so zakonsko pravico za prvo starostno skupino vzgoje in varstva predšolskih otrok podelili sredi 20. stoletja, ponekod že prej. Nadaljnji ukrepi so se nanašali na razširitev upravičenosti ali učinkovitejše uresničevanje zakonske pravice. Na Švedskem so že od leta 1995 občine dolžne zagotoviti mesto takoj.

Države, v katerih so nedavno vpeljali ali razširili zagotovilo za mesto v predšolski vzgoji in varstvu (bodisi z zakonsko pravico ali obveznim vključevanjem), so: Bolgarija (2010), Češka (2005), Nemčija (2013), Estonija (2009), Irska (2010), Grčija (2006), Ciper (2004), Malta (2014), Avstrija (2010), Poljska (2011) in Romunija (2014).

DODELITEV MEST V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU JE POGOSTO PREDMET LOKALNE AVTONOMIJE

Slika B4 kaže, da ima več evropskih držav bodisi obvezno predšolsko vzgojo ali pa zakonsko pravico do mesta v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V obeh primerih so se odgovorne oblasti formalno zavezale, da bodo zagotavljale toliko mest, da bodo zmogljivosti zadostile povpraševanju (čeprav v realnosti ni vedno tako, kot kaže slika B12). Na sliki B5 smo upoštevali samo predšolsko vzgojo in varstvo, do katerih otroci nimajo zakonske pravice, in proučili merila, po katerih dodeljujejo prosta mesta, ko povpraševanje presega zmogljivost. Zato v tem delu ni zajetih šest evropskih držav (Danska, Estonija, Slovenija, Finska, Švedska in Norveška), v katerih dobi vsak otrok zakonsko pravico že zelo zgodaj.

Podatki kažejo, da v okoli polovici evropskih usmerjevalnih dokumentov, sprejetih na centralni ravni, ni urejeno dodeljevanje mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, kar pomeni, da mesta dodeljujejo po izbirnih merilih, kot jih določijo na lokalni ravni ali neposredno ravnatelji institucij predšolske vzgoje in varstva. V drugi polovici držav so na centralni ravni določili nekatera merila za dodeljevanje mest v predšolski vzgoji in varstvu. Vendarle pa ta merila pogosto veljajo kot priporočila in ne predpisi, kar pomeni, da so lokalne oblasti ali ravnatelji precej avtonomni pri odločanju.

V šestnajstih izobraževalnih sistemih, v katerih veljajo merila za dodeljevanje, ki so jih določili na centralni ravni, običajno pri izbiri upoštevajo zaposlitveni status staršev ter družinski in socialno-ekonomski status. V zvezi z zaposlitvenim statusom v večini držav dajejo prednost zaposlenim staršem, v nekaterih državah

II. DEL – STANDARDI IN ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI

NAJVEČJE ŠTEVILO OTROK NA ODRASLEGA SE POGOSTO PODVOJI, KO OTROCI DOPOLNIJO TRI LETA

V večini evropskih držav so na centralni ravni predpisali največje število otrok na strokovnega delavca oziroma na skupino v institucionalnih ureditvah. Čeprav je lahko v praksi resnično število otrok manjše od določenega števila, so ravni, določene s temi pravilniki, uporaben pokazatelj standardov, ki veljajo v Evropi.

Večinoma v državah določijo tako največje število otrok na strokovnega delavca kot na skupino. V redkih izobraževalnih sistemih veljajo le razmerja strokovni delavec/otrok in v institucijah sami določijo ustrezno velikost skupine. Tako je v vseh belgijskih skupnostih, na Irskem, Cipru, Finskem in Norveškem ter v Združenem Kraljestvu (Škotska). Nasprotno so v nekaterih državah določili največje število otrok na skupino in se lahko institucije predšolske vzgoje in varstva prosto odločijo, koliko strokovnih delavcev bodo zaposlili (Bolgarija, Češka (samo *mateřské školy*), Španija, Hrvaška, Turčija in Lihtenštajn). V nekaj državah (Danska, Latvija, Švedska in Islandija) pa s predpisi ne določajo niti števila otrok na strokovnega delavca niti velikosti skupine in je v popolni avtonomiji institucij za predšolsko vzgojo in varstvo, da se ustrezno odločijo. V Turčiji s predpisi niso uredili tega področja vzgoje in varstva predšolskih otrok, mlajših od treh let, v Belgiji (flamska skupnost) pa za otroke, starejše od treh let.

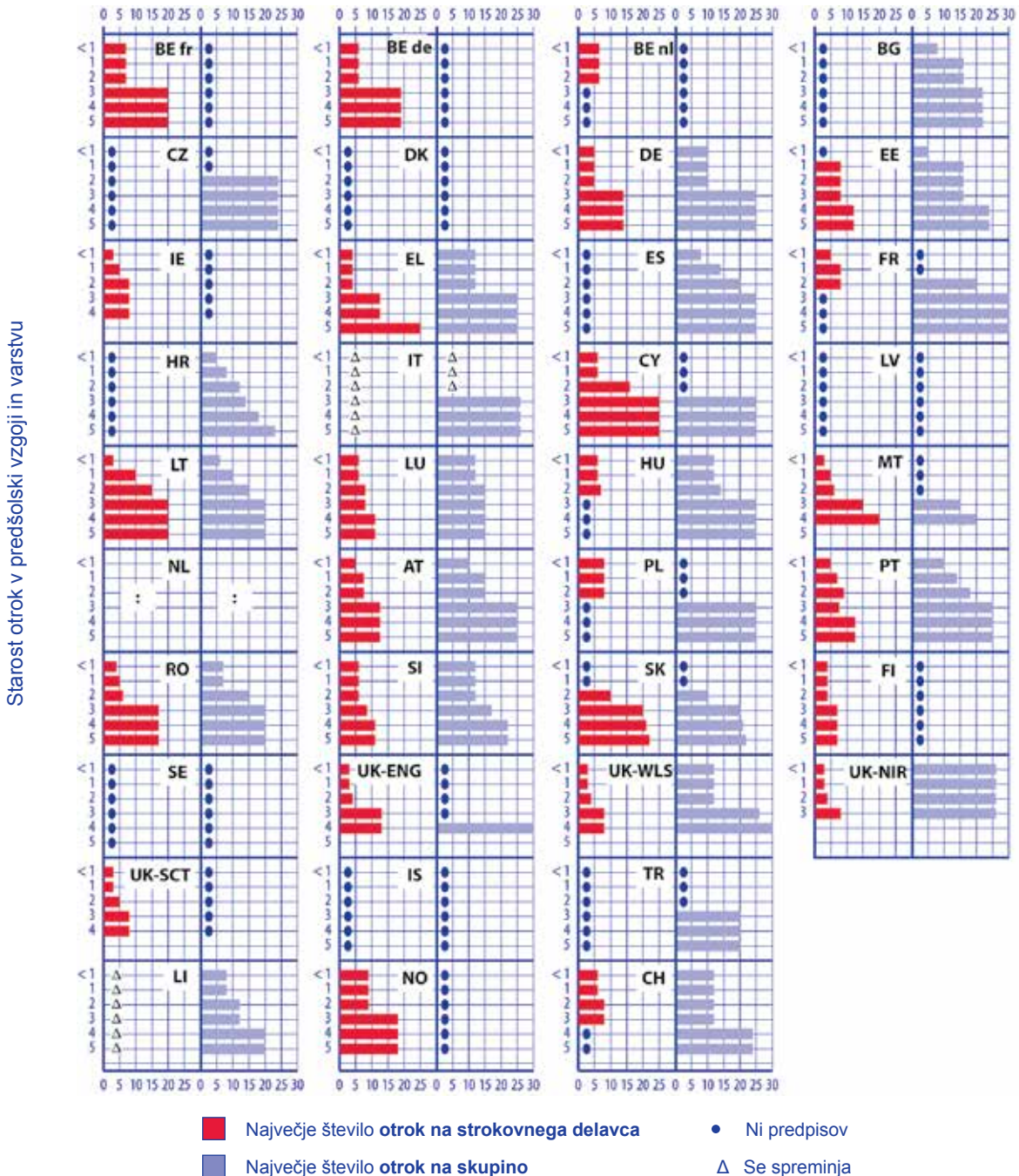
Razlika v starosti otrok je pomemben dejavnik za določanje največjega števila otrok na odraslega (ne glede na kategorijo strokovnega delavca). Običajno razlikujejo med mlajšimi otroki (do treh let) in starejšimi otroki. S predpisi so najbolj omejili število, ko gre za dojenčke oziroma malčke; na Irskem in Malti ter v Litvi na primer strokovni delavec ne sme skrbeti za več kot tri otroke, mlajše od enega leta; v Združenem kraljestvu takšna omejitev velja za vse otroke, mlajše od dveh let. Po drugi strani pa je na Norveškem določeno, da je najvišje število dojenčkov na strokovnega delavca devet. Ti predpisi pa veljajo le za največje število otrok na vsakega posameznega strokovnega delavca za vzgojo, niso pa všeti strokovni delavci za varstvo, ki pomagajo pri delu prvim. Zato je lahko skupno število otrok na odraslega manjše.

Starejši in bolj neodvisni, kot so otroci, večje je največje število otrok na strokovnega delavca. V več državah/regijah, v katerih so s predpisi uredili to področje (Francija in nemško govoreče skupnosti Belgije, Nemčija, Grčija, Malta, Romunija, Slovaška, Združeno kraljestvo in Norveška), se to število podvoji ali potroji, ko otroci dopolnijo 2–3 leta. V nekaterih od teh držav je to morda povezano s tem, da se predšolski otroci prestavijo iz ene ureditve predšolske vzgoje in varstva v drugo. Na primer, v Belgiji se največje število otrok na strokovnega delavca poveča s 6/7 na 19/20, ko se otroci prestavijo iz centrov za dnevno varstvo otrok do tretjega leta v šoli podobno ureditev. Ne glede na to v nekaterih državah (Irska, Finska in Združeno kraljestvo (Wales, Severna Irska in Škotska)) ostaja največje število manj kot deset otrok na strokovnega delavca vse do zadnjega leta pred začetkom osnovnošolskega izobraževanja.

Poleg tega je zanimivo primerjati predpisano največje število otrok v skupinah, saj obstajajo med državami pomembne razlike, predvsem pri dojenčkih oziroma malčkih. Medtem ko v Estoniji in Litvi ter na Hrvaškem velja pravilo, da v skupini ne sme biti več kot pet oziroma šest otrok, mlajših od enega leta, v Združenem kraljestvu (Severna Irska) lahko v skupino vključijo do šestindvajset dojenčkov, čeprav morajo upoštevati razmerje strokovni delavec/otrok 1 : 3. Če pa primerjamo velikosti skupin za petletnike,

je stanje v Evropi veliko bolj homogeno, saj se največje število otrok v skupini giblje med dvajset in trideset otrok. Te številke pa so že blizu velikosti oddelkov v osnovnih šolah (za dodatne informacije glej študijo EACEA /Eurydice, 2012, sl. F8).

Slika B6: Največje število predšolskih otrok na strokovnega delavca oziroma na skupino v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Na sliki je označeno največje število otrok na strokovnega delavca/skupino med jedrnimi urami delovnega dne v skladu s predpisi/priporočili. Če za področje ni predpisov/priporočil, je to označeno s simbolom. Zmanjšanje števila otrok na strokovnega delavca/skupino zaradi vključenosti otrok, ki se uvrščajo v posebno kategorijo (npr. otrok s primanjkljaji), tu ni upoštevano. Upoštevana tudi ni možnost, da so skupine lahko starostno heterogene.

	Največje število otrok na strokovnega delavca						Največje število otrok na skupino					
	Starost otrok						Starost otrok					
	Manj kot 1	1	2	3	4	5	Manj kot 1	1	2	3	4	5
BE fr	7	7	7	20	20	20	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
BE de	6	6	6	19	19	19	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
BE nl	6,5	6,5	6,5	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
BG	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	8	16	16	22	22	22
CZ	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	24	24	24	24
DK	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
DE	5	5	5	14	14	14	10	10	10	25	25	25
EE	ni pred.	8	8	8	12	12	5	16	16	16	24	24
IE	3	5	8	8	8	ni prim.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
EL	4	4	4	12,5	12,5	25	12	12	12	25	25	25
ES	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	8	14	20	25	25	25
FR	5	8	8	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	20	30	30	30
HR	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	5	8	12	14	18	23
IT	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	26	26	26
CY	6	6	16	25	25	25	ni pred.	ni pred.	ni pred.	25	25	25
LV	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
LT	3	10	15	20	20	20	6	10	15	20	20	20
LU	6	6	8	8	11	11	12	12	15	15	15	15
HU	6	6	7	ni pred.	ni pred.	ni pred.	12	12	14	25	25	25
MT	3	5	6	15	20	ni prim.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	15	20	ni prim.
NL	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
AT	5	7,5	7,5	12,5	12,5	12,5	10	15	15	25	25	25
PL	8	8	8	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	25	25	25
PT	5	7	9	7,5	12,5	12,5	10	14	18	25	25	25
RO	4	5	6	17	17	17	7	7	15	20	20	20
SI	6	6	6	8,5	11	11	12	12	12	17	22	22
SK	ni pred.	ni pred.	10	20	21	22	ni pred.	ni pred.	10	20	21	22
FI	4	4	4	7	7	7	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
SE	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
UK-ENG	3	3	4	13	13	ni prim.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	30	ni prim.
UK-WLS	3	3	4	8	8	ni prim.	12	12	12	26	30	ni prim.
UK-NIR	3	3	4	8	ni prim.	ni prim.	26	26	26	26	ni prim.	ni prim.
UK-SCT	3	3	5	8	8	ni prim.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni prim.
IS	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
TR	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	20	20	20
LI	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	se spreminja	8	8	12	12	20	20
NO	9	9	9	18	18	18	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.	ni pred.
CH	6	6	8	8	ni pred.	ni pred.	12	12	12	12	24	24

Vir: Eurydice.(*)

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): na sliki so podatki o javnih institucijah. V zasebnih pa je razmerje strokovni delavec/otrok 1 : 7 v skupini otrok, mlajših od 18 mesecev, in 1 : 10 v skupini otrok, starih od 18 mesecev do 3 let.

Češka: predpisano je le v institucijah za starejše otroke (*mateřské školy*). Pogosto naredijo izjemo in dovolijo povečanje za do 4 otroke (tj. do 28 otrok v oddelku).

Nemčija: predpise sprejemajo na ravni dežel (*Länder*). Na sliki je prikazano stanje v deželi Porenje-Pfalz, ki jo lahko štejemo za povprečje.

Grčija: na sliki so predstavljeni podatki za *vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos* do 4. leta. Za otroke, stare 5 let, so predstavljeni podatki za javne institucije za predšolsko vzgojo nipiagogeio. V zasebnih nipiagogeio je določeno največje število 28. Vendar pa za otroke različne starosti veljajo različne uteži, npr. enoletniki ustrezajo uteži 1,5.

Francija: standardi so določeni v smislu razvojnih mejnikov (tj. naučiti se hoditi) in ne toliko v smislu starosti.

(*) Opomba urednice: Ni prim. – ni primerljivo (otroci v tej starosti niso več vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo). Ni pred. – ni predpisov.

Kot je razvidno iz metodološkega pojasnila, navedeno največje število otrok na strokovnega delavca oziroma na skupino velja med jedrnimi urami delovnega dne. V Sloveniji navedeno velja 6 ur dnevno za otroke do 3 let in 4 ure dnevno za otroke nad 3 leta.

Španija: podatki za otroke, mlajše od 3 let, se nanašajo na najbolj običajne predpise avtonomnih skupnosti.

Italija: predpise sprejmejo na regionalni ravni in ne na centralni. Med regijami obstajajo razlike.

Ciper: podatki na sliki se nanašajo na vrtce (*nipiagogia*) in oddelke priprave na šolo (*prodimotiki*). V *vrefopaidokomikoi stathmoi* je največje število otrok na strokovnega delavca 24 in 28 (3 in 4 leta).

Luksemburg: na sliki se podatki nanašajo na service *d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*; v ureditvah za starejše otroke (*éducation précoce* in *éducation préscolaire*) obstajajo predpisi le za triletnike (10 otrok na strokovnega delavca in največ 20 otrok v skupini).

Slovenija: posamezne občine lahko glede na okoliščine povečajo največje število otrok na skupino, in sicer za 2 otoka. 78 odstotkov oddelkov koristi to možnost (vir: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport).

Norveška: na sliki so označeni strokovni delavci v vrtcih, ki so zaposleni v *barnehager*. Poleg tega sodelujejo v vzgoji in varstvu predšolskih otrok tudi pomočniki, ki pa niso upoštevani v predpisih. Statistični podatki kažejo, da je povprečno razmerje med številom vzgojiteljev v vrtcih in pomočnikov ter otroki 4,9 (BASIL, 2012/2013).

Lihtenštajn: urad za socialne zadeve določi največje število otrok na strokovnega delavca večinoma glede na starost in posebne potrebe otrok. Notranje smernice določajo, da naj bodo skupine starostno heterogene. Otrok, mlajši od 18 mesecev, se šteje za 1,5 otroka. V skupini so lahko največ trije otroci te starosti in ni dovoljeno oblikovati skupin, v katerih so samo otroci te starosti.

Švica: Na sliki so podatki za dnevne centre za varstvo (*Kindertagesstätte* ali *Krippe/Structure d'accueil de jour or crèche/Struttura di custodia collettiva diurna*) za otroke do 4. leta starosti. V *Kindergärten/Ecoles enfantines/Scuole dell'infanzia*, v katere so vključeni otroci od 4. leta dalje, je predpisano le največje število otrok na skupino (24). Ker med kantoni ne veljajo isti predpisi, podatki prikazujejo največje število, ki temelji na analizi predpisov v več kantonih.

Analizirani podatki o razmerju med številom otrok na strokovnega delavca in o velikostih skupin kažejo, da v isti skupini otrok več odraslih izvaja varstvo oziroma vzgojo ter da pripadajo različnim kategorijam strokovnih delavcev (glej poglavje E). Na primer, v Avstriji je v vrtčevski skupini en pedagog in en pomočnik; na Portugalskem so v skupinah vseh institucionalnih ureditev vzgoje in varstva predšolskih otrok strokovni delavci za vzgojo (vzgojitelji ali učitelji) in pomočniki. Podobno stanje imajo v državah, v katerih so določili največje število otrok na skupino, ne pa maksimalnega števila otrok na strokovnega delavca. Na Madžarskem, na primer, s predpisi za vrtce (*óvoda*) določajo, da morajo biti v vsaki skupini en pedagog zjutraj, drug pedagog popoldan (dve uri se prekrivata) in vrtčevska negovalka. V Bolgariji sta v poldnevni skupini v institucijah za mlajše otroke (*detska yasla*) negovalka in pomočnik, medtem ko so v celodnevni skupini v istih institucijah dve negovalki in dva pomočnika. V institucijah za otroke, starejše od 3 let (*detska gradina*), sta v vsaki skupini dva vzgojitelja in en pomočnik.

VARUHI V REGULIRANIH UREDITVAH NA DOMU POGOSTO SKRBIJO ZA NAJVEČ PET ALI ŠEST OTROK

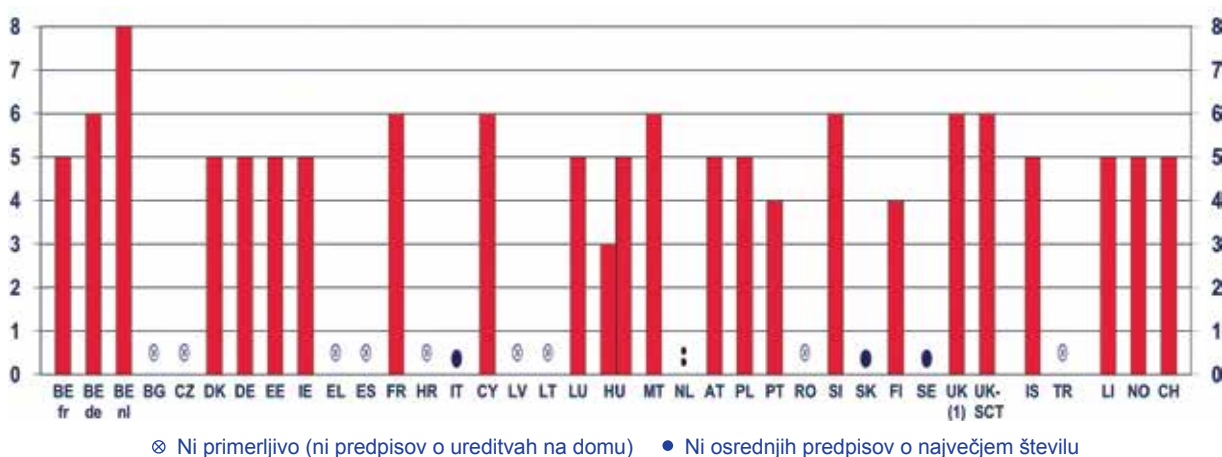
V skoraj vseh državah, v katerih obstaja regulirana ureditev predšolske vzgoje in varstva na domu (glej sl. B2), nadzor zajema tudi največje število otrok na varuha. Le v nekaterih državah (Italija, Slovaška in Švedska) za to področje ne veljajo standardi, določeni na centralni ravni.

Maksimalno število otrok na varuha, če ne upoštevamo starosti otrok ali drugih meril, se giblje med tri na Madžarskem (*családi gyermekfelügyelet*) in osem v belgijski flamski skupnosti. V večini držav je določeno največje število pet oziroma šest otrok na varuha. To število običajno vključuje tudi lastne otroke varuha, če skrbi za njih.

Pogosto so predpisi, ki urejajo to področje, zelo kompleksni, saj poskušajo zajeti več dejavnikov. Na primer, otroci se lahko zelo razlikujejo po starosti: od popolnoma odvisnih dojenčkov oziroma malčkov do dokaj neodvisnih starejših otrok, za katere je treba zagotoviti varstvo le za nekaj ur po pouku. S predpisi so tako pogosto določene dodatne omejitve, povezane s starostjo otrok, predvsem je nižje določeno

največje število majhnih otrok v skupini. Na Irskem in Malti ter v vseh delih Združenega kraljestva, na primer, varuhi otrok ne smejo skrbeti za več kot enega ali dva dojenčka oziroma malčka (v starosti do 1 ali 2 let), vendar pa lahko v skupino vključijo nekaj starejših otrok. Na Cipru varuh lahko skrbi za največ 3 otroke, stare do 2 leti. V belgijski nemško govoreči skupnosti in Franciji imajo določene še dodatne specifikacije za nekoliko starejše otroke (npr. največ 4 otroci, mlajši od 3 let). Na Norveškem veljajo bolj splošni predpisi, s katerimi je določeno, da je treba število zmanjšati, če je večina otrok v skupini mlajših od 3 let.

Slika B7: Največje število otrok na varuha v reguliranih ureditvah na domu, 2012/2013

BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
5	6	8	⊗	⊗	5	5	5	5	⊗	⊗	6	⊗	●	6	⊗	⊗	5
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH
3/5	6	:	5	5	4	⊗	6	●	4	●	6	6	5	⊗	5	5	5

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološko pojasnilo

Podatki ne upoštevajo bolj poglobljenih specifikacij, ki so določene s predpisi (npr. strožji predpisi v zvezi z največjim številom majhnih otrok oziroma otrok s primanjkljaji/posebnimi potrebami v skupini). Kjer je primerno, so te navedene v besedilu.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): na sliki so upoštevane javne ureditve; za zasebne pa je 7 največje število.

Nemčija: podatki se nanašajo na državne predpise. Na ravni posameznih dežel lahko obstajajo dodatni predpisi.

Hrvaška: trenutno uvajajo regulirano vzgojo in varstvo na domu, in sicer v skladu z Zakonom o varuhih, ki so ga sprejeli v parlamentu aprila 2013.

Madžarska: obstajata dve obliki vzgoje in varstva na domu: a) *családi gyermekfelügyelet* in b) *családi napközi*.

Finska: štirje otroci, mlajši od 6 let. Poleg tega je možno za krajši čas nuditi varstvo dodatnemu otroku, staremu 6 let ali več.

Lihtenštajn: v skladu z nedavnimi smernicami, ki so bile sprejete, vendar še ne veljajo, so otroci varuhov vključeni v največje število. Otroci, mlajši od 18 mesecev, štejejo za 1,5 otroka.

Švica: podatki se nanašajo na najbolj reprezentativne predpise v kantonih.

Na največje število lahko poleg starosti vplivajo tudi drugi dejavniki. Velikost skupin se mora zmanjšati, če varuh skrbi za otroke s primanjkljaji ali posebnimi potrebami (npr. na Madžarskem in na Škotskem v Združenem kraljestvu) ali če je varuh komaj oziroma nedavno začel izvajati dejavnost (Islandija).

Predpisi pa ponekod dopuščajo določeno raven prilagodljivosti, kar pomeni, da varuhi lahko skrbijo za enega ali več dodatnih otrok. To se največkrat zgodi, ko gre za posebne situacije v družini, na primer več rojstev hkrati ali če v lokalni skupnosti ali regiji ni dovolj mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

ZDRAVJE IN VARNOST STA V UREDITVAH PREDŠOLSKE VZGOJE IN VARSTVA STROGO REGULIRANA

Zagotavljanje zdravja, varnosti in dobrega telesnega počutja otrok je eden od najpomembnejših vidikov kakovosti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Podatki kažejo, da v večini evropskih držav s predpisi/priporočili, sprejetimi na centralni ravni, urejajo široko paleto vprašanj na tem področju: od velikosti in postavitve notranjih in zunanjih prostorov do obsega in vrste opreme. Še pomembneje pa je, da predpisi zajemajo področje varnosti otrok z vidika, kako ustrezni in primerni so strokovni delavci za delo z otroki. Vprašanje primernosti oziroma ustreznosti presega zahtevano izobrazbo, kot jo obravnavamo v poglavju E.

Le v nekaterih državah zdravja in varnosti v ureditvah za vzgojo in varstvo predšolskih otrok ne urejajo s predpisi, sprejetimi na centralni ravni (Italija – v ureditvah za otroke, mlajše od 3 let, in Avstrija), ali pa so predpisi omejeni (Nemčija in Švedska). To sovпада z dejstvom, da sta vzgoja in varstvo predšolskih otrok v večini teh držav decentralizirana, posledično pa sta področji zdravja in varnosti urejeni z regionalnimi oziroma lokalnimi predpisi.

Pričakovano je, da veljajo v različnih državah različne prednostne naloge v zvezi z zdravjem in varnostjo v institucionalnih ureditvah. Na primer, v skoraj vseh državah veljajo predpisi o zaščiti otrok, ki so vezani na ustreznost in primernost strokovnih delavcev, ki delajo z otroki. V dveh od teh držav (Nemčija in Švedska) je zaščita otrok glavni vidik zdravja in varnosti, ki ga urejajo na državni ravni. To kaže na to, da oblasti na centralni ravni posvečajo posebno pozornost temu vprašanju in prepovedujejo delati z otroki vsem, ki so zaradi česar koli vpisani v kazensko evidenco (velja za večino držav) ali, natančneje, vsem, ki so vpisani v kazensko evidenco zaradi zlorabe otrok(a) (Danska). V državah tudi določijo, da morajo biti strokovni delavci, ki so v neposrednem stiku z otroki, v dobri telesni pripravljenosti in duševno zdravi. To velja v belgijskih nemško govoreči skupnosti in flamski skupnosti ter Latviji, Litvi in Luksemburgu.

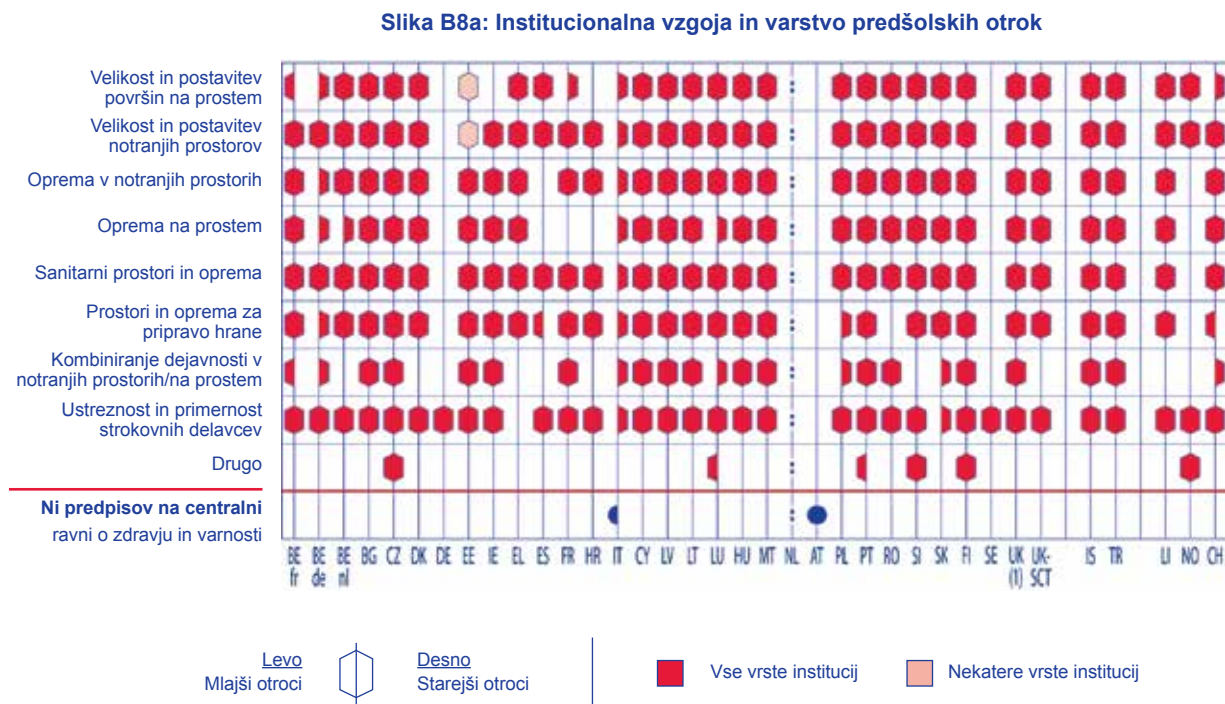
Na drugi strani pa le v nekaj državah s predpisi urejajo, naj se dejavnosti v zaprtem prostoru in dejavnosti na prostem kombinirajo. Predpisi, ki obstajajo na tem področju, so ponekod zelo splošni, saj določajo samo, da morajo imeti otroci vsak dan dostop do dejavnosti na prostem. Ne določajo pa dodatnih podrobnosti o deležu ali trajanju teh dejavnosti (npr. kot jih določajo na Irskem).

Poleg vidikov zdravja in varnosti, kot so navedeni na sliki B8, predpisi lahko urejajo tudi druga vprašanja, tudi primernost in ustreznost okolja za otroke (npr. Finska in Norveška) ali bolj natančna okoljska vprašanja, kot so kakovost zvoka, prezračevanje ali osvetlitev (npr. Češka, Grčija (zasebne ureditve), Luksemburg, Portugalska in Slovenija). Ponekod so v predpise zajeti tudi prostori za strokovne delavce (npr. Slovenija).

Če primerjamo priporočila, ki veljajo za zdravje in varnost otrok v ureditvah na domu, in priporočila, ki veljajo za institucionalne ureditve, se kaže veliko podobnosti. Skoraj v vseh državah je v predpise na primer vključena primernost oziroma ustreznost strokovnih delavcev za delo z otroki v ureditvah na domu. Tisti vidiki, ki niso urejeni s predpisi za vzgojo in varstvo na domu, so običajno povezani z naravo samih ureditev, ki se soočajo z omejitvami notranjih prostorov in ponekod nimajo neposrednega dostopa do površin na prostem (na primer, če je izvajanje urejeno v zasebnem stanovanju). Zato predpisi redko urejajo površine na prostem in opremo kot tudi prepletanje dejavnosti v zaprtem prostoru in dejavnosti na prostem.

Na splošno lahko rečemo, da sta zdravje in varnost v vzgoji in varstvu predšolskih otrok (predvsem v institucionalnih ureditvah) zelo natančno urejana s predpisi in z natančnimi zahtevami glede velikosti, postavitve, prostorov in opreme, saj so ti vidiki razumljeni kot pomembni za spodbujanje zdravega razvoja otrok. Toda ko povpraševanje po prostih mestih v predšolski vzgoji in varstvu preseže zmogljivosti (za mlajše otroke skoraj v vseh evropskih državah, kot kaže slika B12), državne oblasti ponekod spremenijo standarde. V Sloveniji so na primer leta 2010 sprejeli spremembe Zakona o vrtcih (tj. temeljni zakon na področju predšolske vzgoje), da so omogočili uporabo stavb, ki prvotno niso bile zasnovane za izvajanje predšolske vzgoje (stanovanjske, administrativne in druge poslovne stavbe). V istem letu so v 118 stavbah te vrste uredili 2.700 mest za predšolsko vzgojo .

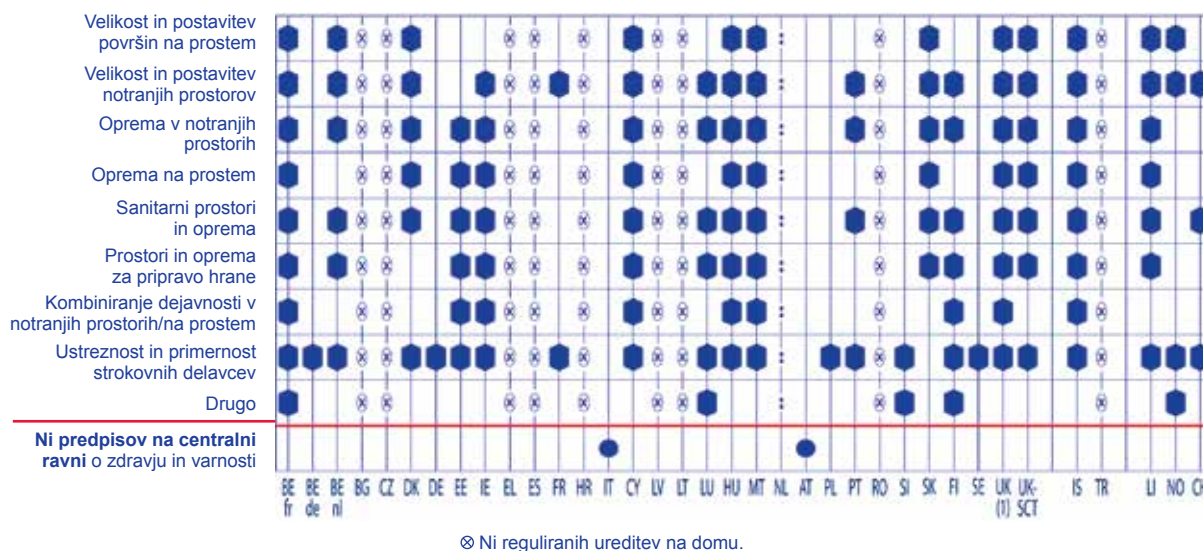
Slika B8: Vidiki, ki jih urejajo predpisi o zdravju in varnosti, 2012/2013

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Slika B8b: Vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu

⊗ Ni reguliranih ureditev na domu.

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološka pojasnila

Na sliki so označeni predpisi o zdravju in varnosti, ki veljajo za izobraževanje, predvsem za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Upoštevane pa niso splošne zahteve, ki veljajo za javne stavbe (npr. zahteve o požarni varnosti). Pod 'ustreznost in primernost strokovnih delavcev' so vključeni predpisi, ki preprečujejo zaposlovanje strokovnih delavcev, ki so v kazenski evidenci, zaradi česar niso primerni za delo z otroki, ali določajo, da morajo biti strokovni delavci telesno in duševno zdravi.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): predpisi o zdravju in varnosti, ki so upoštevani pri ureditvah na domu, veljajo le za varuhe, ki niso pridruženi k organizaciji izvajalcev, saj vsaka organizacija pripravi svoja priporočila.

Nemčija: na ravni dežel veljajo različni predpisi. Vendar pa so le v nekaj deželah sprejeli podrobne predpise, v drugih predpisov nimajo.

Estonija: 'nekateri institucije' so samo *koolieelne lasteasutus*.

Irski: podatki na sliki ne vključujejo *infant classes* (tj. ureditve za otroke, stare 4–6 let), saj so slednji razvrščeni na raven primarnega izobraževanja (ISCED 1).

Španija: za mlajše otroke so predpisi na centralni ravni tisti, ki jih sprejmejo avtonomne skupnosti; za starejše otroke pa so predpisi na centralni ravni tisti, ki jih sprejmejo na nacionalnem ministrstvu za izobraževanje.

Hrvaška: na sliki je označeno 'ni reguliranih ureditev na domu'. Vendar trenutno uvajajo regulirano predšolsko vzgojo in varstvo na domu, in sicer v skladu z zakonom o varuhih, ki so ga sprejeli v parlamentu aprila 2013.

Švica: podatki veljajo za predpise, sprejete na državni ravni, v kombinaciji z najbolj pogostimi predpisi, sprejetimi na ravni kantonov.

V VEČINI DRŽAV JE ODGOVORNOST ZA AKREDITACIJO IN EVALVACIJO UREDITEV RAZDELJENA NA VEČ RAVNI OBLASTI

Temeljni vidik upravljanja kakovosti je obseg, v katerem odgovorne oblasti izvršujejo predpise in uveljavljajo standarde. V veliki večini držav v dveh ločenih procesih zagotavljajo, da v vseh ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok dosegajo zahtevane standarde. Novi izvajalci morajo opraviti postopek akreditacije (glej pojmovnik), že obstoječi pa redne evalvacije, ki jih skoraj povsod izvajajo zunanji organi ('zunanja evalvacija').

Podatki kažejo, da si pristojnost za akreditacijo in zunanjo evalvacijo običajno delijo oblasti na različnih ravneh. Proces lahko vključuje centralne in regionalne oblasti, centralne in lokalne oblasti ali regionalne in lokalne oblasti. V nekaterih državah ali regijah znotraj držav so v proces vključene vse tri ravni.

Akreditacija in evalvacija ureditev predšolske vzgoje in varstva sta običajno ločena procesa in tako pogosto v pristojnosti različnih oblasti. Slika je še toliko bolj kompleksna v državah, v katerih imajo ločen sistem vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej sl. B1), v katerih je za mlajše otroke pristojno eno ministrstvo, za starejše otroke pa drugo, ministrstvi pa lahko nadalje dodelita pristojnosti za posamezni proces različnim organom. Na primer, v belgijski flamski skupnosti je za akreditacijo ureditev za mlajše otroke odgovorna agencija 'Otrok in družina' (*Kind en Gezin*), medtem ko je evalvacija v pristojnosti flamskega inšpektorata za varstvo (*Zorginspectie*). Obe delujeta pod okriljem ministrstva za socialno varstvo. V institucijah za predšolske otroke, starejših od dveh let in pol (*kleuteronderwijs*), je akreditacija v pristojnosti flamskega ministrstva za izobraževanje in usposabljanje, medtem ko je evalvacija v pristojnosti inšpektorata za izobraževanje, ki deluje neodvisno od ministrstva.

Poleg centralnih, regionalnih in lokalnih oblasti so lahko v proces akreditacije oziroma evalvacije vključeni tudi drugi organi, vključno z neodvisnimi agencijami (Grčija, Španija, Združeno kraljestvo (Škotska) in Lihtenštajn) ali nepridobitnimi organizacijami, ki delujejo v imenu centralnih oblasti (Irska).

V Nemčiji so za evalvacijo ureditev vzgoje in varstva predšolskih otrok primarno odgovorni izvajalci sami, ki se avtonomno odločajo o tem, katera orodja in postopke bodo uporabili. V skladu s postopkom akreditacije pa so dolžni obvestiti lokalne urade za socialno varstvo mladih o tem, kako nameravajo evalvirati svojo kakovost. Evalvacija je lahko notranja oziroma zunanja.

Na splošno torej kazalnik kaže, da imajo kljub kompleksni porazdelitvi pristojnosti tako rekoč v vseh evropskih državah vzpostavljene sisteme akreditacije in evalvacije v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Izjema je Bolgarija, v kateri nimajo vzpostavljenega sistema za akreditacijo novih ureditev za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, in Italija, kjer ni evalvacije institucij za starejše otroke (*scuola dell'infanzia*).

Na sliki B9 niso označeni procesi za ureditve na domu, so pa organi, vključeni v postopke akreditacije in evalvacije te oblike izvajanja, običajno isti kot za institucionalne oblike. V sistemih, kjer izvajajo predšolsko vzgojo in varstvo ločeno za mlajše in starejše predšolske otroke (glej sl. B1), veljajo za izvajalce na domu enaki postopki akreditacije in evalvacije kot za institucionalne ureditve za mlajše otroke.

Metodološka pojasnila (slika B9)

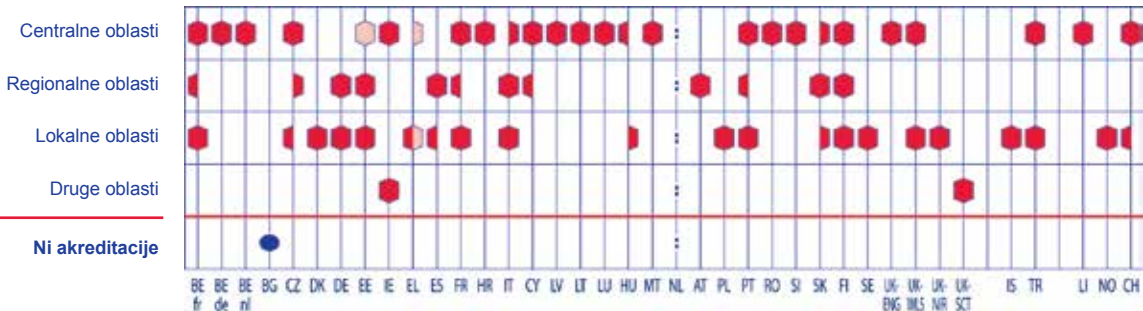
Za definicijo '**akreditacija institucij/ureditev predšolske vzgoje in varstva**' in '**zunanja evalvacije institucij/ureditev predšolske vzgoje in varstva**' glej pojmovnik.

Na sliki so označeni samo organi oblasti, ki so pristojni posebej za ureditve/izvajalce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Zajeti niso organi oblasti, ki sprejemajo splošne predpise, skupne vsem javnim stavbam in institucijam (to so predpisi o požarni varnosti, nadzoru prehranske verige).

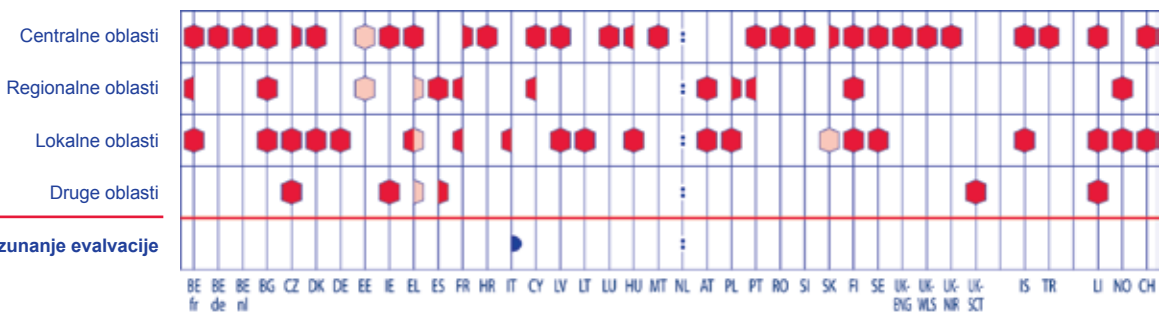
Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Slika B9: Organi, odgovorni za akreditacijo in evalvacijo v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Slika B9a: Akreditacija

Slika B9b: Zunanja evalvacija

Levo Mlajši otroci   Desno Starejši otroci

■ Vse vrste institucij   ■ Nekatere vrste institucij

Vir: Eurydice.

Opombe k podatkom držav

Nemčija: lokalne oblasti so odgovorne in dolžne poskrbeti, da izvajalci opravijo evalvacijo. Edina izjema je Berlin, kjer zunanjo evalvacijo opravi neodvisni inštitut za evalvacije (*Berliner KiTa-Institut für Qualitätsentwicklung*).

Estonija: 'nekatere institucije' pomeni samo *koolieelne lasteasutus*.

Grčija: 'akreditacija' – pristojnosti centralne oblasti so omejene na institucije predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*). Akreditacija in evalvacija – pristojnosti lokalnih oblasti so omejene na centre za dojenčke in malčke/otroke (*vrefonipiakos stathmos in paidikos stathmos*), ne na institucije predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*). Pristojnosti drugih organov so omejene na institucije predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*).

Italija: predpise na centralni ravni o evalvaciji izobraževalnega sistema so sprejeli marca 2013, vendar jih še niso začeli izvajati.

Slovaška: za zunanjo evalvacijo je odgovorna občina, če je ustanovitelj.

Finska: za evalvacijo v predšolski vzgoji in varstvu so primarno odgovorni izvajalci, ki so v večini primerov občine. Zasebni izvajalci so dolžni obvestiti občino pred začetkom izvajanja storitev. Regionalne oblasti vodijo in nadzorujejo izvajalce predšolske vzgoje in varstva v svoji regiji. Nacionalni nadzorni organ za socialno varstvo in zdravje (VALVIRA) skrbi, da so navodila regionalnih agencij dosledna po vsej državi, in vodi register zasebnih izvajalcev.

Latvija, Litva in Finska: v sistemih predšolske vzgoje in varstva ne poznajo pojma 'akreditacija', ampak imajo vzpostavljene postopke za zagotavljanje skladnosti novih ureditev predšolske vzgoje in varstva z veljavno zakonodajo.

Združeno kraljestvo (SCT): 'drugo' – inšpektorat za varstvo – neodvisni organ za nadzor in izboljšave v zagotavljanju varstva in storitev za otroke.

Švica: centralne oblasti ustrezajo kantonom.

EVALVACIJA JE POGOSTO NATANČNEJŠA IN PODROBNEJŠA V UREDITVAH ZA STAREJŠE OTROKE KOT V UREDITVAH ZA MLAJŠE

Na sliki B9b lahko vidimo, da imajo praktično v vseh evropskih državah vzpostavljen sistem zunanje evalvacije ureditev za predšolsko vzgojo in varstvo. Po podatkih slike B10 imajo v večini držav predpise/priporočila na centralni ravni, s katerimi so določili vidike izvajanja, ki jih je treba upoštevati pri evalvaciji ureditev. Samo v Nemčiji, Italiji in Avstriji ti dokumenti niso sprejeti na centralni ravni. V Grčiji so določeni elementi, ki jih je treba evalvirati v institucijah za otroke, starejše od 4 let (*nipiagogeio*), ki delujejo pod okriljem ministrstva za izobraževanje in verske zadeve. Takšnih specifikacij pa niso sprejeli za druge institucije vzgoje in varstva predšolskih otrok (*vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos*).

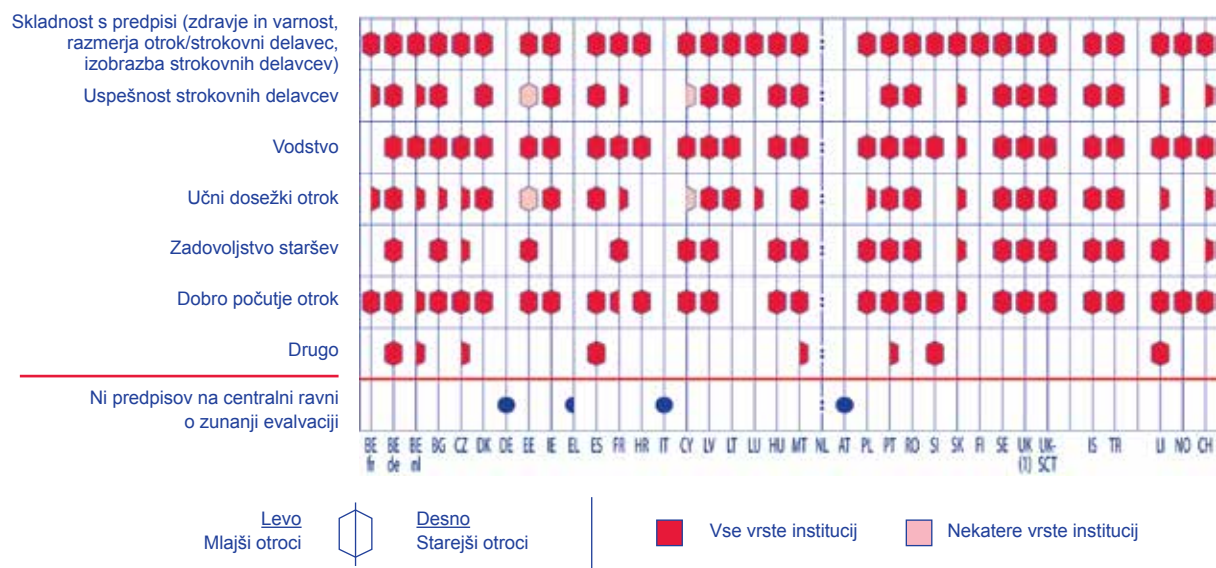
V državah, v katerih na centralni ravni določijo vidike izvajanja, ki jih je treba evalvirati, so to običajno skladnost delovanja z zakonskimi določili, predvsem v zvezi z zdravjem in varnostjo (npr. prostori in oprema tako na prostem kot v notranjih prostorih), razmerja otrok/strokovni delavec ter tudi izobrazba in usposobljenost strokovnih delavcev. Ostali vidiki, ki so podvrženi evalvaciji, so različni med državami in tudi znotraj države med različnimi vrstami ureditev. Predvsem v državah, v katerih imajo ločen sistem institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej sl. Slika B1), je proces evalvacije institucij za starejše otroke bolj obsežen kot proces evalvacije institucij za mlajše starostne skupine. Na Slovaškem, na primer, morajo institucije za mlajše otroke izpolnjevati določila splošnih predpisov o zdravju in varnosti, medtem ko morajo institucije za starejše otroke opraviti veliko bolj obsežno evalvacijo tudi drugih vidikov, kot so delo strokovnih delavcev, upravljanje, zadovoljstvo staršev, dobro počutje otrok in učni dosežki. V drugih državah z ločenim sistemom pa je v splošnem manj razlik. Učni dosežki otrok so pogosto predmet evalvacije samo v institucijah za starejše otroke (Francija in belgijska flamska skupnost, Bolgarija, Češka, Francija, Ciper, Luksemburg, Poljska, Slovaška, Lihtenštajn in Švica). To je skladno z dejstvom, da imajo v ločenih sistemih samo institucije za starejše otroke jasno določeno izobraževalno poslanstvo (glej poglavje F).

Ne glede na glavni model izvajanja vzgoje in varstva predšolskih otrok v posameznih državah (tj. enoviti ali ločeni sistem, glej sl. B1) pri evalvaciji le redko upoštevajo zadovoljstvo staršev. Podobno v evalvacijo le redko zajamejo uspešnost strokovnih delavcev.

Poleg vidikov na sliki B10 v nekaterih državah ali skupnostih v procesu evalvacije upoštevajo še druge elemente. Na primer, v belgijski flamski skupnosti, na Češkem (samo *mateřské školy*), Malti in Portugalskem ter v Sloveniji in Lihtenštajnu povsod preverjajo, ali v vzgoji in varstvu predšolskih otrok upoštevajo izobraževalno vsebino (tj. program ali učni načrt), ki so ga določili na centralni ravni (za starosti, za katere so pripravljene pedagoške smernice). V institucijah za starejše otroke v belgijski nemško govoreči skupnosti pri evalvaciji proučujejo dobro počutje strokovnih delavcev, sodelovanje v interesnih dejavnostih, poročila o delovanju oddelčnih svetov, dokumente, kot so pravila in načrt dela, itd. V Španiji spremljajo raven sodelovanja in vključevanja družin v vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

Čeprav na sliki ni prikazano stanje v reguliranih ureditvah na domu, v državah običajno upoštevajo iste vidike pri evalvaciji tako institucionalnih ureditev kot ureditev na domu. V sistemih z ločenimi institucijami za mlajše in starejše otroke (glej sl. B1) je pogosto evalvacija ureditev na domu skladna z evalvacijo ureditev za mlajše otroke. Samo na Madžarskem in Portugalskem ter v Sloveniji v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu izvajajo veliko bolj podrobno evalvacijo kot pri izvajalcih na domu.

Slika B10: Vidiki zunanje evalvacije institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok, 2012/2013

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološka pojasnila

Za definicijo 'zunanja evalvacija institucij/ureditev predšolske vzgoje in varstva' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Estonija: 'nekatere vrste institucij' so samo koolieelne lasteasutus.

Grčija: specifični okvir za zunanjo evalvacijo ureditve predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*) je naloga novoustanovljene osrednje agencije za zagotavljanje kakovosti (2013), ki pa ga še ni pripravila.

Španija: evalvirajo stopnjo vključenosti in sodelovanja družin v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

Italija: predpisi na centralni ravni o evalvaciji izobraževalnega sistema so bili sprejeti marca 2013, vendar še niso začeli veljati.

Ciper: 'nekatere vrste institucij' so vrtci (*nipiagogeio*) in oddelki za pripravo na šolo (*prodimotiki*).

Finska: za evalvacijo so odgovorne občine. Raven zadovoljstva staršev je pogosto upoštevana.

Švica: centralne oblasti ustrezajo kantonom.

RAZLIČNE RAVNI OBLASTI NAČRTUJEJO IN SPREMLJAJO ZMOGLJIVOSTI V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU

Povpraševanje po boljšem dostopu do vzgoje in varstva predšolskih otrok se večja, kar zahteva vzpostavitev dobro strukturiranega in celovitega sistema, ki bo omogočal ocene obstoječih zmogljivosti ter načrtovanje in razvijanje za prihodnost. V nekaj državah centralne oblasti igrajo pomembno vlogo v teh procesih: v belgijski nemško govoreči skupnosti in Turčiji ter na Malti. Vendar pa je v večini držav pristojnost za načrtovanje in spremljanje zmogljivosti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok razdeljena med centralne in lokalne oblasti, kot kaže slika B11. V ducatu držav so vključene tudi regionalne oblasti. Poleg tega je v nekaj sistemih – Danska, Združeno kraljestvo (Škotska) in Islandija – pristojnost za strateško načrtovanje in spremljanje zmogljivosti zelo decentralizirana.

V državah, v katerih imajo vzpostavljene različne tipe ureditev vzgoje in varstva predšolskih otrok, predvsem v tistih, v katerih so institucije ločene za mlajše in starejše otroke (glej sl. B1), so pristojnosti posamezne ravni oblasti odvisne od tipa ureditve. V Španiji sta na primer načrtovanje in spremljanje zmogljivosti za mlajše otroke v pristojnosti regionalnih in lokalnih oblasti, medtem ko sta načrtovanje in spremljanje zmogljivosti za starejše otroke v pristojnosti organov na centralni in regionalni ravni. V ločenih sistemih predšolske vzgoje in varstva so lahko različni organi oblasti na centralni ravni pristojni za vsakega od procesov. Na ta način imajo na primer urejeno v Turčiji, kjer sta spremljanje zmogljivosti in strateško načrtovanje za mlajše otroke v pristojnosti ministrstva za družino ter socialne politike, medtem ko so za starejše otroke v pristojnosti ministrstva za izobraževanje. Podobno v belgijski nemško govoreči skupnosti ločeno izvajajo oba procesa – za mlajše otroke na ministrstvu za zaposlovanje, zdravje in socialne zadeve ter za starejše na ministrstvu za izobraževanje.

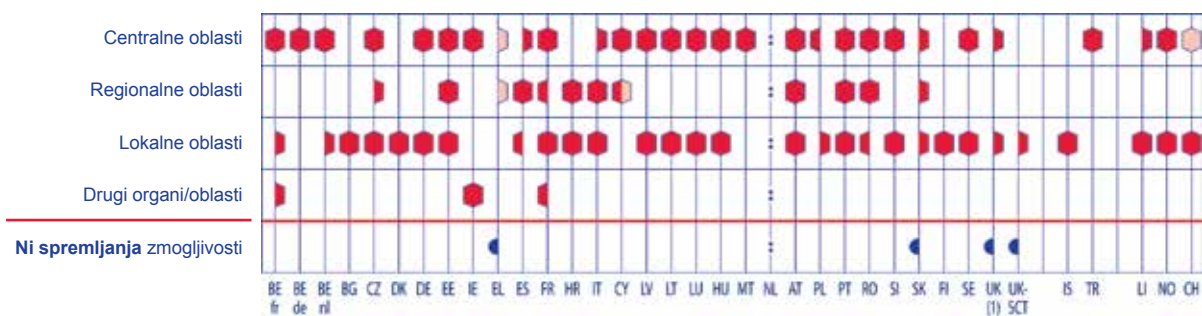
Iz slike B11 je razvidno tudi, da ni nujno, da spremljanje zmogljivosti izvajajo iste oblasti, ki so zadolžene tudi za strateško načrtovanje. V Bolgariji in na Finskem so samo lokalne oblasti odgovorne za spremljanje zmogljivosti, medtem ko so v proces strateškega načrtovanja vključeni tudi organi na centralni ravni. Na Finskem, na primer, na centralni ravni določijo cilje v zvezi z zmogljivostjo vzgoje in izobraževanja v prihodnje, tudi cilje v zvezi z izobraževanjem strokovnih delavcev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Nasprotno so pristojnosti v Nemčiji in Španiji razdeljene tako, da je proces spremljanja zmogljivosti deljena odgovornost med centralnimi in lokalnimi oblastmi, strateško načrtovanje pa je večinoma v pristojnosti lokalnih organov. Proces je še bolj zapleten v Nemčiji, kjer na zvezni ravni v okviru politik in usmeritev o širitvi trenutno spodbujajo načrtovanje zmogljivosti, tako da spodbujajo študije spremljanja povpraševanja in določanja kvantitativnih ciljev za širitev storitev za otroke, stare 0–3 let.

Poleg centralnih, regionalnih ali lokalnih oblasti se lahko v procesa spremljanja zmogljivosti in načrtovanja vključujejo tudi drugi organi. Na Irskem je v oba procesa vključeno nepridobitno podjetje s statusom dobrodelne organizacije (POBAL), ki deluje v imenu vlade ter nudi pomoč skupnostim in lokalnim agencijam. Podobno v Franciji spremljajo zmogljivost in strateško načrtujejo predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok v neodvisnem organu *Le Haut Conseil de la Famille*, v katerem pripravijo priporočila in jih posredujejo vladi. V belgijski francoski skupnosti ustanovitelji organizacije spremljajo zmogljivost *écoles maternelles*.

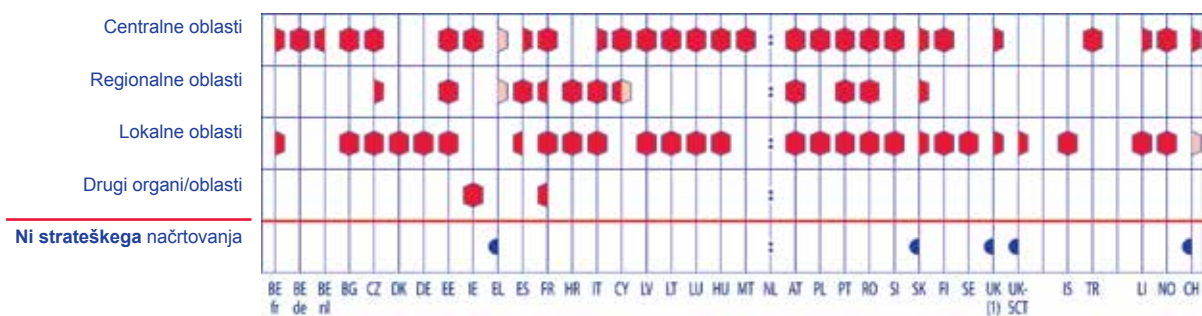
Kazalnik na splošno pokaže, da v vseh državah načrtujejo in spremljajo zmogljivosti za starejše otroke. Vendar pa v nekaj sistemih (Grčija, Slovaška in vsi deli Združenega kraljestva) nobenega od procesov ne izvajajo za mlajše starostne skupine. V Grčiji, na primer, spremljajo zmogljivost in strateško načrtujejo zagotavljanje vzgoje in varstva predšolskih otrok, starejših od 4 let, ki se izvajata pod okriljem organov, pristojnih za izobraževanje (*nipiagogeio*), ne pa za ostale institucije (tj. *vrefonipiakos stathmos* in *stathmos*). V Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irsko) ni javno subvencioniranih vzgoje in varstva mlajših predšolskih otrok, zato ne nimajo vzpostavljenega sistema spremljanja zmogljivosti in povpraševanja. Na Škotskem zbirajo te podatke le v zvezi s pravico do brezplačne vzgoje in varstva predšolskih otrok. V Švici strateško načrtujejo le za predšolsko vzgojo otrok, starejših od 4 let (*Kindergarten/école enfantine/scuola dell'infanzia*).

Slika B11: Organi, odgovorni za spremljanje zmogljivosti in strateško načrtovanje v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Slika B11a: Spremljanje zmogljivosti

Slika B11b: Strateško načrtovanje

Levo Mlajši otroci Desno Starejši otroci

Vse vrste institucij Nekatere vrste institucij

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološka pojasnila

Za definiciji 'spremljanje zmogljivosti' in 'strateško načrtovanje' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' predšolski otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Nemčija: primarno so odgovorne lokalne oblasti. Vendar so se v trenutnem procesu širjenja storitev za otroke, stare 0–3 let, vključile v spremljanje zmogljivosti in strateško načrtovanje tudi zvezne oblasti (*Bund*).

Irsko: drugi organi/oblasti: nepridobitno podjetje s statusom dobrodelne organizacije (POBAL), ki deluje v imenu vlade.

Grčija: 'določene vrste institucij' so institucije predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*).

Francija: drugi organi/oblasti: *Le Haut Conseil de la Famille*.

Ciper: 'določene vrste institucij' pomenijo dnevno varstvo (*vrefopaidokomikoi stathmoi*).

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): ni javno subvencioniranih ureditev za mlajše otroke, zato ni spremljanja zmogljivosti in povpraševanja.

Združeno kraljestvo (SCT): spremljanje zmogljivosti in strateško načrtovanje sta v pristojnosti lokalnih oblasti, ko gre za javno subvencionirano predšolsko vzgojo (3- in 4-letniki, 475 ur na leto), za ureditve vzgoje in varstva predšolskih otrok, ki jih plačujejo starši/skrbniki, zmogljivosti ne spremljajo in jih strateško ne načrtujejo.

Švica: centralne oblasti ustrezajo kantonom. Ureditve za mlajše otroke: v večini kantonov (oziroma lokalnih oblasti) izvajajo določeno obliko spremljanja zmogljivosti; razlikujejo se v tem, kako podrobno to izvajajo. V sedmih kantonih tudi strateško načrtujejo.

V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV PRIMANJKUJE MEST ZA MLAJŠE PREDŠOLSKE OTROKE

S slike B11 je razvidno, da imajo skoraj v vseh evropskih državah vzpostavljen sistem spremljanja in ugotavljanja, ali zmogljivosti javno financiranih predšolskih vzgoje in varstva zadostijo povpraševanju staršev. V večini držav v ta namen zbirajo ustrezne podatke.

V državah, kjer so podatki o razmerju med povpraševanjem in zmogljivostjo na voljo, je običajno enak vzorec: povpraševanje javno subvencioniranih mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok presega zmogljivosti, predvsem za mlajše otroke. Le na Danskem, Finskem, Švedskem in Norveškem ne poročajo o pomembnih neravnovesjih med povpraševanjem in zmogljivostjo v vzgoji in varstvu predšolskih otrok vseh starosti. Te štiri nordijske države spadajo v skupino držav, v katerih dobi otrok zakonsko pravico do javno financiranega mesta v vzgoji in varstvu že zelo zgodaj, pogosto takoj po koncu dopusta za nego in varstvo otroka (glej sl. B4). V Estoniji in Sloveniji, ki sta tudi v skupini držav, v katerih otrok zgodaj dobi pravico do mesta, pa kljub naporom mest za mlajše otroke še vedno ni dovolj. Nedavni podatki kažejo, da na primer v Estoniji povpraševanje po mestih v predšolski vzgoji in varstvu za mlajše otroke presega zmogljivosti za 5 odstotkov.

Starši starejših predšolskih otrok običajno nimajo toliko težav pri iskanju javno financiranih mest v vzgoji in varstvu. To je povezano s tem, da imajo v več državah starejši otroci zakonsko pravico do mesta v vzgoji in varstvu ali pa je vključevanje leto ali dve pred začetkom osnovnošolskega izobraževanja obvezno (glej sl. B4). V tretjini evropskih državah pa povpraševanje in zmogljivost v predšolski vzgoji in varstvu starejših otrok nista uravnovežena. V nekaterih primerih to velja le za določene tipe ureditev. Na primer:

Na **Cipru** mest primanjkuje v vrtcih (*nipiagogia*), medtem ko povpraševanje zadosti zmogljivosti v obveznih oddelkih priprave na šolo (*prodimotiki*).

Na **Poljskem** povpraševanje presega zmogljivost mest za triletnike v vrtcih (*przedszkole*) in za mlajše otroke.

Razmerje med povpraševanjem in zmogljivostjo pa se razlikuje tudi znotraj posamezne države. V Bolgariji, Latviji in Sloveniji ter na Madžarskem in Portugalskem predšolski otroci hitreje dobijo mesto v predšolski vzgoji in varstvu na podeželju kot v večjih mestih.

Na **Portugalskem** so geografska neravnovesja med povpraševanjem in zmogljivostjo večinoma v skupinah za starejše otroke.

V **Nemčiji** se razpoložljivost mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok zelo razlikuje med deželami; primanjkuje mest v celodnevem programu.

V **Avstriji** je povpraševanje večje na podeželju.

Podobno je v **Litvi** največja težava dostop do vzgoje in varstva predšolskih otrok na podeželju, kjer ju sploh ne izvajajo. Poleg tega povpraševanje presega zmogljivost v večjih mestih, v manjših pa je stanje uravnoveženo.

V več evropskih državah so pripravili ukrepe, s katerimi želijo zmogljivost v vzgoji in varstvu predšolskih otrok uravnovežiti s povpraševanjem. Pogosto ti ukrepi vključujejo ustvarjanje novih programov na centralni ravni ali dodeljevanje dodatnih sredstev organom, pristojnim za financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej sl. D2). V Nemčiji, Španiji, Avstriji, Turčiji in Švici ter na Poljskem in Portugalskem namenjajo centralne oblasti obsežnejša sredstva za širitev infrastrukture v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

V **Nemčiji** so na zvezni ravni ponudili deželam, ki so običajno odgovorne za financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok, 5,2 milijarde SKM za investicijske in obratovalne stroške, potrebne za širjenje vzgoje in varstva predšolskih otrok v obdobju 2008–2014. Od leta 2015 bodo na zvezni ravni naprej namenili 812 milijonov SKM na leto za obratovalne stroške.

V **Španiji** so ministrstvo za izobraževanje in avtonomne skupnosti namenili 1,187 milijonov SKM za ustvarjanje mest v visokokakovostni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, mlajših od 3 let.

Na **Poljskem** ministrstvo za delo ter socialne politike od leta 2011 izvaja program 'Malček' (*Maluch*), katerega namen je pomagati lokalnim oblastem, da povečajo število mest v vzgoji in varstvu za predšolske otroke, mlajše od 3 let. Ta namenska subvencija ne sme presežati 50 odstotkov stroškov, nastalih pri zagotavljanju varstva otrok. Poleg tega so leta 2011 na Poljskem ponudili davčne olajšave zaposlovalcem, da zagotovijo ureditve za otroke, mlajše od 3 let.

Trenutno na **Portugalskem** gradijo dodatnih petsto igralnic za predšolsko vzgojo za otroke, stare 3–6 let. Ta program delno financira portugalska vlada in delno evropski sklad.

V **Turčiji** morajo imeti vse novozgrajene šole, ki imajo urejenih vsaj šest učilnic, tudi prostor za dve vrtčevski skupini. Poleg tega na generalnem direktoratu za osnovnošolsko izobraževanje izvajajo več projektov za spodbujanje predšolske vzgoje, predvsem za nakup pohištva, za vzpostavitev izobraževalnih programov za starše in otroke ter za razvijanje socialnih spretnosti pred vstopom v šolo.

V **Švici** od leta 2003 teče program spodbud konfederacije. Program se bo zaključil leta 2015. V programu so financirali nove prostore in opremo za dnevno varstvo otrok, organizacije za koordinacijo varstva prek 'varstvenih družin' ter javne prostore za varstvo pri šolah. Med letom 2005 in koncem novembra 2013 so investirali 146 milijonov SKM in ustvarili 42.695 novih mest.

Spodbude načrtujejo tudi v prihodnosti. Na primer:

V **Estoniji** so pripravili strategijo za državni proračun 2014–2017, v skladu s katero bodo lokalne oblasti lahko prejele dodatno pomoč s centralne ravni za investicije v vrtce.

V Latviji in Turčiji ter na Portugalskem s pomočjo **evropskih programov financiranja** gradijo nove institucije vzgoje in varstva predšolskih otrok ter širijo obstoječe. Estonija prejema pomoč tudi od Norveške.

V več državah poskušajo uravnovežiti zmogljivosti vzgoje in varstva predšolskih otrok in povpraševanja tako, da **znižujejo standarde ali administrativna bremena**.

Na **Češkem** pogosto dovolijo povečanje števila otrok v skupini, da do določene mere zadostijo povpraševanju (glej sl. B6).

V **Grčiji** od leta 2002 lahko v institucije za vzgojo in varstvo predšolskih otrok sprejmejo 20 odstotkov več otrok, kot je predvidena zmogljivost, če je dovolj strokovnih delavcev in potrebnega prostora.

V **Franciji** so znižali standarde, kot so bili določeni s predpisi, in od leta 2010 dovolili vpis za 28 odstotkov več otrok ter s tem povečali število mest v obstoječih ureditvah.

V **Litvi** so leta 2010 ublažili predpise, ki določajo ustanavljanje zasebnih institucij, zmanjšali so npr. zahteve za sanitarne prostore in opremo. Poleg tega so leta 2011 zmanjšali zahteve za stavbe in prostore za nove institucije vzgoje in varstva predšolskih otrok ter zagotovili delno financiranje (ne več kot 20 ur na teden). Na podeželju so v šolskem okolišu začeli odpirati večnamenske centre, v katerih izvajajo tudi predšolsko vzgojo in varstvo.

Na **Portugalskem** so spremenili predpise, jih omilili in tako spodbujajo vzpostavitev in delovanje novih institucij v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

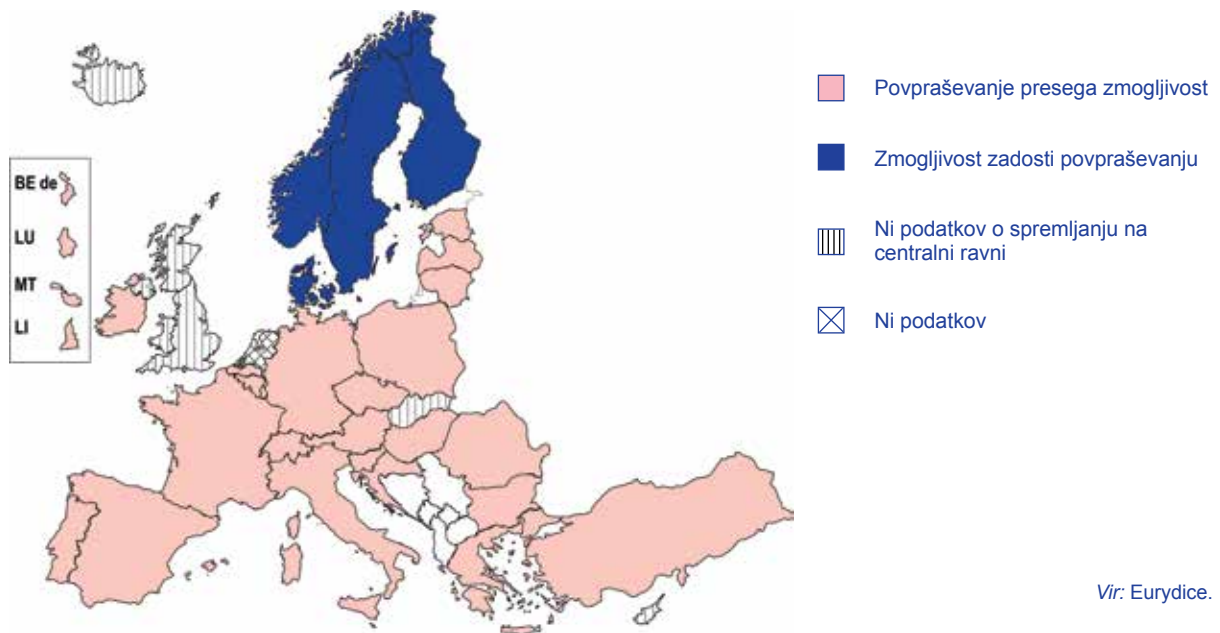
Na **Slovaškem** za nova mesta večajo število skupin za otroke, starejše od 3 let (*materská škola*), tako da prilagajajo druge ustrezne prostore, ki jih lahko uporabljajo skupine.

V **Sloveniji** lahko občine ustvarijo dodatna mesta tako, da povečajo največje število za dva otroke na skupino (glej sl. B6). To so naredili v 78 odstotkih skupin. Občine lahko tudi zmanjšajo zahtevano velikost igralnic v notranjih prostorih. Možnost takšnega znižanja standardov bo veljala do septembra 2017.

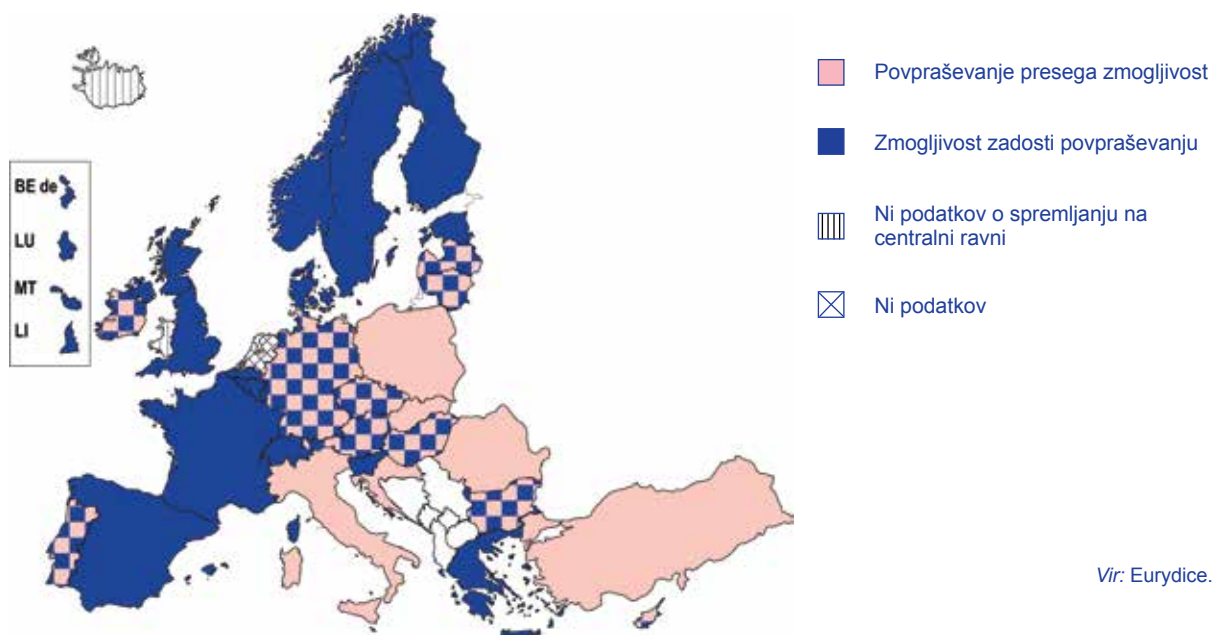
Na Češkem in v Turčiji (oddelki priprave na šolo *Anasınıfıları*) se vzgoja in varstvo predšolskih otrok v nekaterih institucijah izvajata v izmenah, tako da različni otroci obiskujejo jutranje in popoldanske skupine. Poleg tega so lahko otroci v vrtcih (*materšské školy*) krajši čas, le ob določenih dnevih v tednu, in tako zavzamejo le eno mesto.

Slika B12: Povpraševanje in zmogljivost v javno financirani institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Slika B12a: Mlajši otroci

Slika B12b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicijo '**spremljanje zmogljivosti**' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' predšolski otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Češka: zmogljivost zadosti povpraševanju zadnje leto predšolske vzgoje in varstva, ko imajo otroci zakonsko pravico do mesta.

Grčija: zmogljivost zadosti povpraševanju v institucijah, ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in verske zadeve (*nipiagogeio*). Ni uradnih podatkov na centralni ravni, prek katerih bi lahko ugotovili razmerje med povpraševanjem in zmogljivostjo v drugih institucijah (*vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos*). Vendar zaradi finančne krize povpraševanje po javno financiranih mestih v teh institucijah presega zmogljivost.

Ciper: ni podatkov za institucije, ki delujejo pod okriljem ministrstva za delo in socialno zavarovanje (*vrefopaidokomikoi stathmoi*). Povpraševanje presega zmogljivost v vrtcih (*nipiagogia*), zmogljivost in povpraševanje sta uravnotežena za oddelke obvezne priprave na šolo (*prodimotiki*).

Portugalska: povpraševanje in zmogljivost sta uravnotežena za petletnike.

Švedska: ni podatkov na nacionalni ravni. Vendar je iz nedavnega vladnega poročila (SOU, 2013) razvidno, da zmogljivost zadosti povpraševanju v večini občin. Dva do tri mesece čaka na mesto le približno 2 odstotka otrok.

Združeno kraljestvo (ENG/NIR): javno financirana priprava na šolo, ki smo jo upoštevali na tem mestu, je časovno omejena pravica za otroke, stare 3 oziroma 4 leta (15 oziroma 12,5 ure na teden). Zmogljivost in povpraševanje sta uravnotežena v smislu mest in ne v smislu števila ur ali kraja institucije.

V nekaterih državah spodbujajo ustvarjanje **alternativnih struktur ali razvejanje ureditev**.

V **Nemčiji** poskušajo razmahniti in izboljšati družinsko dnevno varstvo (*Tagespflege*); velja priporočilo, da se morajo bodoči varuhi udeležiti programa usposabljanja v obsegu sto šestdeset ur.

Podobno v **Franciji** poskušajo vzgojo in varstvo predšolskih otrok bolj razvejati in tako spodbujajo varuhe otrok na domu (obvezno usposabljanje v obsegu sto dvajset ur, glej sl. E3) in subvencionirajo zasebni sektor (predvsem manjših ureditev – *mini-crèches*).

V **Latviji** so leta 2013 sprejeli predpis, s katerim so omogočili subvencionirano vzgojo in varstvo predšolskih otrok na domu.

Z nacionalnim reformnim programom 2014–2020 na **Madžarskem** spodbujajo vzpostavitev vzgoje in varstva predšolskih otrok na domu.

V nekaterih državah izvajajo še **druge ukrepe** za uravnoteženje zmogljivosti s povpraševanjem.

V **Latviji** nudijo finančno pomoč družinam z otroki, ki so na čakalni listi za prosto mesto v javni instituciji in so vključeni v zasebne vrtce.

V **Združenem kraljestvu (Severna Irska)** so leta 2011/2012 začeli izvajati dvostopenjski proces prijave, da bi zagotovili mesto v vzgoji in varstvu predšolskim otrokom, ki so ciljne starosti, in ne otrokom, ki so mlajši od te starosti.

V **Turčiji** nudijo poletni program priprave na šolo in mobilne igralnice za otroke, ki niso vključeni v redno vzgojo in varstvo predšolske vzgoje.

Vse več raziskav kaže, da ima vključenost v visokokakovostno predšolsko vzgojo in varstvo prednosti za otroke. Visoka kakovost vzgoje in varstva predšolskih otrok je temelj za uspešno vseživljenjsko učenje, socialno vključevanje in osebni razvoj⁽⁷⁾.

Eden od splošnih ciljev vzgoje in varstva predšolskih otrok je pripraviti otroke za vstop v obvezno izobraževanje; to postaja toliko bolj pomemben del vzgojno-izobraževalnega procesa, čim bolj se otroci bližajo vstopu v šolo (glej poglavje F). Evropska komisija je prepoznala, da je zgodnje vključevanje v izobraževalni sistem pomembno, zato je leta 2011 pripravila cilje o vključevanju v predšolsko vzgojo in varstvo. S temi cilji je določila, da mora biti do leta 2020 v predšolsko vzgojo vključenih 95 odstotkov otrok od 4. leta do starosti, ko vstopijo v obvezno izobraževanje (ta starost pa ni enaka povsod po Evropi)⁽⁸⁾.

V tem poglavju so zbrani glavni statistični podatki o deležu vključenih otrok v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, ki so trenutno na voljo za evropske države. Na podlagi zbirke UOE o izobraževanju so prikazani zanesljivi podatki o vpisu v izobraževalne institucije otrok, starih 3–7 let za vsako posamezno starostno skupino. Kombinirani kazalnik vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo otrok, starih od 4 let do starosti, ko se vključijo v obvezno izobraževanje, kaže napredek pri uresničevanju evropskega cilja. Druga zbirka podatkov – statistični podatki Evropske unije o dohodkih in življenjskih pogojih (EU-SILC) – kaže ureditve za varstvo otrok, mlajših in starejših od 3 let. V poglavju je obravnavano tudi število ur, ko so otroci vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, ter odstotek otrok, ki niso vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo (otroci, za katere skrbijo samo njihovi starši).

V drugem delu poglavja so prikazane povezave med vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo, dosežki in ozadjem učencev. Podatki temeljijo na rezultatih dveh mednarodnih raziskav dosežkov učencev (Program za mednarodno primerjavo dosežkov učencev (PISA) in Mednarodna raziskava bralne pismenosti (PIRLS)). Rezultati obeh raziskav nedvoumno pokažejo prednosti vključenosti v vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Žal se kaže, da se otroci iz prikrajšanih okolij manj verjetno vključujejo v predšolsko vzgojo in varstvo kot njihovi vrstniki iz bolj ugodnih okolij.

93 Odstotkov otrok se vključi v predšolsko vzgojo in varstvo pred začetkom obveznega izobraževanja

Po zadnjih podatkih (2011) smo v Evropi že skoraj dosegli vseevropski cilj, tj. da bo do leta 2020 v predšolsko vzgojo in varstvo vključenih vsaj 95 odstotkov predšolskih otrok od 4. leta do starosti, ko vstopijo v šolo oziroma v obvezno izobraževanje. V EU-28 je v povprečju 93 odstotkov otrok te starostne skupine že vključenih v predšolsko vzgojo in varstvo. V več kot tretjini evropskih držav je stopnja vključenosti višja, kot je evropski cilj. V Latviji, Avstriji in na Madžarskem so zelo blizu cilja, saj je v teh državah delež vključenih med 90 in 95 odstotkov.

⁽⁷⁾ COM(2011) 66 kon.

⁽⁸⁾ Ibid.

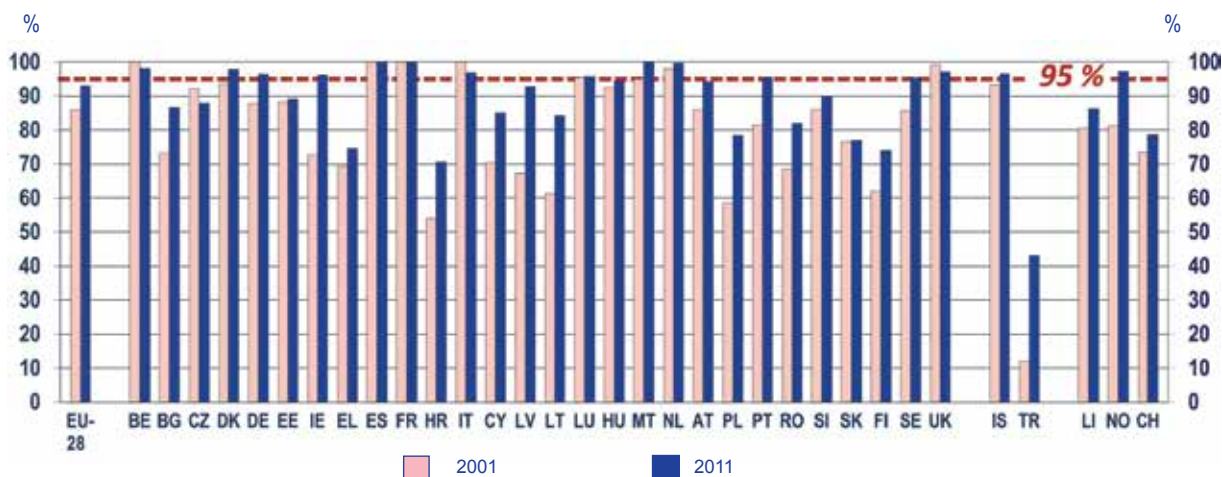
V nekaj državah pa so še precej oddaljeni od ciljnega deleža vključenosti. Leta 2011 je bil delež vključenih otrok te starostne skupine v institucionalnih programih predšolske vzgoje in varstva, razvrščenih na raven ISCED 0, med 70 in 79 odstotkov v Grčiji in Švici ter na Hrvaškem, Poljskem, Slovaškem in Finskem. Najnižjo stopnjo vključenosti v predšolsko vzgojo so imeli v Turčiji, in sicer okoli 43 odstotkov. Omeniti pa je treba velik porast v Turčiji, saj se je delež vključenih otrok v primerjavi z letom 2001 dvignil za več kot 31 odstotkov.

V obdobju od 2001 do 2011 se je v EU-28 povprečen delež vključenosti za to starostno skupino dvignil za 7 odstotnih točk. V zadnjih desetih letih se je odstotek vključenosti vsako leto povečal.

V večini držav so med letoma 2001 in 2011 zabeležili povišanje deleža vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med otroki te starostne skupine. Poleg Turčije so močen porast v zadnjih desetih letih zabeležili tudi na Irskem in Poljskem ter v Litvi in Latviji (med 20 in 25 odstotkov). V Bolgariji in Romuniji ter na Hrvaškem, Cipru, Portugalskem, Finskem in Norveškem se je delež vključenosti za to starostno skupino dvignil za 12–17 odstotkov.

V zelo malo primerih so deleži vključenosti padli. V Belgiji in Italiji so zabeležili zelo majhen upad, ki je lahko posledica 'učinka stropa', saj so leta 2001 zabeležili 100-odstotno vključenost. Na Češkem se je v obdobju desetih let delež vključenosti znižal za 4 odstotke.

Slika C1: Delež vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo (otroci od 4. leta do starosti, ko vstopijo v obvezno izobraževanje) kot odstotek ustrezne starostne skupine, 2001, 2011

	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
2001	85,9	100,0	73,2	92,0	93,7	87,7	88,3	72,6	69,3	100,0	100,0	54,1	100,0	70,4	67,2	61,2	95,3
2011	92,9	98,1	86,6	87,8	97,9	96,4	89,1	96,1	74,6	100,0	100,0	70,6	96,8	85,0	92,7	84,2	95,6
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
2001	92,5	95,0	98,1	86,0	58,5	81,5	68,5	86,0	76,4	62,0	85,7	99,0	93,3	11,9	80,4	81,3	73,5
2011	94,5	100,0	99,6	94,3	78,4	95,4	82,0	89,8	76,9	74,0	95,3	97,0	96,5	43,1	86,3	97,2	78,7

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Metodološka pojasnila

Podatki o prebivalstvu so za 1. januar, podatki o vpisu so praviloma podatki na dani datum na začetku šolskega/študijskega leta.

Opombe k podatkom držav

Hrvaška in Lihtenštajn: podatki za leto 2003 namesto 2001.

Združeno kraljestvo: prekinitev v časovnih vrstah zaradi spremembe metodologije od 2001 do 2011.

Švica: podatki za leto 2002 namesto 2001.

NAJVIŠJI DELEŽ VKLJUČENOSTI V PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO JE, KO SO OTROCI STARI 4 LETA

Vključevanje v vzgojo in varstvo predšolskih otrok je pogosto prostovoljno, postopoma se večja s starostjo otrok in seveda hitro pade, kot otroci vstopijo v obvezno osnovnošolsko izobraževanje. Na žalost je težko pridobiti zanesljive in primerljive podatke po starosti iz evropskih držav za celotno obdobje, ko so otroci vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo. Zbirka podatkov UOE nudi zanesljive podatke o vpisu v izobraževalne institucije z začetkom pri treh letih, medtem ko statistični podatki Evropske unije o dohodkih in življenjskih pogojih (EU-SILC) kažejo podatke o ureditvah varstva za otroke (glej sl. C3). Obe zbirki podatkov sta pomanjkljivi, ko gre za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, kot sta definirani v tem poročilu. Podatki UOE so omejeni na institucionalne programe izobraževanja, razvrščene na raven ISCED 0 (po klasifikaciji UNESCO 1997). Čeprav podatki EU-SILC pokrivajo celoten spekter ureditev varstva otrok, so zbrani na majhnem vzorcu, zato v več državah podatki za posamezno starost niso na voljo.

Podatki UOE kažejo, da se delež vključenosti v izobraževalne programe enakomerno poveča z vsakim naslednjim letom starosti otrok. V letu 2011 je bil v EU-28 povprečni delež vključenosti triletnikov v predšolsko vzgojo 82 odstotkov. Delež vključenosti štiriletnikov v izobraževalne programe (predprimarno in osnovnošolsko izobraževanje) je bil 91 odstotkov; delež vključenosti petletnikov, šestletnikov in sedemletnikov je s starostjo narasel s 95 odstotkov na 98 oziroma na 99 odstotkov. Čeprav je večina otrok v večini evropskih držav že vključena v institucionalne programe predšolske vzgoje, ko so stari tri leta, je stopnja vključenosti najvišja, ko so ti otroci stari štiri leta, in sicer znaša 87 odstotkov v EU-28. Z vsakim naslednjim letom starosti je v osnovnošolsko izobraževanje vključenih vedno več otrok. V letu 2011 je bilo v EU-28 16 odstotkov petletnikov vključenih v izobraževanje na ravni ISCED 1. Številka se je dvignila na 75 odstotkov, ko so bili stari šest let, na koncu pa so bili skoraj vsi sedemletniki (99 odstotkov) vključeni v osnovnošolsko izobraževanje.

Obstajajo izjeme k temu splošnemu trendu. Otroci, stari tri leta, niso bili vključeni v institucionalne programe izobraževanja v Grčiji, Turčiji, Lihtenštajnu in Švici (delež vključenosti te starostne skupine je bil nižji kot 5 odstotkov). V večini držav programi vzgoje in varstva predšolskih otrok, ki so razvrščeni na raven ISCED 0, pogosto niso na voljo otrokom, mlajšim od štirih let. Približno 50 odstotkov triletnikov je bilo vključenih v izobraževanje na ravni ISCED 0 na Irskem, Cipru, Malti, Poljskem in Finskem.

Na Irskem in v Združenem kraljestvu (Severna Irska) so otroci, ki se vključujejo v izobraževanje na ravni ISCED 1, najmlajši. Na Irskem se otroci po dopoljenih štirih letih lahko vpišejo v oddelke za pripravo na šolo v osnovni šoli, ki se formalno štejejo za osnovnošolsko izobraževanje (ISCED 1). V Združenem kraljestvu (Severna Irska) otroci začnejo z obveznim izobraževanjem od starosti štiri leta in dva meseca do pet let in dva meseca. Zato je 30 odstotkov štiriletnikov v Združenem kraljestvu in 39 odstotkov štiriletnikov na Irskem vključenih v izobraževanje na ravni ISCED 1.

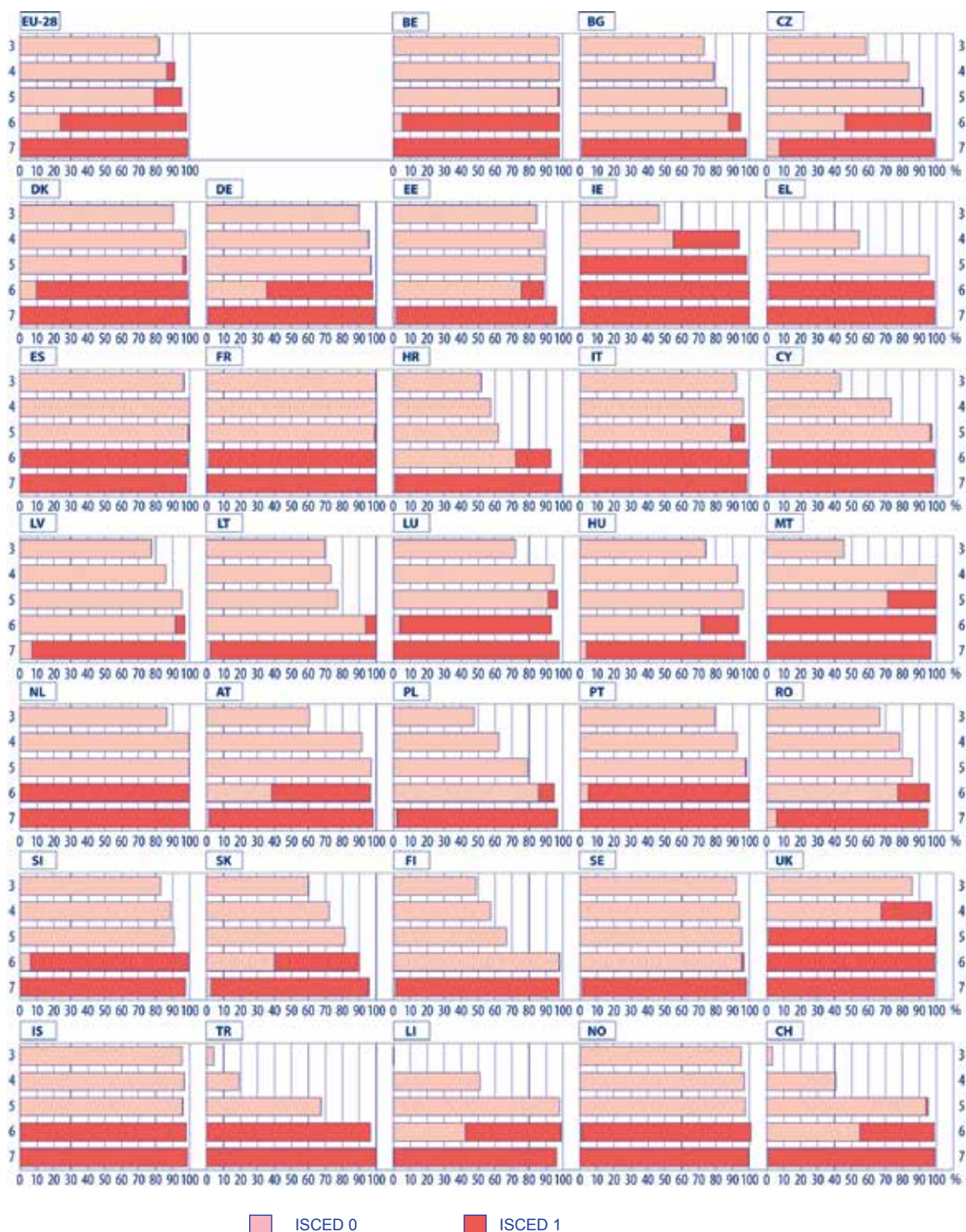
Nasprotno je večina šestletnikov vključena v predprimarno izobraževanje v Bolgariji, Estoniji, Latviji, Litvi in Romuniji ter na Hrvaškem, Poljskem, Finskem in Švedskem. Na Poljskem pa so v obdobju 2009–2014 postopoma znižali začetno starost za vstop v osnovnošolsko izobraževanje s sedem na šest let. Leta 2015 bo za vse šestletnike osnovnošolsko izobraževanje obvezno.

Poleg tega je 6–8 odstotkov sedemletnikov vključenih v predprimarnem izobraževanju na Češkem ter v Latviji in Romuniji. V Romuniji je šest let uradna starost, pri kateri otroci vstopijo v šolo, vendar

so se starši lahko odločili vpisati svojega šestletnika v predšolsko vzgojo ali v šolo. Zato je več otrok začelo osnovnošolsko izobraževanje pri sedmih letih. Šele od leta 2012 je osnovnošolsko izobraževanje obvezno od šestega leta starosti.

Določen odstotek šestletnikov in sedemletnikov ali – v nekaj izjemnih primerih – tudi starejših otrok ostane v vzgoji in varstvu predšolskih otrok v izobraževalnih sistemih, ki določajo merila za vstop v osnovnošolsko izobraževanje, kot so zrelost, pripravljenost na šolo ali jezikovno znanje in spretnosti (glej sl. F6).

Slika C2: Delež vključenosti v predprimarno in primarno izobraževanje (ISCED 0 in 1) po starosti, 2011

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Metodološko pojasnilo

Ta kazalnik kaže delež vključenosti na ravneh ISCED 0 in 1 za posamezne starosti od 3 do 7 let in vzorec vključevanja v vzgojo oziroma izobraževanje v najzgodnejšem obdobju. V nekaterih državah delež vključenosti presega 100 odstotkov, ker izračun temelji na dveh zbirkah podatkov (prebivalstvo in izobraževanje) različnih raziskav, ki so jih opravili na različne datume v letu. Številko smo sorazmerno zaokrožili, tako da skupaj zneso 100.

Podatki o prebivalstvu so za 1. januar 2011, podatki o vpisu so praviloma podatki na dani datum na začetku šolskega/ študijskega leta 2010/2011.

Opombe k podatkom držav

Belgija: podatki ne zajemajo neodvisnih zasebnih institucij in podatkov za nemško govorečo skupnost.

Grčija: med udeleženci z oznako 6 let na ISCED 0 so vključeni tudi otroci, stari 7 let in več.

Poljska: med udeleženci z oznako 7 let na ISCED 0 so vključeni tudi otroci, stari 8–10 let; med udeleženci z oznako 6 let na ISCED 1 so vključeni tudi otroci, stari 5 let.

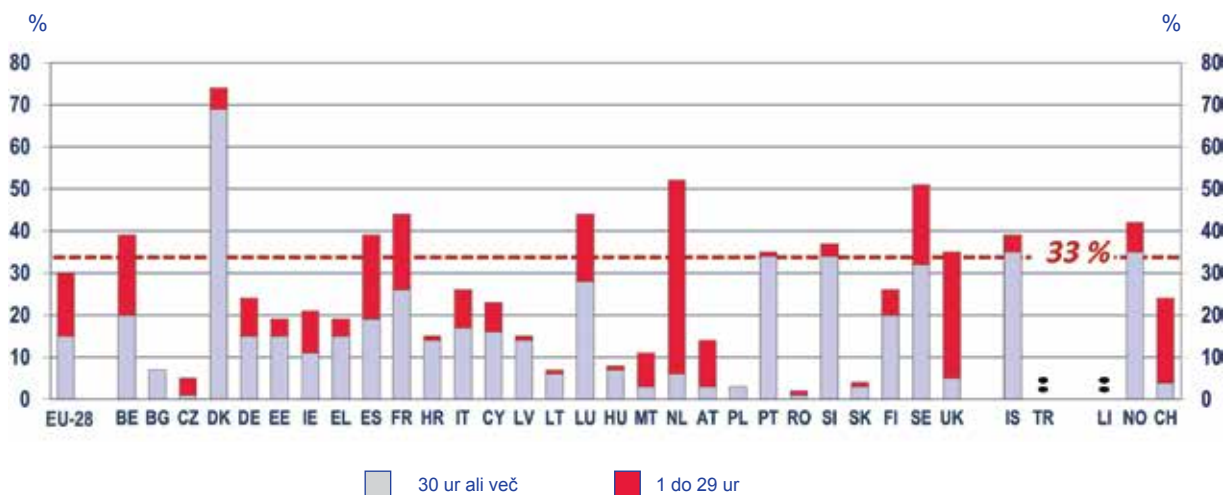
Turčija: med udeleženci z oznako 5 let na ISCED 0 so vključeni tudi otroci, stari 6 let.

DELEŽ VKLJUČENOSTI V VZGOJO IN VARSTVO PREDŠOLSКИH OTROK, MLAJŠIH OD TREH LET, JE ZELO NIZEK

Ureditev predšolske vzgoje in varstva za najmlajše skupine otrok je različna med državami (glej poglavje B in informacije o nacionalnih sistemih), družine pa lahko izbirajo med več možnostmi. Formalna vzgoja in varstvo lahko zajemata različne vrste institucij kot tudi varuhe na domu. Druge manj formalne možnosti, ki jih v tem poročilu nismo pokrili, vključujejo varuške in varuhe otrok, ki so otrokovi sorodniki ali drugi odrasli. Poleg tega v evropskih državah veljajo različne politike in usmeritve o dopustu za nego in varstvo otroka, tako da traja dopust z ustreznim nadomestilom (tudi porodniški, očetovski in starševski dopust) od 12 tednov do 2 let (glej sl. B3).

Primerljivi podatki o vključenosti v vzgojo in varstvo najmlajših predšolskih otrok v evropskih državah so bili doslej na voljo le prek ankete Evropske unije o dohodkih in življenjskih pogojih. Ta kazalnik deleža otrok v 'formalnem varstvu' (glej sl. C3) zajema predšolsko vzgojo ali obvezno izobraževanje, institucionalne ureditve za varstvo po pouku in centre za dnevno varstvo otrok. Pomembno je, da v 'formalno varstvo' ni zajeto regulirano varstvo na domu⁽⁹⁾, ki je pomemben del varstva otrok v več državah (glej sl. B2 in informacije o nacionalnih sistemih).

Slika C3: Delež vključenosti otrok, mlajših od 3 let, v predšolsko vzgojo in varstvo po urah na teden, 2011

⁽⁹⁾ Ocene EU-SILC varstva na domu so nezanesljive v večini držav.

	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
30 ur ali več	15	20	7	1	69	15	15	11	15	19	26	14	17	16	14	6	28
1 do 29 ur	15	19	0	4	5	9	4	10	4	20	18	1	9	7	1	1	16
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
30 ur ali več	7	3	6	3	3	34	1	34	3	20	32	5	35	:	:	35	4
1 do 29 ur	1	8	46	11	0	1	1	3	1	6	19	30	4	:	:	7	20

Vir: Eurostat, EU-SILC (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Metodološko pojasnilo

Kazalnik kaže odstotek otrok v 'formalnem varstvu' med prebivalci posamezne starostne skupine. Formalno varstvo vključuje predšolsko vzgojo ali obvezno izobraževanje, institucionalne ureditve za varstvo po pouku in centre za dnevno varstvo otrok, ki jih organizirajo/vodijo javne ali zasebne strukture. Varstvo na domu ni zajeto.

Podatki kažejo, da je delež vključenosti v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, mlajših od treh let, zelo nizek. Leta 2002 je Evropski svet v Barceloni določil 'cilj izboljšanja ureditev varstva otrok', tj. do leta 2010 zagotoviti varstvo za 33 odstotkov otrok, mlajših od treh let⁽¹⁰⁾. Ta cilj so v letu 2011 uresničili samo v desetih državah EU (ter na Islandiji in Norveškem). Danska izstopa s 74 odstotki otrok, mlajših od treh let, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, od katerih jih 69 odstotkov obiskuje formalno varstvo 30 ur ali več na teden. Na Nizozemskem in Švedskem je vsak drugi otrok pod tremi leti starosti vpisan v program predšolske vzgoje in varstva. Na Nizozemskem je razširjeno delo s krajšim delovnim časom (Eurostat, 2013), zato je večina mlajših predšolskih otrok vključena za krajši čas.

V Belgiji, Španiji, Franciji in Luksemburgu ter na Islandiji in Norveškem je stopnja vključenosti v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, mlajših od treh let, med 40 in 45 odstotkov. Na Portugalskem ter v Sloveniji in Združenem kraljestvu je približno vsak tretji otrok, mlajši od treh let, vključen v formalno obliko varstva vsaj nekaj ur tedensko.

Nasprotno je bila vključenost otrok, mlajših od treh let, posebej majhna (okoli 10 odstotkov ali manj) v Bolgariji, Litvi in Romuniji ter na Češkem, Madžarskem, Poljskem in Slovaškem. Okoli 15 odstotkov vključenih otrok so imeli na Hrvaškem ter v Latviji in Avstriji, okoli 20 odstotkov pa v Estoniji in Grčiji ter na Irskem.

OTROCI SO V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU 26–29 UR NA TEDEN

Delež otrok, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, zrcali dostopnost in pokritje omrežja predšolske vzgoje in varstva, vendar je pomembno tudi vprašanje, ali se programi izvajajo skozi ves delovni dan, šolski dan ali zagotovijo varstvo le nekaj ur na teden. Odgovor ima posledice za otroke, starše in – v primerih javno subvencioniranih storitev – tudi javno financiranje. Dlje časa kot so otroci dnevno v predšolski vzgoji in varstvu, več individualiziranih dejavnosti so deležni, poleg tega imajo več časa za sodelovanje in vzajemno delovanje z vrstniki – oboje lahko dolgoročno prinaša koristi (Ackerman, Barnett in Robin, 2005). Več ur se izvaja program, več možnosti imajo starši, da se pridobitno zaposlujejo in tako pogosto privarčujejo pri strošku za storitve varstva. Vendar pa pomeni daljši dan v subvencionirani vzgoji in varstvu večji javni izdatek.

V EU-28 2011 so bili predšolski otroci, mlajši od treh let, vključeni v vzgojo in varstvo 26 ur na teden, otroci, starejši od tri leta, pa so v vzgoji in varstvu preživeli 29 ur na teden. Te številke vključujejo varstvo

⁽¹⁰⁾ SN 100/1/02 REV 1, Evropski svet v Barceloni, sklepi predsedstva, 2002.

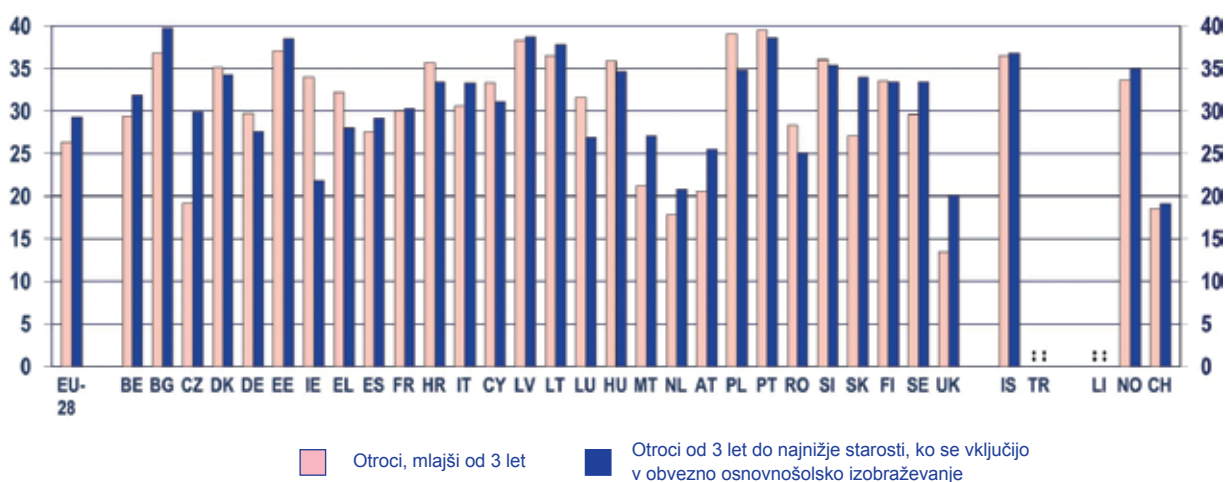
otrok po pouku. Razlog za večje število ur vključenosti otrok, starejših od treh let, je lahko brezplačna predšolska vzgoja za to starostno skupino vsaj nekaj ur na teden, ki jo nudijo v večini evropskih držav (glej sl. D5).

Združeno kraljestvo izstopa po relativno nizkem povprečju tedenskih ur v institucionalni vzgoji in varstvu najmlajših predšolskih otrok, in sicer 14 ur (manj kot 3 ure na teden). Otroci, mlajši od treh let, so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo le 18–21 ur na običajen teden v Avstriji in Švici ter na Češkem, Malti in Nizozemskem. Nasprotno najmlajši preživijo več kot 35 ur na teden v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu v Bolgariji, Estoniji, Litvi in Sloveniji ter na Danskem, Hrvaškem, Madžarskem in Islandiji. V Latviji ter na Poljskem in Portugalskem so otroci običajno vključeni skoraj 40 ur.

Čeprav so v povprečju starejši predšolski otroci vključeni v institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo več ur, pa so na Irskem in Nizozemskem ter v Združenem kraljestvu in Švici na običajni teden starejši otroci vključeni samo okrog 19–22 ur. Otroci, starejši od treh let, preživijo okoli 25–27 ur v predšolski vzgoji in varstvu v Luksemburgu, Avstriji in Romuniji ter na Malti. Starejši predšolski otroci preživijo običajno skoraj 40 ur na teden v predšolski vzgoji in varstvu v Bolgariji, Estoniji, Latviji, Litvi in na Portugalskem.

V večini evropskih držav ni velikih razlik med tedenskim številom ur vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo različno starih otrok (razlika manj kot ena ura na dan ali pet ur na teden). Vendarle pa obstajajo izjeme. Na Irskem, na primer, otroci, ki so mlajši od treh let, preživijo v povprečju 12 ur več v predšolski vzgoji in varstvu kot otroci, starejši od treh let. Trend je nasproten na Češkem, kjer starejši predšolski otroci preživijo skoraj 11 ur na teden več v vzgoji in varstvu kot mlajši. Predšolski otroci, starejši od treh let, preživijo v povprečju šest do sedem ur več na teden v predšolski vzgoji in varstvu kot otroci do dveh let starosti na Slovaškem in Malti ter v Združenem kraljestvu.

Slika C4: Povprečno število ur na teden predšolske vzgoje in varstva, po starostni skupini otrok, 2011

Vir: Eurostat, EU-SILC (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Metodološko pojasnilo

Pri izračunu povprečnega števila ur na teden smo upoštevali samo otroke, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo. Podatki temeljijo na značilnem (običajnem) tednu v referenčnem obdobju. 'Značilni teden' je teden, ki je značilen za določeno obdobje v celoti. Kjer je bilo težko določiti značilni teden, ker se tedni zelo razlikujejo, so podatki posredovani za prvi teden referenčnega obdobja, ko ni počitnic ali drugih posebnih okoliščin (npr. bolezni).

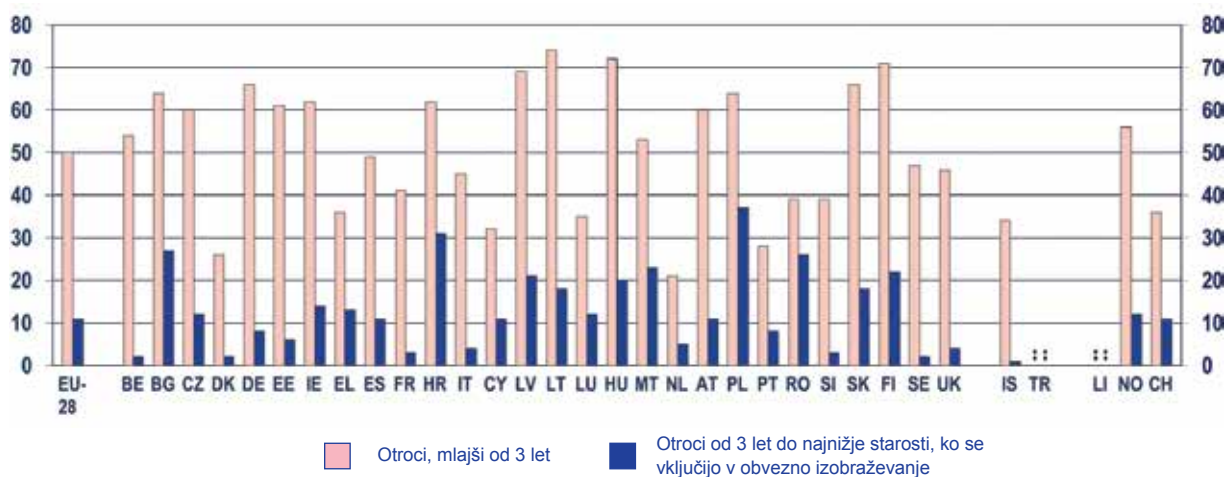
V VEČ DRŽAVAH ZA VELIKO OTROK, STAREJŠIH OD TREH LET, SKRBIJO SAMO STARŠI

Če želimo v celoti razumeti stanje varstva otrok v Evropi, je poleg deležev vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo treba upoštevati tudi, za koliko otrok skrbijo samo njihovi starši. V EU 28 leta 2011 50 odstotkov otrok, mlajših od treh let, ni bilo vključenih v nobeno obliko institucionalne predšolske vzgoje in varstva ali v ureditve na domu niti niso zanje skrbeli drugi odrasli, kot so stari starši, drugi člani gospodinjstva (razen staršev), drugi sorodniki, prijatelji ali sosedi. Številka je bila občutno manjša – samo 11 odstotkov – pri otrocih, starih od treh let do začetne starosti obveznega osnovnošolskega izobraževanja.

Za okoli 70–74 odstotkov otrok, mlajših od treh let, so skrbeli samo njihovi starši v Latviji in Litvi ter na Madžarskem in Finskem. V Bolgariji, Nemčiji, Estoniji in Avstriji ter na Češkem, Irskem, Hrvaškem, Poljskem in Slovaškem je bil delež okoli 60–66 odstotkov.

Stanje je zelo drugačno za starejše predšolske otroke; večina teh je vključena v eno od oblik institucionalne predšolske vzgoje in varstva (glej sl. C2). Vseeno so v Bolgariji in Romuniji ter na Hrvaškem in Poljskem presenetljivo za več kot 25 odstotkov otrok skrbeli le njihovi starši.

Slika C5: Otroci, za katere skrbijo samo starši, po starostni skupini, 2011

	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
< 3 leta	50	54	64	60	26	66	61	62	36	49	41	62	45	32	69	74	35
> 3 leta	11	2	27	12	2	8	6	14	13	11	3	31	4	11	21	18	12
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
< 3 leta	72	53	21	60	64	28	39	39	66	71	47	46	34	:	:	56	36
> 3 leta	20	23	5	11	37	8	26	3	18	22	2	4	1	:	:	12	11

Vir: Eurostat, SILC (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Metodološko pojasnilo

To je kazalnik o odstotku otrok, za katere skrbijo samo njihovi starši, in sicer glede na število prebivalcev posamezne starostne skupine.

II. DEL – POVEZAVA Z DOSEŽKI IN OZADJEM OTROK

V tem poglavju smo proučili povezave med vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo, dosežki in ozadjem otrok (tj. poreklo oziroma okolje, iz katerega izhajajo otroci). Podatke smo vzeli iz dveh mednarodnih raziskav o dosežkih učencev (PISA in PIRLS). V teh raziskavah proučujejo znanje učencev na različnih področjih in zbirajo širok niz podatkov o lastnostih učencev, kot so zgodovina izobraževanja (tudi vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo), ozadje družine, stališča itd. S pomočjo zbranih mednarodnih podatkov o dosežkih učencev lahko proučujemo, ali učenci, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, dosegajo višje rezultate kot njihovi vrstniki, ki niso bili vključeni, in ali se otroci iz določenih družin bolj verjetno vključujejo v predšolsko vzgojo in varstvo kot drugi.

Analizi obeh raziskav se rahlo razlikujeta po fokusu in ciljni skupini. V OECD Programu mednarodne primerjave dosežkov učencev (PISA) ocenjujejo znanje in spretnosti petnajstletnikov pri branju, matematiki in naravoslovju. V večini držav se učenci te starosti približujejo zaključku obveznega izobraževanja. V vsaki posamezni raziskavi PISA spremljajo dosežke učencev na teh treh glavnih predmetnih področjih, poleg tega pa se vsakokrat posebej osredotočijo na eno posamezno področje. V tem poglavju so rezultati zadnje raziskave PISA iz leta 2012, v kateri je bil poudarek na matematiki.

IEA Mednarodna raziskava bralne pismenosti (PIRLS) meri bralne dosežke učencev, ki se večinoma šolajo četrto leto – v raziskavi uporabljajo izraz 'četrtošolci'. V večini držav so ti učenci stari deset let in so v osnovnošolskem izobraževanju. V tem poglavju so rezultati zadnje raziskave PIRLS, tj. raziskave iz leta 2011.

V raziskavi PISA so o vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo vprašali neposredno učence, v raziskavi PIRLS pa so isto vprašanje zastavili staršem ali skrbnikom, in sicer v sklopu več vprašanj, povezanih s pripravami na osnovnošolsko izobraževanje. V PISA so zbrani podatki o tem, ali je bil učenec vključen v predšolsko vzgojo in varstvo (i) eno leto ali manj kot leto, (ii) več kot eno leto in (iii) sploh ni bil vključen. V PIRLS pa so zbrani bolj natančni podatki o številu let vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo. Na podlagi rezultatov obeh raziskav lahko jasno prepoznamo prednosti vključevanja v vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

**UČENCI, VKLJUČENI V PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO
VEČ KOT ENO LETO, DOSEGAJO BOLJŠE REZULTATE**

Prednosti predšolske vzgoje so prepoznane skoraj v vseh evropskih izobraževalnih sistemih. Rezultati raziskave PISA 2012 so pokazali, da petnajstletni učenci, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto, pogosto dosegajo boljše rezultate pri matematiki od tistih, ki so bili vključeni manj kot eno leto ali sploh niso bili vključeni. V sodelujočih državah EU-28 so učenci, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, v povprečju dosegli za 35 točk več kot učenci, ki niso bili vključeni, kar je enako skoraj enemu celemu letu formalnega šolanja.

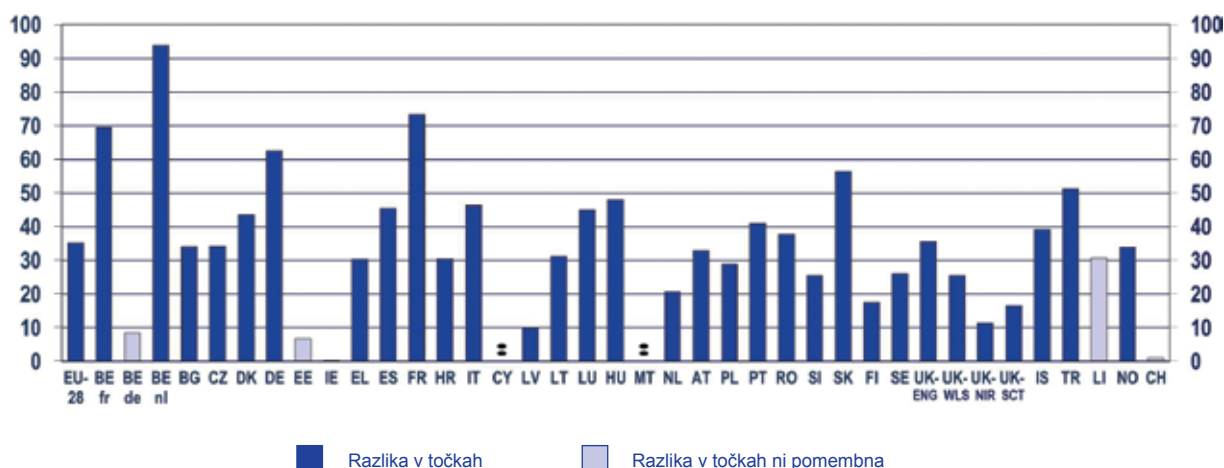
Razlika med učenci, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto, in tistimi, ki so bili vključeni manj kot eno leto ali sploh niso bili vključeni, je bila posebej velika – skoraj 94 točk – v Belgiji

(flamska skupnost). Približno 60–70 točk je bila razlika v Belgiji (francoska skupnost), Nemčiji, Franciji in na Slovaškem. V večini teh izobraževalnih sistemov so skoraj vsi otroci vključeni v predšolsko vzgojo vsaj eno leto.

Vključevanje v predšolsko vzgojo skoraj ali sploh ni povezano s poznejšimi dosežki učencev v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Estoniji, Lihtenštajnu, Švici in na Islandiji.

Zdi pa se, da vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo nima takšnega vpliva na izobraževalne dosežke petnajstletnih učencev kot nekatere druge spremenljivke, na primer socialno-ekonomski status, spol in motiviranost učencev. V sodelujočih državah EU-28 so z vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo pojasnili v povprečju samo 2 odstotka variacije v dosežkih. Vseeno pa rezultati nakazujejo, da obstaja pomembna povezava med zgodnjim vključevanjem v izobraževalni sistem in dosežki pri matematiki, tudi po približno desetih letih šolanja.

Slika C6: Razlika v točkah, doseženih pri matematiki, povezana z vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto, petnajstletniki, 2012

	EU-28	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
2012	35,3	69,4	8,5	93,8	34,0	34,2	43,5	62,5	6,7	0,2	30,3	45,5	73,3	30,5	46,3	:	9,7	31,2	45,1	47,9
S. N.	1,33	7,62	7,77	9,97	4,61	7,25	2,97	4,75	4,27	2,99	3,65	2,78	5,61	4,55	2,95	:	4,50	3,13	3,77	9,32
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK-ENG	UK-WLS	UK-NIR	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH	
2012	:	20,7	32,9	28,9	41,0	37,6	25,5	56,3	17,6	26,1	35,6	25,5	11,4	16,6	39,1	51,2	30,8	33,8	0,9	
S. N.	:	8,13	5,97	4,27	3,91	5,05	3,19	6,39	3,29	3,28	4,31	3,44	5,50	4,11	6,97	8,66	17,64	4,11	5,52	

S. N.: standardne napake x = razlika v točkah ni pomembna

Vir: OECD, podatkovna zbirka PISA 2012.

Metodološko pojasnilo

Ta kazalnik temelji na linearni regresiji z eno spremenljivko na ravni učenca, tj. dihotomna spremenljivka, ali je bil učenec vključen v programe predšolske vzgoje in varstva več kot eno leto. Nevključenost ali vključenost za največ eno leto sta bili združeni v eno kategorijo.

O rezultatih PISA poročajo na lestvici s povprečno vrednostjo 500 in standardno deviacijo 100 za učence iz vseh držav OECD, ki so sodelovale v raziskavi PISA.

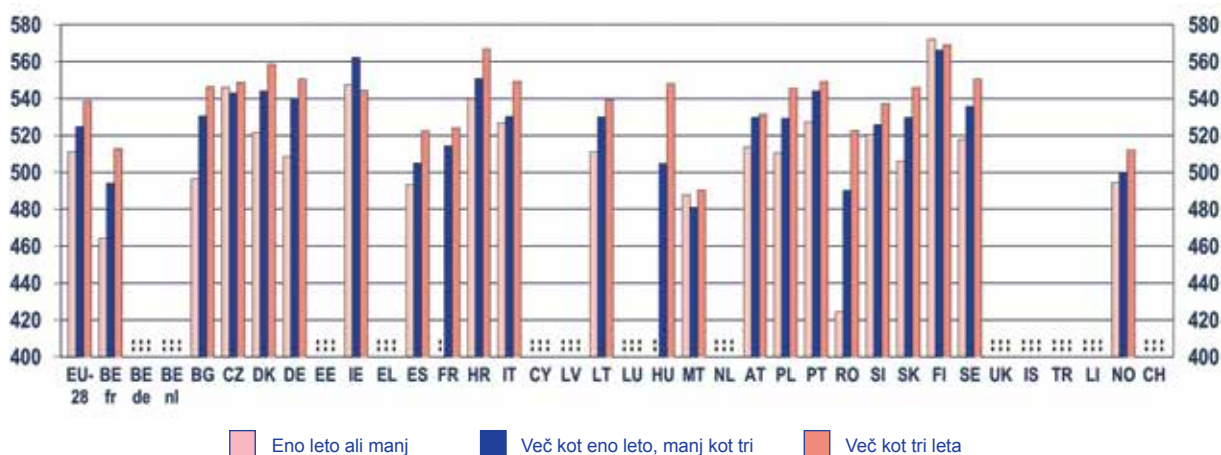
Statistično nepomembne razlike v točkah so označene s svetlejším odtenkom. Primerjave temeljijo na testiranju statistične pomembnosti $p < 0,05$. To pomeni, da je verjetnost napačne trditve nastavljena na manj kot 5 odstotkov.

OTROCI, KI SO DALJŠE OBDOBJE VKLJUČENI V PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO, V OSNOVNI ŠOLI BOLJE BEREJO

Rezultati raziskave PIRLS iz leta 2011 kažejo, da so učenci, ki so bili daljše obdobje vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, bolje pripravljeni za vstop in uspeh v osnovni šoli. V večini evropskih držav, ki so sodelovale v raziskavi PIRLS 2011, podatki kažejo, da dlje kot je otrok vključen, boljše rezultate dosega pri branju. V sodelujočih državah EU-28 so se četrtošolci, ki so bili vključeni eno leto ali manj, v povprečju najslabše uvrstili na lestvici PIRLS (511 točk). Otroci, ki so bili vključeni več kot eno leto, vendar manj kot tri, so imeli rahlo boljše dosežke (525 točk); otroci, ki so preživeli tri ali več let v predšolski vzgoji in varstvu, so imeli najboljše dosežke (536 točk). Dosežki pri branju so se razlikovali statistično pomembno med tremi analiziranimi dolžinami vključenosti na Danskem, Hrvaškem, Poljskem, Slovaškem in v Romuniji.

Med trajanjem vključenosti in bralnimi dosežki četrtošolcev ni povezanosti na Češkem, Malti in Finskem ter v Franciji in Avstriji.

Slika C7: Povprečni dosežki pri branju po trajanju vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo, četrtošolci, 2011

Vir: IEA, podatkovna zbirka PIRLS 2011.

	EU-28	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT
<= 1 leto	511	464	:	:	496	546	522	508	:	547	:	493	516	540	527	:	:	511
S. N.	2,03	16,81	:	:	8,49	5,86	8,21	7,57	:	3,08	:	5,72	20,31	2,39	8,73	:	:	3,73
1–3 let	525	494	:	:	530	543	544	540	:	562	:	505	514	551	530	:	:	530
S. N.	1,04	4,68	:	:	5,08	2,64	3,05	2,97	:	2,38	:	3,01	3,43	2,79	3,13	:	:	3,77
> 3 let	539	513	:	:	546	549	558	551	:	544	:	522	524	567	549	:	:	539
S. N.	1,05	2,82	:	:	3,32	2,47	1,70	2,46	:	7,24	:	2,47	2,82	2,12	2,24	:	:	2,32
	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
<= 1 leto	:	461	488	:	514	510	527	425	521	506	572	518	:	:	:	:	494	:
S. N.	:	29,98	8,54	:	6,31	2,90	4,69	10,26	4,07	6,70	2,94	7,40	:	:	:	:	9,27	:
1–3 let	:	505	481	:	530	529	544	490	526	530	566	536	:	:	:	:	500	:
S. N.	:	5,76	1,89	:	3,01	3,01	3,10	5,09	3,41	3,35	2,69	2,98	:	:	:	:	3,47	:
> 3 let	:	548	490	:	532	545	549	523	537	546	569	551	:	:	:	:	512	:
S. N.	:	2,44	5,74	:	2,09	2,91	2,52	3,88	1,96	2,05	2,20	2,35	:	:	:	:	2,41	:

Vir: IEA, podatkovna zbirka PIRLS 2011.

Metodološko pojasnilo

V raziskavi PIRLS uporabljajo središčno točko lestvice (500) za referenčno točko, ki je enaka v vsakem ciklusu raziskave. Polja z manj kot 50 učenci (netehtani podatki) so označena kot manjkajoča.

Opombe k podatkom držav

Nizozemska in **Združeno kraljestvo (NIR)** nista bila vključena v analizo zaradi slabe ravni odzivnosti.

Združeno kraljestvo (ENG) ni posredovalo vprašanj v zvezi s predšolsko vzgojo in varstvom.

VKLJUČENOST V PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO IMA VEČJI UČINEK NA BRALNE DOSEŽKE PRIKRAJŠANIH OTROK

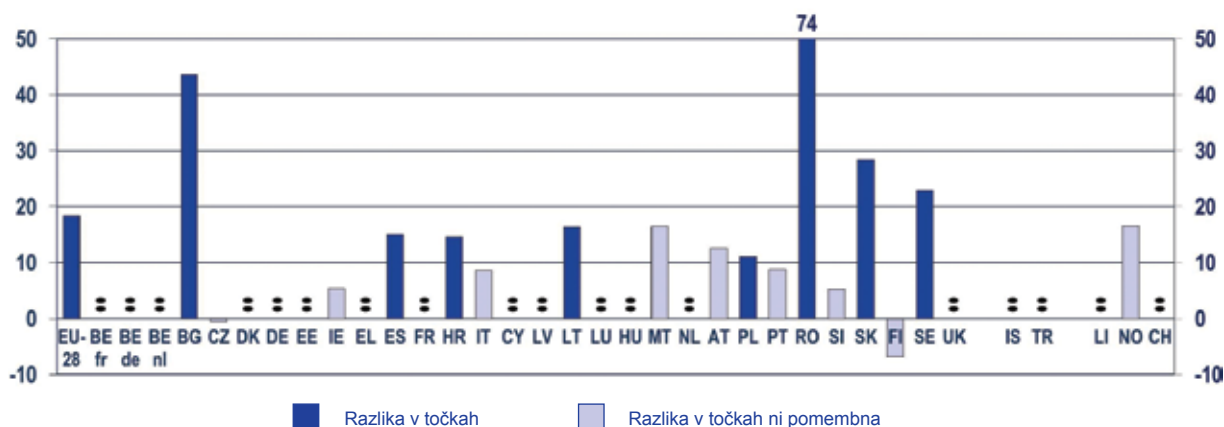
Splošno je priznано, da je vključevanje v predšolsko vzgojo in varstvo zelo pomembno za prikrajšane otroke. Podatki PIRLS 2011 podpirajo to trditev, a kažejo tudi, da programi predšolske vzgoje vsem otrokom, ne glede na ozadje, poreklo ali okolje, iz katerega prihajajo, zagotovijo dobro podlago za vseživljenjsko učenje.

Podatki PIRLS 2011 kažejo, da je pozitiven vpliv predšolske vzgoje in varstva na bralne dosežke močnejši pri otrocih iz družin z nižjo stopnjo izobrazbe kot pri otrocih, ki imajo vsaj enega od staršev s terciarno izobrazbo. V EU-28 so bralni dosežki otrok, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto in so iz družin z nizko stopnjo izobrazbe, v povprečju za 18 točk (standardna napaka 2,6) boljši od rezultatov otrok z istim ozadjem, ki pa so bili vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo le eno leto ali sploh ne. Učinek predšolske vzgoje in varstva na otroke iz visoko izobraženih družin je 9 točk (standardna napaka 2,6).

V polovici evropskih držav, za katere so podatki na voljo, so četrtošolci, katerih starši nimajo terciarne izobrazbe, dosegli boljše rezultate, če so bili vključeni v predšolsko vzgojo vsaj eno leto. Razlika v točkah pri bralnih dosežkih otrok iz družin z nizko stopnjo izobrazbe, povezana z vključenostjo v predšolsko vzgojo več kot eno leto, je bila posebej velika v Romuniji – 74 točk. V Bolgariji je bila ta razlika 44 točk, opazna pa je bila tudi na Slovaškem in Švedskem – več kot 20 točk.

Večji vpliv predšolske vzgoje in varstva na učne dosežke otrok iz prikrajšanih družin izginja v nadaljnjih razredih. Rezultati PISA 2012 pri matematiki kažejo, da skoraj v vseh državah vključenost v predšolsko vzgojo in varstvo ne vpliva pomembno na dosežke prikrajšanih petnajstletnikov v primerjavi z njihovimi vrstniki iz drugačnih okolij (OECD, 2013).

Slika C8: Razlika v dosežku pri branju, povezana z več kot enoletno vključenostjo v predšolsko vzgojo in varstvo, za četrtošolce iz družin z nizko stopnjo izobrazbe, 2011

	EU-28	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT
Ni terciarne	18.4	:	:	:	43.7	-0.5	:	:	:	5.4	:	15.0	:	14.6	8.5	:	:	16.3
S. N.	2.62	:	:	:	10.46	8.60	:	:	:	5.27	:	7.21	:	3.61	10.05	:	:	5.26
	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
Ni terciarne	:	:	16.5	:	12.5	11.1	8.7	74.1	5.2	28.4	-6.7	23.0	:	:	:	:	16.5	:
S. N.	:	:	13.82	:	7.86	3.83	5.85	11.26	5.36	7.08	5.49	9.11	:	:	:	:	11.56	:

S. N.: standardne napake $\underline{x}$ = razlika v točkah ni pomembna

Vir: OECD, podatkovna zbirka PISA 2012.

Metodološko pojasnilo

V raziskavi PIRLS uporabljajo središčno točko lestvice (500) za referenčno točko, ki je enaka v vsakem ciklusu raziskave. Polja z manj kot 50 učenci (netehtani podatki) so označena kot manjkajoča.

Statistično nepomembna razlika v točkah je označena s svetlejšim odtenkom. Primerjave temeljijo na testiranju statistične pomembnosti $p < 0,05$. To pomeni, da je verjetnost napačne trditve nastavljena na manj kot 5 odstotkov.

Opombe k podatkom držav

Nizozemska in Združeno kraljestvo (NIR) nista bila vključena v analizo zaradi slabe ravni odzivnosti.

Združeno kraljestvo (ENG) ni posredovalo vprašanj o predšolski vzgoji in varstvu.

PRIKRAJŠANI OTROCI SE MANJ VKLJUČUJEJO V PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO

V tem poglavju ugotavljamo, da je v večini evropskih držav delež vključenosti v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, predvsem zadnjih nekaj let pred vstopom v šolo, zelo visok (glej sliki C1 in C2). Vendarle pa rezultati raziskave PISA 2012 kažejo, da prikrajšani učenci po vsej verjetnosti niso bili vključeni več kot eno leto.

Na sliki C9 je prikazana razlika v deležih vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med petnajstletniki, ki imajo različna porekla oziroma prihajajo iz različnih okolij (tj. imajo različna ozadja). Predstavljene so le tiste spremenljivke, ki vplivajo na deleže vključenosti. Nismo obravnavali spola, ker v evropskih državah ni očitnih razlik v deležih vključenosti med deklicami in dečki. V prvi preglednici so predstavljeni učenci iz družin s kombinacijo različnih prikrajšanosti (socialno-ekonomska, izobraževalna in kulturna),

medtem ko so na drugih dveh preglednicah, ki sestavljajo ta kazalnik, predstavljeni učenci, ki prihajajo iz družin z nizko stopnjo izobrazbe, sledijo pa učenci iz družin priseljencev. Upoštevati moramo, da se v določenih primerih lahko učenec uvrsti v vse tri kategorije – prihaja iz prikrajšane družine, njegovi starši imajo nizko stopnjo izobrazbe, obenem pa je tudi iz prve ali druge generacije priseljencev.

V EU-28 je bila povprečna razlika v deležu vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med petnajstletniki, ki so bili deležni kombinacije različnih prikrajšanosti (razvrščeni v spodnji kvartil kazalnika PISA ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa), in tistimi, ki tega niso občutili, 12 odstotkov. V vseh državah (razen Belgije (nemško govoreča skupnost) in Madžarske) so bili petnajstletniki iz bolje situiranih družin z večjo verjetnostjo vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo več kot leto dni od tistih iz prikrajšanih družin. Na Hrvaškem in Poljskem je bila razlika v vključenosti posebej velika – približno 30 odstotkov. V Latviji, Litvi in na Slovaškem je bila razlika približno 20 odstotkov. V večini teh državah so bili deleži vključenosti relativno nizki v prvih letih novega tisočletja (glej sl. C1), kar da slutiti, da je šlo za splošno težavo z dostopnostjo. Otroci iz premožnejših družin imajo morda več priložnosti, da si zagotovijo mesto v predšolski vzgoji in varstvu, tudi ko je zmogljivost zelo majhna.

V EU-28 je bila povprečna razlika v deležu vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med petnajstletniki iz družin z nizko stopnjo izobrazbe in tistimi z vsaj enim od staršev, ki ima terciarno izobrazbo, 7 odstotkov. Na Poljskem je bila ta razlika še zlasti visoka, 34 odstotkov, in okoli 20 odstotkov na Hrvaškem ter v Latviji in Turčiji. Razlike v vključenosti med otroki iz dobro izobraženih družin in otroki iz slabo izobraženih družin so bile nepomembne v okoli četrtini evropskih izobraževalnih sistemov.

Petnajstletni učenci, ki niso priseljenci, so bili bolj verjetno vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo več kot eno leto kot učenci prve ali druge generacije priseljencev. V EU-28 je bila povprečna razlika v deležu vključenosti 12 odstotkov. V Italiji, Združenem kraljestvu (Wales) ter na Islandiji je bila ta razlika posebej visoka – okoli 30 odstotkov ali več. Razlike v vključenosti med priseljenci in tistimi, ki to niso, so bile nepomembne v skoraj tretjini evropskih izobraževalnih sistemov.

V Belgiji (nemško govoreča skupnost) in na Madžarskem ni bilo razlik med deleži vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo petnajstletnikov iz prikrajšanih okolij, kot so opisani zgoraj.

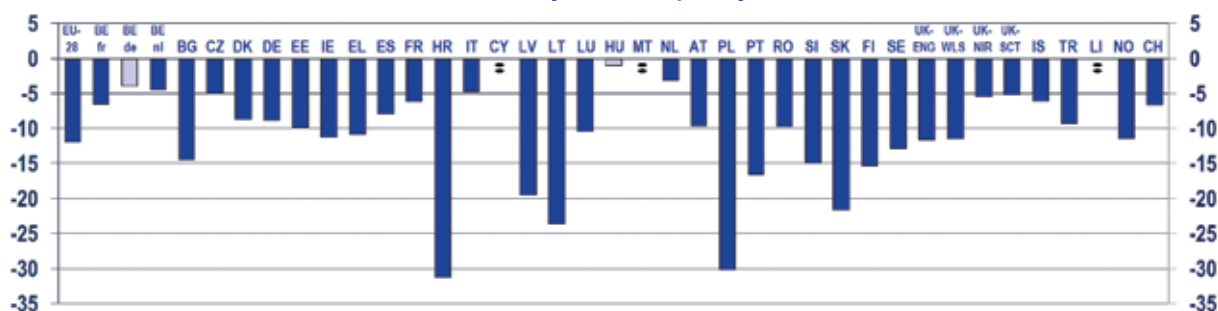
Metodološko pojasnilo (slika C9)

Polja z manj kot 50 učenci (netehtani podatki) so označena kot manjkajoča. Statistično nepomembne razlike v točkah rezultatov so označene s svetlejšimi toni. Primerjave temeljijo na testiranju statistične pomembnosti $p < 0,05$. To pomeni, da je verjetnost za nepravilne trditve manj kot 5 odstotkov.

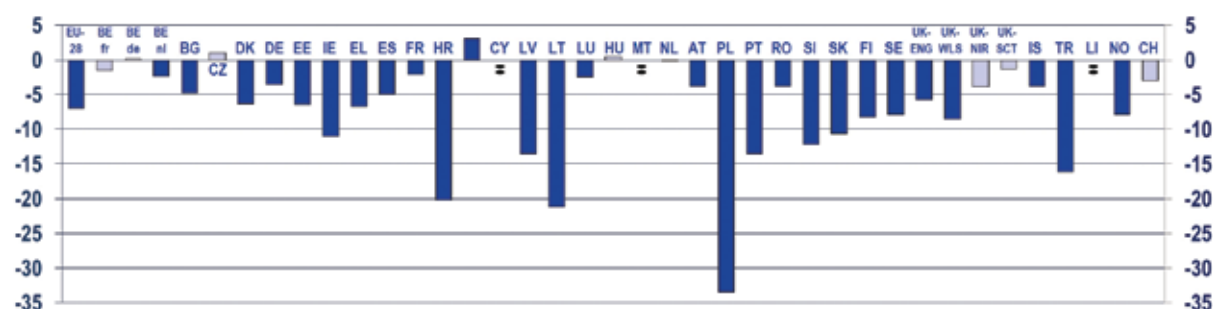
Kombinacija različnih prikrajšanosti: rezultati učencev, ki so razvrščeni v spodnji kvartil na kazalniku o ekonomskem, socialnem in kulturnem statusu (kazalnik ESKS). Za definicijo kazalnika 'PISA ESKS' glej pojmovnik.

Slika C9: Razlika v deležu vključenosti v predšolsko vzgojo in varstvo med petnajstletniki iz prikrajšanih okolij, 2012

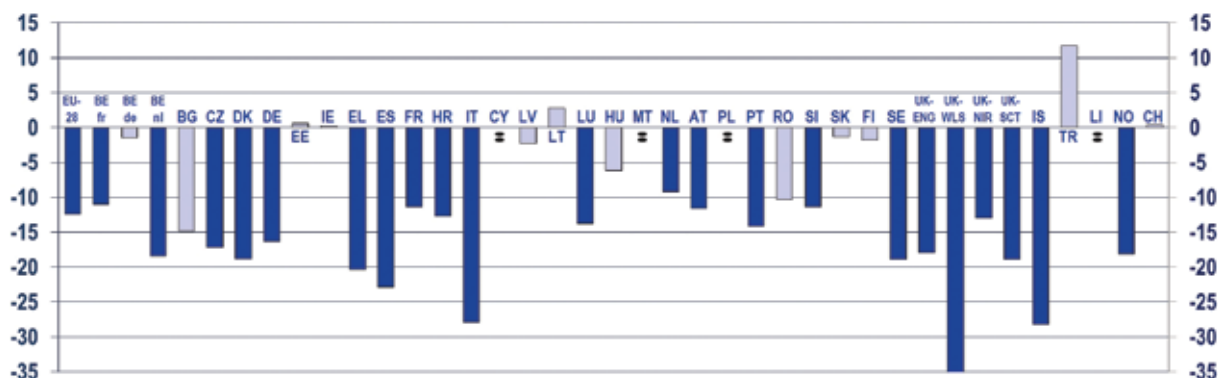
A. Kombinacija različnih prikrajšanosti

B. Starši brez terciarne izobrazbe

C. Priseljske družine

■ Razlika v točkah   □ Razlika v točkah ni pomembna

	EU-28	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	
A	-11,9	-6,5	-4,0	-4,5	-14,5	-4,9	-8,6	-8,8	-9,8	-11,2	-10,8	-7,9	-6,1	-31,2	-4,8	:	-19,5	-23,6	-10,4	-1,0	
S. N.	0,53	1,46	4,29	1,33	2,15	1,93	1,34	1,70	1,79	1,81	2,13	1,02	1,14	2,08	0,76	0,00	2,43	1,95	1,37	0,85	
B	-7,0	-1,5	0,1	-2,4	-4,8	1,1	-6,4	-3,5	-6,4	-11,0	-6,7	-4,9	-2,1	-20,2	3,0	:	-13,5	-21,2	-2,5	0,5	
S. N.	0,40	1,28	3,96	1,03	1,65	1,49	1,27	1,33	1,39	1,62	1,74	0,83	0,90	1,92	0,61	:	1,74	1,97	1,11	0,69	
C	-12,4	-11,0	-1,5	-18,4	-14,8	-17,1	-18,8	-16,3	0,6	0,2	-20,3	-22,8	-11,3	-12,7	-27,9	:	-2,2	2,7	-13,8	-6,1	
S. N.	0,77	1,87	4,73	3,33	10,74	4,72	1,73	2,24	2,52	2,89	2,77	1,91	1,74	2,77	1,59	:	3,31	5,39	1,06	3,73	
		MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK-ENG	UK-WLS	UK-NIR	UK-SCT		IS	TR	LI	NO	CH
A	:	-3,1	-9,7	-30,2	-16,6	-9,7	-14,9	-21,6	-15,3	-12,9	-11,6	-11,4	-5,5	-5,2			-6,1	-9,3	:	-11,5	-6,6
S. N.		0,00	1,04	1,90	2,62	1,92	1,87	1,79	2,43	1,70	1,74	2,08	2,06	2,71	2,40		1,04	1,05	4,11	1,36	3,02
B	:	0,0	-3,8	-33,5	-13,5	-3,8	-12,2	-10,6	-8,2	-7,8	-5,7	-8,5	-3,9	-1,3			-3,8	-16,2	:	-7,8	-3,0
S. N.		0,76	1,27	2,38	1,90	1,44	1,43	1,58	1,74	1,80	1,44	1,75	2,62	2,18			0,85	1,78	3,37	1,16	2,84
C	:	-9,2	-11,6	:	-14,1	-10,3	-11,3	-1,2	-1,8	-18,9	-17,9	-35,1	-13,0	-18,9			-28,2	11,7	:	-18,1	0,4
S. N.		1,72	1,85	:	3,39	15,92	2,79	8,52	2,94	2,23	2,42	4,44	5,02	3,01			4,69	6,42	:	2,58	2,70

S. N.: standardne napake   □ = razlika v točkah ni pomembna

A. Kombinacija različnih prikrajšanosti   B. Starši brez terciarne izobrazbe   C. Priseljske družine

FINANCIRANJE

Vlade po Evropi čedalje bolj prepoznavajo pomembnost investiranja v vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Investiranje, potrebno za to, da bosta visokokakovostna predšolska vzgoja in varstvo dostopna vsem otrokom, je precejšnje – prihaja lahko iz javnih ali zasebnih virov. Izvajalci zasebniki sicer omejujejo porabo javnih sredstev, vendar so pogosto cenovno prezahtevni za družine z nizkimi dohodki.

Financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok se zelo razlikuje med evropskimi izobraževalnimi sistemi. V več državah vzgojo in varstvo predšolskih otrok obravnavajo kot bistveno javno službo in tej dejavnosti namenjajo izdatna javna sredstva. V nekaterih državah vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok (pod ISCED 0) prepuščajo zasebnemu sektorju in starši prevzamejo vse stroške storitve, spet v drugih državah pa so otroci lahko vključeni brezplačno že od zelo zgodnjega otroštva. V nekaj državah starši plačujejo vzgojo in varstvo za predšolske otroke ves čas predšolskega obdobja, tj. do začetka osnovnošolskega izobraževanja. Predšolska vzgoja in varstvo sta lahko subvencionirana prek plačil družinam (prek davčnih olajšav, nadomestil oziroma dodatkov ali vavčerjev) ali prek plačil izvajalcem vzgoje in varstva ali prek kombinacije obeh.

V tem poglavju je predstavljen pregled, kako je financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok urejeno v evropskih državah. Na začetku poglavja je opisana struktura financiranja, torej razdelitev na javno in zasebno predšolsko vzgojo in varstvo ter seznam odgovornih za financiranje. Vključen je dejanski javni izdatek za predšolsko vzgojo in varstvo, ki kaže nedavne trende v skupnem javnem izdatku v odstotku bruto domačega proizvoda. Podatki o neposrednem javnem izdatku na enoto omogočajo primerjavo investicije na ravni ISCED 0 z investicijami za druge ravni izobraževanja.

Navedene so številke mesečnih plačil staršev mlajših otrok, obravnavana pa je tudi razpoložljivost brezplačne javne vzgoje in varstva predšolskih otrok. Za jasnejšo sliko stroškov družin smo proučili merila, ki jim je treba zadostiti za odobritev zmanjšanja plačil, kot tudi druge oblike posebne finančne pomoči, ki so na voljo staršem predšolskih otrok. Podatki Eurostata o deležu stroškov za izobraževanje iz zasebnih virov na ravni ISCED 0 so zbirni kazalnik tega poglavja. Zadnji kazalnik pa pokaže, ali v državah podpirajo starše pri njihovi izbiri varstva v predšolskem obdobju s tem, da nudijo finančna nadomestila staršem, ki se odločijo, da svojega otroka ne bodo vključili v formalno predšolsko vzgojo in varstvo.

PREVLADUJETA JAVNA PREDŠOLSKA VZGOJA IN VARSTVO, PREDVSEM V PREDPRIMARNEM IZOBRAŽEVANJU (ISCED 0)

Izvajalci vzgoje in varstva predšolskih otrok so lahko javni ali zasebni. Lastniki in upravljavci javnih institucij so javni organi oblasti na centralni, regionalni ali lokalni ravni. Ne stremijo k dobičku, ampak k zagotavljanju javne službe. Zasebne institucije se lahko samofinancirajo – sredstva pridobivajo iz zasebnih virov, ali so subvencionirane z javnimi sredstvi – delno so financirane z javnimi sredstvi. Zasebne institucije so lahko v lasti pridobitno usmerjene organizacije ali prostovoljnega (nepridobitnega) sektorja, ki lahko vključuje dobrodelne organizacije. Na sliki D1 lahko vidimo, da se vzgoja in varstvo predšolskih otrok v večini evropskih držav financirata tako iz javnih kot zasebnih virov. Vseeno pa moramo vedeti, da se v več državah v zasebni (samofinancirani) sektor vključuje razmeroma majhen delež starejših otrok.

V večini evropskih izobraževalnih sistemov je struktura lastništva in financiranja predšolske vzgoje in varstva enaka za mlajše in starejše otroke. Seveda to velja za vse enovite sisteme, v katerih so ureditve

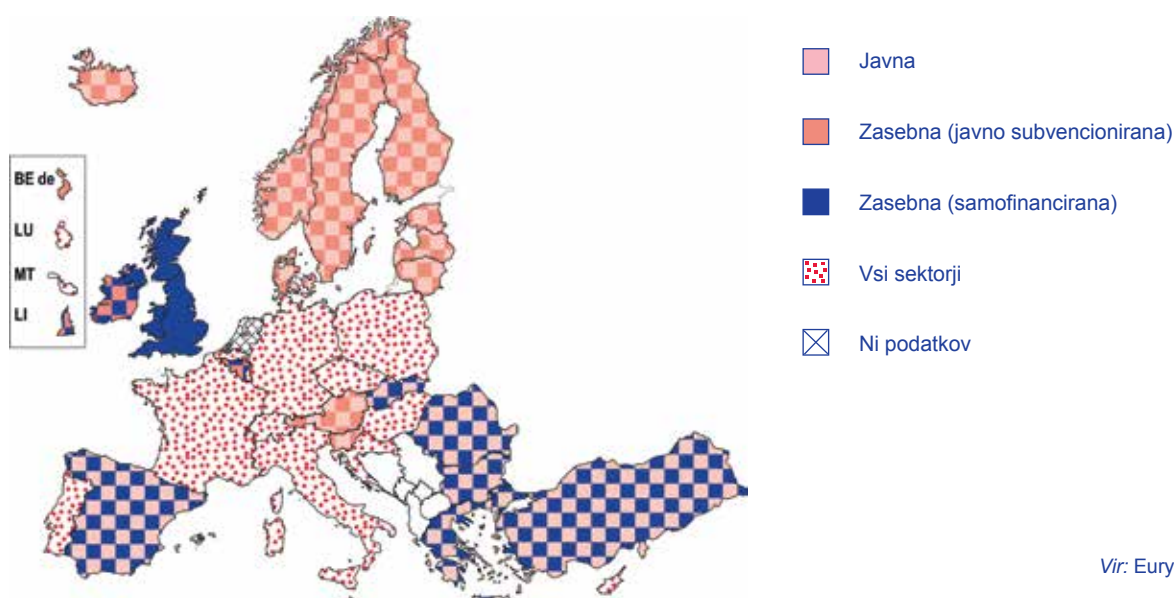
integrirane (glej sl. B1). V teh sistemih obstaja le javna ali javno subvencionirana institucionalna vzgoja in varstvo predšolskih otrok. V drugih izobraževalnih sistemih več javnih sredstev običajno namenjajo za vzgojo in varstvo starejših predšolskih otrok v primerjavi z mlajšimi.

Institucionalna predšolska vzgoja in varstvo sta v celoti javna ali javno subvencionirana v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Estoniji, Latviji, Avstriji in Sloveniji ter na Danskem, Finskem, Švedskem, Islandiji in Norveškem.

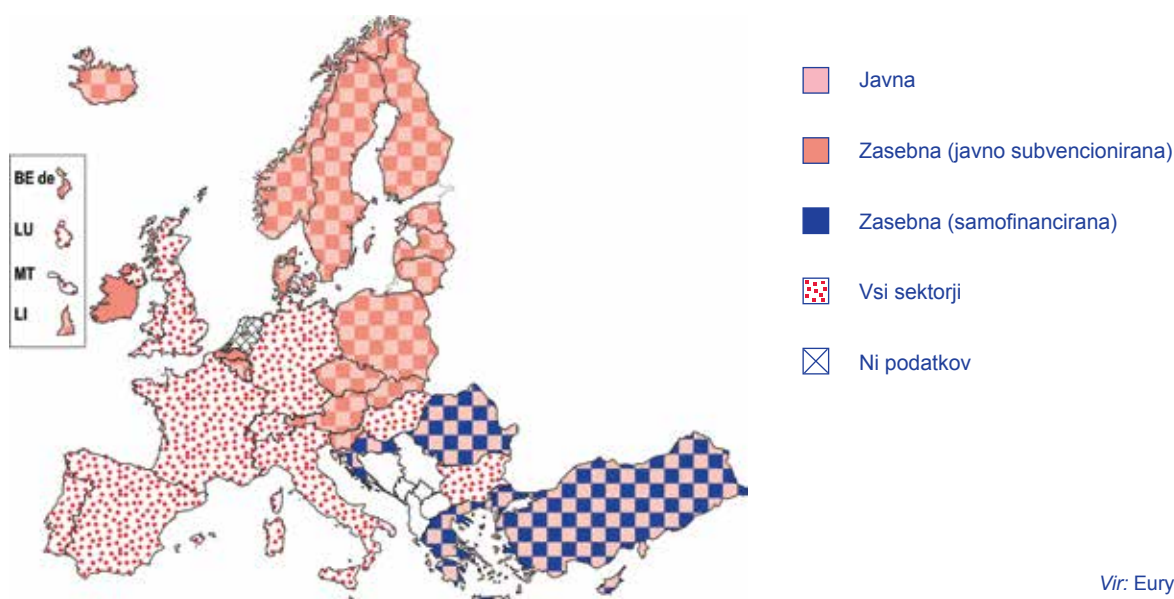
Irška je edina država, v kateri ni javne vzgoje in varstva predšolskih otrok za nobeno starostno skupino. V Belgiji (francoska in nemško govoreča skupnost), vseh delih Združenega kraljestva in Lihtenštajnu ni javne vzgoje in varstva za mlajše predšolske otroke.

Slika D1: Javna in zasebna institucionalna predšolska vzgoja in varstvo, 2012/2013

Slika D1a: Mlajši otroci

Slika D1b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Na sliki so označene vse zakonite oblike predšolske vzgoje in varstva, ne glede na število vpisanih. Za definiciji 'javna institucija/ureditev vzgoje in varstva predšolskih otrok' in 'zasebna institucija/ureditev vzgoje in varstva predšolskih otrok' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opomba k podatkom države

Združeno kraljestvo (mlajši otroci): javno subvencionirana predšolska vzgoja in varstvo sta na voljo za najbolj prikrajšane dvoletnike.

Na Cipru in Malti ter v Luksemburgu in Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irska) vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok izvajajo predvsem zasebni izvajalci, ki se financirajo v glavnem iz plačil staršev. V teh državah je 60 do 100 odstotkov otrok vključenih v zasebno (samofinancirano) predšolsko vzgojo in varstvo, kjer so plačila relativno visoka (glej sl. D6). V nekaterih od teh držav subvencionirajo predšolsko vzgojo in varstvo neposredno prek plačil družinam (davčne olajšave, dodatki in nadomestila ali vavčerji, glej sl. D8).

V nekaterih državah je ureditev na domu pomemben del predšolske vzgoje in varstva mlajših otrok. V Belgiji (nemško govoreča skupnost), Nemčiji, Franciji in na Islandiji je ta oblika varstva zasebna, vendar jo subvencionirajo javni organi oblasti. Zasebno (javno subvencionirane) varstvo na domu prevladuje tudi v Belgiji (francoska skupnost). Javno varstvo na domu prevladuje v Belgiji (flamska skupnost) ter na Danskem in Finskem.

LOKALNE OBLASTI POGOSTO FINANCIRAJO VZGOJO IN VARSTVO MLAJŠIH PREDŠOLSKIH OTROK, MEDTEM KO SI STROŠKE ZA STAREJŠE OTROKE DELIJO S CENTRALNO OBLASTJO

Najbolj pogost vzorec financiranja vzgoje in varstva predšolskih otrok je **kombinirano centralno in lokalno financiranje**. Tako v enajstih izobraževalnih sistemih financirajo vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok in v enaindvajsetih izobraževalnih sistemih ureditve za starejše predšolske otroke. Vendar so med državami razlike v tem, katera raven financira posamezne elemente. V Estoniji na primer organi centralne oblasti namenjajo sredstva lokalnim organom oblasti za vzdrževanje stavb in razvijanje učnega okolja v institucijah vzgoje in varstva predšolskih otrok. Stroške obratovanja (stroški upravljanja, nadomestil zaposlenim, socialni prispevki in stroški učnega materiala) delno krijejo s sredstvi iz lokalnega proračuna in delno prek plačil staršev. Nasprotno v Latviji in Romuniji ministrstvo za izobraževanje zagotovi sredstva za plače zaposlenih v ureditvah za starejše otroke, medtem ko iz lokalnega proračuna zagotovijo sredstva za infrastrukturo.

Ponekod je financiranje zagotovljeno le za določeno število ur. V Latviji centralne oblasti financirajo 20 ur na teden ('učenceva košara'), medtem ko lokalne oblasti krijejo ostalo. V Združenem kraljestvu lokalne oblasti financirajo enoletno pravico do predšolske vzgoje za otroke, starejše od treh let (različno med 10 in 15 ur na teden, glej sl. D5).

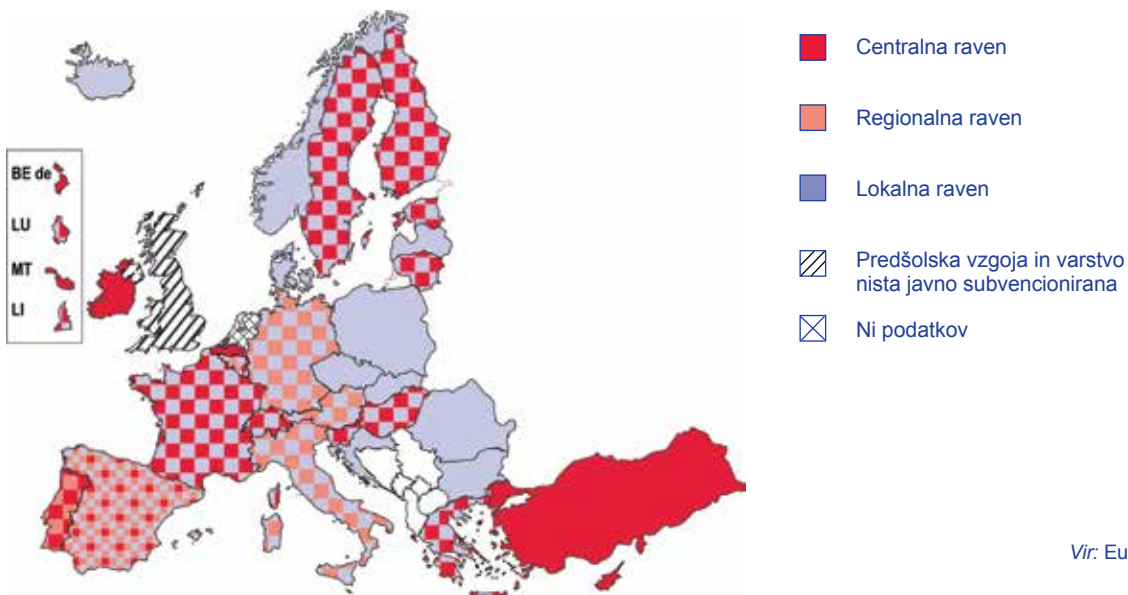
Lokalne oblasti financirajo predšolsko vzgojo in varstvo v celoti in celotno obdobje na Danskem, Hrvaškem, Poljskem, Islandiji in Norveškem. V Bolgariji, Latviji in Romuniji ter na Češkem in Slovaškem financirajo v celoti ureditve za mlajše otroke; v Združenem kraljestvu (Škotska) pa za starejše otroke. V Nemčiji – čeprav so vključene dežele (*Länder*) – lokalne oblasti krijejo večji del stroškov vzgoje in varstva

predšolskih otrok. Tudi na Švedskem financirajo večinoma lokalne oblasti. Na Poljskem so namenska sredstva centralnega proračuna na voljo za predšolsko vzgojo od septembra 2013.

Regionalne oblasti imajo pomembno vlogo pri financiranju vzgoje in varstva predšolskih otrok v Nemčiji, Španiji, Italiji in Avstriji (v tem poročilu so nemške dežele (*Länder*) regionalna raven. V Belgiji (francoska skupnost) in na Portugalskem regije sofinancirajo vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok, medtem ko na Češkem regije sodelujejo pri financiranju predprimarnega izobraževanja. V Avstriji regionalna vlada določi osnovno stopnjo, po kateri odmeri sredstva za vse javne in zasebne (javno subvencionirane) institucije. Večji del stroškov krije izvajalec (lokalne oblasti). Proporcionalna razdelitev stroškov med regionalno in lokalno raven ter plačili staršev se zelo razlikuje v različnih delih Avstrije.

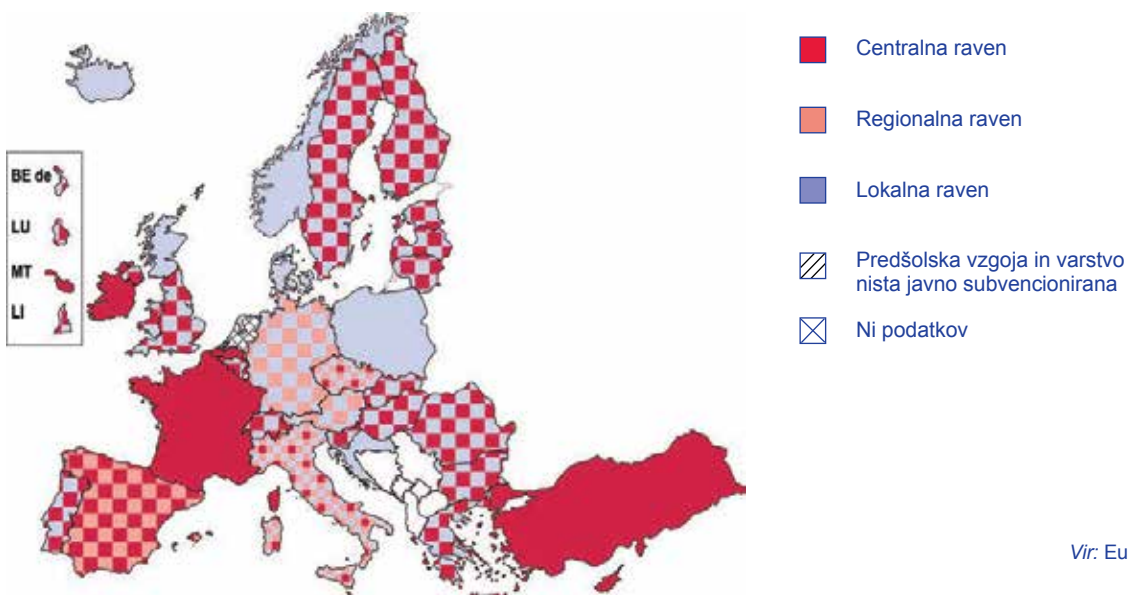
Slika D2: Organi oblasti, odgovorni za financiranje institucionalne vzgoje in varstva predšolskih otrok, 2012/2013

Slika D2a: Mlajši otroci

Vir: Eurydice.

Slika D2b: Starejši otroci

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' predšolski otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom države

Nemčija: regionalna raven so dežele (*Länder*).

Poljska: od septembra 2013 so v centralnem proračunu namenska sredstva za predšolsko vzgojo (starejši otroci).

Združeno kraljestvo (mlajši otroci): javno subvencioniranje je na voljo za najbolj prikrajšane otroke, stare 2 leti. V takšnem primeru odgovorni organi oblasti odgovarjajo za institucije za starejše otroke.

Švica: centralna raven so kantoni. Za institucionalno vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok: v 13 kantonih so odgovorne kantonske in lokalne oblasti, v 2 kantonih kantonske oblasti in v 11 kantonih lokalne oblasti. Financiranje za institucije za otroke, starejše od 4 let (predprimarne), je deljena odgovornost med kantoni in lokalnimi oblastmi.

Vse tri ravni sodelujejo pri financiranju vzgoje in varstva mlajših predšolskih otrok v Belgiji (francoska skupnost) in Španiji ter izobraževanja na ravni ISCED 0 na Češkem in v Italiji. V teh primerih je formula za delitev stroškov precej zapletena. Na primer, na Češkem ministrstvo za izobraževanje, mladino in šport določi državni znesek na prebivalca za neposredni neinvesticijski strošek na otroka v javnih vrtcih (*mateřská škola*), posamezne regije nato določijo regionalni znesek na prebivalca, in sicer ustrezno finančnim virom, namenjenim vrtcem. Občine večinoma krijejo obratovalne in investicijske stroške.

Vzgojo in varstvo predšolskih otrok financirajo izključno **iz centralnega proračuna** v Belgiji (flamska skupnost) in Turčiji ter na Irskem, Cipru in Malti. To je edini vir za ureditve za mlajše otroke v Belgiji (nemško govoreča skupnost) in za ureditve za starejše otroke v Franciji. Ponekod je več ministrstev vključenih na centralni ravni. Na primer, na Portugalskem izobraževalno komponento financira ministrstvo za izobraževanje in znanost, socialno komponento pa ministrstvo za solidarnost in socialno varnost.

Poleg tega so v nekaterih državah vlade nedavno namenile zajetna sredstva za razširitev infrastrukture za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Najbolj izrazit primer je Nemčija, kjer so med letoma 2008 in 2014 na zvezni ravni (najvišji organi oblasti) namenili 5,2 milijarde SKM deželam, ki so običajno odgovorne za financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok, in sicer z namenom pokritja investicijskih in obratovalnih stroškov, povezanih s širitvijo vzgoje in varstva predšolskih otrok. Na zvezni ravni še naprej sofinancirajo obratovalne stroške novo ustvarjenih mest. Na Poljskem od leta 2011 ministrstvo za delo in socialno politiko izvaja program Malček (*Maluch*) za pomoč lokalnim organom oblasti, ki poskušajo povečati število mest v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, mlajših od treh let. Ta namenska subvencija ne sme preseči 50 odstotkov nastalih stroškov za varstvo otrok. Od septembra 2013 iz centralnega proračuna namenjajo dodatne subvencije, da bi omejili plačila staršev za dodatne ure v *przedszkole* za starejše otroke.

V več državah (na primer v Estoniji, Latviji, Sloveniji, Združenem kraljestvu in na Finskem) centralne oblasti namenjajo dodatna sredstva za otroke z dodatnimi izobraževalnimi potrebami (glej poglavje G).

V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV SE JE POVEČAL JAVNI IZDATEK ZA RAVEN ISCED 0 KOT ODSOTOK BDP-JA

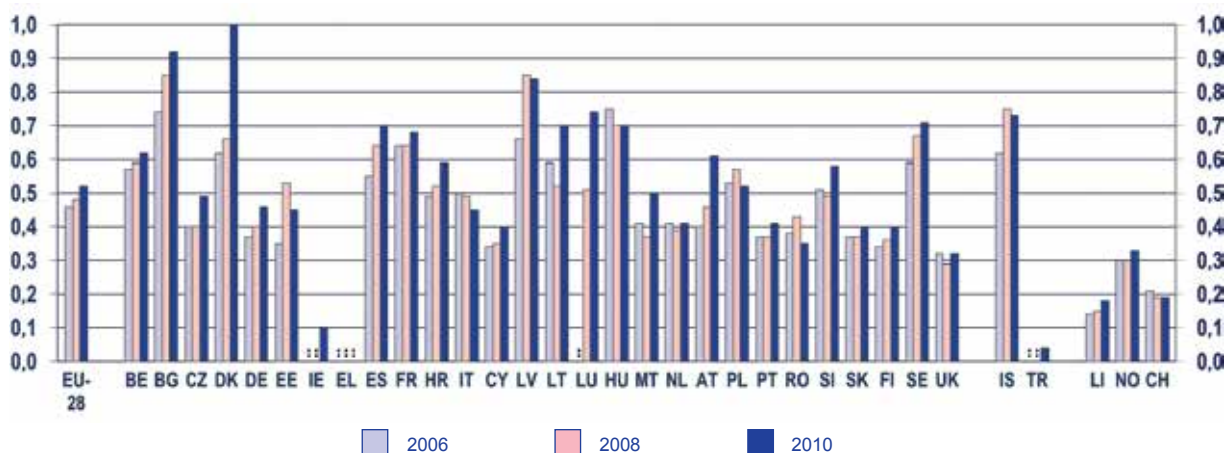
Ni enostavno najti jasnih in vsebinsko smiselnih primerjav izdatkov skozi čas v različnih državah z različnimi gospodarstvi, valutami in življenjskimi standardi. Običajno merilo izdatkov kot odstotek BDP sicer kaže, za katera področja se v posameznih državah relativno zavzemajo, vendar je višina zelo odvisna od nihanja BDP-ja. Ko se torej BDP krči, se isti letni izdatek kaže kot večji odstotek BDP-ja. Nadalje, v bogatih gospodarstvih z visokim BDP-jem bi lahko relativno majhen odstotek izdatka za vzgojo in varstvo predšolskih otrok glede na BDP pomenil večjo investicijo v absolutnem smislu kot večji odstotek v revnejših državah.

Kljub relativnosti tega kazalnika lahko rečemo, da se je med letoma 2006 in 2010 v EU v povprečju izdatek za predprimarno izobraževanje (ISCED 0) večal kot odstotek BDP-ja. V Evropski uniji se je povprečni izdatek za predprimarno izobraževanje povečal z 0,46 odstotka BDP-ja leta 2006 na 0,52 odstotka v letu 2010. Največje povečanje so zabeležili v Bolgariji, Španiji, Latviji, Avstriji in na Danskem (0,15 odstotka ali več leta 2010 v primerjavi z letom 2006), medtem ko so največji padec zabeležili v Italiji in na Madžarskem (-0,05 odstotka). Kljub temu je bil na Madžarskem izdatek kot odstotek BDP-ja na ravni ISCED 0 večji od povprečja EU-28. Izdatek kot odstotek BDP-ja je rahlo upadel tudi v Romuniji, Švici ter na Poljskem.

V nekaterih državah je enostavno pojasniti spremembe v izdatku. Povečanje izdatka za ISCED 0 v Španiji je na primer posledica uvedbe novega programa (*Plan Educa 3*) za izboljšanje kakovosti in povečanja števila mest za mlajše otroke. V Latviji spremembo lahko povežemo z dejstvom, da je znesek sredstev za plače učiteljev naraščal hkrati s krčenjem BDP-ja. V Avstriji je večji izdatek za ISCED 0 povezan z uvedbo obveznega leta priprave na šolo leta 2010.

Med evropskimi državami pa obstajajo precej velike razlike v relativni investiciji v ISCED 0. V Turčiji, Lihtenštajnu, Švici in na Irskem namenijo manj kot 0,20 odstotka BDP-ja za predprimarno izobraževanje. Nasprotno v Bolgariji, Latviji in na Danskem izstopajo s skupnim javnim izdatkom za predprimarno izobraževanje (ISCED 0), ki je več kot 0,80 odstotka BDP-ja posamezne države. V Španiji, Franciji, Litvi in Luksemburgu ter na Madžarskem, Švedskem in Islandiji porabijo približno 0,70 odstotka BDP-ja za to raven izobraževanja.

Slika D3: Trendi skupnega javnega izdatka za predprimarno izobraževanje (ISCED 0) kot odstotek BDP-ja, 2006, 2008, 2010

	EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
2010	0,52	0,62	0,92	0,49	1,01	0,46	0,45	0,10	:	0,70	0,68	0,59	0,45	0,40	0,84	0,70	0,74
2008	0,48	0,59	0,85	0,40	0,66	0,40	0,53	:	:	0,64	0,64	0,52	0,49	0,35	0,85	0,52	0,51
2006	0,46	0,57	0,74	0,40	0,62	0,37	0,35	:	:	0,55	0,64	0,49	0,50	0,34	0,66	0,59	:
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
2010	0,70	0,50	0,41	0,61	0,52	0,41	0,35	0,58	0,40	0,40	0,71	0,32	0,73	0,04	0,18	0,33	0,19
2008	0,70	0,37	0,39	0,46	0,57	0,37	0,43	0,49	0,37	0,36	0,67	0,29	0,75	:	0,15	0,30	0,19
2006	0,75	0,41	0,41	0,40	0,53	0,37	0,38	0,51	0,37	0,34	0,59	0,32	0,62	:	0,14	0,30	0,21

Vir: Eurostat, UOE in sistem nacionalnih računov, februar 2014.

Metodološka pojasnila

Skupni javni izdatek vključuje neposredno financiranje tekočih in investicijskih stroškov javnih izobraževalnih institucij, subvencioniranje izobraževalnih dejavnosti zasebnih izvajalcev vzgoje in varstva predšolskih otrok ali nepridobitnih organizacij ter transferje zasebnim gospodinjstvom. Za definicije 'tekoči izdatki', 'investicijski izdatki' in 'ISCED 0' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

Belgija: izdatek ne vključuje neodvisnih zasebnih institucij v nemško govoreči skupnosti.

Irska (2008, 2006): številke za ISCED 0 predstavljajo le majhen delež vzgoje in varstva na ravni ISCED 0, zato niso reprezentativne za sektor.

Portugalska: javni transferji zasebnim organizacijam in institucijam niso na voljo.

Združeno kraljestvo: uskladitev BDP-ja s finančnim letom, tj. od 1. aprila do 31. marca.

LETNI IZDATEK NA PREBIVALCA JE MANJŠI NA PREDPRIMARNI RAVNI KOT NA DRUGIH RAVNEH IZOBRAŽEVANJA

Izdatke za izobraževanje med različnimi državami lahko primerjamo tudi tako, da proučimo letni javni izdatek na otroka. Pri uporabi skupne referenčne valute, tj. standard kupne moči (SKM), se upoštevajo razlike v življenjskih standardih in ravneh cen. SKM kupi enak dani obseg dobrin in storitev v vseh državah.

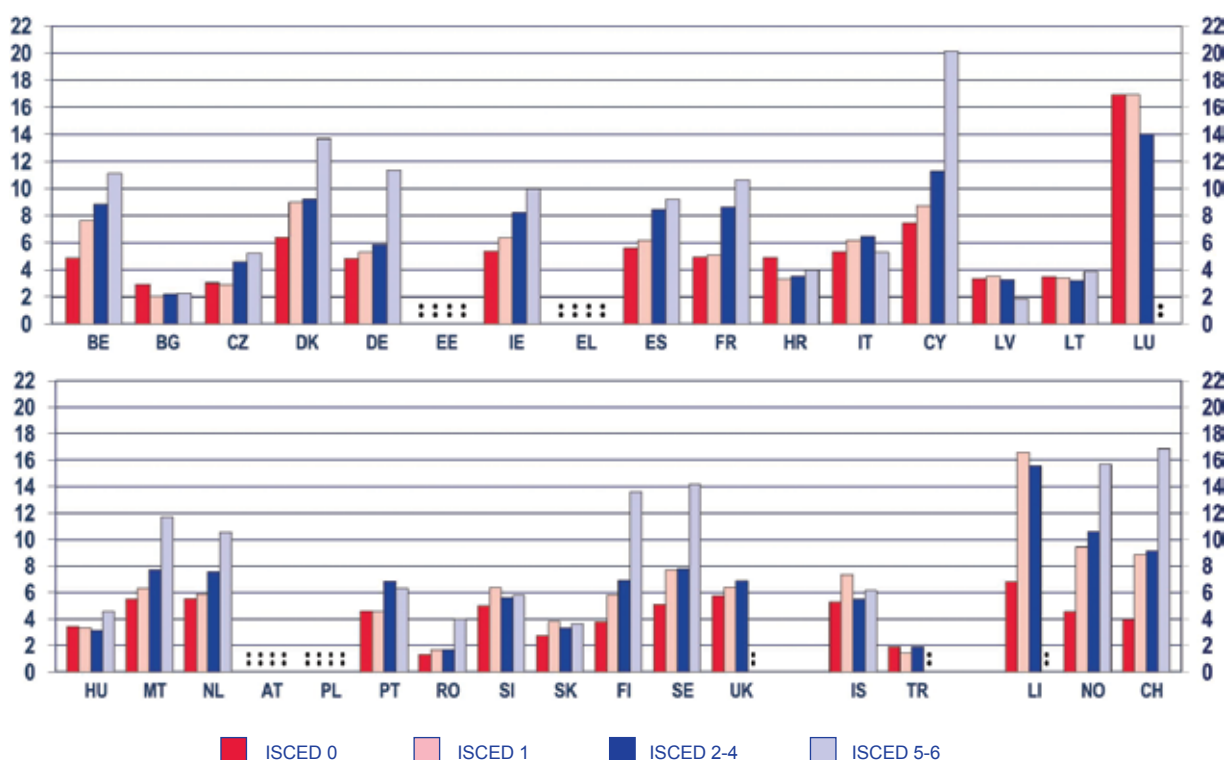
Skoraj v vseh evropskih državah je praviloma neposredni javni izdatek na otroka/učenca/dijaka/študenta v SKM večji na vsaki naslednji ravni izobraževanja. Velike razlike med stroški na enoto v predprimarnem izobraževanju in stroški na enoto v terciarnem izobraževanju niso redke. Razlika v letnem neposrednem javnem izdatku na učenca na ISCED 0 in na študenta v terciarnem izobraževanju je več kot 9.000 SKM na Cipru, Finskem, Švedskem, Norveškem in v Švici.

V nekaterih državah obstaja tudi velika razlika med izdatkom za predprimarno izobraževanje in izdatkom za primarno izobraževanje. Na primer, letni izdatek na otroka v predprimarnem izobraževanju znese polovico ali manj letnega izdatka na učenca v primarnem izobraževanju v Lihtenštajnu, Švici in na Norveškem. Vendar pa so v več državah izdatki na enoto na prvih dveh ravneh skoraj enaki. Na primer, na Češkem, Madžarskem in Portugalskem ter v Franciji, Latviji, Litvi in Luksemburgu so bile razlike med javnim izdatkom na otroka v predprimarnem in primarnem izobraževanju okoli ali manj kot 200 SKM. Zanimivo je, da je v nekaterih državah letni izdatek na otroka v predprimarnem izobraževanju večji od izdatka na učenca v primarnem izobraževanju. V Bolgariji, Turčiji in na Hrvaškem je letni izdatek na otroka za eno leto na ravni ISCED 0 30–50 odstotkov večji od izdatka za eno leto na ravni ISCED 1.

Primerjava izdatkov na ravni ISCED 0 pokaže, da imajo najnižje ravni neposredne javne investicije na otroka v Bolgariji, Romuniji in Turčiji ter na Češkem in Slovaškem. Te države porabijo 3.000 SKM ali manj na leto za otroka na ravni ISCED 0.

Nasprotno v Luksemburgu, kjer so plače učiteljev na ravni ISCED 0 med najvišjimi v Evropi (Evropska komisija/EACEA/Eurydice, 2014), je strošek za eno leto izobraževanja na ravni ISCED 0 16.900 SKM na otroka. Na Danskem, Cipru in v Lihtenštajnu tudi izstopajo po letnem neposrednem javnem izdatku na otroka, ki znaša med 6.400 in 7.400 SKM.

Slika D4: Neposredni javni izdatek na otroka/učenca/dijaka/študenta in raven izobraževanja (ISCED 0, ISCED 1, ISCED 2–4, ISCED 5-6) v javnih izobraževalnih institucijah, v (tisoč) SKM, 2010

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
ISCED 0	4,9	2,9	3,0	6,4	4,8	:	5,4	:	5,6	5,0	4,9	5,3	7,4	3,3	3,5	16,9	3,4
ISCED 1	7,6	2,0	2,9	9,0	5,3	:	6,3	:	6,2	5,1	3,3	6,2	8,7	3,5	3,4	16,9	3,3
ISCED 2-4	8,8	2,2	4,6	9,2	5,8	:	8,2	:	8,4	8,6	3,5	6,4	11,3	3,3	3,2	14,0	3,1
ISCED 5-6	11,1	2,3	5,2	13,7	11,4	:	10,0	:	9,2	10,6	4,0	5,3	20,2	1,9	3,9	:	4,6
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK		IS	TR	LI	NO	CH
ISCED 0	5,5	5,5	:	:	4,6	1,3	5,0	2,8	3,8	5,1	5,7		5,3	1,9	6,8	4,5	4,0
ISCED 1	6,3	5,9	:	:	4,6	1,7	6,4	3,8	5,8	7,7	6,4		7,3	1,4	16,6	9,5	8,9
ISCED 2-4	7,7	7,6	:	:	6,8	1,7	5,6	3,3	6,9	7,8	6,9		5,5	1,9	15,6	10,6	9,2
ISCED 5-6	11,7	10,5	:	:	6,3	4,0	5,8	3,7	13,6	14,2	:		6,2	:	:	15,7	16,9

Vir: Eurostat, UOE in sistem nacionalnih računov.

Metodološka pojasnila

Ta kazalnik meri, kolikšna je poraba na otroka/učenca/dijaka/študenta na centralni, regionalni in lokalni ravni za stroške delavcev, tekoče in investicijske izdatke v javnih izobraževalnih institucijah. Neposredni javni izdatki ne vključujejo šolnin, prejetih od učencev/dijakov/študentov (ali njihovih družin), ki so vpisani v javne šole.

Kazalnik smo izračunali tako, da smo delili skupni znesek letnega neposrednega javnega izdatka s številom redno vpisanih otrok/učencev/dijakov/študentov. Zneske letnega izdatka smo pretvorili v standard kupne moči (SKM) v evrih, da smo odpravili razlike v ceni med državami. Za ustreznice SKM v nacionalnih valutah glej informacije o nacionalnih sistemih v dodatku. Za 'skupni javni izdatek za izobraževanje', 'tekoči izdatki', 'investicijski izdatki' in 'ISCED 0' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

Estonija: podatki so zelo nezanesljivi in niso predstavljeni.

Italija: raven ISCED 4 ni vključena.

V POLOVICI EVROPSKIH DRŽAV JE IZOBRAŽEVANJE NA RAVNI ISCED 0 BREZPLAČNO

Cenovna dostopnost je pomemben dejavnik zagotavljanja dostopa vsem otrokom do predšolske vzgoje in varstva, predvsem tistim otrokom, ki to najbolj potrebujejo, tj. otrokom iz družin z nizkimi dohodki. V večini evropskih držav zato zagotavljajo vsaj eno leto brezplačne predšolske vzgoje, medtem ko je v okoli polovici evropskih izobraževalnih sistemov brezplačno celotno obdobje na ravni ISCED 0 (institucionalni vzgojno-izobraževalni programi za otroke, starejše od treh let). V zelo zgodnjem obdobju pred ISCED 0 starši običajno plačujejo za predšolsko vzgojo in varstvo in ta plačila so zelo različna od države do države (glej sl. D8).

Razpoložljivost je enako pomembna kot cenovna dostopnost. Praviloma imajo v državah, v katerih je urejena brezplačna vzgoja in varstvo predšolskih otrok, otroci zakonsko pravico do mesta oziroma so izvajalci po zakonu dolžni zagotoviti subvencionirano predšolsko vzgojo in varstvo za vse otroke, ki živijo v okolišju in katerih starši to potrebujejo (glej sl. B4). Zaposlenost, socialno-ekonomski položaj ali družinski položaj običajno ne vplivajo na pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu. Drugi način, kako v državah zagotavljajo razpoložljivost, cenovno dostopnost in dejansko vključenost vseh, je ta, da uredijo predšolsko vzgojo in varstvo, ki je brezplačna in obvezna eno leto ali dve pred vstopom v šolo (glej sl. B4).

V Belgiji (francoska in flamska skupnost) imajo otroci od dveh let in pol zagotovljeno brezplačno mesto v predšolski vzgoji in varstvu. Na Malti javni organi oblasti zagotovijo brezplačno predšolsko vzgojo in varstvo za vse otroke od dveh let in devetih mesecev. V Belgiji (nemško govoreča skupnost), Španiji,

Franciji, Luksemburgu in Združenem kraljestvu (vsi deli) ter na Madžarskem in Portugalskem dobijo otroci pri treh letih zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva. Na Irskem dobijo pravico do brezplačnega mesta nekoliko pozneje, in sicer pri treh letih in dveh mesecih. V Lihtenštajnu otroci takšno pravico dobijo pri štirih letih; pri isti starosti se prične obvezno brezplačno predprimarno izobraževanje v več kantonih v Švici. Ko so otroci stari pet let, se začne obvezno leto predprimarnega izobraževanja v Bolgariji, na Češkem pa dobijo zakonsko pravico do brezplačnega predprimarnega izobraževanja.

Obstajajo nekatere izjeme k splošnemu načelu brezplačne predšolske vzgoje in varstva. V Latviji, Litvi in Romuniji, čeprav je brezplačno celotno obdobje javno subvencionirane predšolske vzgoje in varstva, vsi otroci nimajo javnega zagotovila, da bodo dobili mesto (ni zakonske pravice). Povpraševanje presega zmogljivosti (glej sl. B12) in veliko otrok nima dostopa do predšolske vzgoje in varstva. V podobni situaciji so otroci, mlajši od treh let, na Madžarskem, kjer občine nudijo brezplačno predšolsko vzgojo in varstvo, vendar ne zagotovijo mesta vsem otrokom.

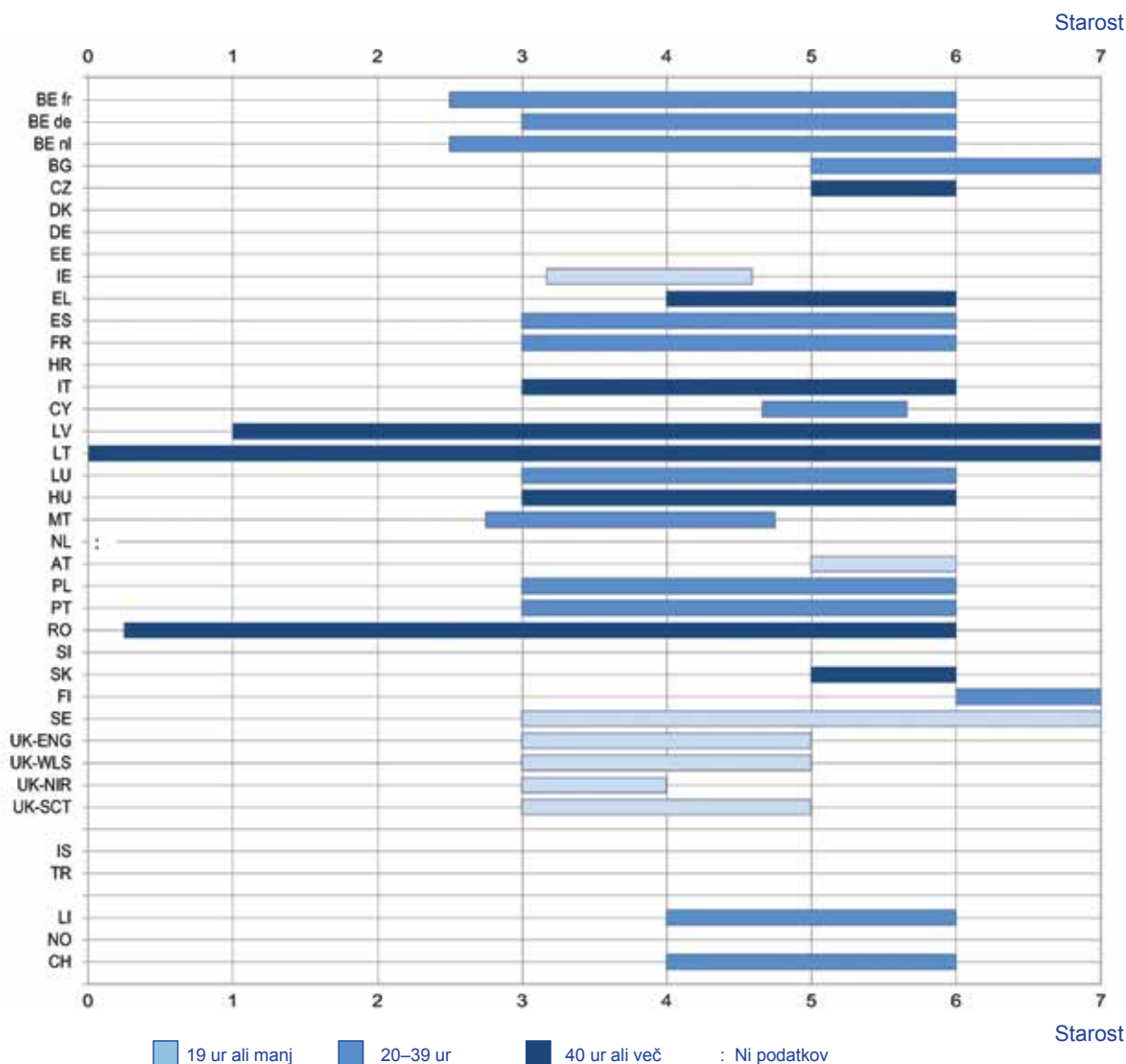
V skoraj vseh državah je brezplačno predprimarno izobraževanje urejeno v institucionalnih ureditvah za predšolsko vzgojo in varstvo ali v šolah. Na Irskem in v vseh delih Združenega kraljestva velja pravica do brezplačne vzgoje in varstva v vseh oblikah, tudi pri varuhih na domu.

Število brezplačnih ur predšolske vzgoje in varstva je zelo različno od države do države. V več državah je brezplačno le omejeno število ur na teden. Na Irskem, v nekaterih avstrijskih deželah, v vseh delih Združenega kraljestva in nekaterih švicarskih kantonih ter na Švedskem je brezplačnih manj kot 20 ur predšolske vzgoje in varstva na teden. Nasprotno imajo na Češkem, Madžarskem in Slovaškem ter v Grčiji, Italiji, Latviji, Litvi in Romuniji predšolsko vzgojo in varstvo brezplačno na voljo ves dan. Večina držav se umešča med ti dve skrajnosti.

V državah, v katerih imajo urejeno brezplačno predprimarno izobraževanje, običajno starši krijejo stroške prehrane med dejavnostmi. Samo na Finskem vsak otrok, ki je vključen v brezplačno predprimarno izobraževanje, vsak šolski dan prejme tudi brezplačen obrok. V večini držav imajo urejen brezplačen prevoz otrok, ki živijo v oddaljenih krajih.

Na Danskem, Hrvaškem, Islandiji in Norveškem ter v večini nemških dežel, Estoniji, Sloveniji in Turčiji so prispevki staršev zahtevani ves čas predšolske vzgoje in varstva. V teh državah obstaja možnost zmanjšanja ali oprostitve plačila za nekatere družine (glej sl. D7) oziroma države nudijo namensko pomoč prek davčnih olajšav, nadomestil in dodatkov ali vavčerjev (glej sl. D8), da zmanjšajo ali izravnajo stroške.

Slika D5: Brezplačna vzgoja in varstvo predšolskih otrok po starosti in urah na teden, 2012/2013

Vir: Eurydice.

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
Ur na teden	28	28	28	20 (24)	40	-	-	-	15	22,5	25	24	-	40	27,5	40	40	26	40
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK-ENG	UK-WLS	UK-NIR	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH
Ur na teden	30	:	16-20	25	25	40	-	40	20	(15)	15	10	12,5	(12,5)	-	-	28	-	11-25

Metodološka pojasnila

Tedenske ure so skrčene na 40.

Opombe k podatkom držav

Bolgarija: obvezna predšolska vzgoja in varstvo: petletniki 20 ur, šestletniki 24 ur.

Nemčija: v nekaterih deželah so odpravili plačila staršev za zadnje leto pred vstopom v šolo (Hamburg, Hessen, Spodnja Saška, Severno Porenje-Vestfalija) ali za zadnja tri leta v vrtcu (Berlin) ali od 2. leta starosti (Porenje-Pfalz).

Češka, Latvija in Romunija: na sliki so podatki za javno subvencionirano predšolsko vzgojo in varstvo, kamor je vključena večina otrok.

Madžarska: v številnih občinah zaračunavajo samo strošek prehrane, in sicer ves čas predšolske vzgoje in varstva.

Švedska: 525 ur na leto so delili s trajanjem običajnega šolskega leta (178 dni) in pomnožili s petimi delovnimi dnevi.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): v najbolj ekonomsko prikrajšanih območjih imajo pravico tudi dvoletniki.

Združeno kraljestvo (SCT): 475 ur na leto so delili z 38 tedni, kolikor običajno traja šolsko leto.

Švica: med kantoni se situacija razlikuje; slika kaže povprečje 20 ur.

PLAČILA ZA PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO MLAJŠIH OTROK SO NAJNIŽJA V VZHODNOEVROPSKIH IN NORDIJSKIH DRŽAVAH

Plačila za predšolsko vzgojo in varstvo mlajših otrok so zelo različna med evropskimi državami in posameznimi oblikami ureditev. Ker vseh teh razlik ni možno prikazati, smo na sliki D8 označili mesečna plačila v največjem sektorju/največjih sektorjih vzgoje in varstva predšolskih otrok, tj. tistih, v katere se vključuje največ otrok – javne, zasebne (javno subvencionirane) ali zasebne (samofinancirane) (glej podatke o nacionalnih sistemih za posamezno državo).

V večini evropskih izobraževalnih sistemov so plačila regulirana za največji sektor vzgoje in varstva predšolskih otrok. Predpisi praviloma veljajo za javne izvajalce; plačila za zasebne (javno subvencionirane) ureditve so manj pogosto regulirana. Samo v Turčiji so s predpisi določili tudi plačila za zasebne (samofinancirane) ureditve. Pogosto v državah omejujejo plačila na določen znesek, vendar je ponekod ta omejitev izražena v deležu stroškov za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, minimalne plače ali dohodkov družine. Na primer na Danskem plačila staršev ne smejo presegati 25 odstotkov obratovalnih stroškov. V Estoniji plačila staršev na otroka ne smejo presegati 20 odstotkov minimalne plače. Na Madžarskem pa plačila za predšolsko vzgojo in varstvo ter prehrano v institucionalnih ureditvah ne smejo presegati 25 odstotkov neto dohodkov družine na osebo.

Mesečna plačila za otroke, mlajše od treh let, v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu so najnižja v vzhodnoevropskih državah. V Latviji, Litvi in Romuniji sta predšolska vzgoja in varstvo brezplačna ves čas; starši plačujejo le prehrano za otroke (kar znaša okrog 45 v Latviji, 94 v Litvi in 60 SKM v Romuniji). Plačila večinoma krijejo strošek prehrane za otroke v Bolgariji in Estoniji (kjer so povprečni mesečni zneski 50 SKM). Na Hrvaškem je največji znesek 120 SKM. V javnih ureditvah na Poljskem starši mesečno plačujejo do približno 92 SKM, medtem ko se v javno subvencioniranem sektorju lahko ta znesek dvigne na 206 SKM. V Sloveniji starši mesečno plačujejo v povprečju 168 SKM. Kljub temu da so plačila za predšolsko vzgojo in varstvo v teh državah majhna, povpraševanje po mestih za mlajše otroke pogosto presega zmogljivost (glej sl. B12).

Nasprotno sta v nordijskih državah vzgoja in varstvo predšolskih otrok cenovno dostopna, poleg tega je dovolj mest za vse otroke. Na Švedskem so na primer plačila omejena na 110 SKM na mesec. Na Danskem, Finskem in Norveškem so mesečna plačila malce višja in znašajo 270, 216 oziroma 200 SKM. V vseh teh državah (razen Islandije) imajo otroci zakonsko pravico do javno subvencionirane vzgoje in varstva že od zelo zgodnjega otroštva (glej sl. B4). Samo na Islandiji za mlajše otroke skrbijo predvsem varuhi na domu (*dagforeldri*), mesečna plačila pa znašajo do 484 SKM. Plačila v institucionalnih *leiksskóli*, ki skrbijo za večino otrok, starejših od dveh let, znašajo 140 SKM.

Povprečna mesečna plačila za vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok so najvišja v tistih državah, v katerih prevladujejo zasebni izvajalci. Na Irskem in v različnih delih Združenega kraljestva na primer vzgoja in varstvo za predšolske otroke, mlajše od treh let, nista javno subvencionirana, razen za najbolj prikrajšane otroke. Povprečna mesečna plačila na Irskem znašajo 674 SKM. V Združenem kraljestvu

se plačila gibljejo od 618 SKM na Severnem Irskem do 866 SKM v Angliji. V več državah so omejili maksimalne zneske plačil pri še višjih vrednostih. V Luksemburgu, kjer so izvajalci vzgoje in varstva mlajših predšolskih otrok prav tako večinoma zasebniki, znašajo najvišja mesečna plačila 1.280 SKM. Vendar imajo urejene posredne subvencije prek sistema vavčerjev (glej sl. D8). V Švici je zgornji znesek izjemno visok – plačila staršev v javnih in zasebnih ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok, mlajših od štiri leta, lahko znašajo tudi 1.398 SKM. Na žalost za te države ni podatkov o povprečnih zneskih plačil.

Opombe k podatkom držav (slika D6)

Belgija (BE fr, BE de): zasebni (javno subvencionirani) sektor.

Belgija (BE nl), Španija, Hrvaška, Litva, Romunija, Finska in Turčija: slika kaže javni sektor; ni podatkov za zasebni sektor.

Bolgarija: slika kaže javni sektor; plačila za zasebne ureditve lahko znašajo do 474 SKM.

Češka: ni natančnih podatkov. Po ocenah znašajo plačila za javne ureditve okoli 138 SKM, vendar za mlajše starostne skupine prevladuje zasebni (javno financirani) sektor.

Danska in Norveška: stanje je enako v javni in zasebni (javno subvencioniranih) predšolski vzgoji in varstvu.

Nemčija: podatki za 2009 (Rauschenbach, 2012).

Irsko: slika kaže zasebni (javno subvencionirani) sektor; ni podatkov za zasebni (samofinancirani) sektor. Za otroke, mlajše od 1 leta, znaša mesečno plačilo do 702 SKM.

Grčija: mesečna plačila za zasebne (samofinancirane) ureditve znašajo 233 do 746 SKM.

Španija: prikazana plačila temeljijo na predpisih avtonomnih skupnosti, ne lokalnih. Oprostitev plačil je možna le v specifičnih okoliščinah družine.

Francija: slika kaže zasebno (javno subvencionirano) varstvo na domu, ki je prevladujoča oblika. Plačila za institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo znašajo najmanj 56 in največ 443 SKM; povprečno plačilo znaša 221–336 SKM.

Ciper: slika kaže le zasebni sektor. V zasebnem (javno subvencioniranem) sektorju znašajo plačila od 68 do 193 SKM. V javnih ureditvah, kamor je vključenih samo 1,9 odstotka otrok, plačila znašajo od 108 in 227 SKM.

Latvija: slika kaže javni sektor, mesečna plačila za zasebno (javno subvencionirano) predšolsko vzgojo in varstvo, kamor je vključenih 4,3 odstotka otrok, znašajo med 104 in 624 SKM (praviloma 374 SKM).

Luksemburg: slika kaže zasebni (samofinancirani) sektor. Za javne in javno financirane ureditve znašajo plačila od 41 do 966 SKM.

Malta: slika kaže zasebni (samofinancirani) sektor. Za druge sektorje so plačila regulirana; mesečna plačila v javnih in zasebnih (javno subvencioniranih) institucijah so omejena na 203 oziroma 379 SKM. Od aprila 2014 se predšolski otroci, katerih starši so študenti ali zaposleni, lahko vključijo v brezplačno vzgojo in varstvo (za polni čas).

Poljska: manjši znesek velja za javni sektor; večji znesek velja za povprečna plačila v zasebnem (javno subvencioniranem) sektorju. Ni podatkov za zasebni (samofinancirani) sektor.

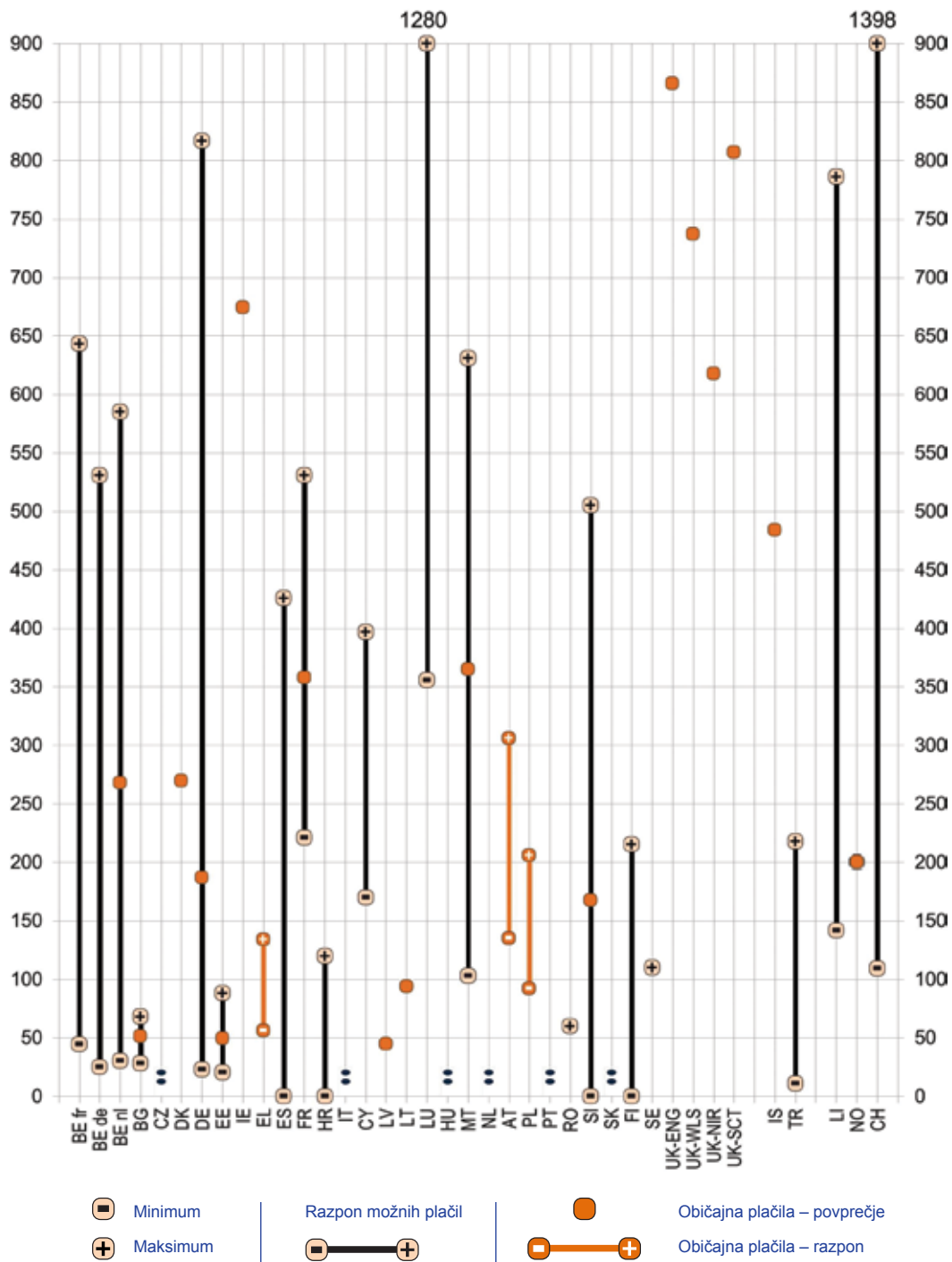
Finska: leta 2010 je bilo najbolj pogosto plačilo tudi najvišje plačilo.

Islandija: slika kaže zasebno (javno subvencionirano) varstvo na domu, ki je glavna oblika ureditve za otroke, mlajše od 2 let. Za otroke, starejše od 2 let, znaša plačilo okoli 140 SKM za 8 ur na dan – podatki za Leiksskóli v največji občini (Reykjavik).

Lihtenštajn: slika kaže zasebni (javno subvencionirani) sektor; ni podatkov o zasebnem (samofinanciranem) sektorju.

Švica: plačila so regulirana za zasebne (javno subvencionirane) institucije v 11 od 26 kantonov in za javne institucije v 9 kantonih. Podatki o povprečnih plačilih niso na voljo.

Slika D6: Mesečna plačila za mlajše otroke v največjih sektorjih predšolske vzgoje in varstva, v SKM, 2012/2013

Predpisi o plačilih na centralni ravni

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
Regulirana plačila	•	•	•	•	-	-	lokalno	•	-	•	•	•	-	lokalno	-	ni prim.	ni prim.	•	•
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK-ENG	UK-WLS	UK-NIR	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH
Regulirana plačila	-	•	-	-	-	ni prim.	•	•	•	•	-	-	-	-	-	•	•	•	11 kantonov

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Slika kaže obseg predpisanih ali običajnih plačil. Prikazan je samo največji sektor (ali sektorji) vzgoje in varstva predšolskih otrok, v katerega je vključena večina otrok (glej podatke o nacionalnih sistemih ali opombe k posameznim državam spodaj). Če so na voljo podatki nacionalnih anket, so označeni tudi povprečni podatki. Podatki so ponekod na voljo, tudi če plačila niso regulirana na centralni ravni.

V mesečna plačila so, če je možno, vključena plačila za prehrano. Ali je prehrana vključena ali ne, se razlikuje (odvisno od lokalne avtonomije) na Danskem, Irskem, Norveškem in v vseh delih Združenega kraljestva. V Grčiji in na Malti prehrano običajno priskrbijo starši in brezplačno pripravijo strokovni delavci v instituciji.

Urne postavke smo pomnožili s 40, da smo dobili tedenska plačila, ki smo jih nadalje pretvorili v mesečne zneske tako, da smo jih pomnožili s faktorjem 4,345. Dejanska mesečna plačila lahko zato rahlo odstopajo.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' otroci, glej podatke o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

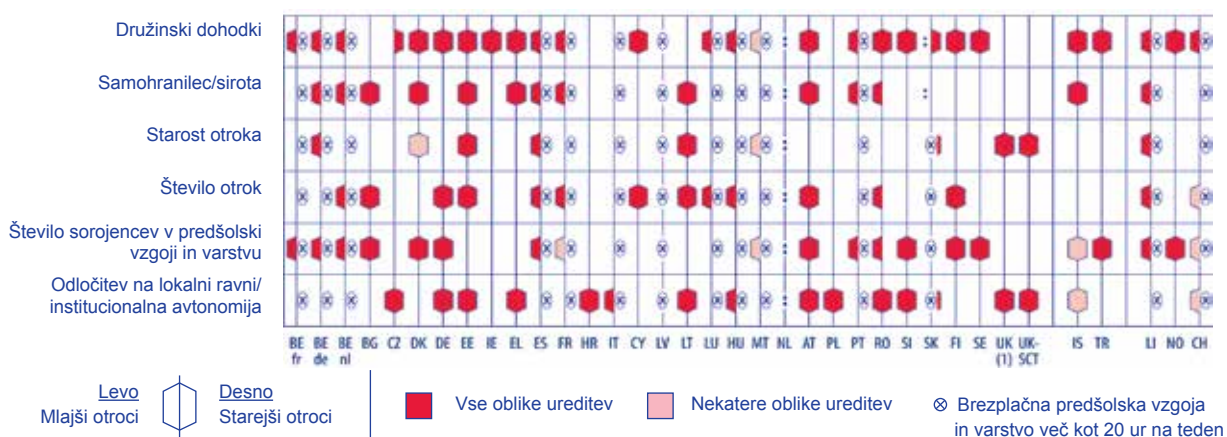
DRUŽINSKI DOHODKI SO OBIČAJNO OSNOVA ZA ZMANJŠANJE PLAČILA

Kot kaže slika D6, so lahko plačila za vzgojo in varstvo predšolskih otrok v posameznih državah relativno visoka. Da bi izboljšali cenovno dostopnost predšolske vzgoje in varstva, v večini držav zagotavljajo zmanjšanja ali celo oprostitve plačil v skladu z določenimi merili. Ne preseneča, da so najbolj pogosto uporabljena merila tista, ki temeljijo na potrebah, kot je družinski dohodek. Dohodek družine upoštevajo pri določanju zmanjšanja plačil v petindvajsetih evropskih državah. Poleg tega so na Madžarskem, Slovaškem in v Latviji otroci iz zelo revnih družin, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, upravičeni do brezplačnih obrokov.

Število otrok v družini je drugo najbolj pogosto uporabljeno merilo. Na primer, v Latviji družine s tremi ali več otroki uveljavljajo 50-odstotno znižanje plačil za predšolsko vzgojo in varstvo v javnih ureditvah. Pogosto se upošteva tudi število otrok v družini, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo. V Sloveniji centralna raven oblasti na primer krije del plačila staršev, če je več kot en otrok iz iste družine vključen v institucionalno ureditev, tj. v vrtec. Če sta vključena dva ali več predšolskih otrok iz iste družine v isto ureditev, plačila pogosto znižajo tudi zasebni izvajalci.

Običajno se upošteva tudi starost otroka, saj so plačila za mlajše otroke pogosto višja. To pa zato, ker so stroški strokovnih delavcev, ki delajo s temi otroki, večji, ker je razmerje otrok/strokovni delavec manjše.

Ostala merila so zelo različna od države do države. Na primer, na centralni ravni namenjajo subvencije določenim regijam na Norveškem in v Švici. V Latviji so plačila znižana, če je eden od staršev reden študent. Na Islandiji so plačila prilagojena, če oba starša študirata. V Lihtenštajnu upoštevajo zaposlitveni status in nudijo znižanje plačil samozaposlenim družinam.

Slika D7: Dejavniki, ki jih upoštevajo pri odločanju o znižanju plačila ali oprostitvi plačila za predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Zajeti niso eno- ali dveletni brezplačni oddelki za pripravo na šolo.

Zajeti tudi niso posebni primeri, kot so pomoč staršem/otrokom s primanjkljaji ali žrtvam nasilja.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' predšolski otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): samo v javnih in zasebnih (javno subvencioniranih) institucijah.

Danska: plačila so nižja za otroke, starejše od 3 let, v institucionalnih ureditvah (*daginstitutioner*).

Francija: 'število sorojencev v predšolski vzgoji in varstvu' se upošteva le za institucionalne ureditve *crèches*.

Latvija: od junija 2013 ni nacionalnih predpisov o zmanjšanju plačil in velja institucionalna avtonomija.

Malta: 'družinski dohodki' se upoštevajo v zasebnih (javno subvencioniranih) institucijah, medtem ko 'število sorojencev v isti instituciji predšolske vzgoje in varstva' in 'starost otroka' (višja plačila za otroke, mlajše od določene starosti) upoštevajo le v zasebnih institucijah.

Islandija: 'število sorojencev v predšolski vzgoji in varstvu' se upošteva le za institucionalne ureditve (*leiksskóli*) in nekatere ureditve dnevnega varstva na domu.

Švica: predstavljena so najbolj pogosta merila za določanje plačil v kantonih.

DAVČNA OLAJŠAVA JE NAJBOLJ POGOSTA OBLIKA FINANČNE POMOČI STARŠEM PRI STROŠKIH ZA PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVO

Pomemben element financiranja vzgoje in varstva predšolskih otrok je namenska pomoč staršem, ki so dolžni kriti stroške. Medtem ko imajo v vseh evropskih državah urejen sistem družinskih prejemkov in nadomestil, ti praviloma niso povezani z vključevanjem v predšolsko vzgojo in varstvo. Običajno se dodelijo ob rojstvu otroka in izplačujejo do zaključka obveznega izobraževanja. Podobno so v Evropi razširjene davčne olajšave za družine z otroki, vendar gre za splošno upravičenost, ki ni povezana s predšolsko vzgojo in varstvom (za več informacij glej EACEA/Eurydice, 2012, str. 102–104).

Finančna pomoč družinam je ponekod neposredno povezana z vključenostjo otroka v predšolsko vzgojo in varstvo. Na ta način želijo vlade spodbuditi vključevanje tako, da znižajo stroške za starše. Davčne olajšave so najbolj pogosta oblika finančne pomoči, ki je na voljo staršem, da znižajo stroške za vzgojo in varstvo svojih predšolskih otrok. Davčna olajšava pomeni, da družine uveljavljajo stroške za predšolsko vzgojo in varstvo za znižanje davčne obveznosti. Vendar pa takšna oblika financiranja vzgoje in varstva predšolskih otrok ni najbolj učinkovita pomoč zelo revnim družinam, če ne zaslužijo dovolj, da bi plačevale davke. V Nemčiji, Avstriji in Združenem kraljestvu ter na Malti, Portugalskem, Slovaškem in Norveškem starši lahko uveljavljajo davčno olajšavo za plačila v celotnem predšolskem obdobju. V teh državah je družina upravičena do davčne olajšave, če lahko predloži potrdilo o nastalem strošku za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok ali vzgojo in varstvo na domu. V Belgiji, Franciji, Italiji in večini švicarskih kantonov imajo starši, katerih otroci so vključeni v plačljivo predšolsko vzgojo in varstvo, pravico do davčnega rabata, preden se otroci vpišejo v izobraževanje na ravni ISCED 0, ki je brezplačno. Na primer, v Italiji lahko davčno olajšavo uveljavljajo družine z otroki, mlajšimi od treh let, ki obiskujejo *nido d'infanzia*. V Franciji lahko starši, ki imajo otroke vključene v ureditve na domu (najpogostejša oblika za mlajše predšolske otroke), uveljavljajo davčne odbitke. V nekaterih državah lahko starši z otroki, ki so vključeni v ureditev na ravni ISCED 0, uveljavljajo davčno olajšavo tudi za strošek dodatnih ur varstva; davčno olajšavo pa lahko na Malti uveljavljajo starši, ki se odločijo vpisati otroka v plačljivo zasebno šolo.

V nekaterih državah lahko uveljavljajo davčno olajšavo starši, ki imajo otroke v izobraževanju na ravni ISCED 0, ne pa tudi starši mlajših otrok. V Bolgariji lahko starši uveljavljajo davčno olajšavo za stroške, povezane z izobraževanjem, le za otroke, starejše od treh let, ki so vključeni v izobraževanje na ravni ISCED 0. V Španiji so v nekaterih avtonomnih skupnostih davčne olajšave možne za starejše otroke, ki so vključeni v zasebno plačljivo vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

V zelo malo državah imajo urejeno možnost družinskih prejemkov ali subvencij, ki bi temeljile na vključenosti otrok v predšolsko vzgojo in varstvo. Takšne prejemke zagotavljajo v Grčiji, nekaterih španskih avtonomnih skupnostih, Franciji in na Finskem. V Franciji lahko prejmejo tovrstne prejemke starši, katerih otroci so vključeni v plačljive ureditve na domu ali institucije za otroke, mlajše od treh let (*crèches*). V Španiji prejmejo sredstva le družine za mlajše otroke, vključene v predšolsko vzgojo in varstvo. Na Finskem pa so upravičeni do sredstev, če je otrok vključen v zasebno predšolsko vzgojo in varstvo.

V nekaj državah nudijo vavčerje kot namensko pomoč družinam z otroki, vključenimi v predšolsko vzgojo in varstvo. V Madridu in Valencii imajo starši možnost prejeti *Cheque Guardería*. V Franciji zaposlovalci lahko svojim zaposlenim ponudijo t. i. 'univerzalne vavčerje' (CESU), s katerimi lahko plačujejo ureditve na domu. V italijanskih regijah nudijo vavčerje za predšolsko vzgojo in varstvo otrok, mlajših od treh let. V Luksemburgu starši, ki imajo otroke vključene v zasebno dnevno varstvo (institucionalno ali na domu), lahko dobijo vavčerje, s katerimi plačajo varstvo. V Združenem kraljestvu lahko delodajalci ponudijo vavčerje za varstvo otrok (tudi vavčerje v zameno za zmanjšanje plače zaposlenega, t. i. '*salary sacrifice*'). To lahko vpliva na znesek davčnih odbitkov, ki jih lahko prejme zaposleni, zato gre v resnici le za drugo obliko davčne olajšave.

V nekaterih državah zagotavljajo več zgoraj omenjenih oblik pomoči – v Franciji starši otrok, mlajših od treh let, ki so v varstvu na domu, lahko uveljavljajo davčno olajšavo ali vavčerje, medtem ko lahko starši, ki vključijo otroke v institucionalne *crèches*, uveljavljajo pravico do posebnih družinskih nadomestil. V določenih regijah Italije in Združenega kraljestva lahko starši uveljavljajo pravico do davčne olajšave in vavčerjev hkrati. V Nemčiji imajo v dveh deželah (Hamburg in Berlin) ter nekaterih občinah poleg nacionalne pravice do davčne olajšave za vzgojo in varstvo predšolskih otrok tudi vavčerje za predšolsko vzgojo in varstvo.

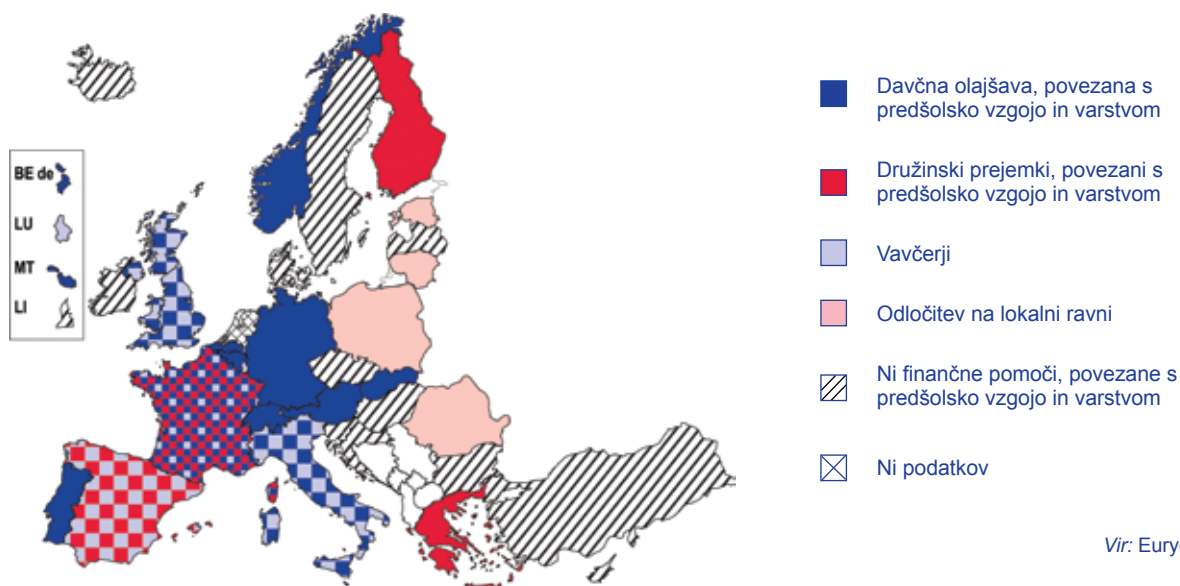
V nekaj izobraževalnih sistemih (belgijska flamska skupnost, Bolgarija, Slovaška, Madžarska, Portugalska in Lihtenštajn) družine z otroki s posebnimi izobraževalnimi potrebami (kot je opisano na sliki G1) lahko zaprosijo za dodatno družinsko nadomestilo. Ta nadomestila so na voljo poleg običajnih zmanjšanj plačil za javno subvencionirano vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Pogosto morajo starši, ki uveljavljajo pravico do nadomestil, predložiti dokazilo o rednem obiskovanju vzgoje in varstva predšolskih otrok in potrdilo o družinskih dohodkih, ki so nižji od določenega praga.

Na primer, v Belgiji (flamska skupnost) družine z nizkimi dohodki lahko zaprosijo za dodatno družinsko nadomestilo, in sicer na podlagi vključenosti otroka v predšolsko vzgojo. Starši prejmejo nadomestilo, če otrok od petega leta dalje redno obiskuje *Kleuteronderwijs*. Podobno v Bolgariji družine z nizkimi dohodki prejmejo mesečno nadomestilo, če otroci redno obiskujejo obvezne pripravljalne skupine v vrtcih in šolah. Na Slovaškem država zagotavlja posebne subvencije za otroke, starejše od treh let, ki obiskujejo predšolsko vzgojo in varstvo (*materská škola*) in spadajo v skupino s tveganjem socialne izključenosti. Na voljo je tudi manjši posebni prejemek (48,2 SKM na otroka na leto) kot nadomestilo za potrebne izobraževalne pripomočke. Na Madžarskem zelo revni starši in starši z nizko izobrazbo

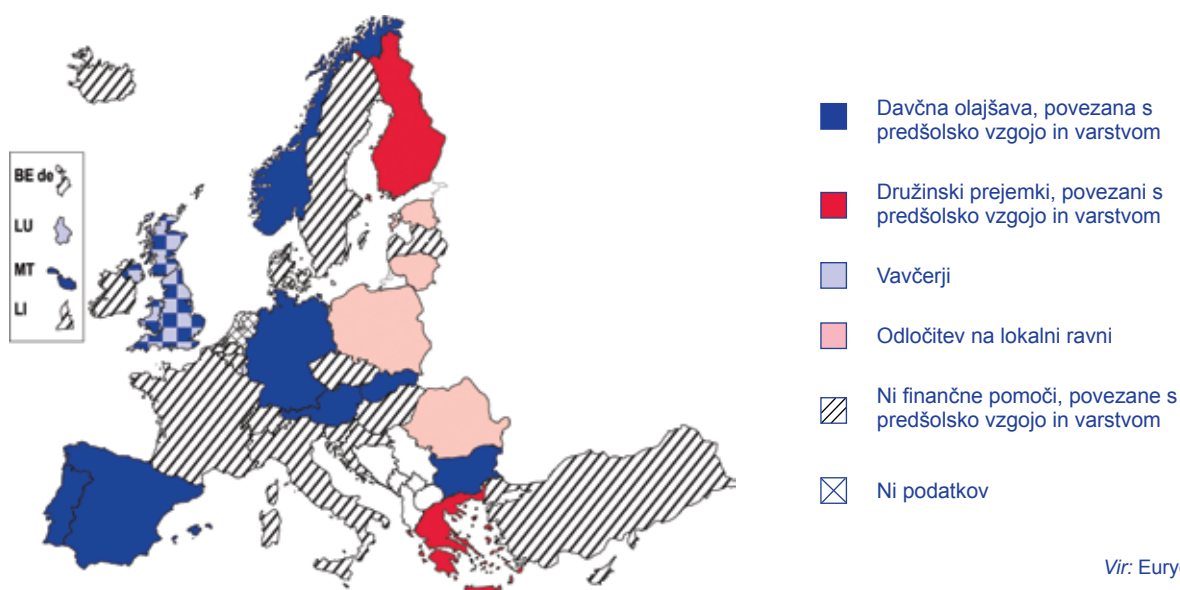
prejmejo dvakrat na leto prejemek 118 SKM, če njihov otrok redno obiskuje predšolsko vzgojo in varstvo najmanj šest ur na dan. Na Portugalskem so vsi otroci in učenci iz socialno-ekonomsko prikrajšanih družin, ki so vključeni v javne izobraževalne institucije (od ISCED 0 dalje), upravičeni do dodatnega prejemka v naravi (brezplačen prevoz, brezplačna prehrana, brezplačne dodatne ure v vrtcu in osnovni šoli, brezplačno učno gradivo) ali v denarju. Družine morajo vsako leto predložiti potrdilo o dohodkih.

Slika D8: Oblike finančne pomoči za starše z otroki v predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013

Slika D2a: Mlajši otroci

Slika D2b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' predšolski otroci in 'starejši' predšolski otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Nemčija: dve deželi (Hamburg in Berlin) in nekatere občine nudijo vavčerje za predšolsko vzgojo in varstvo.

Španija: ukrepi so na voljo v nekaterih avtonomnih skupnostih. Za starejše otroke ukrepi veljajo le za plačljivo zasebno predšolsko vzgojo in varstvo.

Francija: davčna olajšava in vavčerji so na voljo le za ureditev na domu *assistant(e)s maternell(e)s agré(e)s*.

Italija: 'mlajši otroci' – davčno olajšavo zagotavljajo na nacionalni ravni, medtem ko vavčerje delijo na regionalni ravni.

Malta: davčni rabat je na voljo staršem otrok, starejših od 2 let in 9 mesecev, ki so vključeni v neodvisne šole (zasebne (samofinancirane) ureditve). Sicer pa sta predšolska vzgoja in varstvo brezplačna.

Finska: nadomestilo za varstvo je na voljo staršem otrok, ki so vključeni v zasebno predšolsko vzgojo in varstvo.

GOSPODINJSTVA POVPREČNO PRISPEVAJO 14,4 ODSOTKA K IZDATKOM ZA IZOBRAŽEVANJE NA RAVNI ISCED 0

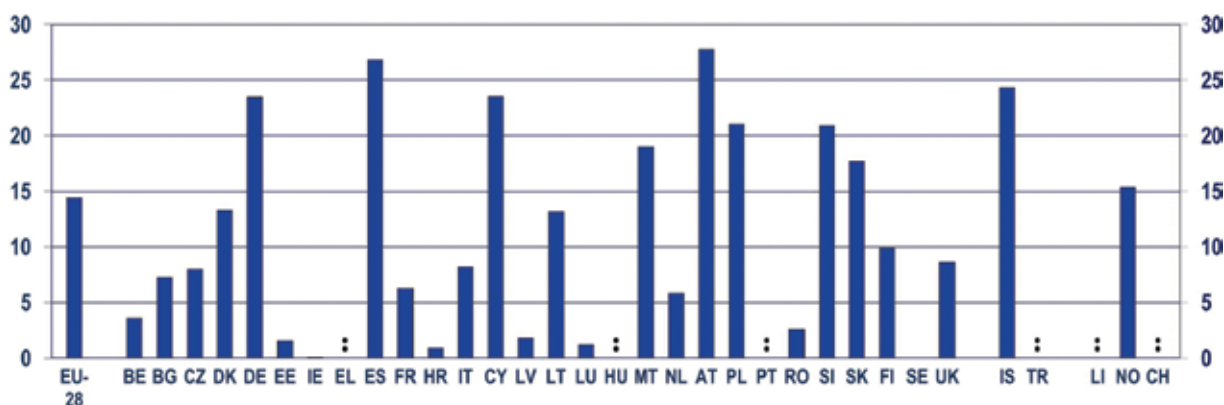
Po Eurostatovih podatkih v EU-28 se povprečno okoli 14,4 odstotka izdatkov za izobraževanje na ravni ISCED 0 financira iz zasebnih virov. Ti v največji meri vključujejo stroške gospodinjstev za plačilo šolnin (glej sl. D6) in vsa ostala plačila izobraževalnim institucijam za pomožne storitve, kot so prehrana, šolska zdravstvena služba in prevoz otrok v in iz šole. Po drugi strani izdatki za izobraževanje iz javnih virov vključujejo neposredno financiranje javnih izobraževalnih institucij, subvencije za izobraževalne dejavnosti zasebnim izvajalcem predšolske vzgoje in varstva ter tudi transferje zasebnim gospodinjstvom (npr. družinski prejemki). Slika D9 kaže delež zasebnih virov v skupnem izdatku za izobraževanje na ravni ISCED 0 in je tako pregledni kazalnik o javnem in zasebnem financiranju, kot sta opisana v tem poglavju.

Na Danskem je porazdelitev med javnimi in zasebnimi izdatki regulirana s predpisom, da plačilo staršev ne sme presegati več kot 25 odstotkov stroškov obratovanja institucije. Ko so upoštevane druge subvencije, znižanja plačil in oprostitve, znaša delež izdatkov iz zasebnih virov 13,3 odstotka, tj. rahlo pod povprečjem EU.

Delež izdatkov za izobraževanje iz zasebnih virov predstavlja več kot 20 odstotkov skupnih izdatkov za izobraževanje na ravni ISCED 0 v Nemčiji, Španiji, Avstriji in Sloveniji ter na Cipru, Poljskem in Islandiji. Zanimivo je, da sta v dveh od teh držav, tj. v Španiji in na Poljskem, vzgoja in varstvo predšolskih otrok od tretjega leta dalje brezplačna za starše (za 25 ur na teden, glej sl. D5), vendar zasebni prispevki za prehrano, dodatne ure in izbirne dejavnosti še naprej predstavljajo velik delež skupnega izdatka. Na Poljskem so od septembra 2013 dodatne dejavnosti brezplačne, plačila za dodatne ure pa omejena.

Nasprotno je izdatek zasebnega gospodinjstva za ISCED 0 manj kot 4 odstotke skupnega izdatka za ISCED 0 v Belgiji, Estoniji, Latviji, Luksemburgu in Romuniji ter na Irskem, Hrvaškem in Švedskem. Izobraževanje na ravni ISCED 0 je popolnoma brezplačno le v Belgiji, Latviji, Luksemburgu, Romuniji in na Irskem. Izdatek zasebnega gospodinjstva za izobraževanje na ravni ISCED 0 lahko v teh državah vključuje strošek za prehrano in dodatne ure. V Estoniji ter na Hrvaškem in Švedskem so plačila zelo nizka in vključujejo tudi prehrano (glej sl. D6).

Slika D9: Odstotek skupnih izdatkov za izobraževanje (na ISCED 0) iz zasebnih virov, 2010

EU-28	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU
14,4	3,6	7,3	8,0	13,3	23,5	1,5	0,1	:	26,8	6,3	0,9	8,2	23,5	1,8	13,2	1,2
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	TR	LI	NO	CH
:	19,0	5,8	27,8	21,0	:	2,6	20,9	17,7	9,9	0,0	8,7	24,3	:	:	15,4	:

Vir: Eurostat, UOE, februar 2014.

Metodološko pojasnilo

Poraba gospodinjstev in drugih zasebnih institucij (skupaj z zasebnimi podjetji, verskimi institucijami in drugimi nepridobitnimi organizacijami) vključuje plačila šolnin ter vse druge posredne in neposredne stroške družin, na primer za gradivo, opremo in storitve. Dnevno ali večerno varstvo otrok v institucijah za predprimarno in osnovnošolsko izobraževanje ni zajeto. Podatki o plačilih izobraževalnim institucijam iz 'drugih zasebnih institucij' v večini držav niso na voljo. Za definicijo 'gospodinjstvo' in 'ISCED 0' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

Belgija: izdatki ne vključujejo zasebnih (samofinanciranih) institucij in nemško govoreče skupnosti.

Estonija: zasebni izdatki ne vključujejo plačil javnim institucijam.

Irska: plačila zasebnih institucij, ki niso gospodinjstva, izobraževalnim institucijam niso na voljo. Predšolsko vzgojo izvajajo večinoma zasebne institucije, vlada le-tem plačuje za eno leto izvajanja.

Hrvaška: izdatki ne vključujejo zasebnih institucij.

Poljska: izdatki ne vključujejo zasebnih institucij.

Portugalska: javni transferji zasebnim institucijam, ki niso gospodinjstva, niso na voljo. Medvladni transferji za izobraževanje niso na voljo. Izdatki na lokalni ravni niso na voljo.

Finska: izdatki za varstvo otrok v vrtcih niso vključeni, in sicer na podlagi teoretične ocene izdatka komponente za varstvo in komponente za vzgojo.

SHEME 'DENAR ZA VARSTVO OTROK' SO NA VOLJO LE V NEKAJ DRŽAVAH

V večini evropskih držav spodbujajo starše, naj vpišejo otroke v predšolsko vzgojo in varstvo. Kot je opisano v tem poglavju, je bilo vloženega veliko truda v povečanje razpoložljivosti, cenovne dostopnosti in kakovosti predšolske vzgoje in varstva. Vseeno pa v nekaterih državah utemeljujejo svoje politike in usmeritve za vzgojo in varstvo predšolskih otrok na prosti izbiri staršev ter to podpirajo z denarnimi dodatki staršem, ki ne vključijo svojih predšolskih otrok v javne ali javno subvencionirane storitve. Te sheme so poznane kot 'denar za varstvo otrok'. Pogosto so temeljni prejemki relativno majhni in jih starši prejemajo do tretjega leta otrokove starosti.

Shema 'denar za varstvo otrok' v najbolj jasni obliki najdemo v nordijskih državah (Finska, Švedska in Norveška). Na Finskem so nadomestila za varstvo otrok doma uvedli leta 1985. Do nadomestila so upravičene družine z vsaj enim otrokom, mlajšim od treh let, ki ni v javni predšolski vzgoji in varstvu. Največje mesečno nadomestilo za enega otroka je 275 SKM; poleg tega lahko najrevnejše družine zaprosijo tudi za dodatek v višini 147 SKM. Manjši dodatek prejme družina za vsakega dodatnega predšolskega otroka, ki ni vključen v predšolsko vzgojo in varstvo. Nekatere lokalne oblasti izplačujejo tudi občinski dodatek. Od leta 2008 v večini švedskih občin zagotavljajo mesečno pomoč za otroka staršem, ki niso uporabniki subvencionirane vzgoje in varstva svojih predšolskih otrok, starih od enega do treh let. Pomoč je lahko največ 263 SKM na otroka.

Na Norveškem so od leta 1998 starši otrok, starih od enega do dveh let, ki ne obiskujejo javno subvencionirane institucije za vzgojo in varstvo (*barnehager*), upravičeni do denarne pomoči za varstvo otroka, ki jo lahko uveljavljajo v celoti ali v zmanjšanem znesku, odvisno od števila ur vključenosti. Leta 2013 je znašal celoten znesek denarne pomoči 430 SKM za otroke, stare 13–18 mesecev, in 284 SKM za otroke, stare 19–23 mesecev.

V Bolgariji lahko starši uveljavljajo mesečno nadomestilo v višini 114 SKM za vsakega otroka, starega tri do šest let, ki se ni mogel vključiti v javno institucijo predšolske vzgoje in varstva (*detska gradina*).

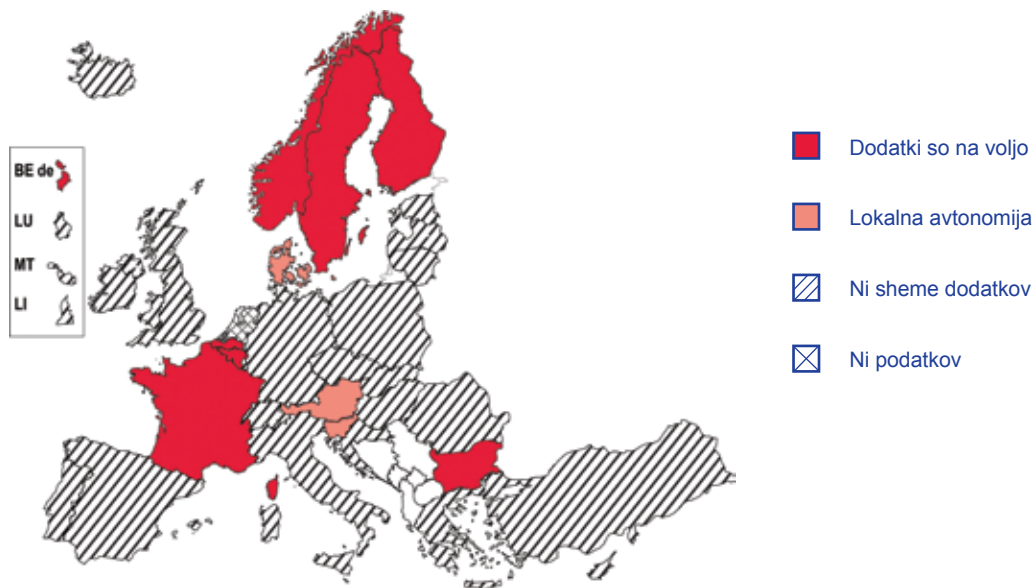
V Nemčiji so avgusta 2013 uvedli možnost denarne pomoči za varstvo otroka (*Betreuungsgeld*) za starše, ki želijo skrbeti za svojega otroka doma in ga ne želijo vpisati v javno subvencionirane institucije (*Kindertageseinrichtung*). Starši lahko uveljavljajo to pomoč za otroke, stare 15–36 mesecev. Do avgusta 2014 znaša nadomestilo 96 SKM mesečno, potem ga bodo zvišali na 144 SKM.

V Avstriji, Sloveniji in na Danskem lahko občine ali regije same odločijo, ali bodo zagotovile spodbude za starše, ki ne vpišejo otrok v javno subvencionirano institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo. V Avstriji izplačujejo različne zneske in tudi starosti upravičenih otrok so različne. V Zgornji Avstriji so na primer starši upravičeni do letnega nadomestila v višini 638 SKM za otroke, stare 3–5 let, ki niso vključeni v *Kindergarten*.

Poleg nadomestil so vzpostavljeni tudi nekateri drugi mehanizmi za pomoč družinam, ki ne vključijo svojih otrok v predšolsko vzgojo in varstvo. V Belgiji so starši, ki ne uveljavljajo davčnega rabata za strošek predšolske vzgoje in varstva, upravičeni do druge, občutno manjše davčne olajšave (največ 483 SKM letno, kar je manj kot 25 odstotkov davčnega odbitka, do katerega so upravičeni starši, ki se odločijo vključiti svoje otroke v institucijo za varstvo otrok).

Zgoraj omenjene sheme niso odvisne od zaposlitvenega statusa staršev, ampak so povezane samo z vključenostjo otrok v predšolsko vzgojo in varstvo. V Franciji je shema 'denar za varstvo otrok' povezana z zaposlitvenim statusom staršev. Starš, ki ima mlajšega otroka od treh let in je brezposeln ali zaposlen za krajši delovni čas, je upravičen do mesečnega nadomestila (*le complément de libre choix d'activité* – CLCA) v višini največ 501 SKM. Otroci staršev, ki so prejemniki tega nadomestila, lahko obiskujejo predšolsko vzgojo in varstvo le omejeno število ur.

Slika D10: Sheme dodatkov za starše, ki svojih otrok ne vpišejo v predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Starševski dopust ni del sheme dodatkov ('denar za varstvo otrok'), ker ni povezan z vključevanjem v vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Vendar pa se dodatki 'denar za varstvo otrok' pogosto izplačajo ne glede na zaposlitveni status staršev in jih starši lahko uveljavljajo v času starševskega dopusta.

Opomba k podatkom države

Nemčija: dodatek 'denar za varstvo otrok' izplačujejo od avgusta 2013.

STROKOVNI DELAVCI

V sporočilu Evropske komisije iz leta 2011 o vzgoji in varstvu predšolskih otrok⁽¹⁾ je zapisano, da so kompetence strokovnih delavcev najpomembnejši dejavnik za kakovostno predšolsko vzgojo. 'Privabiti, izobraževati in zadržati v poklicu ustrezno usposobljene strokovne delavce je velik izziv. [...] Zaradi palete vprašanj, s katerimi se soočajo strokovni delavci v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ter raznolikosti otrok, za katere skrbijo, je potrebna stalna refleksija o pedagoški praksi ter tudi sistematičen pristop k profesionalizaciji.'

To poglavje se osredotoča na strokovne delavce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, vendar le na tiste, ki so v rednem, neposrednem stiku z otroki in katerih delovne naloge so tudi vzgoja in varstvo. Delavci, ki opravljajo hišna, gospodinjska ali vzdrževalna opravila, kot so priprava jedi ali čiščenje prostorov, v analizi niso zajeti. V študiji tudi niso zajeti zdravstveni delavci, kot so zdravniki in zdravstveni pomočniki, ki so zadolženi samo za zdravje otrok v ureditvah predšolske vzgoje in varstva (izvajajo na primer redne preglede ali nudijo prvo pomoč). Dodatni ali specialni strokovni delavci za delo z otroki s posebnimi potrebami oziroma s prikrajšanimi otroki na splošno niso upoštevani v tem poglavju, razen na sliki E6.

V poglavju smo proučili predvsem vprašanja v zvezi z začetnim izobraževanjem in stalnim razvojem strokovnih delavcev, ki so zadolženi za vsakodnevno varstvo in vzgojo otrok v institucionalnih ureditvah, ter zahteve za varuhe na domu. Odgovori na vprašanja v zvezi s strokovnimi delavci-specialisti, ki pomagajo rednim strokovnim delavcem, in zahteve za mesto ravnatelja v institucionalnih ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok, so predstavljeni posebej.

V VZGOJI IN VARSTVU PREDŠOLSKIH OTROK SO ZAPOSLENI RAZLIČNI PROFILI STROKOVNIH DELAVCEV

Pogosto znotraj iste države pri vsakodnevnem varstvu in vzgoji otrok sodelujejo različne vrste strokovnih delavcev. Poleg tega imajo strokovni delavci, ki opravljajo podobne naloge, različne nazive delovnih mest, zato ni enostavno narediti analize tako kompleksnega področja.

V **Franciji** je večina strokovnih delavcev v jaslih (*crèches*) pomočnic negovalk (*auxiliaires en puériculture*), ki imajo samo srednješolsko izobrazbo. Vendar pa imajo skoraj v vseh jaslih zaposlene tudi strokovne delavce za vzgojo – vzgojitelje za otroke v zgodnjem otroštvu (*éducateurs des jeunes enfants*) in jaslične negovalke (*puéricultrices*), ki imajo diplomu prvostopenjskega študijskega programa (ISCED 5).

V **Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irsko)** nimajo enotnih nazivov delovnih mest za strokovne delavce, ki delajo v ureditvah za zelo majhne otroke. Bolj splošni in znani termini so *early years support staff* in *nursery nurse* (oboje s srednješolsko stopnjo izobrazbe ISCED 3), ter *nursery assistant*, ki nima formalne izobrazbe. Uporabljajo tudi druge nazive delovnih mest: *early years practitioners*, *early years educators*, *foundation stage teachers* in *pre-school assistants*; vsi imajo lahko različno izobrazbo.

Kljub razlikam smo za namen poročila strokovne delavce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ki so v neposrednem, rednem stiku z otroki, razdelili v tri glavne kategorije:

a) Strokovni delavci za vzgojo: učitelji (predprimarno izobraževanje, priprava na šolo, vrtec)/pedagogi/vzgojitelji.

Strokovni delavci za vzgojo imajo običajno terciarno izobrazbo (glej sl. E2). Prvenstveno so odgovorni za vzgojo in varstvo skupine otrok v ureditvah za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Njihove naloge so običajno razvijanje in izvajanje varnih in razvojnih stopnji primernih dejavnosti v skladu z veljavnimi programi/kurikuli (glej poglavje F). Pripravljajo pogoje za ustvarjanje in izražanje v umetniških, dramskih,

⁽¹⁾ COM (2011), 66 kon.

gledaliških in glasbenih dejavnostih. V nekaterih državah se ti strokovni delavci lahko prijavijo za bolj odgovorna delovna mesta, kot so vodje/koordinatorji/ravnatelji.

V nekaterih državah uporabljajo dva naziva za strokovne delavce, ki opravljajo podobne naloge v različnih ureditvah: 'vzgojitelj' je pogost termin za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki v ureditvah za dnevno varstvo, medtem ko se v ureditvah predprimarnega izobraževanja uporablja izraz 'učitelj'; tako velja za Grčijo, Francijo in Italijo. Medtem ko v Grčiji traja začetno izobraževanje za vzgojitelje enako dolgo kot za učitelje (le z drugo vsebino), v Franciji in Italiji za učitelje veljajo višje zahteve.

Vzgojni strokovni delavci so zaposleni v ureditvah za mlajše otroke v dveh tretjinah držav in v ureditvah za starejše otroke v vseh državah. V tretjini držav delajo neposredno s starejšimi otroki samo vzgojni strokovni delavci.

b) **Strokovni delavci za varstvo:** varuhi/varstveni delavci/negovalci/jaslične medicinske sestre ali medicinske sestre so odgovorni za nego, varstvo in pomoč otrokom.

V večini držav imajo delavci za varstvo otrok srednješolsko izobrazbo (glej sl. E2). Delovne naloge varstvenih strokovnih delavcev se razlikujejo od ureditve do ureditve. Obstajata dva glavna modela:

- Strokovni delavci za varstvo, ki samostojno opravljajo naloge samo v nekaterih ureditvah za mlajše otroke. Prepoznajo in zadovoljujejo potrebe otrok po negi, varstvu, pomoči in učenju ter tudi razvijajo in izvajajo učne dejavnosti. Pomagajo jim lahko pomožni delavci ali pomočniki.
- Strokovni delavci za varstvo, ki delajo v timu z vzgojnimi strokovnimi delavci, slednjim nudijo pomoč pri delu. Takšno sestavo strokovnih delavcev imajo tako v ločenih kot enovitih sistemih vzgoje in varstva predšolskih otrok. V ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok lahko zaposlujejo različne vrste delavcev za varstvo, vendar vedno ob vzgojnih strokovnih delavcih. V Nemčiji ter na Finskem in Švedskem varstveni strokovni delavci sodelujejo v timu skupaj z vzgojnimi strokovnimi delavci, njihova vloga ni zgolj podporna.

Strokovni delavci za varstvo so pogosteje zaposleni v ureditvah za mlajše otroke. Približno v polovici evropskih držav zaposlujejo strokovne delavce za varstvo v ureditvah za mlajše otroke, medtem ko le v petih državah zaposlujejo varstvene strokovne delavce v ureditvah za starejše otroke (Nemčija, Madžarska, Finska, Švedska in Združeno kraljestvo).

c) **Pomočniki/pomožni strokovni delavci:** osebe, ki pomagajo pri delu vzgojnimi ali varstvenimi strokovnim delavcem.

V skoraj polovici evropskih držav lahko v institucijah vzgoje in varstva predšolskih otrok zaposlijo pomožne strokovne delavce/pomočnike, ki pomagajo kvalificiranim vzgojnimi in varstvenimi strokovnim delavcem pri delu tako v ureditvah za mlajše kot starejše otroke. V nekaterih državah je minimalna zahtevana izobrazba srednješolska. V drugih delavci ne potrebujejo formalne izobrazbe (glej sl. E2).

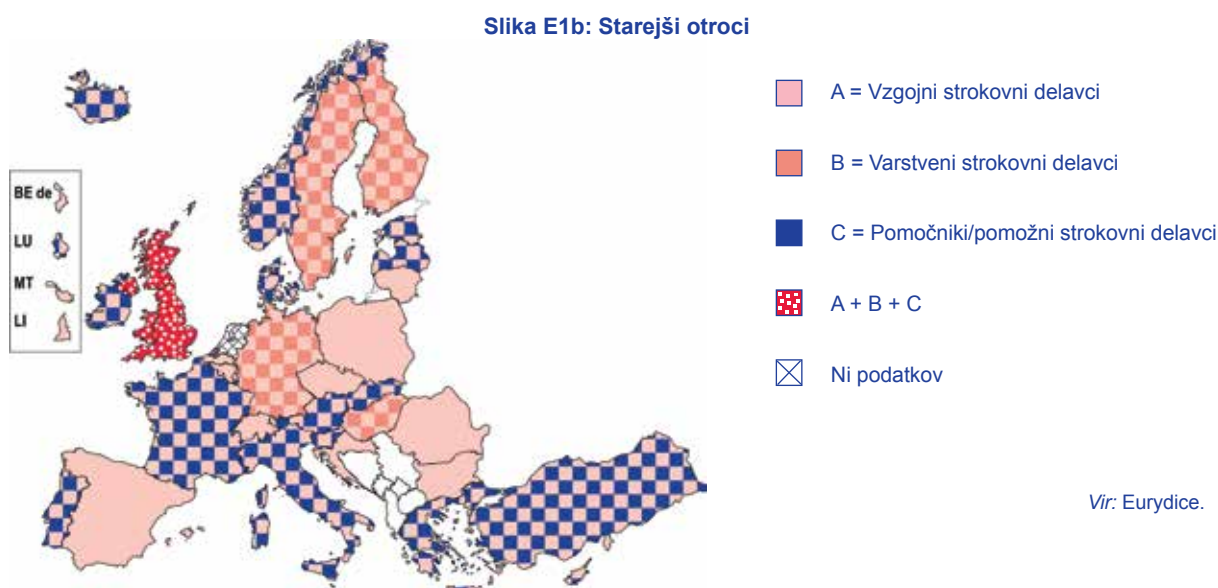
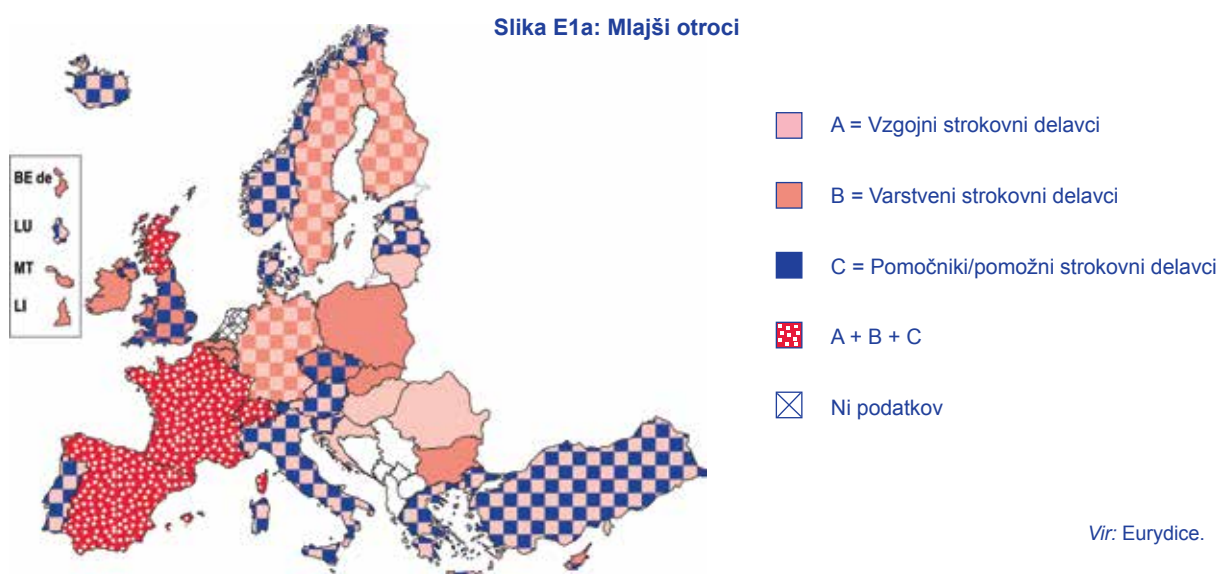
Pomočniki običajno izvajajo programe dejavnosti za otroke, pripravljajo gradiva za ročno ustvarjanje/izdelovanje in pomagajo otrokom pri njegovi uporabi. Poskrbijo lahko tudi za dnevne rutine, kot so priprava in postrežba obrokov, organizirajo prehodne dejavnosti, kot so odmori za kosilo in počitek, ter vodijo otroke pri dejavnostih.

Običajno tim strokovnih delavcev dela s skupino otrok. Pogosto imajo različni člani timov različne vloge. Zato v dveh tretjinah držav v timu sodelujeta vsaj dve različni kategoriji strokovnih delavcev. V Španiji, Franciji, Združenem kraljestvu (Škotska) in Švici vse tri kategorije strokovnih delavcev delajo skupaj v ureditvah za mlajše otroke. Tako je tudi v ureditvah za starejše otroke v vseh delih Združenega kraljestva.

V več kot tretjini držav je vrsta strokovnih delavcev odvisna od starosti otrok (mlajši ali starejši predšolski otroci). V ducatu držav varstvene strokovne delavce za starejše otroke zamenjajo vzgojni strokovni delavci. V nekaj državah so pomočniki/pomožni strokovni delavci samo v institucijah za mlajše otroke (Češka in Španija) ali zgolj v pomoč strokovnim delavcem za vzgojo, ki delajo s starejšimi otroki (Irska in Slovaška).

V nekaj državah v vseh institucijah vzgoje in varstva predšolskih otrok dela le ena vrsta strokovnih delavcev. Na Hrvaškem ter v Litvi in Romuniji zaposlujejo samo strokovne delavce za vzgojo. Drugod zaposlujejo samo varstvene strokovne delavce v institucijah za mlajše otroke in vzgojne strokovne delavce v institucijah za starejše otroke. To velja za Belgijo, Bolgarijo, Malto, Poljsko in Lihtenštajn.

Slika E1: Glavne kategorije strokovnih delavcev v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo pojma 'mlajši' predšolski otroci in 'starejši' predšolski otroci glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Bolgarija: v institucijah za mlajše otroke (*detski yasli*) so medicinske sestre (*medizinski sestri*) primarna kategorija zaposlenih. Zaposlijo lahko tudi pedagoške delavce.

Češka: zakon o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti določa minimalno zahtevano izobrazbo in študijska področja za strokovne delavce, zaposlene v institucijah za dnevno varstvo otrok, mlajših od 3 let (*zařízení pro péči o děti do 3 let*), ne opredeljuje pa vrste dela. Delodajalec določi delovne naloge strokovnih delavcev.

Estonija: na sliki je označeno stanje v vrtcih (*koolieelne lasteasutus*). V institucijah za varstvo (*lapsehoiuteenus*) so zaposleni samo varstveni delavci (*lapsehoitja*).

Grčija: za starejše otroke je na sliki označeno stanje v centrih za otroke (*paidikos stathmos*). V institucijah predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*) ni pomočnikov.

Španija: stanje ni enako v vseh regijah.

Italija: v institucijah za mlajše otroke so pomožni strokovni delavci (*educatore, operatore*) regulirani na regionalni ravni; v institucijah za starejše otroke so delavci regulirani na centralni ali lokalni ravni. Slika kaže najbolj pogosto stanje.

Romunija: zdravniški pomočniki (*asistent medical*), ki so predvideni za določene vrtnice, lahko sodelujejo s strokovnimi delavci za vzgojo pri zdravstveni vzgoji.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS): posamezne institucije za starejše otroke nimajo zaposlenih vzgojnih strokovnih delavcev, vendar morajo zato upoštevati nižje razmerje otroci/varstveni strokovni delavec.

Po nacionalnih statističnih podatkih ostaja poklic v vzgoji in varstvu predšolskih otrok pretežno v ženski domeni. V več državah so ocenili, da so skoraj vsi strokovni delavci, ki delajo v neposrednem stiku z otroki, ženske. Na Portugalskem (institucije za starejše otroke *jardims de infância*), Islandiji, Norveškem in v Turčiji je delež moških, ki delajo z otroki, nekoliko večji, med 5 in 7 odstotkov. Na Norveškem moški zasedajo približno 10 odstotkov delovnih mest pomočnika; na Danskem moški zasedajo 23 odstotkov delovnih mest pomočnika in 15 odstotkov delovnih mest učitelja, kar je precej nenavadno.

V Nemčiji, Avstriji in na Norveškem so pripravili posebne ukrepe, s katerimi želijo povečati število moških, zaposlenih v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V Nemčiji so na primer sprejeli nacionalni program 'Več moških v institucije vzgoje in varstva predšolskih otrok' (*Mehr Männer in Kitas*). V institucijah, ki sodelujejo v programu, preizkušajo različne možnosti, kako privabiti moške v sektor, in sicer z izboljševanjem splošne podobe poklica, s podpornimi ukrepi za moške, ki želijo postati vzgojitelji, in z ustvarjanjem novih poti za vstop v poklic. V Avstriji so leta 2008 na nacionalni ravni uvedli vsakoletni 'dan dečkov' z namenom spodbujati karierno pot moških v socialnih poklicih, tudi na področju izobraževanja. Na Norveškem izvajajo pozitivno diskriminacijo v korist moškim, ki se potegujejo za delovno mesto v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

V DUCATU DRŽAV MORAJO IMETI TAKO VZGOJNI KOT VARSTVENI STROKOVNI DELAVCI, KI DELAJO Z MLAJŠIMI PREDŠOLSKIMI OTROKI, DIPLOMO PRVE STOPNJE

V evropskih izobraževalnih sistemih izstopata dva pristopa k zahtevani izobrazbi strokovnih delavcev. V več kot polovici držav imajo vzpostavljen enoten sistem za celotno obdobje predšolske vzgoje in varstva. V drugih državah je sistem drugačen za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki, ter tiste, ki delajo s starejšimi otroki: običajno je zahtevana izobrazba za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki, nižja.

V večini držav, v katerih velja ista minimalna zahtevana izobrazba za vse vzgojne strokovne delavce ne glede na starost otrok, je minimalna zahtevana izobrazba zaključen triletni študijski program prve stopnje s področja izobraževanja. Na Portugalskem in Islandiji morajo imeti vzgojni strokovni delavci celo diplomu druge študijske stopnje. Samo v Nemčiji in Avstriji je minimalna zahtevana izobrazba za vstop v poklic posekondarna neterciarna. Osnovna vsebina programov za izobraževanje in usposabljanje bodočih strokovnih delavcev za delo z mlajšimi ali starejšimi predšolskimi otroki je pogosto enaka,

čprav se ponekod razlikuje v specializaciji. V Avstriji imajo na primer vzgojitelji (*Früherzieher/in*), ki delajo z najmlajšimi otroki (*Kinderkrippen*), enako posekundarno neterciarno izobrazbo (ISCED 4) kot vrtčevski pedagogi (*Kindergärtner/in Kindergartenpädagog/in*), ki delajo v institucijah za starejše otroke (*Kindergarten*), s to razliko, da opravijo drugo specializacijo v zadnjem letu ali dveh petletnega programa usposabljanja.

Med organizacijskim modelom vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej poglavje B) in zahtevano izobrazbo strokovnih delavcev obstaja jasna povezava: v enovitih sistemih, v katerih sta vzgoja in varstvo organizirana za vse predšolske otroke v isti instituciji in brez prehodov, velja za vse enaka minimalna zahtevana izobrazba, ne glede na starost otrok. Vzgojni strokovni delavci, ki delajo z mlajšimi otroki v enovitih institucijah, imajo pogosto višjo izobrazbo – terciarno – kot strokovni delavci, ki delajo z mlajšimi otroki v ločenih institucijah. Tako je v Estoniji, Litvi, nordijskih državah, Sloveniji in na Hrvaškem.

V večini držav, v katerih imajo sistem vzgoje in varstva ločen po starosti predšolskih otrok, se za strokovne delavce zahteva različna minimalna izobrazba za delo z mlajšimi in za delo s starejšimi otroki. Običajno morajo imeti varstveni ali celo vzgojni strokovni delavci v institucijah za mlajše predšolske otroke vsaj srednješolsko izobrazbo ali posekundarno neterciarno izobrazbo. Izobraževanje traja od dva do pet let. Na Irskem in Slovaškem minimalna izobrazba za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi predšolskimi otroki, ni določena. V praksi pa institucije za predšolsko vzgojo in varstvo v teh dveh državah zaposlujejo delavce, ki so usposobljeni za varstvo otrok. Na Irskem so na primer s predpisi določili, da mora vodstvo institucij zaposlovati vsaj 50 odstotkov strokovnih delavcev za varstvo otrok, ki imajo 'ustrezno izobrazbo za varstvo in razvoj otrok'.

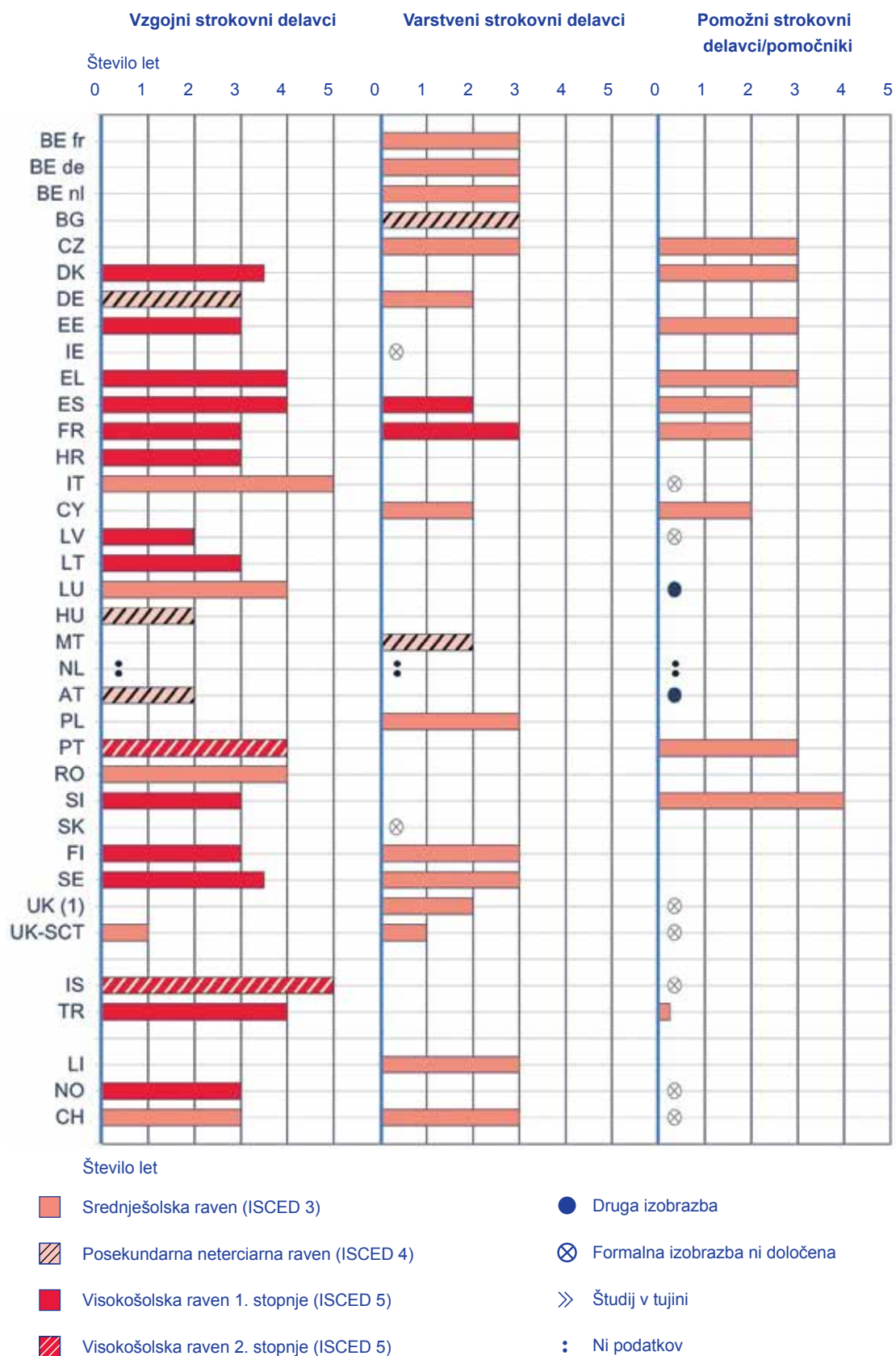
Obstaja pa nekaj izjem. V Grčiji, Franciji, Turčiji in na Portugalskem morajo vzgojni strokovni delavci mlajših predšolskih otrok imeti vsaj terciarno izobrazbo.

Običajno morajo imeti v državah z ločenim sistemom terciarno izobrazbo le strokovni delavci za starejše otroke na predprimarni ravni (ISCED 0). V večini držav zahtevajo prvo stopnjo izobrazbe ali enakovredno izobrazbo po triletnem ali štiriletnem študijskem programu na terciarni ravni. V Franciji in Italiji je obvezna diploma druge študijske stopnje. V nekaj državah je minimalna zahtevana izobrazba srednješolska (Češka, Slovaška in Združeno kraljestvo (Škotska)) ali posekundarna neterciarna (Irska in Malta (do 2015/2016)).

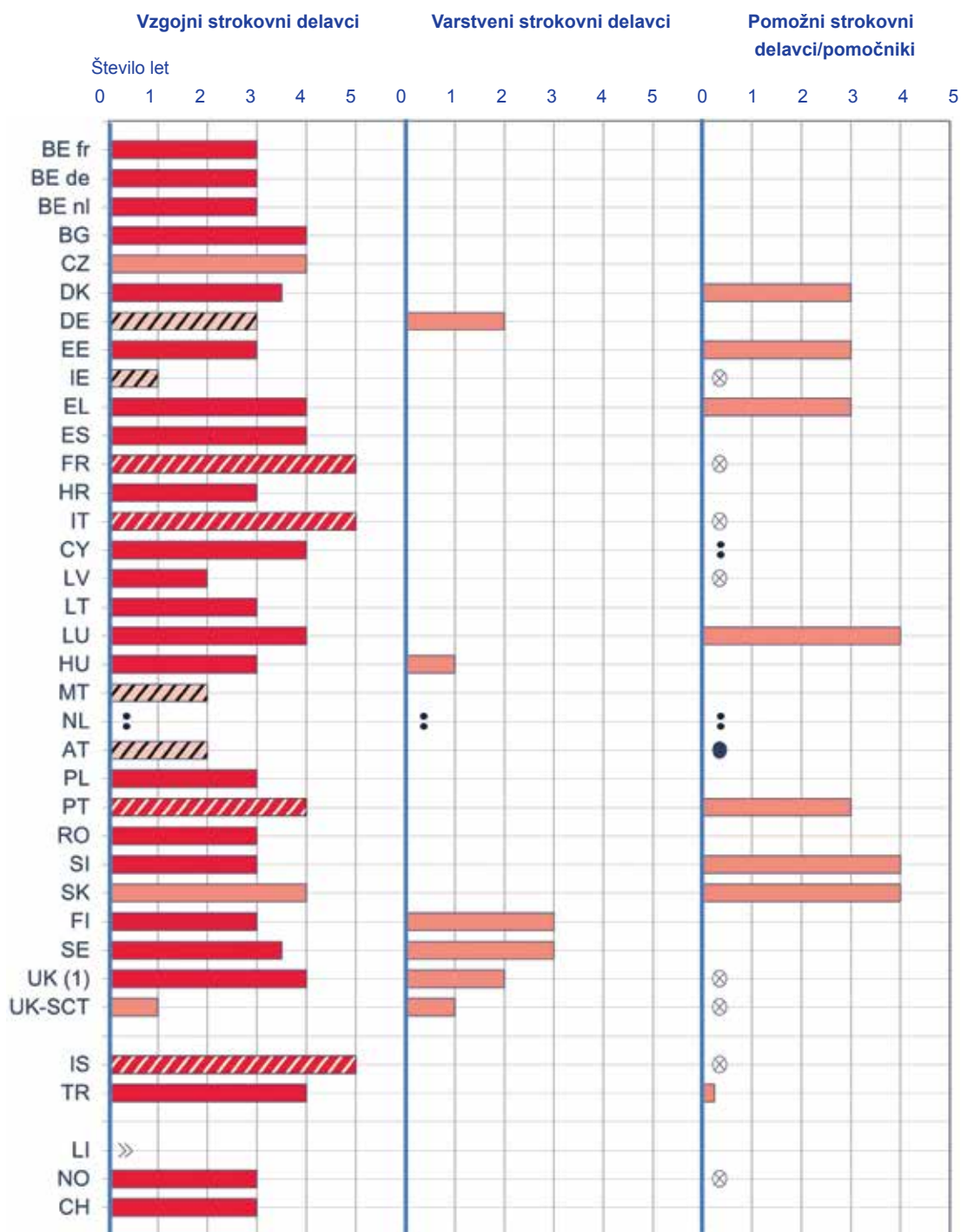
V polovici držav (Belgija, Bolgarija, Grčija, Španija, Francija, Italija, Ciper, Litva, Luksemburg, Poljska, Portugalska, Romunija, Združeno kraljestvo (Anglija, Wales, Severna Irska), Islandija, Turčija in Norveška) imajo 'učitelji' na predprimarni ravni (ISCED 0) enako stopnjo in trajanje začetnega izobraževanja kot učitelji na primarni ravni (ISCED 1). Ponekod imajo izobraževalni programi za predprimarno izobraževanje določene skupne vsebine z izobraževalnimi programi za učitelje na primarni ravni – tako je v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Bolgariji, Španiji, Romuniji in na Poljskem. V Luksemburgu in Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irska) imajo učitelji na predprimarni ravni enako začetno izobraževanje kot učitelji na primarni ravni (v smislu trajanja in vsebine) in se lahko zaposlijo v obeh sektorjih. V Švici določene visokošolske inštitucije nudijo ločene programe za ISCED 0 in ISCED 1, spet druge nudijo skupne programe.

Navsezadnje pa je pomembno, da imajo v več evropskih državah vzgojni strokovni delavci predšolskih otrok možnost pridobiti višjo stopnjo izobrazbe od zahtevane minimalne. Na primer, v Bolgariji, Nemčiji, Estoniji in Sloveniji ter na Slovaškem, Finskem in Švedskem lahko bodoči vzgojni strokovni delavci predšolskih otrok nadaljujejo študij na drugi stopnji. V nekaterih primerih se lahko strokovni delavci z višjo izobrazbo dodatno specializirajo na določenih področjih, medtem ko v drugih karierno napredujejo oziroma prevzamejo višji položaj (glej sl. E7).

Slika E2a: Minimalna zahtevana izobrazba in minimalno trajanje začetnega izobraževanja za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi predšolskimi otroki v institucionalni vzgoji in varstvu, po vrsti strokovnih delavcev, 2012/2013

Slika E2b: Minimalna zahtevana izobrazba in minimalno trajanje začetnega izobraževanja za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi predšolskimi otroki v institucionalni vzgoji in varstvu, po vrsti strokovnih delavcev, 2012/2013

- Srednješolska raven (ISCED 3)
- Posekundarna neterciarna raven (ISCED 4)
- Visokošolska raven 1. stopnje (ISCED 5)
- Visokošolska raven 2. stopnje (ISCED 5)
- Druga izobrazba
- ⊗ Formalna izobrazba ni določena
- >> Študij v tujini
- : Ni podatkov

Metodološko pojasnilo

Za pomen pojmov 'mlajši' predšolski otroci in 'starejši' predšolski otroci v posamezni državi glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Dodatni ali strokovni delavci - specialisti za prikrajšane otroke oziroma otroke s posebnimi izobraževalnimi potrebami niso upoštevani (glej slike E6 in G2).

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): zahtevana izobrazba za delavce z otroki (*Kinderbegeleider*) v javnem sektorju: opravljen specifičen poklicni srednješolski program z izbirno vsebino o varstvu otrok. Dijaki lahko izberejo to izbirno vsebino v 3. letniku (5.–6. leto) srednje šole ali v dodatnem letu srednješolskega izobraževanja.

Češka: slika kaže stanje, ki temelji na zakonu o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti, v katerem je določena izobrazba za delavce, ki delajo z mlajšimi otroki; to je lahko izobrazba za medicinske sestre (*všeobecná sestra*), socialne delavce (*sociální pracovník*), varuške (*chůva*) ali učitelje (*učitel mateřské školy*).

Estonija: slika kaže stanje v vrtcih (*koolieelne lasteasutus*). V institucijah za varstvo otrok (*lapsehoiuteenus*) so samo varstveni delavci (*lapsehoitja*), ki imajo najmanj enoletno kvalifikacijo na ravni višje sekundarne izobrazbe (ISCED 3).

Grčija: če ni dovolj kandidatov z drugostopenjsko diplomijo za zasedbo delovnega mesta za vzgojitelja v zasebni instituciji (razen v predprimarnem izobraževanju: *nipiagogeio*), lahko kandidati s srednješolsko poklicno izobrazbo ali s spričevalom zasebne šole (z ustrežno specializacijo) zasedejo mesto.

Irska: zagotavljanje javnega ali javno subvencioniranega brezplačnega leta predprimarnega izobraževanja (za starejše otroke) spodbujajo z višjimi glavarinami, da zagotovijo, da imajo vsi pomočniki izobrazbo ISCED 3.

Francija: za starejše otroke slika kaže minimalno zahtevano izobrazbo za pristop k izpitu za pomočnike (*agents territoriaux specialisés des écoles maternelles*). Takšno izobrazbo mora imeti najmanj 60 odstotkov zaposlenih. Od leta 2010 lahko k izpitu pristopijo tudi kandidati, ki nimajo ustrezne specifične izobrazbe, imajo pa izkušnje v vzgoji in varstvu predšolskih otrok (najmanj dve leti izkušenj za javne uslužbenke, štiri leta za ostale), brez dodatnih pogojev pa lahko k izpitu pristopijo tudi starši, ki imajo tri ali več otrok.

Italija: kljub dejstvu, da je v nekaterih regijah minimalna zahtevana izobrazba za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki, srednješolska (ISCED 3), je splošni trend, da v institucijah zaposlujejo vzgojitelje (*educatore dell'infanzia*) s terciarno izobrazbo. Za mlajše otroke je zahtevana izobrazba pomožnih delavcev (*educatore, operatore*) določena na regionalni ravni. V javnih institucijah lahko pomožni delavci pridobijo ustrezno izobrazbo, tako da opravijo poklicni tečaj, pripravljen na regionalni ravni. Za zasebne institucije ni zahtevane formalne izobrazbe. Za starejše otroke je izobrazba pomožnih delavcev določena na centralni ali lokalni ravni.

Ciper: v institucijah za starejše otroke morajo imeti šolski pomočniki (*sholikoi voithoi*) najmanj izobrazbo ISCED 3, vendar ni določeno najkrajše trajanje.

Luksemburg: v institucijah za mlajše otroke so večinoma zaposleni vzgojitelji (*éducateurs*) z izobrazbo na ravni ISCED 3. V timu pa so lahko tudi specializirani vzgojitelji (*éducateurs gradués*), učitelji (*instituteurs*) in pedagogi (*pédagogues*) z višjo izobrazbo. Pomožni strokovni delavci imajo lahko izobrazbo, nižjo od ISCED 3.

Madžarska: poklicno usposabljanje za medicinsko sestro v vrtcu (*óvodai dajka*) traja 480 do 720 ur.

Malta: od 2015/16 bodo morali imeti vzgojni strokovni delavci najmanj drugostopenjsko diplomijo.

Avstrija: usposabljanje za vzgojne strokovne delavce lahko traja pet let (tri na ravni ISCED 3 in dve na ISCED 4) ali dve leti (na ravni ISCED 4). Minimalna zahtevana izobrazba za varstvene pomočnike ni povsod enaka. V nekaterih provincah ne zahtevajo formalne izobrazbe, v drugih pa zahtevajo do 300 ur usposabljanja.

Poljska: medicinska sestra (*pielęgniarka*) s prvostopenjsko diplomijo mora biti zaposlena v jaslih (žlobek), če je v skupini več kot 20 otrok.

Slovenija: vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev morajo med pripravništvom ali ob zaposlitvi opraviti strokovni izpit za področje vzgoje in izobraževanja, da izpolnijo vse zahtevane pogoje za opravljanje poklica. Pogoji o izobrazbi ne veljajo za zasebne vrtce, ki izvajajo programe po posebnih pedagoških načelih (npr. Steiner, Montessori).

Finska: v institucijah za dnevno varstvo (*päiväkoti/daghem*) morajo imeti delavci najmanj poklicno izobrazbo na področju socialnega varstva in zdravstvenega varstva (ISCED 3). Eden od treh strokovnih delavcev mora imeti najmanj terciarno izobrazbo. V oddelkih za pripravo na šolo (6–7 let) mora biti učitelj kvalificirani razredni učitelj (2. študijska stopnja), če so v skupini tako učenci predprimarnega kot primarnega izobraževanja.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): za starejše otroke slika kaže minimalno zahtevano izobrazbo v ločenih ureditvah. V enovitih ureditvah je zahtevana izobrazba za strokovne delavce, ki delajo s starejšimi otroki, enaka kot za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki.

Združeno kraljestvo (SCT): do 30. junija 2014 se morajo vsi pomočniki/pomožni strokovni delavci (vključno s tistimi, ki so že zaposleni) vpisati v register in imeti najmanj izobrazbo ISCED 3.

V ŠTEVILNIH DRŽAVAH JE ZA VARUHE NA DOMU OBVEZNO KRAJŠE USPOSABLJANJE

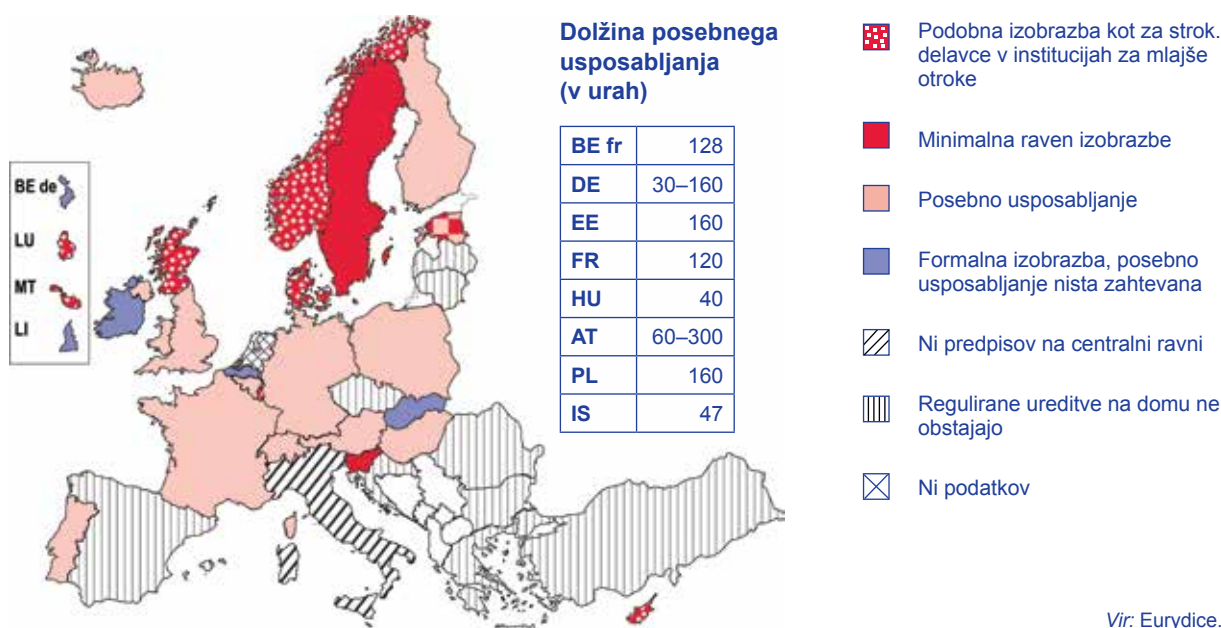
V dveh tretjinah evropskih držav imajo urejeno regulirano varstvo na domu, v katerem morajo upoštevati določene predpise in standarde kakovosti (glej sl. B2). Formalna izobrazba ali posebno usposabljanje sta pogosto določena s predpisi o vzgoji in varstvu predšolskih otrok na domu in eden od pogojev za akreditacijo.

V polovici držav, v katerih imajo regulirano vzgojo in varstvo na domu, je za bodoče varuhe na domu obvezno posebno usposabljanje, ki jih pripravi za to delo, minimalna izobrazba pa ni zahtevana: Belgija (francoska skupnost), Nemčija, Francija, Madžarska, Avstrija (nekateri dežele), Poljska, Portugalska, Finska in Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska), Islandija in Švica (nekateri kantoni). V Estoniji zahtevajo oboje, tako minimalno izobrazbo kot tudi opravljeno posebno usposabljanje. Trajanje in vsebina programov za usposabljanje se razlikujeta od države do države. Na Madžarskem traja usposabljanje samo štirideset ur, v Estoniji pa morajo bodoči varuhi opraviti sto šestdeset ur teoretičnega in nato praktičnega usposabljanja.

V tretjini držav, v katerih imajo regulirano varstvo na domu, morajo imeti varuhi minimalno zahtevano izobrazbo. Le v šestih državah je ta minimalna zahtevana izobrazba enaka, kot velja za varstvene strokovne delavce (Ciper in Malta) ali vzgojne strokovne delavce (Danska, Luksemburg, Združeno kraljestvo (Škotska) in Norveška) v institucionalni vzgoji in varstvu za mlajše predšolske otroke (glej sl. E2a). V Estoniji in Sloveniji je minimalna zahtevana izobrazba srednješolska, kar je manj od minimalne zahtevane izobrazbe za strokovne delavce v institucionalni vzgoji in varstvu za mlajše otroke.

V belgijski nemško govoreči skupnosti ni zahtevane formalne izobrazbe, vendar je eden od pogojev za pridobitev akreditacije za varuha (*Tagesmutter/-vater*) stalni profesionalni razvoj (SPR) na področjih, kot sta zdravstvena vzgoja in otroška psihologija.

Slika E3: Zahtevana izobrazba in usposabljanje za varuhe v reguliranih ureditvah na domu, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Zgolj opravljanje tečaja za prvo pomoč ni 'posebno usposabljanje' za varuhe otrok na domu.

Opombe k podatkom držav

Nemčija: varuhi otrok na domu morajo opraviti program usposabljanja za družinsko dnevno varstvo. Vsebina in obseg programa sta različna med deželami. V več deželah so sprejeli kurikulum, ki so ga pripravili na nemškem inštitutu za mladino (DJI) po pooblastilu zveznega ministrstva za družino, starejše, ženske in mladino; kurikulum zajema 160 ur. V drugih deželah zahtevajo, da varuhi opravijo 30-urni program in tečaj prve pomoči.

Italija: ureditve na domu (*asilo familiare*) so regulirane na lokalni in regionalni ravni.

Luksemburg: status varuhov otrok (*assistants parentaux*) podelijo osebam, ki imajo diplomu (psiho-sociologija, pedagogika, sociopedagogika ali zdravstvo) ali potrdilo za izvajanje dejavnosti varuha, ali osebam, ki se pripravljajo na takšno diplomu. Poleg tega se morajo varuhi udeležiti usposabljanja, vezanega na delovno mesto (vsaj 20 ur na leto).

Avstrija: v večini provinc morajo 'starši za dnevno varstvo' opraviti poseben program usposabljanja.

Portugalska: varuhi otrok (*amas*) morajo izpolnjevati nekatera merila o osebnih, družinskih in nastanitvenih razmerah. Udeležiti se morajo tečajev usposabljanja, ki jih organizirajo službe za socialno varstvo ministrstva za solidarnost, zaposlovanje in socialno varnost in javno subvencionirane zasebne institucije. Minimalno trajanje usposabljanja ni določeno.

Slovenija: varuhi otrok morajo imeti vsaj štiriletno srednješolsko izobrazbo (splošno ali strokovno).

Finska: za varuhe je priporočeno, da imajo opravljene 'nadaljnje kvalifikacije za varuhe' (ISCED 3), ki temeljijo na kompetencah. Izvajalci vzgoje lahko upoštevajo kot primerno tudi drugo usposobljenost.

Švedska: varuhi otrok (*barnskötare*) morajo imeti izkušnje oziroma morajo imeti ustrezno izobrazbo za delo z otroki.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): minimalno trajanje usposabljanja ni določeno. Varuhi otrok morajo pridobiti in ohranjati usposobljenost na jedrnih področjih, kot so prva pomoč, zdravje in varnost ter razumevanje in vedenje o tem, kako urediti dejavnost varstva na domu.

Lihtenštajn: delavci, zaposleni v varstvu na domu, morajo opraviti osnovni tečaj prve pomoči.

Švica: s kantonskimi in lokalnimi predpisi o 'dnevno-varstvenih družinah' je lahko določeno, da morajo varuhi opraviti tečaj usposabljanja ter se stalno izobraževati in usposablјati (v skoraj polovici vseh kantonov so ti tečaji obvezni).

STALNI PROFESIONALNI RAZVOJ JE VSE POMEMBNEJŠI ZA STROKOVNE DELAVCE, KI DELAJO Z MLAJŠIMI OTROKI

Stalni profesionalni razvoj (SPR) ima pomembno vlogo, ko želimo izboljšati kompetence strokovnih delavcev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V določenih primerih strokovni delavci z nadaljnjim usposabljanjem ne le izboljšujejo svoje znanje in razvijajo dodatne spretnosti v predšolski vzgoji in varstvu, temveč tudi nadgrajujejo svojo izobrazbo. SPR je bolj pogosto obvezen za vzgojne in varstvene strokovne delavce kot za pomožne strokovne delavce in pomočnike. Zato je v tem poročilu izpostavljen status SPR-ja za vzgojne in varstvene delavce.

V zadnjih letih SPR postaja vse bolj pomemben. Leta 2009 SPR ni bil obvezen za vzgojne in varstvene strokovne delavce mlajših otrok v več kot polovici držav (Eurydice, 2009). Danes je v večini držav SPR zanje poklicna dolžnost in odgovornost.

Za vzgojne in varstvene strokovne delavce starejših otrok je SPR običajno poklicna dolžnost in odgovornost. V šestih evropskih državah velja SPR za poklicno dolžnost in je pogoj za napredovanje vzgojnih in varstvenih strokovnih delavcev za otroke vseh starosti (Estonija, Španija, Hrvaška, Portugalska, Romunija in Slovenija). To velja tudi za Bolgarijo in Slovaško, vendar samo za vzgojne in varstvene strokovne delavce, ki delajo s starejšimi otroki. V Nemčiji in Avstriji obstajajo različne možnosti, odvisno od dežele (*Länder*).

V nekaterih državah sodelovanje v programih stalnega strokovnega usposabljanja ni obvezno za strokovne delavce, ki delajo z mlajšimi otroki, vendar pa je poklicna dolžnost in odgovornost strokovnih

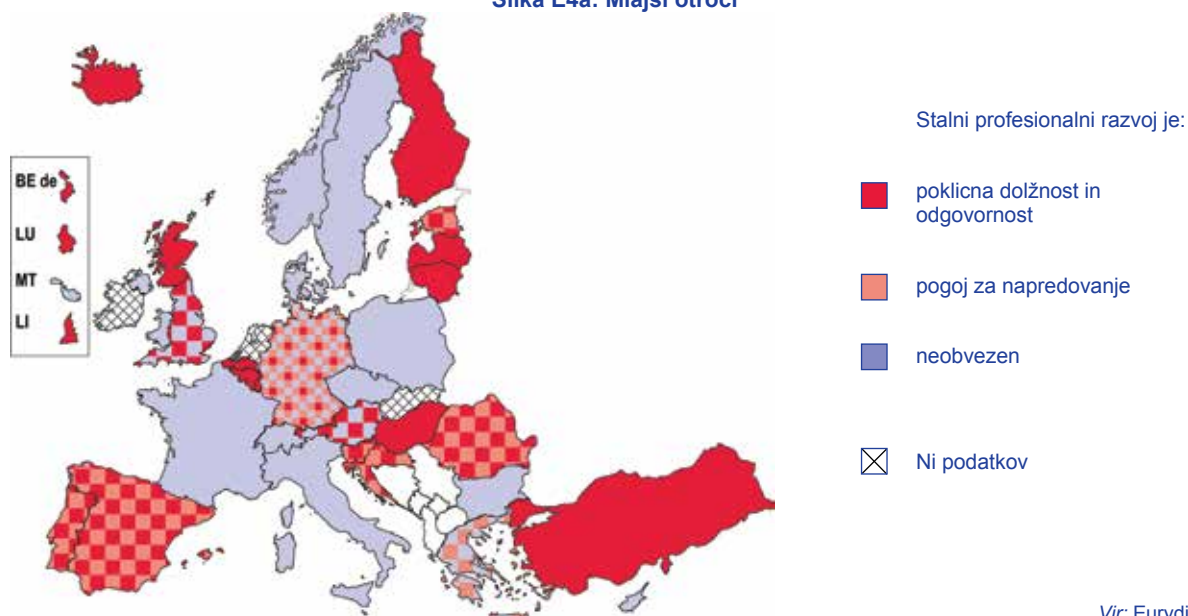
delavcev, ki delajo s starejšimi otroki. To velja za Bolgarijo, Češko, Francijo, Italijo, Malto in Združeno kraljestvo (Wales in Severna Irska) ter Švico (v številnih kantonih).

Na Danskem, Irskem, Poljskem, Švedskem in Norveškem ter v Grčiji SPR ni obvezen za vzgojne in varstvene strokovne delavce. Vendar pa je SPR v Grčiji in na Poljskem jasno povezan s kariernim napredovanjem učiteljev, ki delajo s starejšimi otroki.

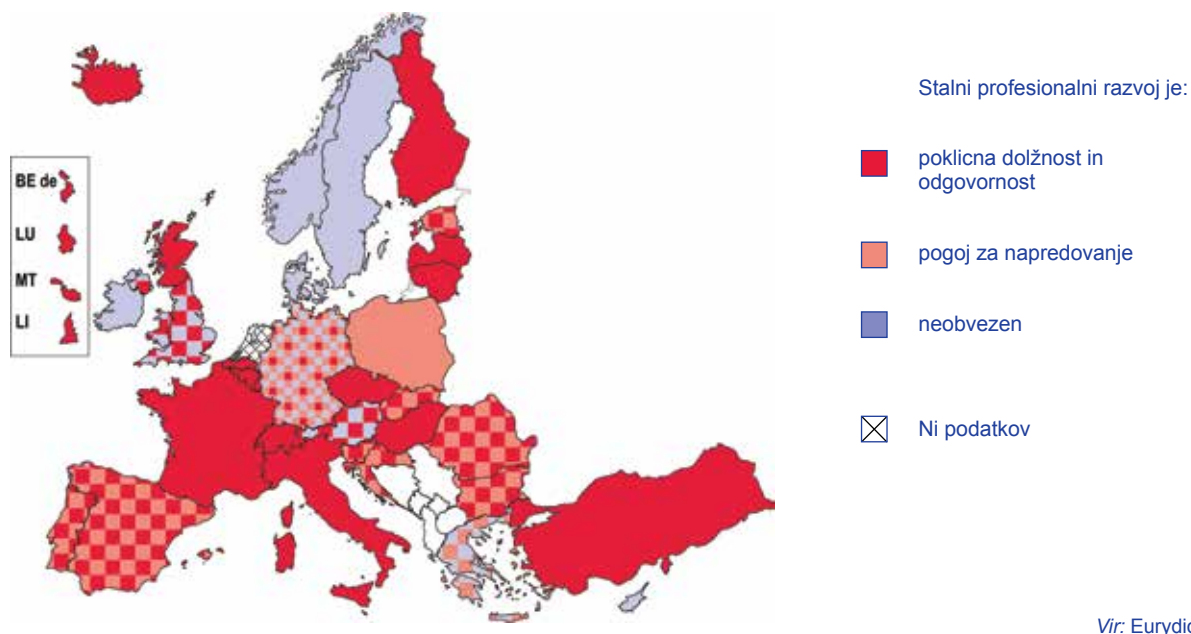
V Luksemburgu, Sloveniji in Združenem kraljestvu (Anglija in Škotska) je SPR poklicna dolžnost in odgovornost tudi pomočnikov.

Slika E4: Status stalnega profesionalnega razvoja za vzgojne in varstvene strokovne delavce v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Slika E4a: Mlajši otroci

Slika E4b: Starejši otroci

Metodološka pojasnila

Poklicna dolžnost in odgovornost pomeni, da je kot delovna naloga zapisana v delovnih predpisih/pogodbah o delu/zakonodaji ali drugih predpisih o učiteljskem poklicu.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav (slika E4)

Belgija (BE nl): v subvencioniranih in nesubvencioniranih zasebnih institucijah za mlajše otroke je SPR možen, ni pa obvezen. Samo izvajalci, ki prosijo za financiranje iz javnih sredstev, so dolžni zagotoviti vsaj 12 ur obveznega strokovnega usposabljanja.

Nemčija, Avstrija in Švica: status SPR je določen na ravni dežele (*Länder*) ali kantona (*canton*). Na sliki so označene različne možnosti v Nemčiji in Avstriji, ki se razlikujejo med regijami, ter najbolj pogosta ureditev v Švici.

Estonija: za varstvene delavce (*lapsehoidja*) SPR ni obvezen, ampak izbiran.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): v Angliji je SPR poklicna dolžnost in odgovornost vzgojnih strokovnih delavcev, ne glede na vrsto institucije. Poleg tega je v osnovnošolskem izobraževanju oziroma šolah, tudi v *maintained nursery schools* in *nursery classes/reception classes*, SPR poklicna dolžnost in odgovornost učiteljev v vseh treh deželah.

Islandija: v skladu z zakonom 90/2008 o vrtcih morajo vsi ravnatelji pripraviti načrt SPR za zaposlene.

ALTERNATIVNE POTI ZA DELO V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU V EVROPSKIH DRŽAVAH ŠE VEDNO NISO RAZŠIRJENE

Da bi izboljšali karijerne priložnosti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, za prevzemanje odgovornejših vlog in v določenih primerih za odpravljanje pomanjkanja kvalificiranih delavcev so v določenih evropskih državah uvedli alternativne poti za pridobitev ustrezne izobrazbe. Vendar pa takšna praksa ni pogosta. Le v ducatu evropskih držav in regij nudijo poleg tradicionalnih modelov začetnega izobraževanja tudi alternativne poti do nekaterih poklicev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Glavne oblike alternativnih poti so opisane spodaj.

- Usposabljanje/izobraževanje na delovnem mestu oziroma priznavanje preteklih izkušenj

V **Belgiji (flamska skupnost)** lahko nekvalificirani delavci, ki so že zaposleni v javnih ali javno subvencioniranih centrih za dnevno varstvo (*Kinderdagverblijven*), opravijo poseben tečaj, ki ga organizira center za izobraževanje odraslih, in tako pridobijo kvalifikacijo za delavca za varstvo otrok (*Kinderbegeleider*).

Na **Češkem** se vzgojitelji (*vychovatel*) prekvalificirajo v učitelje za predprimarno izobraževanje, če opravijo dodatni predmet zaključnega izpita (ISCED 3A).

V nekaterih **nemških** deželah (*Länder*) lahko bodoči vzgojitelji (*Erzieher/in*) ali varuhi otrok (*Kinderpfleger/in*) opravijo skrajšani program (ponekod 2 namesto 3 ali 4 let). V deželi Brandenburg so ti programi namenjeni predvsem dolgotrajno brezposelnim moškim.

Na **Finskem** v sistemu kvalifikacij, ki temelji na kompetencah, posamezniku priznajo poklicne kompetence ne glede na to, kje so bile pridobljene (delovne izkušnje, študij ali druge dejavnosti). Za vsakega študenta pripravijo individualiziran načrt študija, pri čemer upoštevajo kvalifikacijo, ki temelji na kompetencah. Tako lahko odrasli na primer pridobijo potrebno kvalifikacijo za delo v reguliranih ureditvah na domu ali kot varstveni strokovni delavci v institucionalnih ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Na **Švedskem** je sorazmerno običajna alternativna pot za vzgojitelje predšolskih otrok (*förskollärare*), da nekaj let delajo kot kvalificirani varuhi (*barnskötare*) in nato vstopijo v poklic, ko opravijo skrajšan program za vzgojitelje predšolskih otrok in se jim priznajo predhodna znanja in izkušnje. Nekvalificirana oseba lahko začne delati kot varuh otrok in pozneje pridobi kvalifikacijo prek krajšega programa usposabljanja na delovnem mestu, ki ga lahko organizirajo občine.

V **Združenem kraljestvu (Anglija)** so začeli izvajati različne programe usposabljanja, ki so odvisni od predhodnih kvalifikacij in izkušenj kandidata in vodijo do statusa strokovnega delavca v predšolski vzgoji in varstvu *Early Years Professional Status* (EYPS), ki so ga leta 2013 nadomestili s statusom učitelja v predšolski vzgoji in varstvu *Early Years Teacher Status* (EYTS).

V **Združenem kraljestvu (Škotska)** praktiki ali podporni delavci lahko postanejo kvalificirani skozi kvalifikacije na delovnem mestu (*Scottish Vocational Qualifications*), kjer ocenjujejo spretnosti in znanja, ki jih kandidati potrebujejo za opravljanje dela.

Na **Norveškem** vzgojitelj predšolskih otrok pridobi potrebne kvalifikacije tudi v programih usposabljanja na delovnem mestu s krajšim delovnim časom. Pomočniki, ki so najmanj pet let delali v vrtcih, lahko pridobijo spričevalo o opravljenem srednješolskem izobraževanju kot delavci za varstvo otrok ali mladine, ne da bi obiskovali srednjo šolo.

V **Švici** lahko osebe, ki so starejše od 22 let in imajo vsaj dve leti delovnih izkušenj na področju vzgoje in varstva predšolskih otrok, pridobijo kvalifikacijo za varstvenega strokovnega delavca (v institucijah za mlajše otroke) v dveh letih namesto treh; druga možnost je tudi pridobitev kvalifikacije v postopku priznavanja kompetenc.

- **Krajši programi**

V **Belgiji** (nemško govoreča skupnost) lahko osebe, ki nimajo zaključene šole za negovalce, opravijo desetmesečni program usposabljanja, da si pridobijo kvalifikacije za delo varuha v institucionalnih ureditvah za mlajše otroke (*Kinderkrippe*).

Na **Češkem** srednje šole izvajajo krajše programe za učitelje predprimarnega izobraževanja (posekundarno neterciarno izobraževanje); univerze izvajajo 'programe za vseživljenjsko učenje'.

- **Priznavanje formalno in neformalno pridobljenega znanja**

Na **Češkem** za zdaj lahko samo varuške (*chůvy*) pridobijo ustrezno kvalifikacijo tako, da opravijo strokovni izpit, na katerem preverijo in potrdijo njihove neformalno in priložnostno pridobljene kompetence za delo.

Na **Malti** lahko delavci za varstvo otrok v centrih za varstvo otrok in pomoč družinam (*Childcare and family support centres*) vstopijo v poklic, potem ko jim v ustreznem procesu priznajo neformalno in priložnostno pridobljena znanja in spretnosti.

- **Posebne poti za učitelje in diplomante na področju izobraževanja, humanistike in družboslovja**

V **Belgiji** (flamska skupnost) se lahko osebe z diplomo 1. stopnje iz drugih predmetov vpišejo v skrajšani program za pridobitev diplome 1. stopnje iz predšolske vzgoje. V nekaterih primerih se jim v postopku priznavanja predhodno pridobljenega znanja oprostijo opravljanje določenih predmetov.

V **Estoniji** lahko učitelji, kvalificirani za druge ravni izobraževanja, pridobijo izobrazbo za predšolsko vzgojo in varstvo prek posebnega modula (običajno 160 ur). Usposabljanje se pogosto izvaja kot izredno oziroma ob delu.

V **Latviji** kvalificirani razredni učitelji v primarnem izobraževanju pridobijo izobrazbo, potrebno za učitelja predprimarnega izobraževanja, po opravljenih 72 urah usposabljanja na delu.

V **Litvi** lahko učitelji z diplomo 1. stopnje pridobijo dodatno izobrazbo za predšolsko vzgojo in varstvo s posebnim modulom (90 kreditnih točk), ki ga izvajajo visokošolske institucije.

V **Sloveniji** morajo osebe z diplomo 2. stopnje, ki želijo postati vzgojitelji, opraviti enoletni dodatni študijski program predšolske vzgoje (60 ECTS).

Na **Švedskem** se lahko učitelji, kvalificirani za delo s starostnimi skupinami, ki ne sodijo v vzgojo in varstvo predšolskih otrok, zaposlijo kot vzgojitelji predšolskih otrok in zatem opravijo poseben skrajšani program predšolske vzgoje.

Slika E5: Alternativne karijerne poti v predšolsko vzgojo in varstvo v institucionalnih ureditvah, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'alternativne poti' glej pojmovnik.

PEDAGOŠKI PSIHOLOGI IN LOGOPEDI SO NAJBOLJ POGOSTI SPECIALISTI V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU

Strokovni delavci, specialisti na določenih področjih, kot so logopedi, pedagoški psihologi, socialni delavci itd., zaposleni neposredno v ureditvah predšolske vzgoje in varstva ali v zunanjih podpornih službah, lahko zelo učinkovito pomagajo vzgojnim in varstvenim strokovnim delavcem pri delu z otroki, ki imajo učne ali kognitivne težave.

Na sliki E6 vidimo, da so v skoraj vseh evropskih državah predpisani številni različni specialisti, ki pomagajo strokovnim delavcem v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. V večini držav timom pri vzgoji in varstvu predšolskih otrok pomagajo pedagoški psihologi in logopedi; pomoč strokovnjakov, specializiranih za poučevanje branja in matematike, je redka.

V več kot dveh tretjinah proučevanih držav lahko pomoč vzgojnim in varstvenim strokovnim delavcem nudijo tudi drugi specialisti, predvsem v ureditvah za starejše otroke. Poleg logopedov in pedagoških psihologov v ureditvah za starejše otroke pogosto sodelujejo s predmetnimi učitelji/pedagogi, socialnimi delavci ali strokovnimi delavci za delo z otroki s posebnimi potrebami. Po drugi strani v ureditvah za mlajše otroke pomoč otrokom pri telesnem razvoju nudijo medicinski in zdravstveni delavci, kot so pediatri, fizioterapevti, psihomotorični terapevti, prehranski strokovnjaki itd.

Pogosto je prisotnost specialistov odvisna od velikosti institucije ali števila otrok z dodatnimi potrebami. V Litvi so na primer specialisti prisotni, če je v instituciji za vzgojo in varstvo zadostno število predšolskih

otrok s posebnimi potrebami. V institucijah predšolske vzgoje in varstva lahko zaposlijo logopeda, če potrebuje tovrstno pomoč vsaj 25–30 otrok. Če ni možno zagotoviti pomoči specialista v instituciji sami, lahko to pomoč nudijo lokalne pedagoške/psihološke službe.

Medtem ko v nekaterih državah lahko specialiste zaposlijo neposredno v institucijah predšolske vzgoje in varstva, v drugih zagotovijo pomoč multidisciplinarni timi. Na splošno velja, da v manjših institucijah sodelujejo z zunanjimi specialisti. Ponekod lahko izbirajo med tem, da specialista zaposlijo ali da po potrebi uporabljajo storitve zunanjih izvajalcev. Praviloma zunanje službe organizirajo multidisciplinarne time, ki nudijo pomoč otrokom individualno ali v manjših skupinah, in sicer v lastnih prostorih ali v prostorih vzgoje in varstva predšolskih otrok.

V **Belgiji (nemško govoreča skupnost)** centri za psiho-zdravstveno-socialno varstvo, v katerih so zaposleni psihologi, medicinske sestre, zdravniki in socialni delavci, zagotavljajo pomoč otrokom, ki potrebujejo telesno, čustveno, kulturno in duševno pomoč.

Na **Irskem** so v timih za zgodnje posredovanje in pomoč (*Early Intervention Teams*) logopedi, fizioterapevti, pediatri, socialni delavci in drugi specialisti.

V **Luksemburgu** multidisciplinarni timi, v katerih so terapevti za psihomotorični razvoj in socialni delavci, posredujejo neposredno v institucijah za vzgojo in varstvo starejših predšolskih otrok.

Na **Madžarskem** so leta 2012 občinski centri za strokovno vodenje v izobraževanju (*nevelési tanácsadó*) napotili specialiste v vrtec (*óvoda*) po potrebi. Od januarja 2013 centralne službe pedagoških specialistov (*pedagógiai szakszolgálat*) diagnosticirajo in na centralni ravni zagotovijo potrebno pomoč starejšim otrokom. Vendar pa se ravnatelj lahko odločijo specialista tudi zaposliti kot strokovnega delavca.

V **Sloveniji** je v vseh javnih in javno subvencioniranih zasebnih vrtcih urejena notranja svetovalna služba. Vrtci s 30 ali več skupinami so upravičeni do svetovalnega delavca za polni delovni čas, medtem ko v manjših vrtcih zaposlijo svetovalnega delavca za sorazmerno krajši delovni čas. Svetovalni delavci v vrtcih so lahko različni specialisti, kot so psihologi, specialni pedagogi, rehabilitacijski pedagogi, socialni delavci itd.

V **Združenem kraljestvu (Škotska)** izvajalci predšolske vzgoje sodelujejo s podpornimi agencijami, ki lahko nudijo zdravstvene storitve, učitelje, terapevte, pedagoške psihologe, strokovne delavce za pomoč pri učenju in socialne delavce.

Posebno pomoč lahko nudijo tudi posebej usposobljeni redno zaposleni strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu. Na primer, v Nemčiji izvajajo na centralni ravni program za zgodnje priložnosti (*Offensive Frühe Chancen*), v katerem so zagotovljena dodatna sredstva za strokovne delavce, ki otrokom nudijo pomoč pri učenju jezika (*Sprachexperten*).

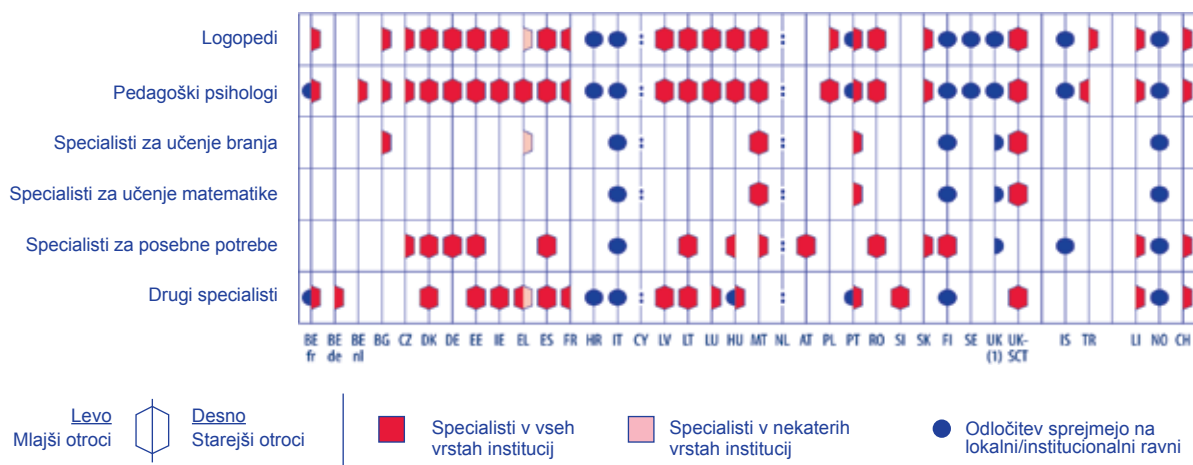
Na Finskem, Švedskem in Norveškem z osrednjimi predpisi ni določeno, kateri specialisti morajo sodelovati (razen posebnih učiteljev za dnevno varstvo otrok na Finskem), ampak je določeno, da morajo biti otroci z dodatnimi potrebami deležni ustrezne pomoči.

Na **Finskem** je v usmerjevalnih dokumentih za dnevno varstvo in predprimarno izobraževanje poudarek na sodelovanju več specialistov na lokalni ravni.

Na **Norveškem** v institucijah predšolske vzgoje in varstva sodelujejo s pedagoško-psihološko svetovalno službo, ki zagotavlja posebno pomoč. Ta služba oceni in pripravi pisna priporočila strokovnim delavcem v predšolski vzgoji in varstvu o tem, kakšno pomoč potrebuje otrok in kako jo zagotoviti. Na podlagi teh priporočil lahko občine zagotovijo institucijam dodatne specialne 'pedagoge'.

V državah, v katerih dostop do specialistov ni reguliran na centralni ravni in zagotavljanje storitev ni obvezno, so takšne storitve običajno prepuščene v presojo in izbiro izvajalcu vzgoje in varstva predšolskih otrok. Praviloma odločajo o zaposlovanju in pridobivanju ustreznih strokovnih delavcev ravnatelj institucij vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Slika E6: Specialisti za pomoč strokovnim delavcem v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, kot so določeni v predpisih/priporočilih na centralni ravni, 2012/2013

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE fr) in Francija: 'drugi specialisti' so večinoma psihomotorični terapevti.

Belgija (BE de), Irska, Luksemburg, Slovenija in Združeno kraljestvo: 'drugi specialisti' so multidisciplinarni timi (glej besedilo).

Češka, Romunija in Slovaška: pomoč otrokom s posebnimi potrebami je namenjena tudi romskim otrokom.

Nemčija: v nekaterih deželah so sprejeli predpise o vzgojiteljih predšolskih otrok s posebnimi potrebami.

Estonija in Litva: 'drugi specialisti' so večinoma socialni pedagogi.

Grčija: logopedi in specialisti za učenje branja so samo v predprimarnem izobraževanju (*nipiagogeio*). 'Drugi specialisti' so večinoma socialni delavci (niso na voljo v predprimarnem izobraževanju).

Španija: slika kaže stanje v večini regij.

Hrvaška: 'drugi specialisti' so večinoma pedagogi.

Italija: med regijami je situacija lahko različna.

Latvija: prisotnost specialistov v institucijah je odvisna od občinskih finančnih virov. 'Drugi specialisti' so večinoma učitelji glasbe. Sodelujejo lahko tudi učitelji športa ter tudi učitelji latvijščine v institucijah za pripadnike narodnostnih manjšin.

Malta: na sliki so označene javne institucije za mlajše otroke ter javni in cerkveni vrtci za starejše otroke.

Avstrija: ni osrednjih predpisov; v vseh provincah so sprejeli predpise v zvezi z otroki s posebnimi potrebami.

Portugalska: 'drugi specialisti' so večinoma predmetni učitelji okoljskih znanosti, umetnosti in ročnih spretnosti, glasbe in pedagogike.

Finska, Švedska in Norveška: poudarek v predpisih na centralni ravni je na pravici učencev do individualne pomoči in ne na tipu specialista (razen posebnih učiteljev za dnevno varstvo na Finskem). Odločitev o zagotavljanju storitev specialista sprejmejo na lokalni ravni.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): specialisti za učenje branja in matematike so samo v šoli.

Lihtenštajn: 'drugi specialisti' so učitelji nemščine (drugi jezik).

Švica: 'drugi specialisti' so večinoma psihomotorični terapevti in specialisti, ki otroke učijo njihovega maternega jezika.

VEČINA RAVNATELJEV V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU IMA NAJVEČ VISOKOŠOLSKO IZOBRAZBO PRVE STOPNJE

Za visoko kakovost v vzgoji in varstvu predšolskih otrok je pomembno tudi dobro vodenje. Ravnatelji v vzgoji in varstvu predšolskih otrok imajo številne naloge – ne organizirajo zgolj vzgoje in izobraževanja, ampak upravljajo tudi finance in človeške vire.

V skoraj vseh evropskih državah morajo imeti ravnatelji najmanj enako izobrazbo kot vzgojni/varstveni strokovni delavci (glej sl. E2). V nekaj državah morajo imeti ravnatelji višjo izobrazbo; pogosto je predpogoj terciarna izobrazba namesto izobrazbe na ravni ISCED 3/ISCED 4.

V večini držav morajo imeti ravnatelji vsaj prvostopenjsko diplomu. V drugih je uradna najnižja zahtevana izobrazba za vodstveno delovno mesto drugostopenjska diploma. To velja na Portugalskem in Islandiji, v institucijah za starejše otroke v Franciji in Italiji ter v institucijah za mlajše otroke v Belgiji (nemško govoreča skupnost).

V ducatu držav morajo imeti ravnatelji najmanj srednješolsko ali posekundarno neterciarno izobrazbo. To velja pogosto za ravnatelje institucij za mlajše otroke (Italija, Luksemburg, Madžarska, Malta, Poljska, Lihtenštajn in Švica). V Nemčiji, Avstriji in na Češkem to velja v institucijah za mlajše in starejše otroke.

V štirih evropskih državah (Danska, Irska, Švedska in Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska)) s predpisi niso določili minimalne zahtevane izobrazbe za ravnatelje v predšolski vzgoji in varstvu. To velja tudi za institucije za mlajše otroke na Slovaškem. Na Danskem in Švedskem za to vlogo zahtevajo formalne kompetence: na Danskem so z zakonom določili, da morajo lokalne oblasti zagotoviti, da imajo strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu ustrezne kompetence za opravljanje tega dela. Na Švedskem lahko ravnateljsko delovno mesto zasede samo oseba, ki ima spretnosti in znanja ter kompetence, pridobljene z usposabljanjem in izkušnjami.

Opombe k podatkom držav (slika E7)

Belgija (BE fr): na sliki so označene javne in javno subvencionirane institucije.

Belgija (BE de): izjemoma lahko pristojno ministrstvo odobri alternativne kvalifikacije za ravnatelje v vzgoji in varstvu mlajših predšolskih otrok, in sicer na podlagi ustreznih izkušenj in specifičnega usposabljanja.

Belgija (BE nl): ravnatelji zasebnih institucij ne potrebujejo formalne izobrazbe.

Nemčija: ravnatelj mora imeti najmanj izobrazbo ISCED 4, vendar nekatere institucije zaposlijo za ravnatelje pedagoge/pedagoge predšolskih otrok /socialne pedagoge, ki imajo prvostopenjsko ali drugostopenjsko diplomu.

Estonija: na sliki so označeni samo vrtci (*koolieelne lasteasutus*). V institucijah za varstvo otrok (*lapsehoiuteenus*) mora imeti ravnatelj najmanj izobrazbo ISCED 3.

Italija: zahtevana izobrazba za ravnatelja v vzgoji in varstvu mlajših predšolskih otrok se določi na regionalni ravni (od ISCED 3 do ISCED 5, tj. druga stopnja).

Luksemburg: na sliki sta označena le vzgoja in varstvo predšolskih otrok, mlajših od 3 let, (*services d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*). Ravnatelj institucije, v kateri je 40 ali več otrok, mora imeti najmanj izobrazbo ISCED 4. Institucije za starejše otroke so – enako kot osnovne šole – v pristojnosti inšpektorjev.

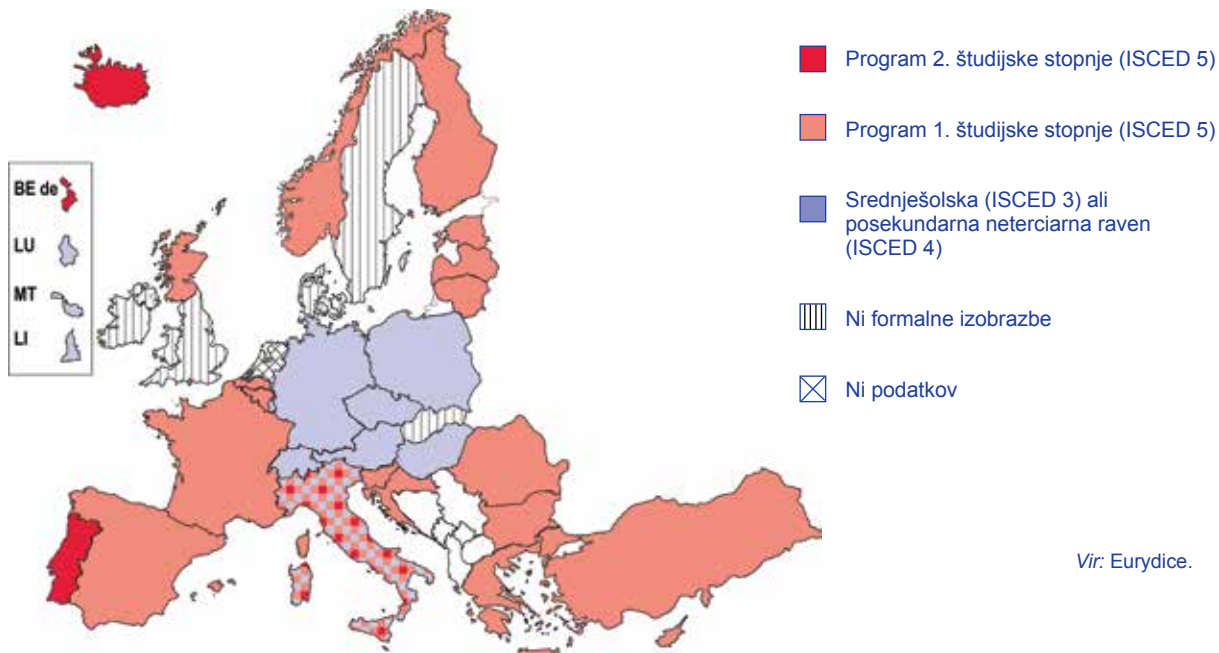
Poljska: oddelke priprave na šolo (*oddziały przedszkolne*) vodijo ravnatelji osnovnih šol.

Slovenija: v nekaterih vrtcih imenujejo za ravnatelje svetovalne delavce. V tem primeru je minimalna zahtevana izobrazba drugostopenjska diploma.

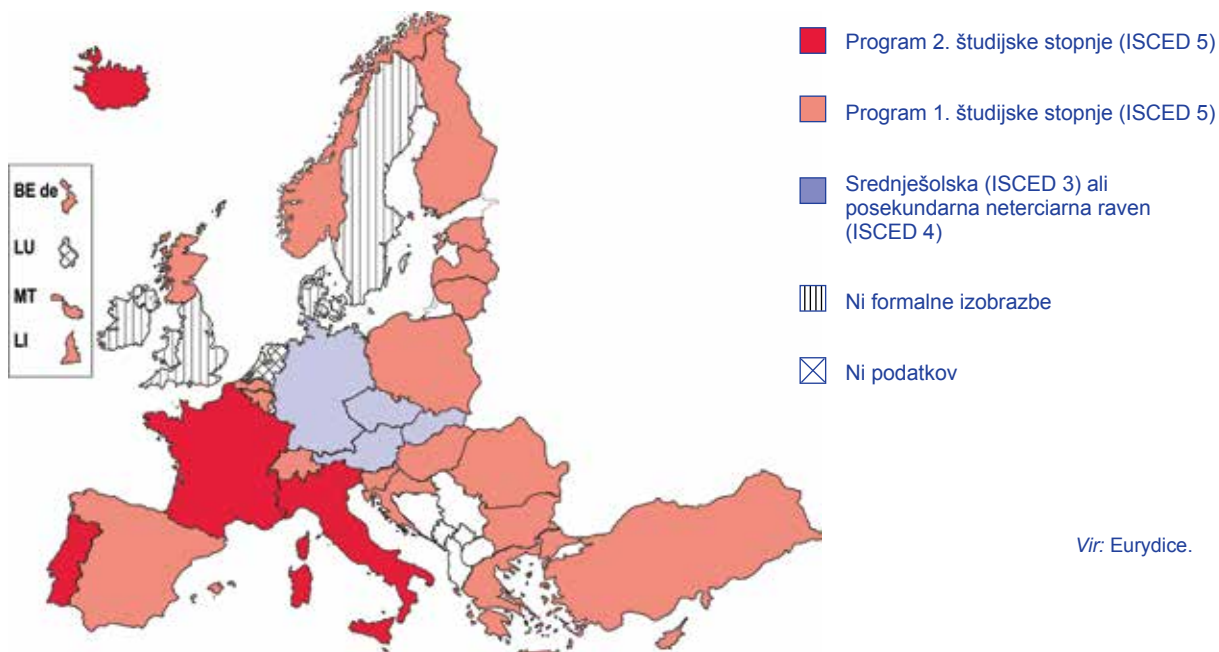
Švica: slika kaže stanje v večini kantonov.

Slika E7: Minimalna zahtevana izobrazba za ravnatelja v institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, 2012/2013

Slika E7a: Mlajši otroci

Slika E7b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

V SKORAJ POLOVICI EVROPSKIH DRŽAV MORAJO RAVNATELJI INSTITUCIJ ZA STAREJŠE OTROKE OPRAVITI POSEBNO USPOSABLJANJE IN IMETI POKLICNE IZKUŠNJE

Delovna obveznost ravnateljev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok pogosto zajema zelo različne naloge, kot so načrtovanje in organiziranje poučevanja in učnih dejavnosti, upravljanje financ in človeških virov, logistika itd. V skoraj vseh evropskih državah morajo zato kandidati za ravnatelje izpolnjevati poleg minimalne zahtevane izobrazbe tudi več drugih pogojev.

V večini držav so poklicne izkušnje v vzgoji in izobraževanju predšolskih otrok osnovni pogoj za zasedbo mesta ravnatelja v institucijah za mlajše in starejše otroke. Običajno morajo imeti kandidati od dve do pet let delovnih izkušenj. Dve leti delovnih izkušenj morajo imeti kandidati v Nemčiji, Latviji in Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irska), sedem do osem let pa v belgijski francoski skupnosti (v institucijah za starejše otroke) in deset let na Cipru. V Grčiji (*vrefonipiakos stathmos in paidikos stathmos*), Združenem kraljestvu (Škotska) in Švici ter na Portugalskem in Islandiji morajo imeti kandidati poklicne izkušnje, vendar trajanje ni določeno. To velja tudi za Malto, vendar le za kandidate za ravnatelje v institucijah za mlajše otroke.

V skoraj polovici držav morajo kandidati za ravnatelje v vzgoji in varstvu starejših predšolskih otrok opraviti posebno usposabljanje za ravnatelje, poleg tega da morajo imeti poklicne izkušnje. Nasprotno ta zahteva ni tako pogosta za kandidate ravnatelje v institucijah za mlajše otroke; velja le v tretjini držav. Na Švedskem program za usposabljanje ravnateljev zelo priporočajo, vendar ni obvezen.

Trajanje, organizacija in vsebina programov usposabljanja za ravnatelje so različni. Pogosto je v modulih usposabljanja poudarek na organiziranju, načrtovanju in vodenju, skupaj z upravljanjem financ in človeških virov, zakonodajo na področju izobraževanja, strategijami komunikacije in skupinskega dela. Večinoma je cilj programov, da bodoči ravnatelji pridobijo spretnosti in znanja za vodenje, odločanje in komuniciranje.

V nekaterih državah programi usposabljanja za ravnatelje obsegajo teoretičen in praktičen del. V Španiji program običajno vključuje sto ur teorije in šest mesecev pripravništva. Samo kandidati, ki uspešno opravijo končno evalvacijo, lahko postanejo ravnatelji. Na Poljskem obsega poseben program za usposabljanje ravnateljev institucij za mlajše otroke dvesto osemdeset ur, od tega osemdeset ur prakse.

Samo v Estoniji in Združenem kraljestvu (Škotska) morajo bodoči ravnatelji vseh institucij predšolske vzgoje in varstva izpolnjevati vse tri zahteve: poklicne in administrativne izkušnje ter posebno usposabljanje za vodenje. V Bolgariji in Romuniji ter na Češkem (samo javne institucije), Malti in Poljskem to velja le za institucije za starejše otroke.

V Latviji, Litvi in Romuniji (institucije za starejše otroke) morajo kandidati, ki so se prijavi na razpis za ravnatelja, predložiti dokazilo o poklicnih in administrativnih izkušnjah. V Latviji morajo imeti bodoči ravnatelji najmanj dve leti izkušenj na administrativnem delovnem mestu. V Litvi morajo imeti poleg poklicnih izkušenj še eno leto izkušenj v upravljanju človeških virov; izrecno zahtevajo tudi kompetence vodenja, informacijske tehnologije in jezikovne kompetence.

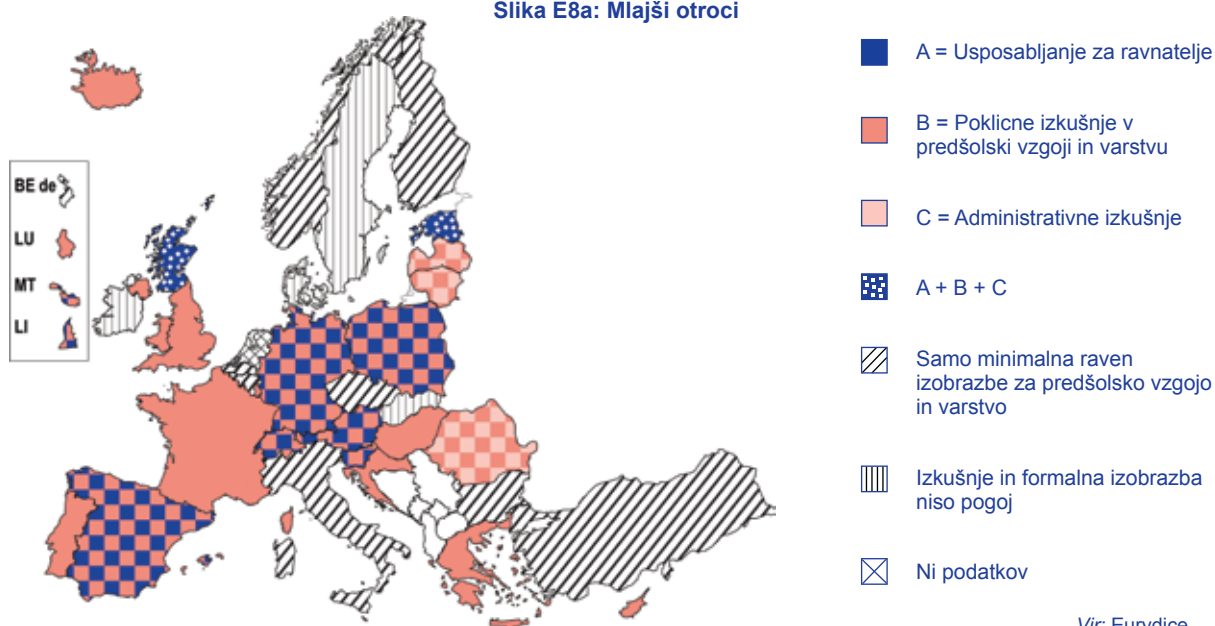
V Belgiji (flamska skupnost), Turčiji in na Norveškem morajo imeti bodoči ravnatelji samo minimalno zahtevano izobrazbo. To velja tudi za Belgijo (francosko in nemško govoreča skupnost), Bolgarijo, Češko in Italijo, vendar le za institucije za mlajše otroke. Na Finskem morajo imeti ravnatelji institucije

za dnevno varstvo izobrazbo učitelja za dnevno varstvo ter izkazati vodstvene spretnosti in znanja. Z zakonom ni določeno, kako pridobiti te spretnosti in znanja niti kako jih ocenjevati (lokalna avtonomija).

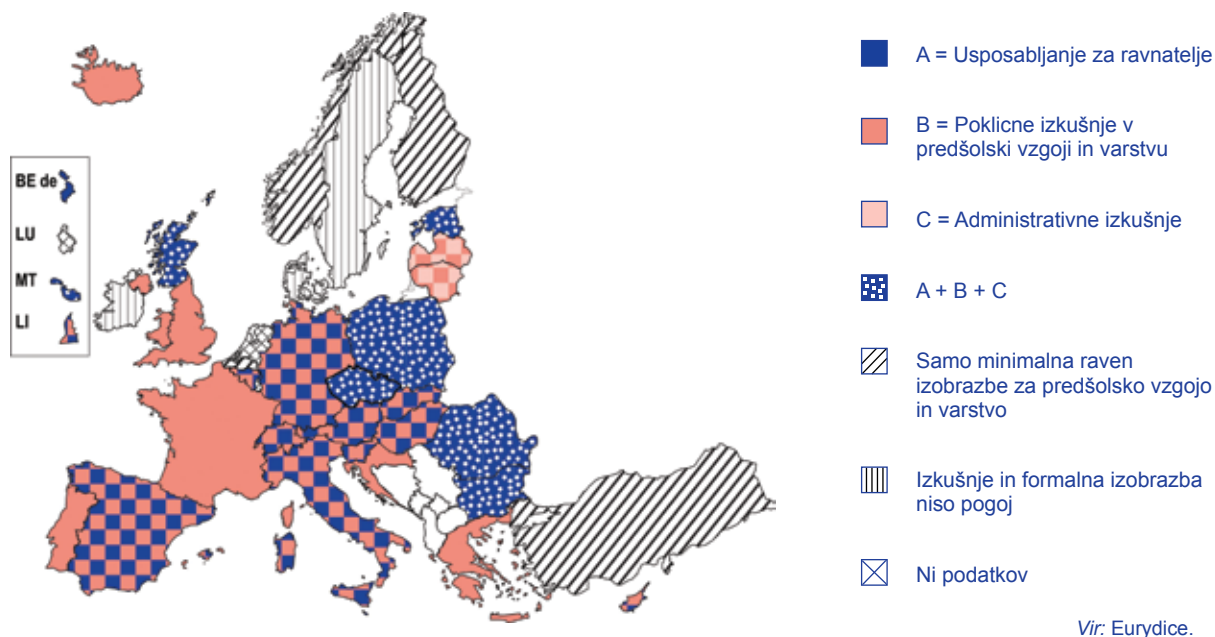
V nekaterih državah velja še eden ali več dodatnih pogojev. V Španiji morajo imeti bodoči ravnatelji poklicne izkušnje in opraviti posebno usposabljanje za ravnatelje, poleg tega pa morajo izvesti tudi projekt na temo vodenja. V nekaterih avtonomnih skupnostih lahko organi, pristojni za izobraževanje, zahtevajo izpolnjevanje dodatnih pogojev, na primer zahtevajo jezikovne kompetence. V Sloveniji morajo kandidati za ravnatelje v javnih in javno financiranih institucijah prej napredovati v naziv svetovalec ali svetnik ali pa imeti pet let pred imenovanjem naziv mentor.

Slika E8: Dodatne zahteve za bodoče ravnatelje v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, kot so določene v priporočilih na centralni ravni, 2012/2013

Slika E8a: Mlajši otroci

Slika E8b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicije 'poklicne izkušnje v predšolski vzgoji in varstvu', 'administrativne izkušnje', 'dodatno usposabljanje za ravnatelje' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Zahtevano minimalno število let strokovnih izkušenj v predšolski vzgoji in varstvu za bodoče ravnatelje v institucionalnih ureditvah, 2012/2013

Institucije za mlajše otroke

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	
Leta	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	2*	4	⊗	●	5	3	5	⊗	10	2	3	5	5	
	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH				
Leta	●	2-5*	2-5	●	2-3	5	⊗	⊗	⊗	2	●	●	⊗	5	⊗	●				

Institucije za starejše otroke

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	
Leta	7-8	⊗	⊗	3	3	⊗	2*	4	⊗	●	5	3	5	5	10	2	3	n. p.	5	
	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH				
Leta	10	2-5*	5	●	5	5	5	⊗	⊗	2	●	●	⊗	5	⊗	●				

⊗ Poklicne izkušnje niso pogoj

● Minimalno število let ni določeno

* Odvisno od regije/dežele

Države, v katerih so določili minimalno trajanje obveznega usposabljanja pred ali po imenovanju ravnateljev v institucionalnih ureditvah, 2012/2013

Institucije za mlajše otroke

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	
Trajanje	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	*	160 h	⊗	⊗	100 h	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	⊗	
	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH				
Trajanje	:	160* učnih ur	280 h	⊗	⊗	144 h	⊗	⊗	⊗	⊗	60 ECTS	⊗	⊗	:	⊗	*				

Institucije za starejše otroke

	BE fr	BE de	BE nl	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	
Trajanje	120-140 h	150 h	⊗	:	100-350 h	⊗	*	160 h	⊗	⊗	100 ur	⊗	⊗	4* mesece	160 h	⊗	⊗	n. p.	360 h	
	MT	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK (1)	UK-SCT	IS	TR	LI	NO	CH				
Trajanje	60 ECTS	160* učnih ur	:	⊗	60 h	144 h	160-200 h	⊗	⊗	⊗	60 ECTS	⊗	⊗	:	⊗	*				

⊗ Usposabljanje za ravnatelja ni pogoj

* Odvisno od regije/dežele

: Ni podatka o trajanju

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Opombe k podatkom držav

Estonija: na sliki so označene institucije za predšolsko vzgojo (*koolieelne lasteasutus*). Ravnatelj v centrih za varstvo otrok (*lapsehoiuteenus*) mora imeti le najmanjšo zahtevano izobrazbo.

Grčija: na sliki so označen centri za dojenčke in malčke/otroke (*vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos*). V predprimarnem izobraževanju (*nipiagogeio*) morajo imeti bodoči ravnatelji poleg strokovnih izkušenj še administrativne izkušnje in pred imenovanjem opraviti usposabljanje.

Španija: na sliki so označene le javne institucije. V avtonomni skupnosti lahko opustijo katero koli od zahtev v institucijah za mlajše otroke.

Francija: poklicne izkušnje niso pogoj za kandidate, ki so doktorji medicine (*docteur en médecine*).

Luksemburg: institucije za starejše otroke so – tako kot osnovne šole – v pristojnosti inšpektorjev.

Madžarska: ravnatelji institucij za mlajše otroke morajo opraviti državni izpit s področja socialnih zadev, in sicer v dveh letih od imenovanja.

Malta: javne institucije za starejše otroke (*kindergarten centres*) so del osnovnih šol in jih nadzorujejo ravnatelji šol.

Poljska: oddelki priprave na šolo (*oddział przedszkolny*) nadzorujejo ravnatelji osnovnih šol.

Portugalska: javne ureditve starejših predšolskih otrok (*jardins de infância*) so del šol in jih nadzorujejo ravnatelji šol. Samo za zasebne institucije za starejše otroke velja minimalno število let, tj. 2 leti.

Slovenija: zahtevane izkušnje niso nujno povezane s predšolsko vzgojo in varstvom.

Finska: na sliki je označeno stanje, ki velja za ravnatelje institucij za dnevno varstvo (*päiväkoti/daghem*), ki morajo imeti poleg zahtevane izobrazbe tudi spretnosti in znanja vodenja. Kandidati za ravnatelje oddelkov za pripravo na šolo (*esiopetus/förskoleundervisning*) morajo imeti poleg izobrazbe za učitelje ustrezne delovne izkušnje in znanje o administraciji v izobraževanju oziroma morajo imeti ustrezen certifikat.

Švedska: v skladu z zakonom o izobraževanju morajo imeti ravnatelji pedagoški vpogled, ki so ga pridobili z usposabljanjem in izkušnjami. Ravnateljem vrtcev priporočajo opravljanje nacionalnega programa usposabljanja za ravnatelje šol (*Rektorsprogrammet*), ki pa ni obvezen.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): pod 'starejši otroci' slika kaže stanje za različne institucije za starejše otroke (*day nurseries, children centres, pre-schools/nursery schools*). Če so vrtci/oddelki priprave na šolo/sprejemni oddelki (*nursery schools/nursery classes/reception classes*) (3–5 let) del osnovne šole, jih nadzoruje ravnatelj šole. Obstoječi ravnatelji institucij za dnevno varstvo (*day nurseries*) in centrov za varstvo (*children centres*) (0–5 let) lahko neobvezno opravijo nacionalni program strokovnega izobraževanja za vodje v integriranih centrih (*National Professional Qualification in Integrated Centre Leadership*). V Angliji so začeli program izvajati julija 2014. Ravnateljem osnovnih šol na Severnem Irskem priporočajo, da opravijo program strokovnega izobraževanja za ravnatelje (*Professional Qualification for Headship in Northern Ireland*). Novi ravnatelji, ki so to prvič in nimajo te kvalifikacije, lahko pridobijo ustrezno kvalifikacijo v programu za izobraževanje ravnateljev (*Qualification for Serving Headteachers Programme*), ki pa ni obvezno.

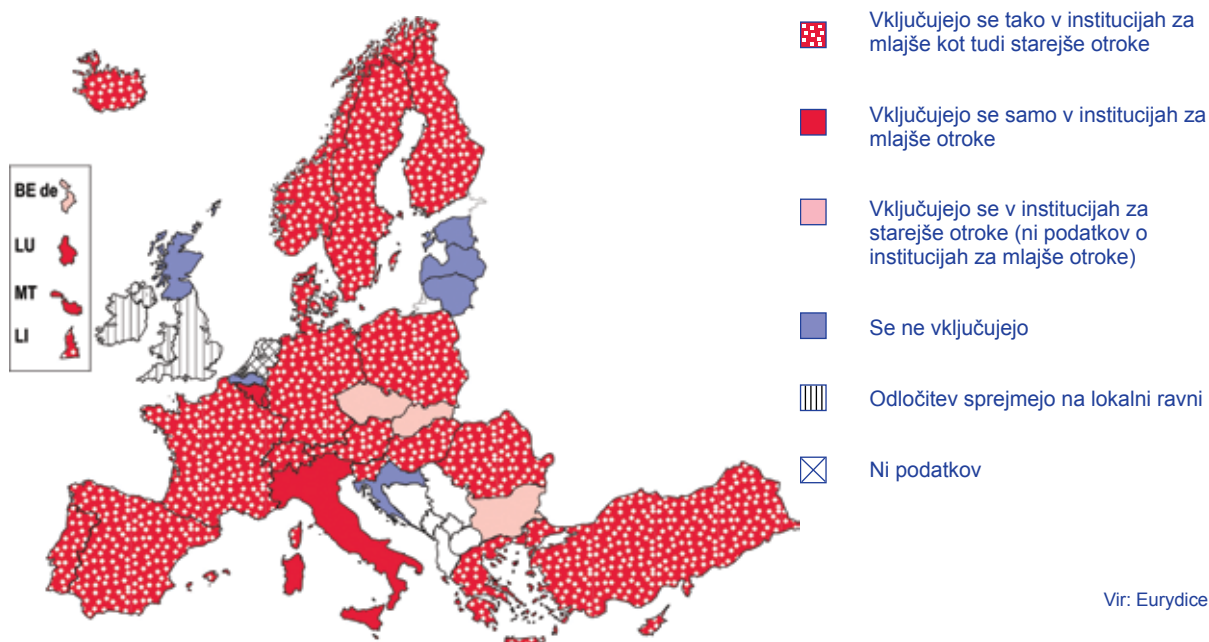
Združeno kraljestvo (SCT): na voljo je več programov usposabljanja za ravnatelje; nekateri programi zagotovijo podiplomsko stopnjo izobrazbe.

Turčija: od 2013/2014 morajo imeti kandidati za ravnatelje v institucijah za mlajše otroke najmanj 3 leta delovnih izkušenj v vzgoji in varstvu predšolskih otrok ter tudi administrativne izkušnje. V institucijah za starejše otroke slika kaže stanje za ravnatelje v vrtcih (*bağimsiz ana okulu*). Od 2013/2014 velja ista reforma tudi za njih. Oddelki priprave na šolo (*anasınıflar*) niso zajeti. Te ureditve so del osnovnih šol in jih nadzorujejo šolski ravnatelji.

RAVNATELJI OBIČAJNO SODELUJEJO V PEDAGOŠKIH DEJAVNOSTIH

Ravnatelji institucij za vzgojo in varstvo predšolskih otrok v skoraj vseh evropskih državah poleg opravljanja vodstvenih in administrativnih nalog do določene mere sodelujejo tudi v pedagoških dejavnostih. V splošnem strogih predpisov o vključevanju ravnateljev v pedagoške dejavnosti ni, veljajo le splošni okvirni. Vlogo ter specifične odgovornosti in dolžnosti ravnateljev po navadi določijo na lokalni ali institucionalni ravni.

Slika E9: Vključevanje ravnateljev v pedagoške dejavnosti v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE de): ravnatelji institucij za starejše otroke (*kindergarten*) se ne vključujejo pogosto v pedagoške dejavnosti. Če je v instituciji manj kot 180 otrok, opravlja ravnatelj tudi naloge učitelja.

Belgija (BE nl): na sliki so za mlajše otroke zajeti podatki o javnih institucijah. V zasebnih pa se ravnatelji lahko vključujejo v pedagoške dejavnosti.

Danska: nekatere institucije imajo tako administrativnega kot pedagoškega vodjo. Običajno se administrativni vodje ne vključujejo v pedagoške dejavnosti.

Luksemburg: na sliki so označene le institucije za mlajše otroke (*services d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*). Institucije za starejše otroke so v pristojnosti inšpektorjev enako kot osnovne šole.

Poljska: če je več institucij za mlajše otroke povezanih med seboj, ravnatelj ne dela neposredno z otroki.

Romunija: ravnatelji institucij za mlajše otroke niso dolžni sodelovati v pedagoških dejavnostih, odvisno od njihove izobrazbe pa se za to lahko odločijo.

Slovenija: pedagoško dejavnost opravljajo samo ravnatelji vrtcev, v katerih je 13 ali manj skupin otrok (tj. okoli 7 odstotkov).

V nekaj državah ravnatelji v vzgoji in varstvu predšolskih otrok nikoli ne sodelujejo v pedagoških dejavnostih: baltske države, Belgija (flamska skupnost), Hrvaška in Združeno kraljestvo (Škotska). V štirih državah je pedagoška vloga ravnatelja omejena na vzgojo in varstvo mlajših predšolskih otrok: Belgija (francoska skupnost), Italija, Luksemburg in Malta. Na Slovaškem ravnatelji v vzgoji in varstvu predšolskih otrok povprečno opravijo 12–23 ur učne delovne obveznosti na teden, ostalo je namenjeno vodenju.

Velikost institucij je običajno glavni dejavnik pri določanju, ali bo ravnatelj vključen v pedagoške dejavnosti

v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Nemčiji, Franciji, Avstriji, Sloveniji in na Madžarskem (v institucijah za starejše otroke) ter Slovaškem. Ravnatelji manjših institucij pogosteje sodelujejo pri dnevnem delu z otroki. V Avstriji (Avstrijska Koroška) ravnatelji institucij, v katerih sta ena do dve skupini, na splošno namenijo dve uri tedensko za opravljanje administrativnih nalog, medtem ko ravnatelji institucij, v katerih so tri do štiri skupine, tem delovnim nalogam namenijo tri ure. Preostanek delovne obveznosti so redne dejavnosti poučevanja v vrtcu. V nekaterih institucijah z več kot štirimi skupinami otrok ravnatelji lahko opravljajo samo vodstvene/administrativne naloge, vendar nadomeščajo strokovne delavce, ki so odsotni zaradi bolezni. V Sloveniji opravljajo pedagoške dejavnosti samo ravnatelji vrtcev, v katerih je trinajst ali manj skupin otrok (tj. okoli 7 odstotkov).

PEDAGOŠKI PROCES

I. DEL – UČNE VSEBINE, PEDAGOŠKI PRISTOPI TER SPREMLJANJE

Po predstavitvi organizacije, financiranja in strokovnih delavcev v predšolski vzgoji in varstvu v evropskih državah je v pričujočem poglavju poudarek na jedrnem procesu znotraj predšolske vzgoje in varstva. Kakovost vzgoje in varstva predšolskih otrok je v veliki meri odvisna od učinkovitosti procesov poučevanja in učenja. Ustrezne metode poučevanja, učne dejavnosti, ki temeljijo na jasno določenih ciljih, dobra komunikacija med otroki in strokovnimi delavci, redno spremljanje napredka pri doseganju zelenih učnih ciljev ter tudi vključenost deležnikov, kot so starši in lokalna skupnost – vse to so dejavniki zagotavljanja visoke kakovosti vzgoje in varstva (glej EACEA/Eurydice, 2009).

V tem poglavju smo najprej proučili, ali so v posamezni državi sprejeli usmerjevalne dokumente, s katerimi so določili izobraževalno komponento predšolske vzgoje in varstva in starostno obdobje, ki ga pokriva. Predstavljeni so učni cilji, vsebine in učni pristopi, kot so priporočeni v teh dokumentih. Odgovorili smo tudi na vprašanje, ali otroke spremljajo, da bi preverili njihov napredek pri doseganju zelenih učnih dosežkov.

V drugem delu so v ospredju ukrepi za lažji prehod med različnimi stopnjami predšolske vzgoje in varstva ter tudi med predšolsko vzgojo in osnovnošolskim izobraževanjem. Proučili smo proces vpisa v osnovnošolsko izobraževanje in vlogo najpomembnejših udeležencev v tem procesu. Na koncu je opisano, kakšna partnerstva s starši in širšo skupnostjo vzpostavljajo izvajalci predšolske vzgoje in varstva. Predstavljene so tudi oblike podpore in pomoči za starše, ki jih nudijo v institucijah predšolske vzgoje in varstva.

ŠTEVILNE EVROPSKE DRŽAVE NIMAJO USMERJEVALNIH DOKUMENTOV ZA IZVAJALCE VZGOJE IN VARSTVA MLAJŠIH PREDŠOLSKIH OTROK

Vedno bolj je prepoznano, da sta vzgoja in varstvo predšolskih otrok podlaga za nadaljnje učenje v življenju, zato vlade temu posvečajo več pozornosti; tako so številne evropske države sprejele uradne usmerjevalne dokumente za to obdobje. Vendar pa je pogosto izobraževalna komponenta omejena na starejše otroke v predšolskem obdobju. Smernice v zvezi s kognitivnimi in intelektualnimi potrebami mlajših otrok niso tako pogoste; v več državah dajejo poudarek negi in varstvu.

Pojem 'usmerjevalni dokumenti' zajema vrsto uradnih pristopov, katerih namen je usmerjati oziroma voditi izvajalce vzgoje in varstva predšolskih otrok v različnih državah. S tega vidika usmerjevalni dokumenti zajemajo katero koli ali vsa naslednja področja: učne vsebine, cilje in izide, ciljne dosežke, pedagoške pristope, učne dejavnosti in metode spremljanja. To poglavje predstavlja, ali usmerjevalni dokumenti nudijo smernice za otrokovo izobraževanje in varstvo.

Usmerjevalni dokumenti za vzgojo in varstvo predšolskih otrok se med državami zelo razlikujejo. Ti dokumenti so lahko določeni z zakonom kot del izobraževalnega programa (npr. Estonija, Španija, Francija in Slovenija); v drugih državah so jih pripravili v obliki referenčnega okvira spretnosti in znanj (npr. *socle de competences za écoles maternelles* v Belgiji (francoska skupnost), načrtov varstva in vzgoje (npr. v različnih nemških deželah), izobraževalnih standardov (npr. Irska in Malta), meril za pripravo lokalnih kurikulumov (npr. Litva) ali praktičnih smernic za izvajalce vzgoje in varstva predšolskih otrok (npr. za *crèches* v belgijski francoski skupnosti).

Usmerjevalni dokumenti – odvisno od tega, kako formalni ali zavezujoči so – dopuščajo različne ravni prilagajanja pri implementaciji v institucijah vzgoje in varstva predšolskih otrok. V določeni državi ali regiji znotraj države so ponekod pripravili in sprejeli več dokumentov za posamezno stopnjo, a namen vseh ostaja enak, to je: vzpostavitev temeljnega okvira, znotraj katerega so strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu dolžni (oziroma velja priporočilo, če ni obveznih zahtev) izvajati svojo dejavnost za uresničevanje otrokovih potreb.

V okoli polovici držav je izobraževalna komponenta določena z usmerjevalnimi dokumenti za celotno predšolsko obdobje, medtem ko v ostali polovici držav izobraževalna komponenta velja le za starejše otroke. V državah z enovitim sistemom predšolske vzgoje in varstva imajo enotne institucije za otroke vseh starosti do vstopa v osnovno šolo in se izobraževalni element v usmerjevalnih dokumentih nanaša na celotno predšolsko obdobje. Seveda v teh državah izobraževalne oblasti sodelujejo pri razvijanju programov za enovite ureditve, poleg tega pa velja ista minimalna zahtevana izobrazba za vse strokovne delavce, ki delajo s predšolskimi otroki v vzgoji in varstvu, ne glede na starost otrok (glej sl. B1 in E2). To velja za nordijske in baltske države, Hrvaško in Slovenijo ter tudi Nemčijo in Združeno kraljestvo (Anglija in Škotska), v katerih imajo tako ločen (ločene institucije za vsako starostno skupino) kot enovit sistem.

V številnih državah z ločenim sistemom vzgoje in varstva predšolskih otrok imajo izobraževalni okvir samo za starejše otroke (Belgija (flamska in nemško govoreča skupnost), Bolgarija, Češka, Italija, Francija, Ciper, Luksemburg, Avstrija, Poljska, Portugalska, Slovaška, Lihtenštajn in Švica). Takšno odločitev je možno pojasniti s prej izpostavljenim dejstvom, da je v teh državah v prvi stopnji, tj. za mlajše predšolske otroke, bolj poudarjeno varstvo in nega, medtem ko je v drugi stopnji, tj. za starejše predšolske otroke, večji poudarek na izobraževanju (glej sl. B1). Ne glede na to so v nekaterih državah z ločenim sistemom uradno sprejeli okvir tako za mlajše kot starejše otroke; ta je lahko zajet v istem usmerjevalnem dokumentu oziroma dokumentih za celotno predšolsko starostno obdobje (npr. Irska) oziroma v ločenih dokumentih za mlajše in starejše otroke (npr. belgijska francoska skupnost, Grčija, Španija, Malta, Madžarska, Romunija in Turčija).

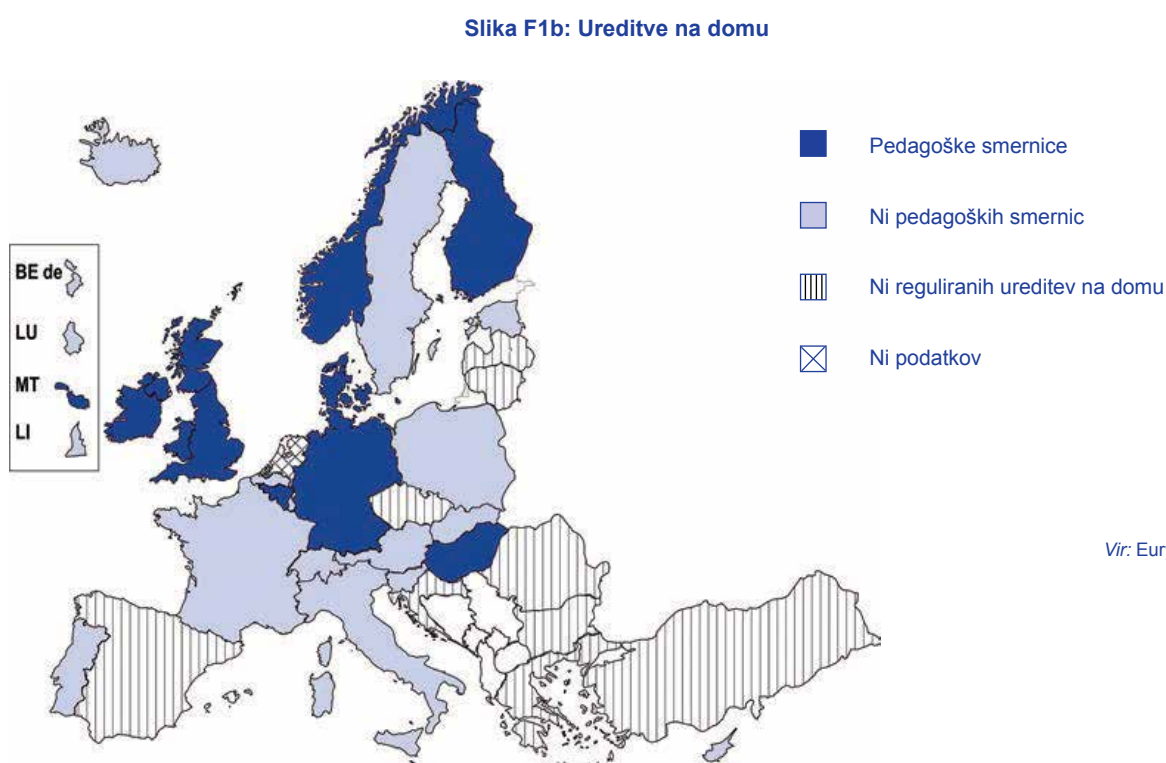
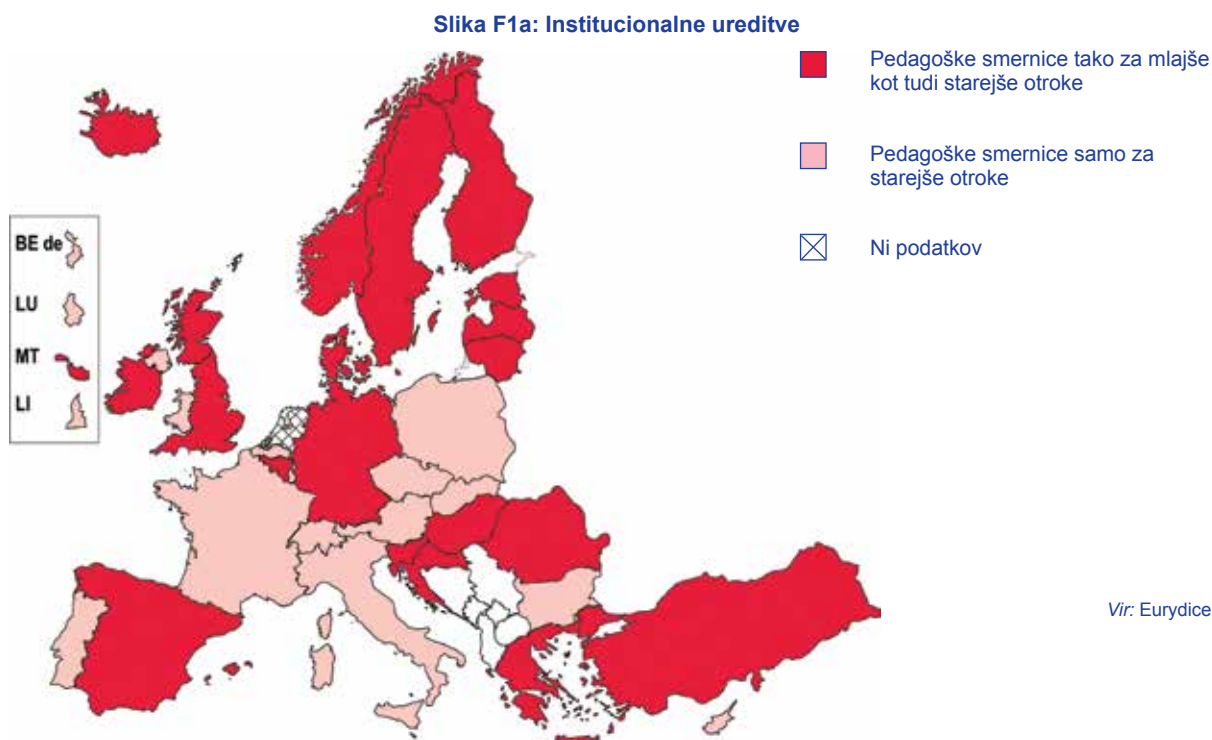
Poudariti je treba, da so v več evropskih državah v osrednjih usmerjevalnih dokumentih splošna načela in cilji za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, ki so lahko podlaga za usmerjevalne dokumente, ki jih sprejmejo na regionalni ali lokalni ravni. V zveznih sistemih, kjer imajo pomembno avtonomijo organi na regionalni ravni (Nemčija in Španija), so izobraževalni organi v deželah in avtonomnih skupnostih odgovorni za pripravo natančnejših programov predšolske vzgoje in varstva, ki vsebujejo cilje, vsebino in metode spremljanja itd. V nekaterih državah (npr. Estonija, Danska, Litva (razen programa priprave na šolo), Švedska in Finska) so pripravili nacionalni okvir, v katerem so smernice in načela, ki so podlaga za pripravo lokalnih kurikulumov na ravni občine ali institucij predšolske vzgoje in varstva.

V nekaj izobraževalnih sistemih, kjer niso pripravili usmerjevalnih dokumentov za mlajše otroke, dobijo akreditacijo samo tiste ureditve, ki pripravijo svoje načrte za vzgojo in varstvo. Tako morajo na primer načrtovati socialno-pedagoške dejavnosti, vzgojo in podporo za otroke ter sodelovanje s starši (npr. belgijski flamska in nemško govoreča skupnost in Švica).

Med državami, v katerih imajo imajo **ureditve na domu**, so v manj kot polovici držav pripravili usmerjevalne dokumente za to obliko ureditev. V državah, v katerih ima ureditev na domu večji pomen in je pomemben del vzgoje in varstva predšolskih otrok (glej sl. B2), veljajo usmerjevalni dokumenti tako za ureditve na domu kot za institucionalne ureditve (razen v belgijski nemško govoreči skupnosti in Franciji). V nekaterih državah (npr. Danska, Nemčija, Irska, Madžarska, Finska in Združeno kraljestvo (Anglija in

Škotska) in Norveška) so s temi dokumenti zajeli vse starostne skupine predšolskih otrok, vključenih v vzgojo in varstvo, medtem ko so v drugih usmerjevalne dokumente pripravili le za starejše otroke (npr. Združeno kraljestvo (Wales in Severna Irska)). Nasprotno so na Malti usmerjevalne dokumente pripravili le za mlajše otroke, saj so ureditve na domu urejene le za otroke do treh let. V drugih državah pa so zapisali le splošne cilje za vzgojo in varstvo predšolskih otrok na domu (glej sl. F1) oziroma niso pripravili usmerjevalnih dokumentov za to vrsto ureditve.

Slika F1: Pedagoške smernice za predšolsko vzgojo in varstvo v osrednjih usmerjevalnih dokumentih za institucionalne ureditve in ureditve na domu, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'usmerjevalni dokumenti' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): usmerjevalni dokumenti za mlajše otroke veljajo samo za institucionalne javne ureditve.

Švica: v večini kantonov je pogoj za akreditacijo priprava načrta vzgoje in varstva.

PREDŠOLSKA VZGOJA IN VARSTVO STA VEČINOMA USMERJENA NA OTROKOV OSEBNI, ČUSTVENI, SOCIALNI IN JEZIKOVNI RAZVOJ

Kot smo omenili, so v vseh evropskih državah izdali usmerjevalne dokumente vsaj za en del predšolskega obdobja ter v njih opredelili izobraževalno in varstveno komponento. Najbolj pogosti elementi povezani z izobraževalnimi potrebami otrok, kot so določene v teh dokumentih, so učni cilji ali pričakovani dosežki v smislu otrokovega napredka in razvoja. Cilji in dosežki se pogosto prevajajo tudi v učna področja ali področja dejavnosti, ki jih je treba zagotoviti v predšolski vzgoji in varstvu.

Skladno s tem, da so usmerjevalni dokumenti za določeno starost (glej sl. F1), so učni cilji, dosežki oziroma dejavnosti pogosto usmerjeni na določeno starostno skupino. Po drugi strani se od otrok pričakuje, da jih bodo dosegli do konca določenega obdobja. Zato so v več kot dvajsetih državah (v mnogih imajo urejen enovit sistem) določili učne cilje, pričakovane dosežke oziroma dejavnosti za celotno obdobje predšolske vzgoje in varstva. Ponekod so jih določili in opisali za vsako leto posebej, na primer na Malti. Z usmerjevalnimi dokumenti so ponekod določili tudi pričakovane dosežke, ki naj bi jih otroci dosegli do konca predšolske vzgoje in varstva, preden vstopijo v osnovnošolsko izobraževanje (npr. Estonija). Pri tem velja predpostavka, da je – znotraj ureditve – celo obdobje predšolske vzgoje in varstva zastavljeno in vodeno na način, s katerim bodo otrokom omogočili uresničitev teh osrednjih ciljev. V drugih petnajstih državah z ločenim sistemom so določili specifične cilje samo za starejše otroke, medtem ko veljajo za zgodnejše obdobje samo splošni cilji.

V vseh evropskih državah brez izjeme so določeni cilji v zvezi z osebnim, s čustvenim in socialnim razvojem ter tudi z jezikovnimi in s komunikacijskimi spretnostmi in znanji, ki jih je treba spodbujati v času predšolske vzgoje in varstva. Vključena sta tudi telesni razvoj in zdravstvena vzgoja, razen na Hrvaškem. V večini držav je tako pri mlajših kot starejših otrocih poudarek tudi na razvijanju umetniških spretnosti in znanj ter razumevanju sveta.

Opismenjevanje ter numerično in logično sklepanje so pogosteje usmerjeni na starejše otroke. Enako velja za prilagajanje na življenje v šoli. Na Finskem, Švedskem in v Litvi ta cilj velja za otroke v starosti od šest do sedem let, ki obiskujejo oddelke za pripravo na šolo, preden vstopijo v osnovno šolo.

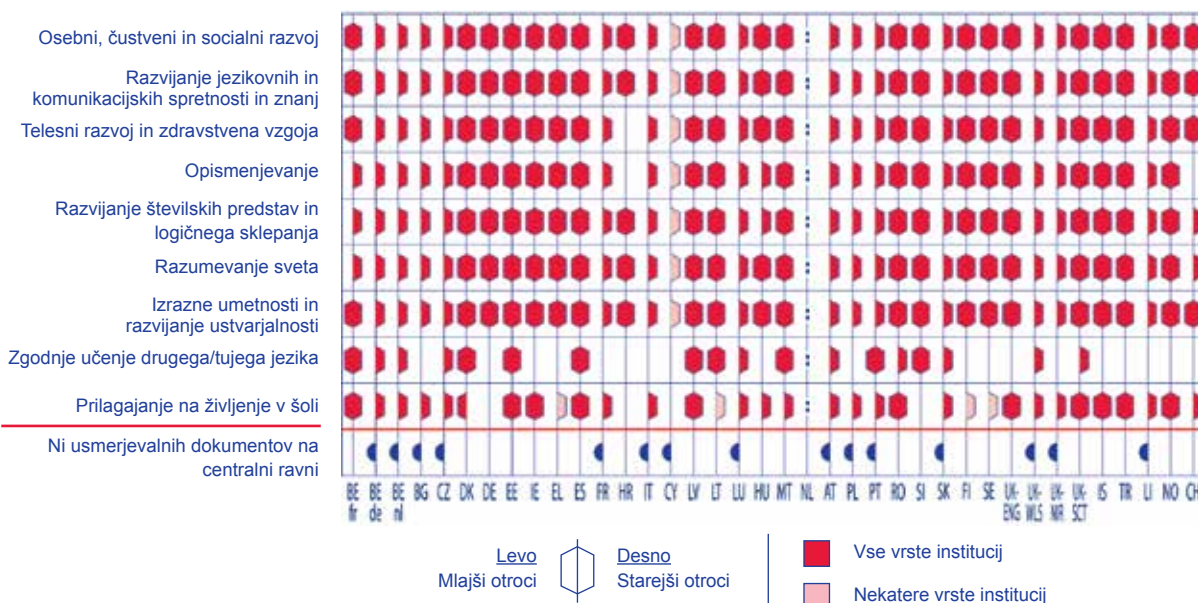
Od vseh učnih ciljev/dejavnosti v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, navedenih na sliki F2, je v usmerjevalnih dokumentih najmanj pogosto omenjeno zgodnje učenje tujega oziroma drugega jezika. Ta cilj pa je določen v osemnajstih državah, običajno v zvezi s starejšimi otroki.

Poleg elementov, ki so označeni na sliki F2, so v več državah prepoznali druga učna področja ali cilje: od razvijanja otrokovega občutka za identiteto in pripadnost (npr. Irska in Malta) do medkulturnih spretnosti in znanj ter kulturne raznolikosti (npr. nekatere španske avtonomne skupnosti, Madžarska in Združeno kraljestvo (Wales)) ter tudi moralne in verske vzgoje (npr. Avstrija, Finska, Združeno kraljestvo (Škotska) in Norveška).

V skupnem okvirju za spremljanje otrokovega razvoja v predšolski vzgoji in varstvu zelo redko pripravijo lestvice razvoja na centralni ravni. Določili so jih le v štirih sistemih: Grčija (*nipiagogeio*), Luksemburg, Avstrija in Združeno kraljestvo (Wales). Takšne lestvice so pripravili le za učna področja, ki jih štejejo za najbolj pomembna. Na primer, v Grčiji so pripravili lestvice napredka za telesni in socialni razvoj, medtem ko so v Avstriji pripravili lestvice za znanje nemščine kot prvega in drugega jezika. Treba pa je upoštevati, da so v številnih državah lokalne oblasti ali institucije same odgovorne za razvijanje orodij za spremljanje.

V državah, v katerih imajo **ureditve na domu** pomembno vlogo (glej sl. B2), so cilji za otroke, ki obiskujejo takšne oblike ureditev, praviloma zelo podobni ciljem, ki veljajo za otroke v institucionalnih ureditvah. Na primer, v Belgiji (francoska skupnost), Nemčiji, Združenem kraljestvu (Anglija, Wales, Severna Irska in Škotska) ter na Finskem in Norveškem so določili enake cilje za ureditve na domu kot za institucionalne ureditve. Enako velja za Malto, edina izjema je ta, da v ureditvah na domu ne pripravljajo otrok na življenje v šoli, saj so namenjene le otrokom do treh let. Na Švedskem, Islandiji in v Belgiji (nemško govoreča skupnost) so določili le splošne cilje za otroke v ureditvah na domu.

Slika F2: Učni cilji, dosežki oziroma dejavnosti za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok, kot so priporočeni v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Češka: v zakonu o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti je določeno, da sta vzgoja in varstvo mlajših predšolskih otrok usmerjena na razvijanje intelektualnih, govornih, motoričnih, glasbenih in umetniških spretnosti in znanj ter tudi na razvijanje kulturnih in higienskih navad.

Nemčija: oddelki za pripravo na šolo (*Vorschuleinrichtung*) niso zajeti.

Grčija: cilji v zvezi s prilagajanjem na življenje v šoli veljajo le za otroke, ki obiskujejo *nipiagogeio*.

Ciper: podatki zajemajo samo vrtce (*nipiagogeio*) in oddelke za pripravo na šolo (*prodimitiki*).

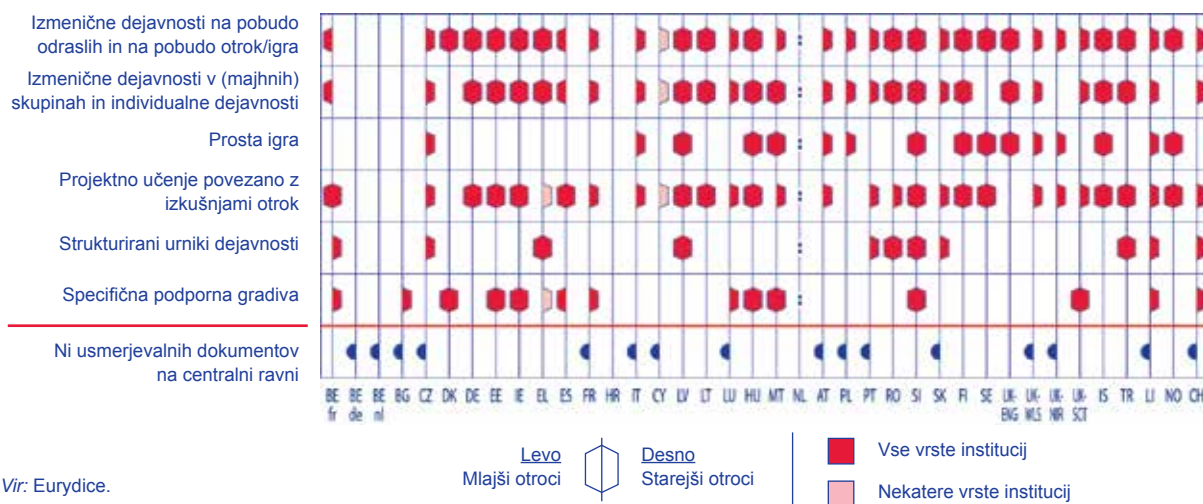
Lihtenštajn: v nacionalnem združenju za storitve varstva (*Verein Kindertagesstätten*) so izdali smernice za spremljanje mlajših otrok. Smernice so povezane z osebnostnim, čustvenim, telesnim, jezikovnim in socialnim razvojem.

Švica: podatki za mlajše otroke temeljijo na tem, da so navedena področja zahtevana za akreditacijo institucij vzgoje in varstva predšolskih otrok v osmih kantonih.

V VEČINI EVROPSKIH DRŽAV VELJA PRIPOROČILO O USTREZNEM RAVNOVESJU MED DEJAVNOSTMI NA POBUDO ODRASLIH IN DEJAVNOSTMI NA POBUDO OTROK

V večini držav je v usmerjevalnih dokumentih za vzgojo in varstvo predšolskih otrok tudi priporočilo za institucije o pedagoških pristopih. V državah, v katerih imajo urejen enovit sistem in so v usmerjevalne dokumente zajeli vse starostne kategorije otrok, priporočeni pedagoški pristopi praviloma veljajo za celotno obdobje predšolske vzgoje in varstva. V okoli ducatu držav z ločenim sistemom, v katerih niso pripravili usmerjevalnih dokumentov za mlajše otroke (glej sl. F1), priporočajo določene pedagoške pristope samo za starejše otroke. V Belgiji (flamska in nemško govoreča skupnost) in na Hrvaškem nimajo priporočil o pedagoških pristopih na centralni ravni za nobeno starostno skupino in imajo institucije glede tega popolno avtonomijo.

Slika F3: Glavni pedagoški pristopi za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok, kot so priporočeni v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Bolgarija: učno gradivo, ki ga plača država, je na voljo za otroke, ki so v zadnjem letu predšolske vzgoje in varstva.

Grčija: projektno učenje in uporabo specifičnih podpornih gradiv priporočajo samo za predprimarno izobraževanje (*nipiagogeio*).

Ciper: podatki zajemajo samo vrtce (*nipiagogeio*) in oddelke za pripravo na šolo (*prodimotiki*); ne zajemajo pa centrov za dnevno varstvo (*vrefopaidokomikoi stathmoi*).

Švica: priporočila za vzgojo in varstvo starejših predšolskih otrok so različna med kantoni.

V institucijah se lahko pogosto prosto odločijo, da bodo razvili svoj kurikulum in uporabljali svoje metode. V institucijah se odločajo tudi glede same strukture in organizacije dejavnosti, učitelji se sami odločajo o

svoji vsakdanji praksi glede na otrokove potrebe. Kljub temu pa so lahko v usmerjevalnih dokumentih, sprejetih na najvišji ravni, navedene določene prednostne naloge in priporočila o pedagoških pristopih.

V državah, kjer so priporočila pripravljena, gre večinoma za splošne smernice. V večini držav priporočajo, da v ureditvah zagotovijo ustrezno ravnovesje med **dejavnostmi na pobudo odraslih in dejavnostmi na pobudo otrok** ter tudi med **skupinskimi in individualnimi dejavnostmi**. Ta dva elementa sta tesno povezana z načelom **proste igre**, ki je poudarjeno v skoraj polovici držav. Igra je bistveni element v obdobju zgodnjega razvoja; prek igre otroci razvijajo samozavedanje, odkrivajo, pridobivajo izkušnje in se učijo pravil socialnega vedenja. Naloga učitelja pri prosti igri je, da v glavnem opazuje in spoštuje otrokovo avtonomijo. Učitelj po potrebi poseže v igro, pomaga, predlaga in predstavi druge individualne in skupinske dejavnosti.

V številnih primerih usmerjevalni dokumenti predlagajo **projektno učenje** povezano z otrokovimi resničnimi življenjskimi izkušnjami. V Sloveniji na primer velja priporočilo, da se umetniški projekti povezujejo z vsebinskimi področji narave, družbe, matematike, jezika in gibanja, medtem ko v Španiji poudarjajo, da je vsebino treba poučevati skozi smiselne dejavnosti, ki slonijo na izkušnjah in igri.

V večini držav nimajo priporočil na centralni ravni v zvezi s podpornimi gradivi in lahko v instituciji prosto izberejo ali razvijejo svoja gradiva za potrebe otrok in načrtovanih dejavnosti. Specifična **podporna gradiva** priporočajo v petnajstih državah. Na primer, irski okvir za predšolsko vzgojo in varstvo navaja spletne vire in priročnike, ki jih lahko uporabljajo posamezni praktiki sami, pri delu s sodelavci ali kot pomoč pri mreženju z drugimi strokovnjaki. Na Danskem so podporna gradiva pripravljena za preizkuse znanja jezika.

Strukturirane urnike imajo v enajstih evropskih državah. Običajno določijo glavne elemente dnevne rutine (npr. obroki, dejavnosti na prostem itd.); v nekaterih drugih državah šole naredijo tudi sezname tedenskih dejavnosti in šolskih dogodkov tekom šolskega leta (npr. Češka). Nasprotno so v drugih državah dnevne in tedenske rutine prilagodljive in se lahko prilagajajo otrokovim individualnim časovnim vzorcem.

STALNO OPAZOVANJE Z BELEŽENJEM JE RAZŠIRJENO, TESTIRANJE REDKO

Spremljanje otrokovega napredka in dosežkov je pomembna naloga strokovnih delavcev v predšolski vzgoji in varstvu. Spremlja in evalvira se ne le posameznega otroka, temveč tudi skupino kot celoto. Glavni cilji spremljanja so oceniti učinkovitost poučevanja in učenja ter prepoznati morebitne težave otrok, tako da se lahko ravnanja bolje prilagodijo njegovim potrebam. Redno spremljanje lahko spodbuja otrokovo učenje in tudi njegovo socialno in čustveno dobro počutje.

Pri spremljanju se osredotočajo predvsem na otrokov osebni razvoj ter tudi na otrokove jezikovne in socialne spretnosti in znanja. Pogosto spremljajo tudi umetniške, bralne in matematične spretnosti in znanja. Podatke, ki jih zberejo s spremljanjem, delijo s starši in v nekaterih primerih z učitelji v osnovni šoli, in sicer z namenom lažjega prehoda iz predšolske vzgoje in varstva v osnovnošolsko izobraževanje (glej sl. F5).

V večini držav so v usmerjevalnih dokumentih o vzgoji in varstvu predšolskih otrok tudi priporočila o

načinih spremljanja. Samo v Belgiji (institucije za starejše otroke v flamski skupnosti) in Avstriji ter na Hrvaškem in Islandiji nimajo posebnih priporočil glede tega. V teh državah v institucijah vzgoje in varstva predšolskih otrok prosto izbirajo metode in orodja za spremljanje.

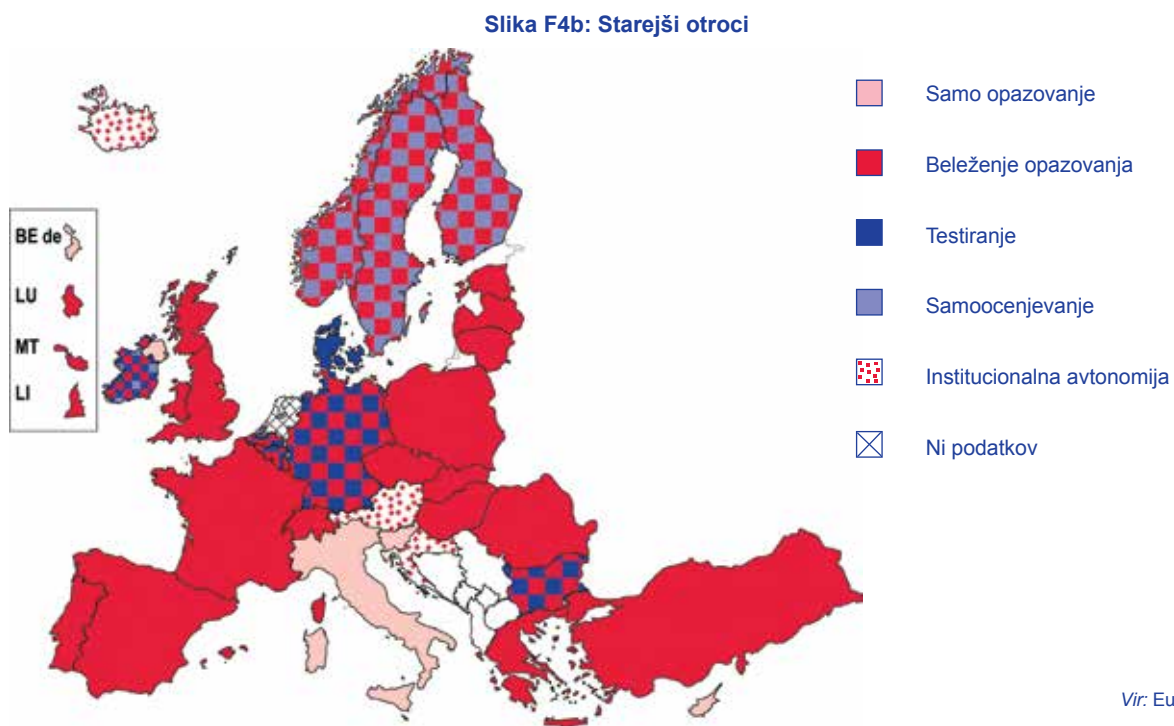
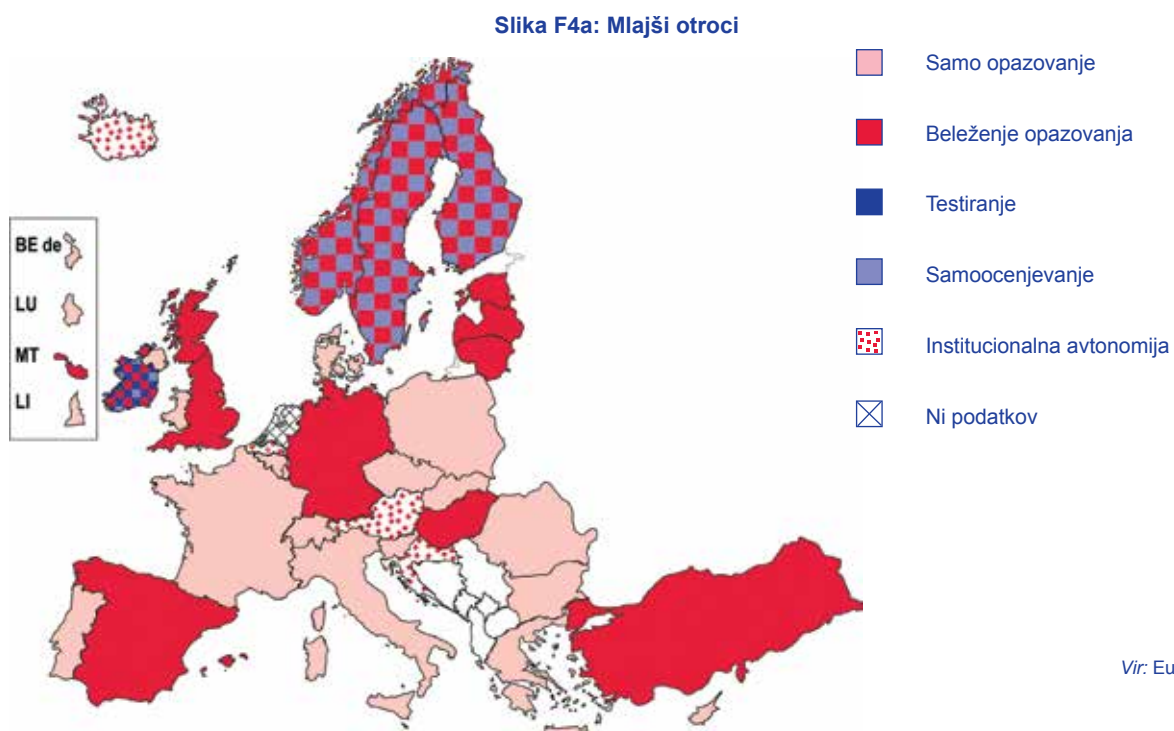
Stalno opazovanje je najpomembnejša metoda spremljanja in zbiranja podatkov o otrokovem razvoju in učnem napredku. Otroke se dnevno opazuje, kako se vključujejo v dejavnosti ter vzajemno delujejo z ostalimi otroki v skupini in s strokovnimi delavci. Opazovanje se sistematično spodbuja za otroke vseh starosti. To je edina metoda spremljanja, ki je določena v usmerjevalnih dokumentih za mlajše otroke v devetnajstih izobraževalnih sistemih ter v petih za starejše otroke. V nekaterih primerih se lahko v institucijah prosto odločijo za druge metode spremljanja. V nekaj državah, kot so Estonija, Litva in Finska, omenjajo tudi, da bi morali strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu v zvezi z opazovanjem in spremljanjem tesno sodelovati s starši.

Beleženje spremljanja otrokovega razvoja in učenja na podlagi opazovanja priporočajo v veliki večini držav; vendar pogosteje za starejše otroke. V ducatu držav priporočajo, da se začne zapisovati že v zgodnjem obdobju in s tem nadaljuje ves čas predšolske vzgoje in varstva. V več drugih državah, predvsem tistih, v katerih imajo ločen sistem, beleženje priporočajo predvsem za starejše otroke. O načinu beleženja rezultatov se pogosto odločijo v instituciji sami: lahko v obliki portfelja o otroku (npr. Litva) ali dnevnika (npr. Madžarska). V nekaterih državah vsi otroci prejmejo poročilo ob koncu predšolske vzgoje in varstva, ki lahko vsebuje priporočila za učitelje v osnovni šoli v zvezi z otrokom (npr. Bolgarija in Litva).

Testiranje redko priporočajo kot metodo spremljanja otrokovega napredka in razvoja v predšolski vzgoji in varstvu. Kadar jo uporabijo, se pri tem osredotočajo ali na pripravljenost za vstop v šolo (npr. Nemčija) ali na osvojene jezikovne spretnosti in znanja (npr. Bolgarija, Danska in Avstrija). Specifična orodja za preizkušanje pripravljenosti za vstop v šolo so razvili na Češkem, Madžarskem, Slovaškem in v Nemčiji. V Nemčiji morajo vsi otroci pred vstopom v šolo opraviti preizkus; v drugih treh državah lahko preizkus pripravljenosti na osnovno šolo opravljajo pod posebnimi pogoji: na Češkem samo s soglasjem staršev, na Madžarskem in Slovaškem preizkus opravljajo le otroci z učnimi težavami. Omeniti je treba, da so ponekod pripravljenost za vstop v šolo in zadostne jezikovne spretnosti in znanja pogoji za vpis v osnovno šolo – tako je v Bolgariji, Nemčiji in Avstriji (glej sl. F6).

Samoocenjevanje postaja vedno bolj pomembno pri delu z otroki vseh starosti in se je zaenkrat uveljavilo le v nekaterih državah, kot so Irska, Finska, Švedska in Norveška. Ta metoda upošteva in poudarja otrokove lastne izkušnje in razmišljanja. Otroke spodbuja tudi, da so aktivni pri učenju: zavedati se začnejo, česa so se naučili in kaj so dosegli, ob tem razumejo morebitne težave, na katere so naleteli, in spoznajo, kako jih lahko odpravijo.

Slika F4: Spremljanje otrokovega napredka, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Na sliki niso označene ureditve na domu.

O tem, kdo so 'mlajši' in kdo so 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Ciper: podatki na sliki zajemajo samo vrtce (*nipiagogeio*) in oddelke priprave na šolo (*prodimotiki*); ne zajemajo centrov za dnevno varstvo (*vrefopaidokomikoi stathmoi*).

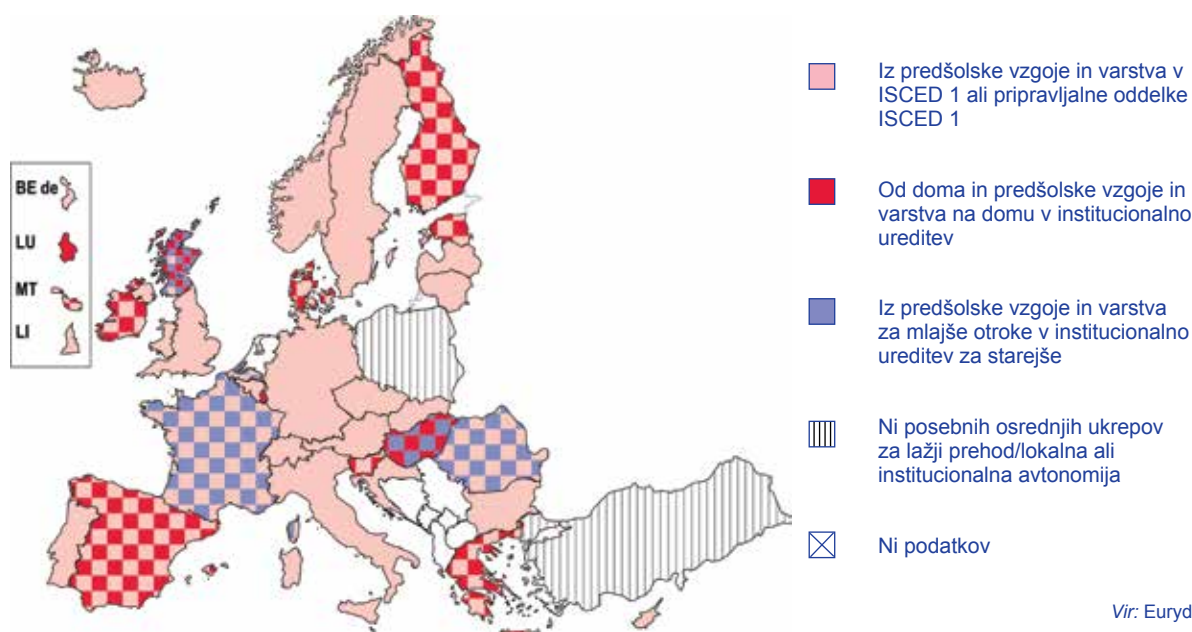
Češka, Madžarska in Slovaška: testiranje izvajajo pod posebnimi pogoji.

V EVROPI SO RAZŠIRJENI UKREPI ZA LAŽJI PREHOD MED PREDŠOLSKO VZGOJO IN VARSTVOM TER ŠOLO

V zgodnjem otroštvu grede lahko otroci skozi več prehodnih obdobij, na primer, ko se vključijo v predšolsko vzgojo in varstvo, ko preidejo iz ene v drugo ureditev oziroma institucijo ali pozneje ko iz predšolske vzgoje in varstva vstopijo v šolo. Ti prehodi so za nekatere otroke težki in lahko vplivajo na njihovo učenje in vedenje. Zato so v večini evropskih držav pripravili ukrepe za pomoč otrokom in njihovim družinam, da se lažje prilagajajo novemu okolju. Ti ukrepi pogosto zajemajo zagotavljanje kontinuitete in sodelovanje med različnimi stopnjami predšolske vzgoje in varstva. Samo na Poljskem in v Turčiji niso sprejeli posebnih osrednjih smernic za lažji prehod, vendar ta vprašanja obravnavajo na lokalni ravni ali na ravni institucije.

V nekaj državah so sprejeli splošne, osrednje smernice za obravnavo vseh možnih prehodov v otroštvu. Na primer, irski okvir predšolske vzgoje in varstva poudarja, da mora biti prehod organiziran čim bolj gladko, in to s sodelovanjem med ureditvami oziroma institucijami, ustreznimi strokovnjaki in v partnerstvu s starši. Na Finskem so v osrednjih smernicah določili, da mora vsak lokalni kurikulum vključevati opise, kako zagotoviti kontinuiteto in sodelovanje med različnimi ravni izobraževanja: ureditvami na domu in institucionalnimi ureditvami, predprimarnim in osnovnošolskim izobraževanjem.

Slika F5: Ukrepi za lažji prehod otrok med različnimi oblikami predšolske vzgoje in varstva oziroma v osnovno šolo, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo pojmov 'mlajši' in 'starejši' otroci v posamezni državi glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opomba k podatkom države

Švica: označene ukrepe izvajajo na ravni kantonov.

V več državah so sprejeli ukrepe za pomoč pri prehodu iz družinskega v institucionalno okolje za otroke, ki se vključujejo v institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo. Najbolj pogosti ukrepi: starši spremljajo otroka prvih nekaj tednov oziroma čas, ki ga otrok preživi v instituciji, postopoma podaljšujejo (npr. Španija, Madžarska, Malta in Slovenija). Cilj takšnih ukrepov je dvojni: otrok se lažje prilagodi novemu okolju in novim ljudem; lažje se vzpostavijo odnosi med strokovnimi delavci in starši.

Samo v nekaterih državah, v katerih imajo urejen ločen sistem, so sprejeli ukrepe za lažji prehod iz ureditev za mlajše otroke (0–3 let) v ureditve za starejše otroke (3–6 let). To velja za Belgijo (flamska skupnost), Francijo, Madžarsko, Romunijo in Združeno kraljestvo (Škotska). V Franciji so na primer otrokom od dveh do treh let namenjeni prehodni oddelki (*classes passerelles*), ki so namenjeni lažšanju prehoda v predprimarno izobraževanje (*écoles maternelles*). Takšne ukrepe spodbujajo predvsem v prikrajšanih območjih (glej sl. G1).

V skoraj vseh evropskih državah so sprejeli ukrepe za prehod otrok, ki končujejo predprimarno raven in začenejo osnovnošolsko izobraževanje. V nekaterih sistemih se v zadnjem letu predprimarne ravni usmerjajo na pripravljenost na šolo (npr. Bolgarija, Češka, Hrvaška, Litva in Lihtenštajn); v nekaterih primerih evidentirajo podatke o zrelosti in pripravljenosti otrok za šolo (glej sl. F4). Kjer je temu tako, imajo dostop do evidenc osnovnošolski učitelji, in sicer z namenom lažjega vključevanja otrok v šolo (npr. Bolgarija in Litva).

Dejavnosti, s katerimi olajšajo prehod iz predprimarnega v osnovnošolsko izobraževanje, lahko vključujejo obiske osnovnih šol, ko so otroci še v predšolski vzgoji in varstvu – na ta način otroci spoznajo svoje novo učno okolje (npr. Belgija (flamska skupnost) in Slovaška). Razvija se tudi tesno sodelovanje med strokovnimi delavci na obeh ravneh v skupnih projektih in dejavnostih (npr. Poljska, Islandija in Norveška) ter tudi sodelovanje med strokovnimi delavci in starši (npr. Slovaška, Islandija, Lihtenštajn in Norveška). V Belgiji (vse skupnosti) in Franciji predprimarno in osnovnošolsko izobraževanje pogosto izvajajo v istih prostorih, tako lajšajo prehod za otroke in izboljšujejo sodelovanje med strokovnimi delavci. V nekaj državah je režim prehajanja del kurikula. Na Norveškem in Islandiji morajo na primer biti prehodi zapisani v kurikularnih načrtih institucije. Podobno je struktura skupnega kurikula v Lihtenštajnu pripravljena tako, da zagotavlja neprekinjenost učenega procesa med predprimarnim in osnovnošolskim izobraževanjem.

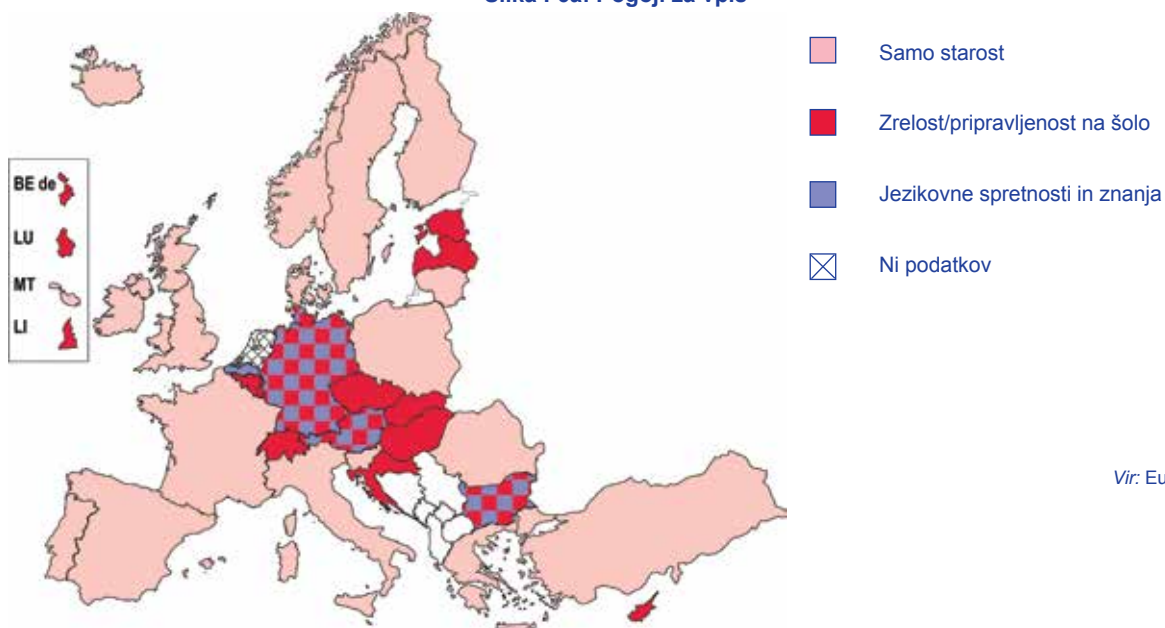
V VEČINI DRŽAV JE STAROST EDINI POGOJ ZA VPIS V OSNOVNO ŠOLO

V evropskih izobraževalnih sistemih so določili uradno starost za začetek osnovnošolskega izobraževanja, in sicer od štirih let v Združenem kraljestvu (Severna Irska) do sedmih let v Bolgariji, Estoniji, Latviji in Litvi ter na Finskem in Švedskem. Ponekod pa upoštevajo tudi druge pogoje za vpis v prvo leto osnovne šole; če otrok ne izpolnjuje potrebnih pogojev, se lahko začetek obveznega šolanja odloži.

V okoli dvajsetih izobraževalnih sistemih je edini pogoj za vpis učencev v prvo leto osnovne šole dopolnitev **uradne starosti**. V več primerih (npr. Irska, Grčija, Francija, Italija, Litva, Združeno kraljestvo in Norveška) odlog ni dovoljen. V več drugih državah, v katerih je doseganje uradne starosti edini pogoj (npr. Danska, Hrvaška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovenija, Švedska in Islandija), je odlog dovoljen le na zahtevo staršev, ki menijo, da njihov otrok ni pripravljen na začetek šolanja. V nekaj državah (npr. Španija in Finska) je odlog možen, vendar v izjemnih primerih.

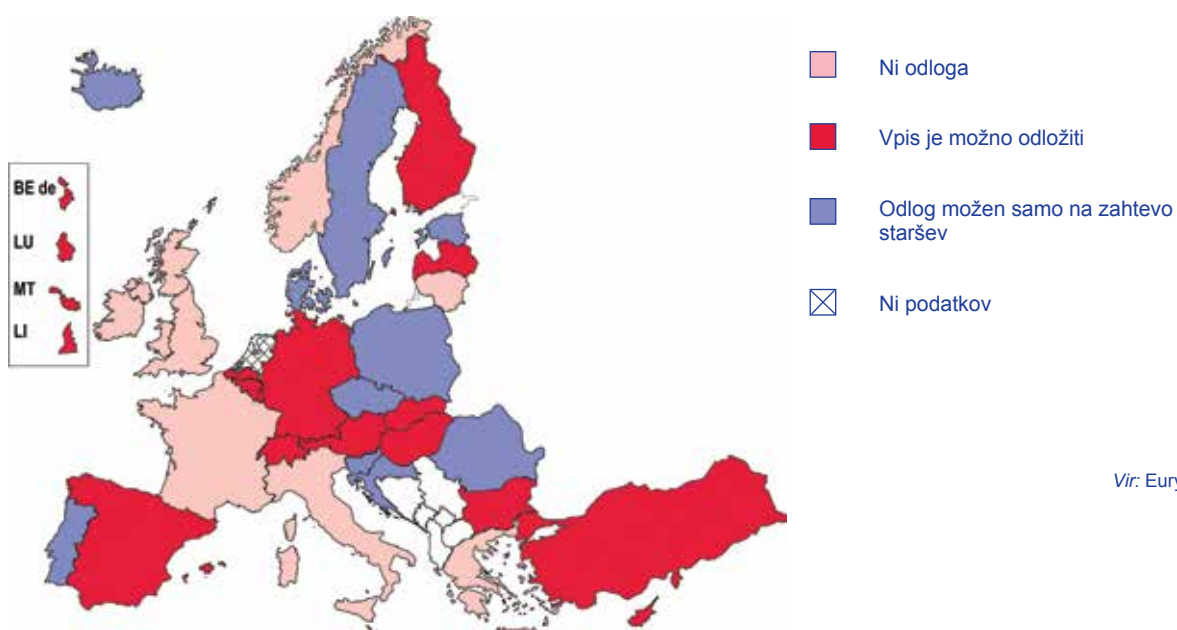
Slika F6: Pogoji in režim vpisa v prvo leto osnovnošolskega izobraževanja, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih (ISCED 1), 2012/2013

Slika F6a: Pogoji za vpis

Vir: Eurydice.

Slika F6b: Odlog vpisa

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Slika ne upošteva odloga vpisa v osnovno šolo zaradi zdravstvenih razlogov.

Opomba k podatkom države

Češka: čeprav preverjanje zrelosti ni predpisano v usmerjevalnih dokumentih, ga osnovne šole pogosto organizirajo. Bolj natančne preizkuse izvedejo, če starši zahtevajo odlog.

Drugi pogoji, ki jih zelo pogosto upoštevajo, temeljijo na konceptu, da mora otrok doseči določeno raven razvoja in se mora zanj šteti, da je **pripravljen za šolo**. To pomeni, da mora biti čustveno, duševno, psihološko in telesno dovolj zrel, da se je zmožen spopasti z zahtevami šole. Otrok naj bi imel tudi delovne in učne navade ter osnovne kognitivne spretnosti. Pripravljenost za šolo je pogoj za vstop v osnovno šolo v več državah, kot so Bolgarija, Nemčija, Ciper, Madžarska, Lihtenštajn in Švica. V nekaterih primerih se ta pogoj upošteva le pod določenimi pogoji. Na primer, v Belgiji (nemško govoreča skupnost) testirajo samo otroke, ki niso obiskovali predprimarnega izobraževanja, medtem ko v Estoniji otrokov razvoj upoštevajo, kadar starši zahtevajo odlog vstopa v šolo.

Otrokove **jezikovne spretnosti in znanja** upoštevajo med pogoji za vstop v osnovno šolo v Belgiji (flamska skupnost), Bolgariji, Nemčiji in Avstriji. V prvih dveh državah preizkus teh spretnosti in znanj opravljajo predvsem otroci, katerih materni jezik ni učni jezik v šoli. Tako morajo imeti v flamski skupnosti otroci, stari pet ali šest let, potrdilo o zadostnem številu ur vključenosti v predprimarno izobraževanje, ki poteka v nizozemščini, leto poprej. Če tega nimajo, morajo opraviti preizkus znanja jezika, na podlagi katerega odločijo, ali je otrok pripravljen za vpis v šolo z nizozemskim učnim jezikom ali mora še eno leto ostati v predprimarnem izobraževanju.

Otroci, za katere ugotovijo, da niso dovolj pripravljeni ali da nimajo zadostnih jezikovnih spretnosti in znanj ter zato niso sprejeti v šolo, običajno ostanejo še eno leto v predprimarnem izobraževanju in se tako lahko pripravijo za šolo in njene zahteve. V večini držav ostanejo v instituciji predšolske vzgoje in varstva, v katero so bili prej vključeni. V drugih državah (npr. nekatere nemške dežele, Avstrija, Slovaška in Lihtenštajn) imajo organizirane prehodne ali pripravljalne oddelke, v katere se vključijo otroci, ki so dopolnili starost za vstop v prvo leto osnovne šole, vendar niso bili sprejeti zaradi neizpolnjevanja drugih meril, to sta razvoj in zrelost. Ti oddelki so običajno združeni z osnovno šolo.

V VEČINI DRŽAV IMAJO STARŠI ODLOČEVALNO VLOGO PRI ODLOGU VPISA OTROKA V ŠOLO

Pogosto odločitev o tem, da se vpis v prvo leto osnovne šole odloži, ko otrok doseže obvezno starost za vstop v šolo, ni sprejeta samo v procesu preverjanja, ali so izpolnjeni določeni pogoji (glej sl. F6), ampak tudi v procesu celovitega preverjanja in odločanja, v katerem sodelujejo različne strani. Udeleženi so običajno institucije za predšolsko vzgojo in varstvo, osnovne šole, starši, strokovnjaki na področju psihologije oziroma usmerjanja ter drugi organi s področja izobraževanja. Njihova vloga v procesu je lahko posvetovalna ali odločevalna.

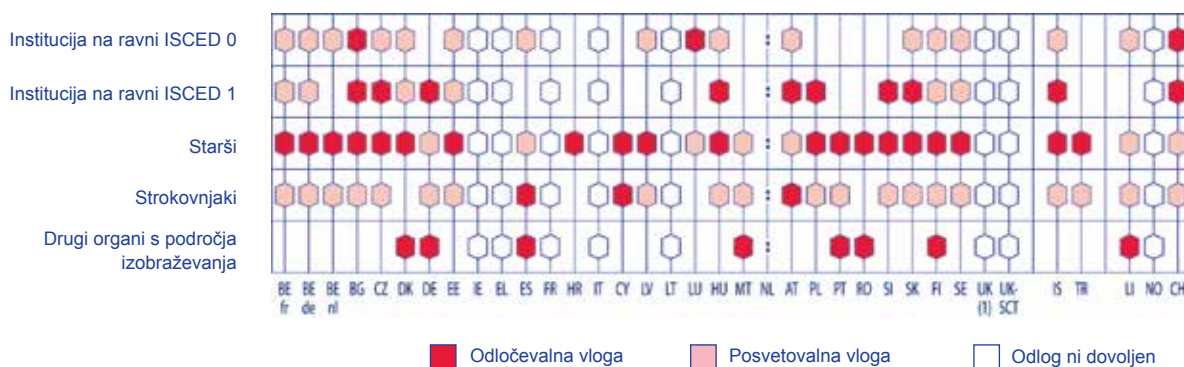
V večini primerov imajo starši odločevalno vlogo v procesu odločanja o vpisu otroka v osnovno šolo. V nekaterih primerih izobraževalna institucija ali strokovnjak predlaga, naj se otrokov vpis v šolo odloži, vendar o tem ni možno sprejeti odločitve brez soglasja staršev. V drugih primerih lahko edino starši odprejo vprašanje o odlogu vpisa (glej sl. F6). V teh primerih v posebnem postopku določijo, ali zahtevi ugoditi ali jo zavrniti. Končno odločitev pogosto sprejme ena od vključenih institucij ali strokovnjak.

V več državah (Nemčija, Španija, Luksemburg, Malta, Avstrija, Lihtenštajn in Švica) imajo starši le posvetovalno vlogo v procesu odločanja o vpisu. V nekaterih nemških deželah in švicarskih kantonih ima osnovna šola, v katero se bo otrok vpisal prvo leto, pravico odločanja, medtem ko v Luksemburgu institucija za predšolsko vzgojo in varstvo sprejme odločitev o tem, ali je otrok pripravljen za vpis v

osnovno šolo. V nekaterih primerih (npr. Lihtenštajn) lahko starši kljub temu podajo ugovor na odločitev, ki jo sprejme druga stran.

Praviloma imajo institucije za predšolsko vzgojo in strokovnjaki v procesu odločanja posvetovalno vlogo. To pomeni, da lahko predlagajo odlog vpisa ali svetujejo o tem drugim stranem, vendar nimajo pravice odločati o vpisu otroka v šolo. Na primer, v Belgiji institucije za predšolsko vzgojo in varstvo tesno sodelujejo s strokovnjaki iz centrov za psihološko, medicinsko in socialno pomoč ter jih lahko prosijo, da ocenijo otrokov razvoj in ugotovijo, ali je pripravljen za šolo.

Slika F7: Deležniki pri odločanju o odlogu vpisa v osnovno šolo (ISCED 1), 2012/2013

Vir: Eurydice.

UK (1) = UK-ENG/WLS/NIR

Opomba k podatkom države

Lihtenštajn: odločevalna pristojnost je odvisna od tega, ali je otrok dopolnil uradno starost za začetek osnovnošolskega izobraževanja.

RODITELJSKI SESTANKI IN POGOVORNE URE SO POGOSTI, PROGRAMI ZA STARŠE ŠE VEDNO REDKI

Sodelovanje med strokovnimi delavci v predšolski vzgoji in varstvu in starši ugodno vpliva na napredek in razvoj otroka (EACEA/Eurydice, 2009). Izvajalci predšolske vzgoje in varstva so med drugim dolžni vzpostaviti dialog s starši, z njimi deliti informacije in se zavzemati, da se starši aktivno vključujejo v izobraževanje otrok in da prepoznajo, kako pomembno je izobraževanje. To predvsem velja za otroke z dodatnimi potrebami, ki potrebujejo posebno pomoč pri razvoju in učenju (glej sl. G1).

V večini evropskih držav so v usmerjevalnih dokumentih poudarili pomembno vlogo partnerstva s starši in spodbujajo institucije oziroma ureditve k načrtovanju specifičnih ukrepov. V številnih državah so pripravili priporočila o oblikah pomoči, ki naj jih v ureditvah zagotovijo staršem. Najbolj pogoste oblike so roditeljski sestanki in pogovorne ure ter smernice o tem, kako naj se otroci učijo doma. Redko pa organizirajo programe za starše, tečaje za starše in obiske na domu.

Če ukrepi za spodbujanje partnerstva s starši obstajajo, potem so običajno namenjeni institucijam za mlajše in starejše otroke. V nekaterih državah z ločenim sistemom vzgoje in varstva predšolskih otrok, kot so Bolgarija, Slovaška in Švica, priporočila o takšnih ukrepih veljajo le za institucije za starejše otroke. Če ni osrednjih priporočil, se lokalne oblasti oziroma izvajalci predšolske vzgoje in varstva avtonomno odločajo, kdaj in na kakšen način bodo sodelovali z družinami in jim nudili pomoč.

Najbolj pogosta oblika sodelovanja med starši in institucijami so roditeljski sestanki in pogovorne ure, s katerimi se vzpostavlja redni dialog med družinami in strokovnimi delavci v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Starši prejmejo informacije o napredku in razvoju otroka ter nasvete o vzgoji in izobraževanju.

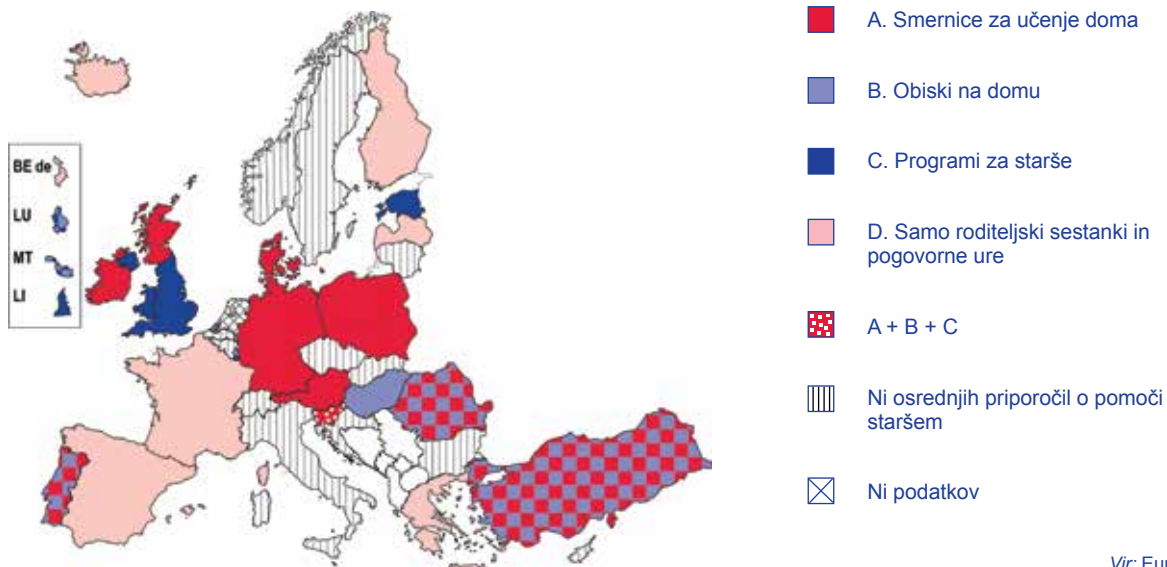
V večini držav sistematično priporočajo izvajanje srečanj, na katerih se izmenjujejo informacije in nasveti. V več državah so takšna srečanja edina oblika pomoči staršem, kot je določena v osrednjih usmerjevalnih dokumentih. To velja za Belgijo (nemško govoreča skupnost), Španijo, Grčijo, Francijo, Latvijo, Finsko in Islandijo za institucije za mlajše in starejše otroke (ali za enovite ureditve), medtem ko velja v Luksemburgu in Švici ter na Madžarskem to priporočilo le v institucijah za starejše otroke. Tudi v državah, kjer ni specifičnih priporočil v zvezi z oblikami pomoči staršem, so neformalni sestanki strokovnih delavcev s starši običajna praksa.

Glavni namen **smernic za učenje doma** je ponuditi staršem ustrezna orodja, s katerimi lahko svoje otroke spodbujajo k učenju doma; to so tudi predlogi ustreznih učnih dejavnosti. Osrednje priporočilo za takšno obliko pomoči velja v dvanajstih državah.

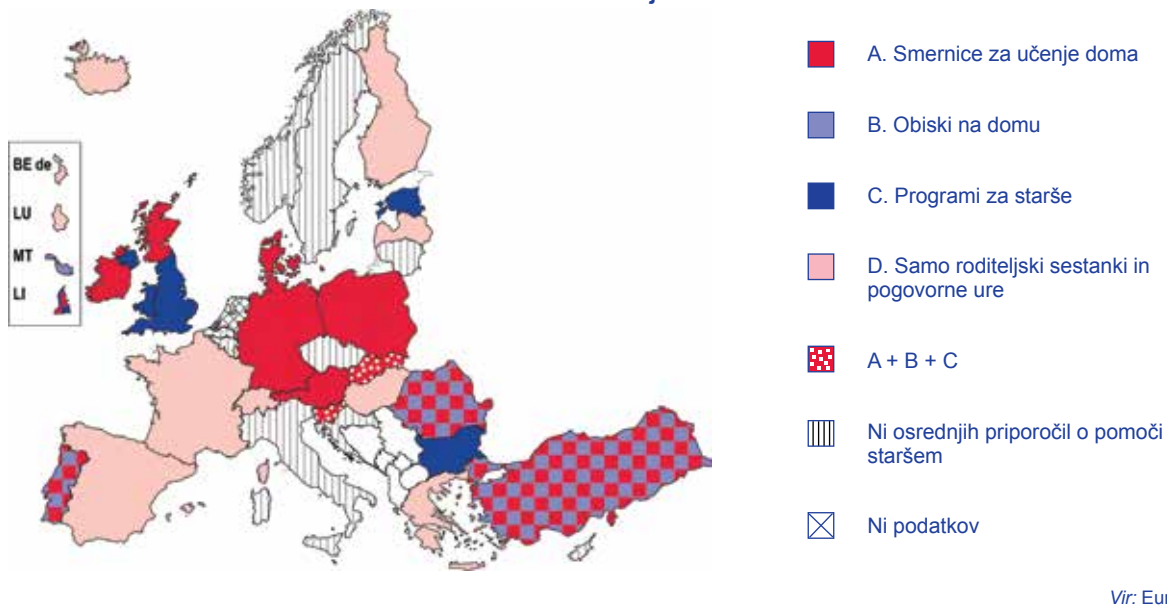
V **irskem** kurikulumnem okviru za predšolsko vzgojo in varstvo so informacije tako za delavce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok kot tudi za starše. Informacije so pripravljene kot pomoč staršem pri 'načrtovanju in zagotavljanju prijetnih učnih izkušenj, polnih izzivov, skozi katere otroci rastejo in se razvijajo v kompetentne in samozavestne učence'.

Slika F8: Pomoč staršem v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, kot je priporočeno v osrednjih usmerjevalnih dokumentih, 2012/2013

Slika F8a: Mlajši otroci

Slika F8b: Starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opomba k podatkom držav

Grčija: za zasebne institucije ni posebnih priporočil.

Luksemburg: programi za starše in obiski na domu za mlajše otroke se izvajajo le v *service d'éducation et d'accueil pour les enfants non scolarisés*.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): podatki veljajo samo za centre za dnevno varstvo/centre za otroke; v drugih oblikah ureditev ni priporočil o pomoči staršem.

Lihtenštajn: programe in tečaje za starše priporočajo v vseh institucijah za starejše otroke. Smernice za učenje na domu nudijo le v *Kindergartens*.

Namen in cilj **programov za starše** sta podobna namenu in cilju smernic za učenje doma. Glavna razlika med tema dvema oblikama pomoči je v organizaciji: v programih za starše se starši udeležujejo formalnih tečajev o različnih temah v zvezi z izobraževanjem in razvojem otroka.

V **Estoniji** v okviru Strategije za otroke in družine ter s tem povezanega razvojnega načrta programe za starše pripravljajo že od leta 2012 in v njih obravnavajo različne teme, kot so otrokovo zdravje in razvoj, nasilje ter pravice otrok in pravice staršev. Nekatere tečaje organizirajo v institucijah predšolske vzgoje in varstva.

V nekaterih državah/regijah se programi za starše izvajajo na regionalni ravni oziroma se izvajajo lokalne pobude (npr. Španija, Slovenija in Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska)). Programe financirajo regionalne vlade, občine ali drugi lokalni organi, tudi združenja staršev; programi so ponekod tudi del rednih dejavnosti predšolske vzgoje in varstva ter svetovalnih storitev.

Institucije na **Madžarskem**, ki so v pedagoškem programu za integracijo (*Integrációs pedagógiai program*) (glej sl. G2), lahko uporabijo del svoje donacije za organizacijo programov za starše.

V **Sloveniji** lahko v predšolski vzgoji organizirajo *Šole za starše*, v katerih obravnavajo različne teme v zvezi z otroki, kot so nasilje v družini in bralna pismenost.

Iz nekaj držav/regij so poročali, da programe za starše pogosto usmerjajo na najbolj ranljive skupine (npr. Irska in Združeno kraljestvo (Wales in Severna Irska)) (glej sl. G2). V nekaj državah na primer izvajajo programe, v katerih se osredotočajo na govorne oziroma bralne spretnosti, predvsem prikrajšanih družin ali otrok z učnimi težavami.

Na **Malti** se starši z otroki, ki počasneje razvijajo jezikovne spretnosti, lahko udeležijo tečajev o tem, kako spodbujati otrokove jezikovne spretnosti na naraven način, med dnevnimi rutinami in dejavnostmi.

Obiske na domu, ki jih opravijo strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu (vzgojitelji ali specialisti), priporočajo v Luksemburgu, Romuniji, Sloveniji in Turčiji ter na Madžarskem, Malti, Portugalskem in Slovaškem. Namen teh obiskov je predvsem nuditi pomoč prikrajšanim družinam, pogosto pa so na voljo tudi staršem z otroki, ki imajo učne težave. Učinek obiskov je dvojni: na eni strani strokovni delavci svetujejo staršem, po drugi pa izvedo več o družinskem okolju otroka in lahko tako lažje prepoznajo in razumejo otrokove potrebe.

V **Romuniji** lahko obisk na domu opravijo, če ima otrok težave s prilagajanjem novemu okolju v predšolski vzgoji in varstvu oziroma pri komunikaciji s strokovnimi delavci ali drugimi otroki.

V **Sloveniji** in na **Slovaškem** so obiski na domu usmerjeni predvsem na romske družine, in sicer za ustvarjanje povezav z romsko skupnostjo in ozaveščanjem o pomembnosti vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Upoštevati pa moramo, da institucije za predšolsko vzgojo in varstvo niso edini ponudniki pomoči.

V več **nemških** deželah tudi t. i. družinski centri (*Familienzentren* ali *Eltern-Kind-Zentren*) poleg institucij predšolske vzgoje in varstva nudijo storitve za družine, na primer programe za starše in svetovanje staršem.

V **Avstriji** različni organi (večinoma nevladne organizacije) izvajajo izobraževalne projekte za starše, za katere prejmejo sredstva s centralne ravni.

V **Združenem kraljestvu (Škotska)** lahko v okviru nacionalne strategije za starše (*National Parenting Strategy*), ki so jo sprejeli leta 2012, vsi starši – ne glede na to, ali so otroci vpisani v vzgojo in varstvo predšolskih otrok – poiščejo pomoč v klubih za starše ali na tečajih za starše; starši imajo dostop do knjig, igrac in spletnih virov, s katerimi lahko spodbujajo otrokov razvoj z igro.

Ta vidik postaja vedno bolj pomemben in zato so v več državah (npr. Nemčija, Latvija, Avstrija, Romunija in Slovenija) poudarili, da sta v programih začetnega izobraževanja oziroma stalnega profesionalnega razvoja (SPR) za strokovne delavce v predšolski vzgoji posebej izpostavljena sodelovanje s starši in podpora staršem.

Kjer so **ureditve na domu** pomemben del sektorja (glej sl. B2), so v nekaterih državah/regijah pripravili priporočila o tem, da naj bodo oblike pomoči, ki so na voljo staršem otrok v institucionalnih ureditvah, na voljo tudi staršem, ki imajo otroke v ureditvah na domu. Tako priporočilo imajo na primer v Belgiji (nemško govoreča skupnost), Franciji in Združenem kraljestvu (Škotska) ter na Danskem in Portugalskem. V drugih državah/regijah, kot so Belgija (flamska skupnost), Slovenija, Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska) ter Švica, niso pripravili posebnih priporočil o oblikah pomoči, ki naj jo zagotavljajo staršem izvajalci na domu.

STARŠI SO BOLJ POGOSTO VKLJUČENI V UPRAVLJANJE INSTITUCIJ ZA STAREJŠE PREDŠOLSKE OTROKE

Uspešno partnerstvo med izvajalci vzgoje in varstva predšolskih otrok, družinami in širšo skupnostjo lahko na več načinov ugodno vpliva na učenje otroka. Pomoč staršem je na primer lahko še posebno koristna. Starši lahko pomagajo otrokom pri učenju ter strokovnim delavcem, da prepoznajo potrebe otrok. S strokovnimi znanji in izkušnjami širše skupnosti lahko institucije postanejo učinkovitejše, spodbujajo boljšo uporabo virov in omogočajo izvedbo obšolskih dejavnosti. Zato v več državah spodbujajo izvajalce predšolske vzgoje in varstva k tesnejšemu sodelovanju z njihovimi deležniki. Na ta način lahko izvajalci zagotovijo ustrezno pomoč in podporo pri razvoju, učenju in splošnemu dobremu počutju otrok.

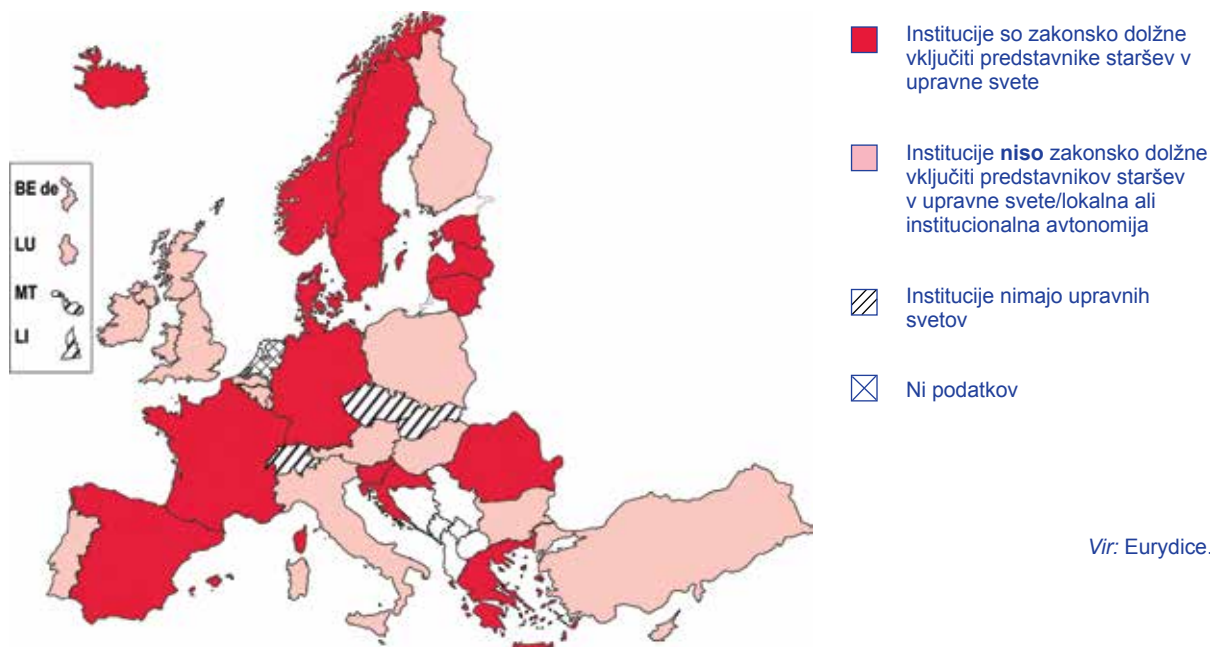
Eden od načinov, kako vključiti starše in širšo skupnost, je ta, da se omogoči njihovim predstavnikom participacijo v upravljanju institucije. V večini držav je upravljanje v pristojnosti upravnih svetov. V svetih praviloma sedijo člani, ki so predstavniki strokovnih delavcev, staršev in skupnosti (npr. predstavniki lokalnih organov oblasti ali združenj). Vloga predstavnikov staršev in skupnosti v upravnih svetih je različna od države do države (glej sl. F10).

Na sliki F9 vidimo, da starši v Evropi bolj pogosto sodelujejo pri upravljanju institucij za starejše otroke kot za mlajše. Medtem ko so v večini evropskih držav v institucijah za starejše otroke dolžni vključiti starše v upravne svete, v manj kot polovici držav enako zahtevajo od institucij za mlajše otroke. Upoštevati je treba, da v več državah zahtevajo, da je član upravnega sveta institucije za predšolsko vzgojo in varstvo predstavnik staršev in ne predstavnik skupnosti. Če že zahtevajo vključenost predstavnika skupnosti, to nekoliko pogosteje velja za institucije za starejše otroke.

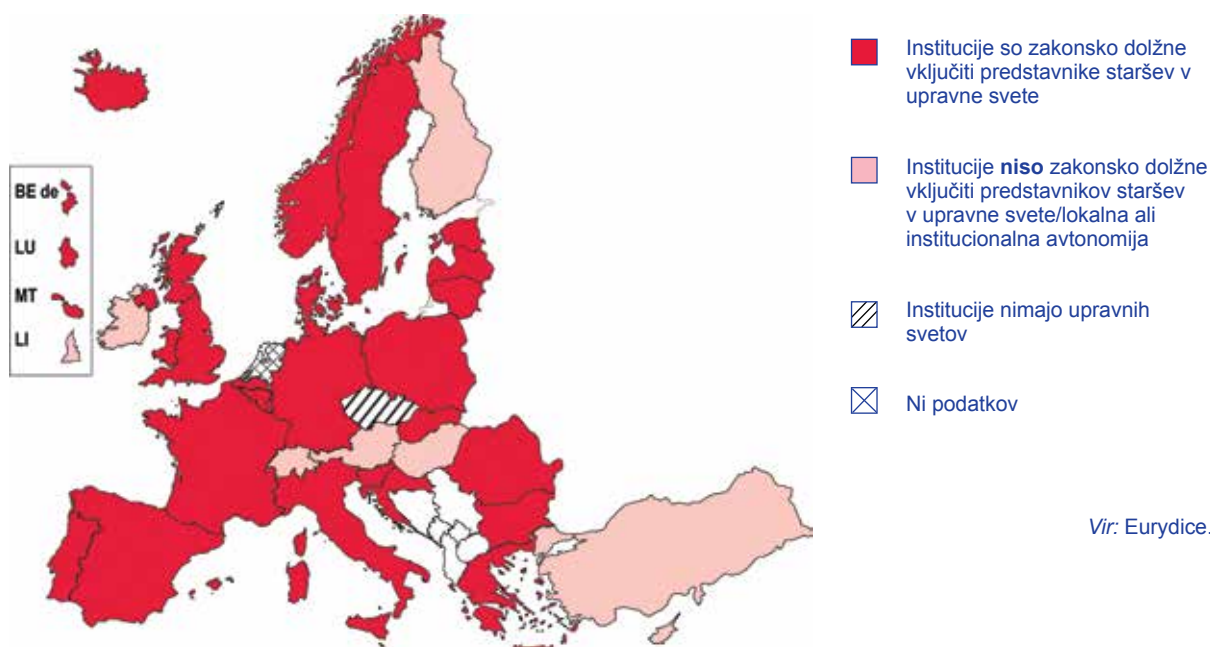
Če v osrednjih dokumentih ni določeno, da morajo institucije predšolske vzgoje in varstva vključiti starše v upravne svete, odločitve o tem, kako vključiti starše v upravljanje, sprejmejo na lokalni ravni. To velja na primer za Finsko. Poleg tega lahko v večini držav starši sodelujejo na drugačne načine, na primer prek združenj staršev. Tako lahko v predšolski vzgoji in varstvu, ki se izvajata v šolah v Združenem kraljestvu (Škotska), starši sodelujejo v združenju staršev in učiteljev ter recimo dajejo pripombe na šolske politike in usmeritve ter organizirajo dogodke za zbiranje sredstev. Vloga združenj staršev je zlasti pomembna v državah, v katerih nimajo upravnih svetov (npr. *mateřské školy* na Češkem). V nekaterih državah so v lokalnem kurikulumu zapisali, kako vključiti starše. Na primer, starše lahko prosijo, da sodelujejo pri razvijanju kurikula ali pri izvajanju dejavnosti. Tako je v institucijah za mlajše otroke v Belgiji (francoska skupnost) in na Portugalskem.

Slika F9: Vključevanje staršev in skupnosti v upravljanje institucij za predšolsko vzgojo in varstvo, 2012/2013

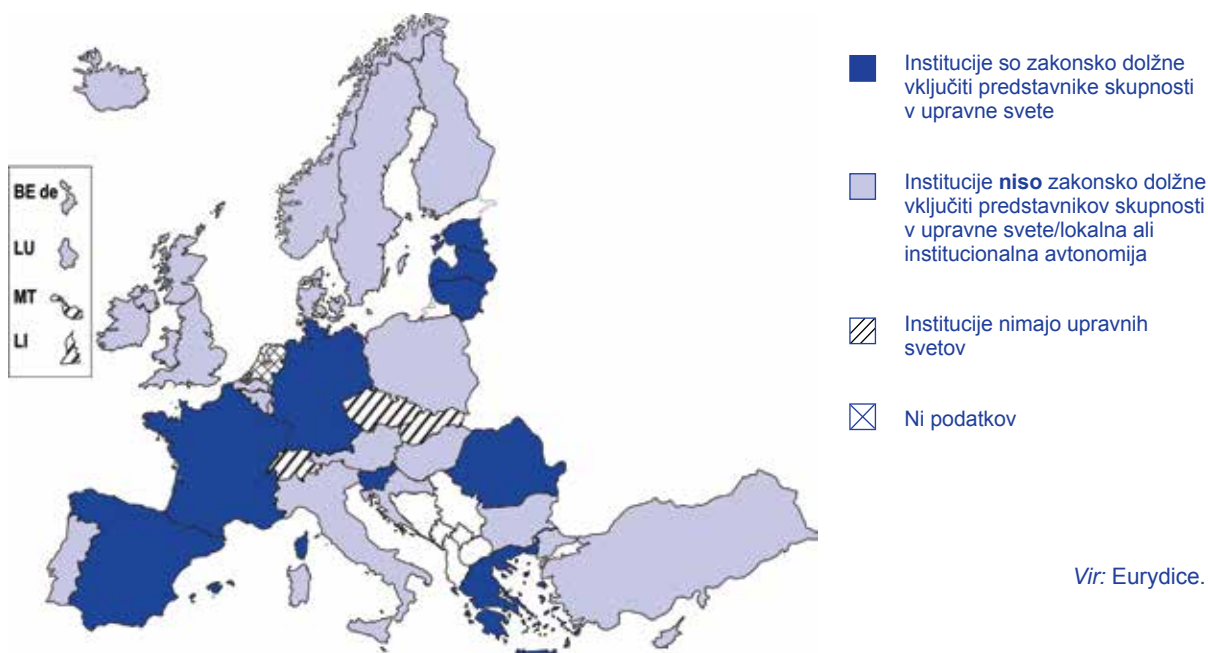
Slika F9a: Vključevanje staršev: mlajši otroci

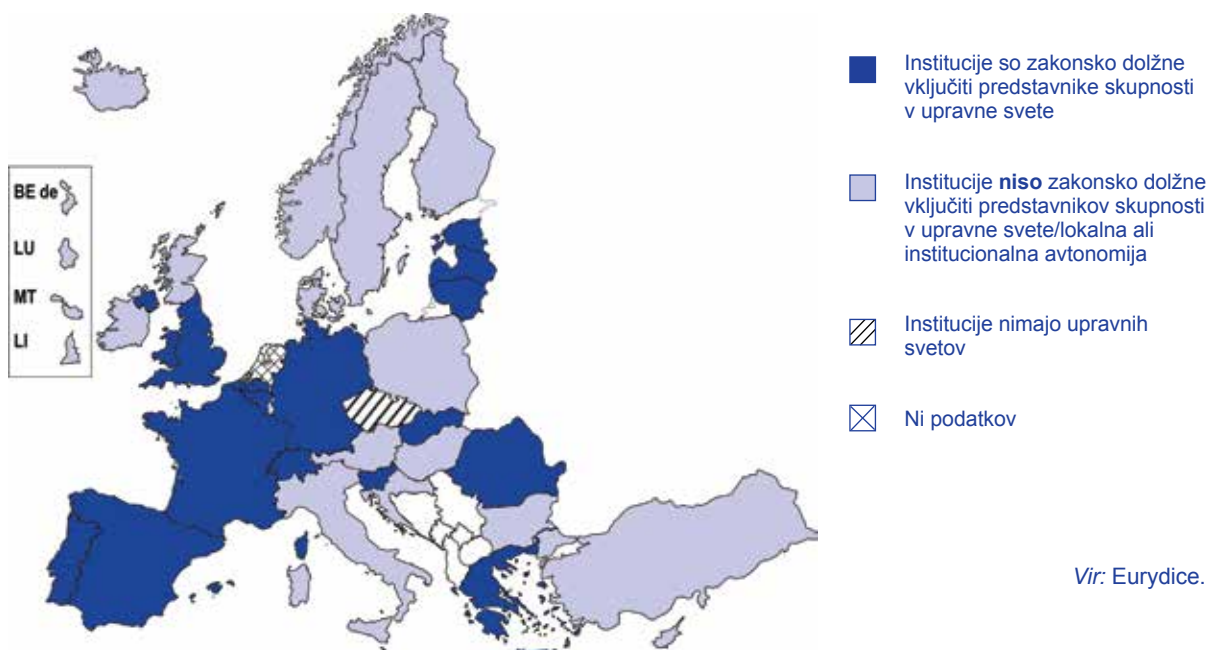
Slika F9b: Vključevanje staršev: starejši otroci

Slika F9c: Vključevanje skupnosti: mlajši otroci

Slika F9d: Vključevanje skupnosti: starejši otroci

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Nemčija: predstavniki skupnosti sodelujejo pri upravljanju vzgoje in varstva predšolskih otrok na ravni občine ali okrožja. Lokalni sveti za socialno varstvo otrok in mladine delujejo skupaj z lokalnimi uradi za socialno varstvo mladine in imajo posvetovalno vlogo.

Grčija: starši otrok, ki so vključeni v *nipiagogeio*, sodelujejo v šolskih odborih na ravni občine.

Ciper: podatki na tej sliki zajemajo le vrtce (*nipiagogeio*) in oddelke za pripravo na šolo (*prodimitiki*). Starši in predstavniki skupnosti so lahko člani svetov v institucijah za dnevno varstvo lokalne skupnosti (*vrefopaidokomikos stathmos*).

Za ureditve, v katerih predstavniki skupnosti niso obvezni člani upravnega organa institucije, velja priporočilo, naj se povezujejo s skupnostjo. Na primer, v Združenem kraljestvu (Škotska) morajo članom skupnosti omogočiti dostop do informacij, učinkovito uporabljati skupnostne vire ter zagotoviti otrokom priložnost za sodelovanje v širši skupnosti. Poleg tega ureditve spodbujajo tudi k sodelovanju in mreženju z drugimi institucijami in socialnimi partnerji na lokalni ravni (npr. Malta, Poljska in Finska). V Združenem kraljestvu (Anglija, Wales in Severna Irska) je takšno sodelovanje eno od meril evalvacije, ki so določena v okvirih inšpekcijskega nadzora ureditev predprimarnega izobraževanja.

STARŠI IN PREDSTAVNIKI SKUPNOSTI IMAJO NAJPOGOSTEJE BESEDO PRI SPREJEMANJU PRAVIL O VSAKDANJEM ŽIVLJENJU V INSTITUCIJAH

Eden od načinov vključevanja staršev in predstavnikov skupnosti v življenje institucije predšolske vzgoje in varstva je, da jih spodbujamo k aktivnemu sodelovanju pri upravljanju (glej sl. F9). Praviloma se starši bolj vključujejo v te procese kot predstavniki skupnosti, oboji pa se bolj vključujejo v upravljanje institucij za starejše otroke.

Kjer so starši člani svetov institucij za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, se področja, pri katerih sodelujejo, med državami razlikujejo. Najbolj pogosto starši in predstavniki skupnosti, ki so člani svetov, razpravljajo o vprašanih dnevne rutine, kot so čas za obroke, spanje in igro, ter tudi glede vedenja in discipline.

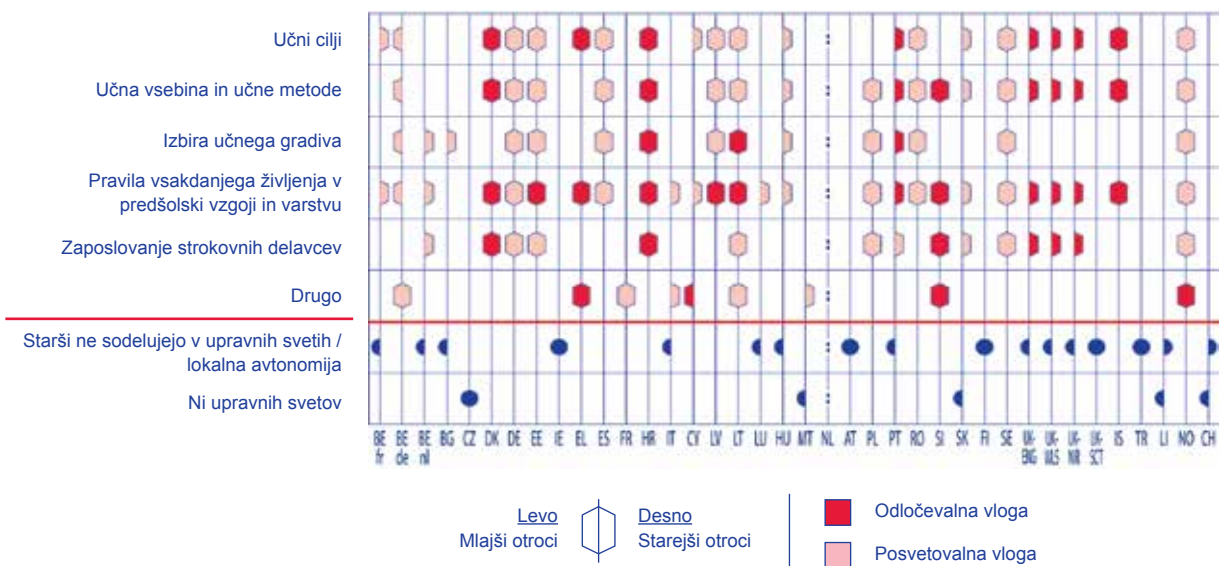
Starši in predstavniki skupnosti v manjšem obsegu obravnavajo tudi učno vsebino, učne oblike in metode, učne cilje ter izbiro učnega gradiva. V Španiji starše povabijo, naj se opredelijo, ali naj njihov otrok obiskuje verouk v institucijah za predprimarno izobraževanje. Področje, na katero starši in predstavniki skupnosti najmanj posegajo, je zaposlovanje strokovnih delavcev.

Poleg področij, ki so posebej navedena na sliki F10, starši oziroma predstavniki skupnosti razpravljajo in odločajo tudi o drugih vprašanih. Lahko vplivajo na odločitve o proračunu in financah (npr. Nemčija, Italija, Grčija, Ciper, Litva, Slovenija in Norveška), plačilih staršev (npr. Norveška), okolju in prostorih (npr. belgijska nemško govoreča skupnost in Malta) ter tudi o organizaciji časa (npr. Francija).

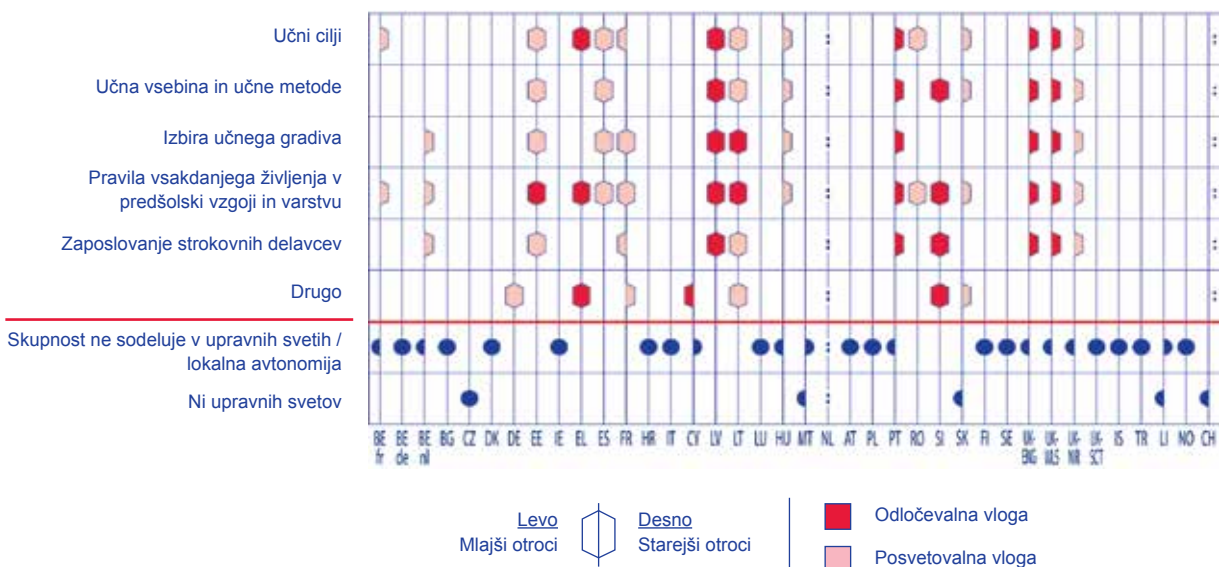
Pri razpravi in iskanju rešitev imajo lahko starši in predstavniki skupnosti posvetovalno ali pa odločevalno vlogo. Najbolj pogosto imata obe skupini posvetovalno vlogo. V nekaterih državah pa imajo starši pravico soodločanja v zvezi z vsemi vsebinami, o katerih razpravljajo (Danska, Grčija, Hrvaška, Slovenija in Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska)). Predstavniki skupnosti imajo pravico soodločanja o vseh vprašanih, ki so navedena na sliki F10, v Grčiji, Latviji, Sloveniji, Združenem kraljestvu (Anglija in Wales) in na Portugalskem.

Slika F10: Pristojnosti predstavnikov staršev in skupnosti v svetih institucij predšolske vzgoje in varstva, 2012/2013

Slika F10a: Starši

Slika F10b: Skupnost

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Grčija: podatki zajemajo *vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos*. Starši otrok, ki so vključeni v *nipiagogeio*, sodelujejo v šolskih odborih, organiziranih na občinski ravni, v katerih odločajo o stroških obratovanja institucij.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): podatki za starejše otroke upoštevajo samo določene institucije (tudi *maintained nursery schools* in *nursery classes* v osnovnih šolah/akademijah).

Nemčija in Ciper: glej sl. F9.

UKREPI ZA POMOČ PRIKRAJŠANIM OTROKOM

Pri prikrajšanih otrocih pogosto obstaja večje tveganje slabših dosežkov v izobraževanju, zato potrebujejo dodatno pomoč, da lahko dosežejo svoj polni potencial. Z zgodnjim vključevanjem v predšolsko vzgojo in varstvo se izboljšajo možnosti, da bodo ti otroci uspešni v izobraževanju, in zmanjša se verjetnost, da bodo postali socialno izključeni. Eden glavnih izzivov na tej stopnji izobraževanja je, kako zagotoviti enak dostop in enake možnosti vsem otrokom, ne glede na njihovo socialno-ekonomsko, kulturno oziroma jezikovno ozadje. Zaradi tega in drugih razlogov je izboljšanje dostopnosti in kakovosti predšolske vzgoje in varstva na dnevnem redu evropskih izobraževalnih politik⁽¹²⁾.

V prejšnjih poglavjih smo predstavili podatke o številu otrok v Evropi, ki živijo v tveganju revščine ali socialne izključenosti (glej poglavje A) ter proučili, kako so urejeni vpis, financiranje, poučevanje in učenje v predšolski vzgoji in varstvu. Na tem mestu bomo predstavili specifične ukrepe, s katerimi v evropskih državah omogočijo vključevanje otrokom iz prikrajšanih okolij v predšolsko vzgojo in varstvo ter s tem polagajo temelje za uspeh v šoli in pozneje v življenju.

V tem poglavju so na začetku predstavljeni pristopi in merila za prepoznavanje otrok z morebitnimi dodatnimi potrebami. Predstavljeno je, ali se v državah osredotočajo na potrebe skupin ali posameznikov. Drugi kazalnik kaže ukrepe, sprejete na centralni ravni, s katerimi se zagotavlja usmerjena pomoč za te otroke, tudi pomoč pri učenju jezika in druge oblike pomoči pri učenju in razvoju. Ta kazalnik tudi kaže, ali obstajajo specializirani strokovni delavci ter kakšna sta organizacija in financiranje teh pomoči. Na koncu so prikazane tudi možnosti posebnega usposabljanja za delo s prikrajšanimi otroki, namenjeno strokovnim delavcem v predšolski vzgoji in varstvu.

V VEČINI DRŽAV PREPOZNAJO PRIKRAJŠANE SKUPINE PO SOCIALNO-EKONOMSKIH, JEZIKOVNIH OZIROMA KULTURNIH MERILIH

V vseh evropskih državah so brez izjeme sprejeli ukrepe za pomoč otrokom z dodatnimi potrebami v izobraževanju ali razvoju. Obstajata dva glavna načina prepoznavanja takšnih otrok: ciljno usmerjeni na posebne skupine, ki izpolnjujejo določena merila; individualni pristop, kjer se specifične potrebe ocenjujejo in določajo od primera do primera. V večini držav/regij imajo skupinski pristop, namenjen ciljni skupini, medtem ko samo v šestih izobraževalnih sistemih uporabljajo izključno individualni pristop (Italija, Luksemburg, Malta, Avstrija, Združeno kraljestvo (Škotska) in Islandija). V ducatu evropskih izobraževalnih sistemov uporabljajo kombinacijo obeh.

Kjer se odločijo za skupinski pristop, uporabljajo različna merila za prepoznavanje otrok, ki verjetno potrebujejo dodatno pomoč v izobraževanju. Glavna merila, ki jih upoštevajo, so kulturna oziroma jezikovna. Pogosto uporabljajo tudi socialno-ekonomska in geografska merila. V nekaterih državah (belgijska flamska skupnost, Češka, Španija, Grčija in Romunija) uporabljajo vse tri vrste meril. Upoštevajo lahko tudi status družine (npr. otroci, ki živijo z enim od staršev ali rejniki), vendar to ni pogosto.

Kulturna oziroma jezikovna merila veljajo v večini evropskih državah. Praviloma veljajo za otroke priseljence in otroke, pripadnike narodnostnih manjšin, ki se lahko zelo kulturno razlikujejo od ostalih prebivalcev in nimajo zadostnih spretnosti in znanj učnega jezika (npr. grška in turška manjšina v Bolgariji,

⁽¹²⁾ Sklepi Sveta o predšolski vzgoji in varstvu: zagotovimo vsem našim otrokom najboljši izhodiščni položaj za življenje v jutrišnjem svetu, OJ C 175, 15. 06. 2011, s. 8.

italijanska in madžarska manjšina v Sloveniji itd). V nekaj državah (Češka, Hrvaška in Slovenija) so ciljna skupina romski otroci – glavni cilj je povečati vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo in varstvo. V drugih državah so ciljna skupina otroci prosilcev za azil (v *kleuteronderwijs* v belgijski flamski skupnosti in *mateřské školy* na Češkem), ki jim želijo olajšati vključevanje v izobraževalni sistem.

Otroci s kulturnimi/jezikovnimi razlikami so pogosto deležni dodatne pomoči pri učenju učnega jezika. Prejmejo lahko tudi pomoč pri ohranjanju svoje narodnostne in jezikovne identitete (Poljska, Slovenija in Finska) (glej sl. G2). Približen podatek o tem, koliko otrok se pomembno kulturno in jezikovno razlikuje ter zato potrebuje dodatno pomoč, najdete na sliki A4, na kateri je označen odstotek otrok v starosti 0–5 let, ki imajo tuje državljanstvo ali ki so bili rojeni v tujini.

Za prepoznavanje otrok z morebitnimi dodatnimi potrebami v skoraj polovici evropskih izobraževalnih sistemih uporabljajo **socialno-ekonomska merila**. Večinoma so ta merila povezana z dohodki (npr. belgijska flamska skupnost in Češka) ali zaposlitvijo (nizka delovna intenzivnost). Ponekod upoštevajo tudi slabe bivalne razmere ali raven izobrazbe staršev (npr. Slovaška). Glavni cilj prepoznavanja socialno-ekonomske prikrajšanih skupin je zmanjšati negativni vpliv revščine na učne dosežke otrok.

Podatek o tem, koliko otrok je morda v takšnih prikrajšanih skupinah v različnih evropskih državah, najdete na sliki A4 (odstotek otrok v starosti 0–5 let, ki živijo v tveganju revščine ali socialne izključenosti) in na sliki A5 (odstotek brezposelnih gospodinjstev z otroki v starosti 0–5 let). Vendar pa moramo upoštevati, da se v državah različno odločajo o tem, katera socialno-ekonomska merila bodo upoštevali.

Geografska merila praviloma veljajo na ekonomsko in socialno prikrajšanih območjih v mestu ali regiji, kjer pri otrocih obstaja večje tveganje slabših učnih dosežkov ali za socialno izključenost. V Grčiji, Franciji in na Cipru so določili 'prednostna območja za izobraževanje' na podlagi socialno-ekonomskih in specifičnih izobraževalnih kazalnikov.

V Grčiji so za 'prednostna območja izobraževanja' značilni nizka stopnja vključenosti v izobraževanje, velik delež otrok, ki zgodaj opustijo šolanje, in majhno število vpisanih v visokošolsko izobraževanje.

Na Norveškem od leta 2010 v okrožjih, v katerih prepoznajo velik delež otrok priseljencev, zagotovijo 20 ur brezplačnega varstva na teden ('brezplačen jedni čas'). Cilj je spodbujati vključevanje in zagotoviti namensko pomoč prikrajšanim otrokom, da bodo lahko izkoristili vse prednosti izobraževanja, ki je na voljo (glej sl. G2).

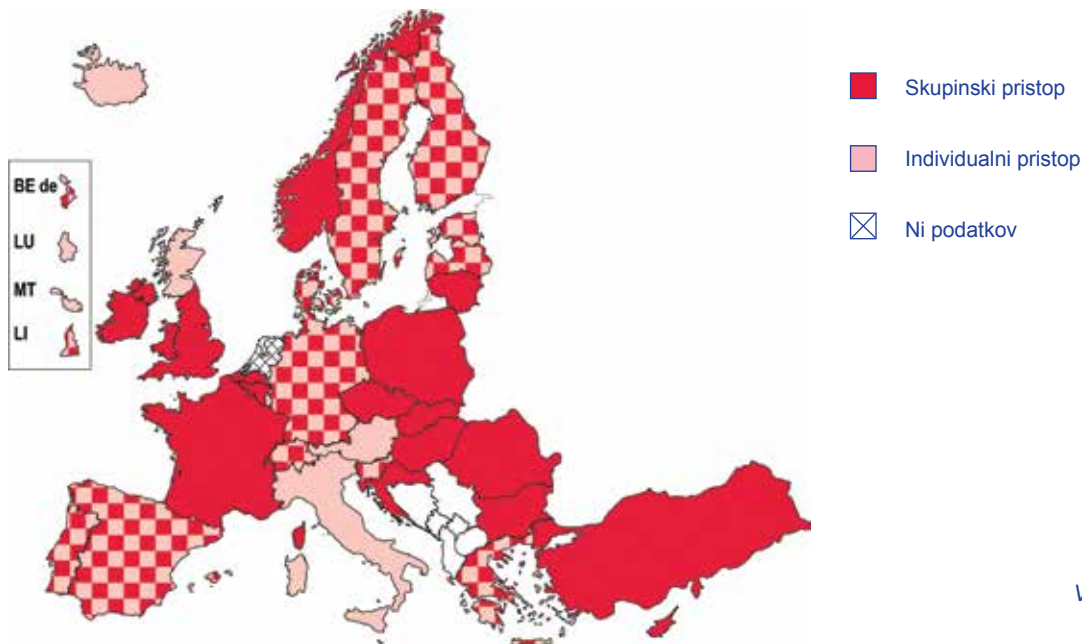
Kjer se odločijo za **individualni pristop**, se pri oceni otrokovih potreb praviloma osredotočijo na tri glavne elemente. Ti elementi se opirajo na napredek in razvoj otrok (npr. Španija, Luksemburg, Malta, Avstrija in Združeno kraljestvo (Škotska)), jezikovne potrebe otrok priseljencev in otrok, ki so pripadniki narodnostne manjšine (npr. Nemčija in Latvija), ter socialno in družinsko okolje otrok (npr. Španija). Ti elementi se pogosto med seboj prepletajo, zato jih upoštevajo skupaj, da lahko zagotovijo pomoč po meri otroka.

Pri evalvaciji otrokovih izobraževalnih, psiholoških in socialnih potreb pogosto sodelujejo tudi drugi strokovnjaki, ki nudijo pomoč strokovnim delavcem za vzgojo in staršem (glej sl. E6). Svoje delo lahko opravljajo v institucijah predšolske vzgoje in varstva (npr. Avstrija in Slovenija) ali sodelujejo z zunanjimi službami (npr. služba za izobraževalno usmerjanje v Španiji).

Otrokom lahko nudijo pomoč v prostorih institucije (npr. Luksemburg) ali izven nje, v prostorih določene službe (npr. Danska in Malta). Na Danskem lokalne oblasti zagotovijo preizkuse jezikovnih spretnosti in znanj ter po potrebi nadaljnjo pomoč otrokom z jezikovnimi težavami. Na Malti otroke z učnimi težavami napotijo v službo za zgodnjo obravnavo (običajno starši sami ali strokovni delavci v predšolski vzgoji in varstvu), v kateri imajo svoje ocenjevalne postopke, s katerimi določijo obliko potrebne obravnave.

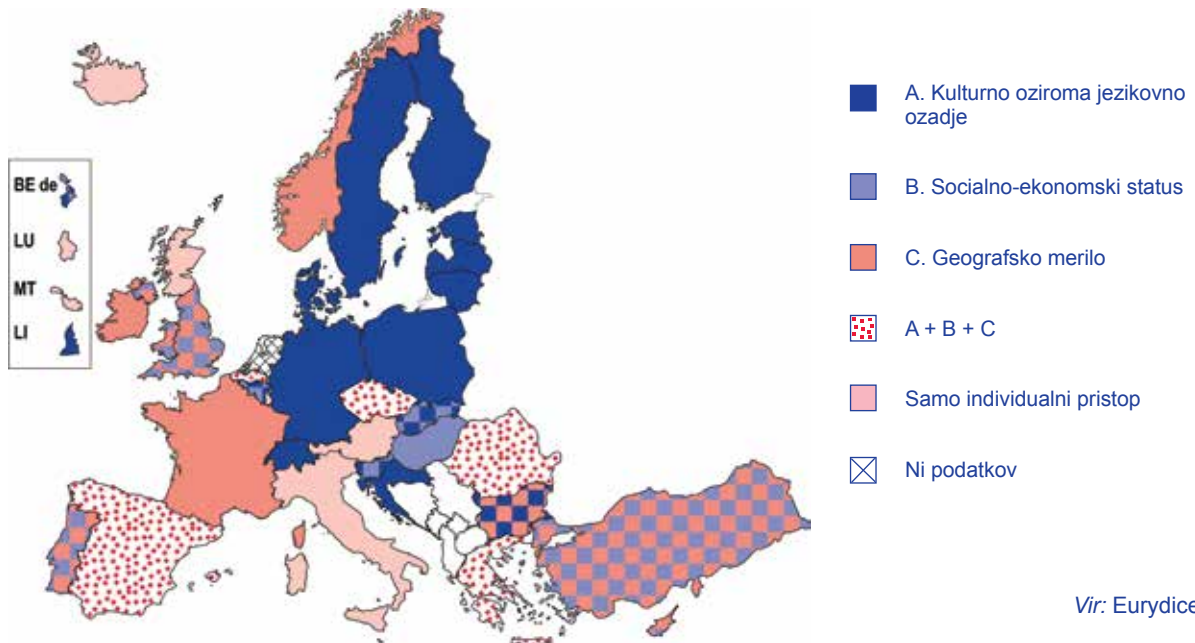
Slika G1: Osrednji ukrepi za otroke z dodatnimi potrebami, 2012/2013

Slika G1a: Skupinski ali individualni pristop

Vir: Eurydice.

Slika G1b: Skupinska merila

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'otroci z dodatnimi potrebami' glej pojmovnik.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): podatki veljajo za *kleuteronderwijs*.

Češka: podatki veljajo za institucije za starejše otroke (*mateřské školy*).

Portugalska: v institucijah za starejše otroke (*jardim de infância*) izvajajo samo individualni pristop.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): podatki za 'mlajše' otroke se nanašajo na zakonsko pravico, ki je razširjena na prikrajšane dvoletnike ali dvoletnike, ki živijo v prikrajšanih območjih.

JEZIKOVNI PROGRAMI SO NAJPOGOSTEJŠI UKREPI POMOČI ZA OTROKE Z DODATNIMI POTREBAMI

Kot je že bilo omenjeno, v večini evropskih držav uporabljajo socialno-ekonomsko, jezikovno, kulturno ali geografsko merilo pri prepoznavanju skupin otrok, ki morda potrebujejo dodatno pomoč pri razvoju in učenju (glej sl. G1). V skoraj vseh teh državah so na centralni ravni pripravili programe ali druge ukrepe za zagotavljanje pomoči po meri teh skupin otrok.

Dodatna pomoč za prikrajšane otroke ima tri osnovne oblike: posebni ukrepi za pomoč pri razvoju, učenju in dosežkih otrok, predvsem pri jezikovnem razvoju; dodatni strokovni delavci ali specialisti; posebne organizacijske oziroma finančne ureditve. V nekaterih primerih je vrsta ukrepov združena v okviru krovnih celovitih programov za pomoč, na primer za jezikovni razvoj in inkluzivno pedagogiko (npr. Češka, Estonija, Ciper, Madžarska in Slovaška).

V večini držav so na centralni ravni sprejeli ukrepe za pomoč pri **jezikovnem razvoju**, ki ima tudi tri osnovne oblike: pomoč otrokom priseljencev ali pripadnikov narodnostnih manjšin pri učenju učnega jezika; pomoč priseljencem in narodnostnim manjšinam pri utrjevanju maternega jezika; pomoč vsem otrokom, ki imajo težave v govornem in jezikovnem razvoju.

Namen pomoči pri učenju učnega jezika je omogočiti otroku uspešno prilagajanje in vključevanje v šolsko življenje ter jim omogočiti, da dostopajo do širšega kurikula.

Nemčija je značilen primer države, v kateri je zagotovljena jezikovna pomoč za priseljence ali otroke iz prikrajšanih območij. Več različnih pobud (na centralni in regionalni ravni) je namenjenih razvijanju otrokovih jezikovnih spretnosti in znanj ter zagotavljanju, da otroci dnevno vadijo učni jezik. V državnem programu *Offensive Frühe Chancen* so zagotovljena sredstva za dodatne strokovne delavce v prikrajšanih območjih, ki pomagajo otrokom pri jezikovnem razvoju.

Estonija je primer države, v kateri je v predšolski vzgoji in varstvu zagotovljena pomoč pri učenju uradnega jezika. V državnem kurikulumu so predvideli učenje estonščine v tistih institucijah, v katerih potekata vzgoja in varstvo v drugem jeziku. Tem institucijam namenijo dodatna sredstva iz državnega proračuna, in sicer prek organov lokalnih oblasti. Za hitrejše in učinkovitejše učenje estonščine kot drugega tujega jezika v zgodnjem otroštvu so pripravili posebno metodiko poučevanja, učna gradiva in usposabljanje strokovnih delavcev.

Druga skupina jezikovnih ukrepov je usmerjena na pomoč otrokom priseljencem ali otrokom, ki so pripadniki manjšine, pri učenju maternega jezika. Cilj ukrepov je omogočiti tem otrokom, da ohranijo svojo identiteto in da odraščajo v dvojezičnem okolju. Takšne ukrepe izvajajo na Poljskem, Finskem in v Sloveniji.

Na primer, v **Sloveniji** se na narodnostno mešanem območju z velikim deležem pripadnikov italijanske narodnosti predšolska vzgoja izvaja v dveh jezikih.

Na **Finskem** specifične ukrepe sprejemajo na lokalni ravni: ti lahko obsegajo pomoč pri učenju finščine kot drugega jezika; prevajalske storitve za boljšo komunikacijo s starši; specifična učna gradiva; dodatno usposabljanje strokovnih delavcev ali zaposlitev strokovnih delavcev, ki so pripadniki manjšine.

Slika G2: Osrednja priporočila za posebne ukrepe pomoči otrokom z dodatnimi potrebami v institucionalni predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013

Vir: Eurydice.

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'otroci z dodatnimi potrebami' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE nl): strokovni delavci, ki so pripadniki manjšine, sodelujejo samo v institucijah varstva otrok, ki so v lokalni soseski.

Nemčija: označeni ukrepi so na voljo le v institucijah, ki so vključene v zvezni program *Offensive Frühe Chancen*.

Grčija: informacije veljajo le za institucije predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*).

Slovaška: dodatna sredstva so na voljo le za zadnje leto predšolske vzgoje in varstva.

Finska: drugo učno/razvojno pomoč izvajajo le v predprimarnem izobraževanju (*Esiopetus/förskole-undervisning*).

Združeno kraljestvo (ENG): podatki za starejše otroke veljajo samo za določene institucije (tudi maintained nursery schools in nursery classes/reception classes) v osnovnih šolah/akademijah.

Združeno kraljestvo (ENG/WLS/NIR): podatki za 'mlajše' otroke se nanašajo na zakonsko pravico, ki je razširjena na prikrajšane dvoletnike ali dvoletnike iz prikrajšanih območij.

Tretja skupina ukrepov za pomoč pri učenju jezika je oblikovana za vse otroke, ki potrebujejo pomoč pri govornem in jezikovnem razvoju v svojem maternem jeziku, kot velja za Malto in Avstrijo.

Leta 2009 so v **Avstriji** sprejeli okvir za pomoč pri razvijanju jezikovnih spretnosti in znanj otrok, starih 3–6 let, ki je bil podlaga za sprejetje posebnih ukrepov za vse otroke. Spremljevalni ukrepi zajemajo programe za stalni profesionalni razvoj (SPR) strokovnih delavcev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

Z ukrepi za **drugo učno/razvojno pomoč** se poskuša zmanjšati učinke socialno-ekonomske prikrajšanosti ter spodbujati enakost in socialno inkluzijo že v zgodnjem otroštvu. Posebni dolgoročni cilji so pogosto usmerjeni k izboljšanju učnih dosežkov in preprečevanju zgodnjega opuščanja izobraževanja. Zato v nekaterih primerih ti ukrepi vključujejo programe, s katerimi otroke pripravijo na naslednjo stopnjo izobraževanja ali spodbujajo kontinuiteto med predšolsko vzgojo in varstvom ter osnovno šolo (Ciper, Romunija in Združeno kraljestvo (Severna Irska)).

Glavna ciljna skupina so praviloma otroci iz socialno in ekonomsko prikrajšanega okolja. Ukrepi ali programi za pomoč pri učenju in izboljšanju učnih dosežkov so ponekod usmerjeni na prikrajšane otroke v specifičnem geografskem območju. V Grčiji in na Cipru so na primer sprejeli več izobraževalnih ukrepov za 'prednostna območja izobraževanja' v najbolj prikrajšanih regijah. V Grčiji so sprejeli posebni kurikulum izobraževanja v teh območjih. Podobno v Združenem kraljestvu (Wales in Severna Irska) izvajajo osrednje programe v najbolj prikrajšanih območjih, in sicer želijo s kakovostnim dnevnim varstvom omogočiti otrokom čim boljši začetek. V nekaterih državah so ukrepi pripravljene posebej za romske otroke (Češka).

V programih za zmanjšanje učinkov socialno-ekonomske prikrajšanosti pogosto zagotavljajo pomoč otrokom s programi za pomoč družinam.

V **Romuniji** izvajajo program poletnega vrtca (traja vsaj 45 dni), v katerem otroci, ki se zaradi socialno-ekonomskih razmer niso vključili v predšolsko vzgojo in varstvo, nadoknadijo zamujeno.

V **Združenem kraljestvu (Severna Irska)** v projektu *Sure Start* izvajajo več različnih storitev, tudi razvojni program za otroke, stare 2–3 leta. Cilj programa je izboljšanje socialnega in čustvenega razvoja, utrjevanje jezikovne in komunikacijske spretnosti in znanja ter prek igre spodbujati domišljijo.

V večini evropskih držav izvajajo ukrepe, povezane s **strokovnimi delavci**, v tistih institucijah predšolske vzgoje in varstva, v katerih je več otrok potrebnih dodatne pomoči kot običajno, ali v institucijah, ki delujejo v ciljnih geografskih območjih, kot velja za Grčijo in Ciper. Najpogostejši ukrep je zagotavljanje dodatnih strokovnih delavcev, zaposlovanje specialistov (glej sl. E6) in ponujanje priložnosti za posebne programe stalnega profesionalnega razvoja. Dodatek pri plači ni pogost. Institucije, v katerih so otroci z dodatnimi potrebami, lahko pod določenimi pogoji zaposlijo dodatne strokovne delavce.

V **Španiji** lahko na primer v ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok povečajo število strokovnih delavcev, kadar želijo zmanjšati socialno-ekonomske, kulturne in geografske neenakosti. Poleg tega lahko zaposlijo dodatne strokovne delavce, in sicer običajno na začetku šolskega leta, da pomagajo otrokom pri prilagajanju na novo okolje.

Ponekod v institucijah za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, v katerih želijo ustvariti podporno okolje za otroke z dodatnimi potrebami, zaposlujejo specialiste, kot so psihologi, logopedi itd. V drugih državah specialiste zaposlijo samo, če je vključenih več otrok z učnimi težavami, ki potrebujejo redno obravnavo in pomoč. V institucijah v Lihtenštajnu imajo na primer dodatne strokovne delavce, ki so specializirani za dopolnilni pouk (*schulische Heilpädagogik*).

V osmih izobraževalnih sistemih (belgijska flamska skupnost – v nekaterih *kinderdagverblijven*, Hrvaška, Latvija, Poljska (starejši otroci), Romunija, Slovenija, Slovaška (starejši otroci) in Norveška) zaposlujejo

tudi strokovne delavce z migrantskim ozadjem ali pripadnike manjšine. Ti delavci sodelujejo v procesu poučevanja in nudijo pomoč pri učenju jezika otrokom priseljencem in otrokom, pripadnikom narodnostne manjšine, da bi se lažje vključili v predšolsko vzgojo in varstvo. V nekaterih primerih strokovni delavci opravijo posebno usposabljanje za delo s temi otroki. Na primer, na Norveškem so začeli izvajati pobude, s katerimi spodbujajo institucije, da zaposlijo dvojezične pomočnike in razvijajo njihove spretnosti in znanja na področju večkulturnosti in dvojezičnosti. Na Hrvaškem in v Sloveniji izvajajo projekte, v katerih usposabljuje romske pomočnike, ki nudijo pomoč romskim otrokom, vključenim v predšolsko vzgojo in varstvo, ter vzpostavljajo povezave med institucijami in romsko skupnostjo. V Latviji in Sloveniji dvojezični strokovni delavci prejemaajo dodatek k plači.

Za otroke z dodatnimi potrebami so v nekaterih državah sprejeli ukrepe, povezane z **organizacijo** vzgoje in varstva predšolskih otrok. Med temi ukrepi so pogosto vključujejo pouk v manjših skupinah z manj otroki ali znižanje razmerja otrok/strokovni delavec (za normalna razmerja glej sl. B6). Zagotovijo lahko tudi dodatne prostore in dodatno opremo.

Na primer, v **Sloveniji** imajo skupine na narodnostno mešanih območjih nižje razmerje otrok/odrasli; poleg tega na centralni ravni (ne občine) financirajo investicije v prostore in opremo vrtcev na teh območjih.

V okoli polovici evropskih držav so pripravili posebne **finančne** ukrepe, s katerimi želijo zagotoviti, da v institucijah za predšolsko vzgojo in varstvo nudijo posebno pomoč otrokom z dodatnimi potrebami, predvsem otrokom iz socialno-ekonomsko šibkega okolja in otrokom, ki živijo v tveganju socialne izključenosti. Ti ukrepi se pogosto izvajajo v obliki subvencij ali pavšalnih zneskov, izplačanih institucijam, ki izpolnjujejo določene pogoje ali izvajajo posebne izobraževalne programe. Vendar pa v nekaterih primerih (Finska in Norveška) dodatnih sredstev ne dodeljujejo neposredno šolam, temveč lokalnim organom oblasti, ki so odgovorni za izvajanje vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Na **Češkem** lahko institucije za starejše otroke (*materšské školy*) zaprosijo za subvencijo za plačne spodbude, če je vanje vključenih najmanj 15 odstotkov socialno prikrajšanih otrok, če zaposlijo dodatne strokovne delavce in če ustvarijo posebne pogoje za pomoč in podporo tem otrokom.

Na **Madžarskem** so institucije za otroke, starejše od 3 let (*óvoda*), upravičene do finančnih sredstev, če izvajajo inkluzivno pedagogiko po pedagoškem programu za integracijo (*Integration Pedagogical Programme*), ki ga je pripravilo ministrstvo za izobraževanje. Ta sredstva lahko porabijo na različne načine: individualna učna pomoč, zaposlitev dodatnih strokovnjakov za boljše sodelovanje med institucijo in prikrajšanimi družinami, organiziranje programov za starše, programi za stalni profesionalni razvoj in nagrajevanje strokovnih delavcev.

Na **Slovaškem** imajo vladne subvencije za zadnje leto v *materská škola* dvojni cilj: pomagati otrokom, ki živijo v tveganju socialne izključenosti pri razvijanju dobrih prehranjevalnih navad, in sicer s prehrano v instituciji; nuditi individualno pomoč in posebno učno gradivo, da se otroci lahko dobro pripravijo na osnovnošolsko izobraževanje.

V **Združenem kraljestvu (Anglija)** osnovne šole prejmejo dodatna sredstva za prikrajšane otroke, vključene v sprejemne oddelke, da jim pomagajo izboljšati učne dosežke.

Ne nazadnje, od vseh držav, v katerih so določili merila za prepoznavanje otrok, ki potrebujejo dodatno pomoč (glej sl. G1), samo na Danskem, Irskem in v Franciji niso sprejeli nobenih osrednjih ukrepov posebej za prikrajšane otroke. Vendarle pa na Danskem in Irskem prek lokalnih programov in pobud obravnavajo posebne prioritete na nekem območju.

Na **Danskem** v območjih, kjer je velik delež priseljencev, pripadnikov manjšine ali drugih prikrajšanih skupin, lokalne oblasti nudijo dodatno pomoč pri učenju jezika tako, da na primer zmanjšajo število otrok v skupini ali zagotovijo dodatna sredstva za institucije.

Izobraževanje v najbolj prikrajšanih območjih je glavna skrb na **Irskem**, kjer 40 osnovnih šol sodeluje v *Early Start Pre-school Programme*. V programu, ki se izvaja zadnje leto pred vstopom v osnovno šolo, otrokom pomagajo premagati splošne razvojne težave, izboljšati učne dosežke in odpraviti učinke socialne prikrajšanosti.

POSEBNO USPOSABLJANJE ZA DELO Z OTROKI Z DODATNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKI VZGOJI IN VARSTVU JE OBVEZNO V VEČINI DRŽAV

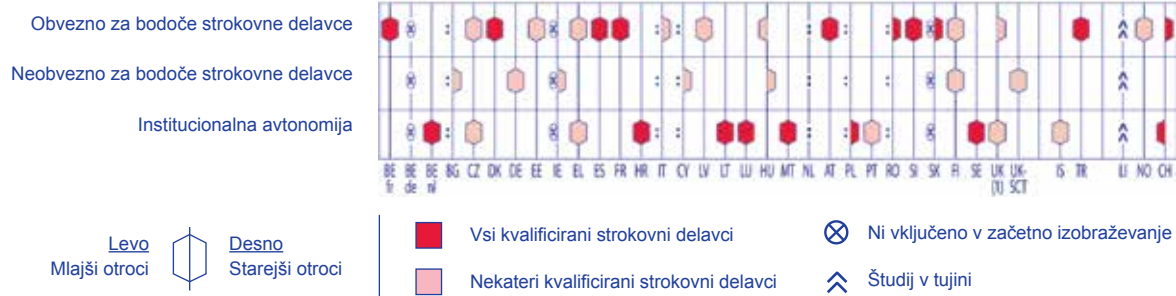
Kot smo že pokazali (glej sl. G2), v evropskih državah izvajajo več programov in pobud za otroke z dodatnimi potrebami. Strokovni delavci na področju vzgoje in varstva predšolskih otrok imajo pomembno vlogo pri pomoči tem otrokom pri dnevnih dejavnostih. Vzajemno delujejo z njimi, sistematično opazujejo njihov razvoj in nudijo individualno pomoč. Zato morajo strokovni delavci opraviti posebno usposabljanje za delo s temi otroki, ki lahko prihajajo iz zelo različnih okolij in imajo zelo različne zmožnosti in sposobnosti. Dodatne spretnosti in znanja ter kompetence, potrebne za to vlogo, strokovni delavci pogosto pridobijo s posebnim usposabljanjem, ki je sestavni del začetnega izobraževanja, ali pozneje v programih stalnega profesionalnega razvoja (glej poglavje E).

Na sliki G3 je označeno, ali je posebno usposabljanje za delo s predšolskimi otroki z dodatnimi potrebami del začetnega izobraževanja strokovnih delavcev v predšolski vzgoji in varstvu. Trajanje in vsebina takšnega usposabljanja nista obravnavana, saj se zelo razlikujeta od države do države in v nekaterih primerih celo od institucije do institucije v posamezni državi.

V večini evropskih držav je usposabljanje strokovnih delavcev za delo s predšolskimi otroki z dodatnimi potrebami del začetnega izobraževanja. Usposabljanje je lahko obvezno, izbirno ali po presoji posameznih institucij (institucionalna avtonomija). Medtem ko je v nekaterih državah posebno usposabljanje obvezno za vse strokovne delavce v vzgoji in varstvu predšolskih otrok (belgijska francoska skupnost, Danska, Španija, Francija, Avstrija, Slovenija in Turčija), je v drugih obvezno le za strokovne delavce, ki se pripravljajo na delo s starejšimi predšolskimi otroki (Romunija, Slovaška in Švica).

Treba pa je upoštevati tudi, da v nekaterih državah strokovnim delavcem pri delu z otroki z dodatnimi potrebami pomagajo specialisti (glej sl. E6).

Slika G3: Posebno usposabljanje za delo z otroki z dodatnimi potrebami, vključeno v začetno izobraževanje strokovnih delavcev v predšolski vzgoji in varstvu, 2012/2013

Metodološko pojasnilo

Za definicijo 'otroci z dodatnimi potrebami' glej pojmovnik.

Za definicijo o tem, kdo so 'mlajši' in 'starejši' otroci, glej informacije o nacionalnih sistemih za posamezno državo.

Opombe k podatkom držav

Belgija (BE de): strokovni delavci, ki delajo z otroki z dodatnimi potrebami, lahko opravljajo program specialističnega usposabljanja v okviru programov SPR.

Grčija: posebno izobraževanje je obvezno za pomočnike vzgojiteljev.

Italija: posebno usposabljanje je del začetnega izobraževanja samo na 2. študijski stopnji.

Ackerman, D.J., Barnett, W.S. & Robin, K.B., 2005. *Making the Most of Kindergarten: Present Trends and Future Issues in the Provision of Full-day Programs*. NIEER [Policy Report]. [pdf] Povezava: <http://www.doe.in.gov/sites/default/files/kindergarten/report4.pdf> [pridobljeno 24. 3. 2014].

Autorengruppe Bildungsberichterstattung [Authoring Group Educational Reporting], 2012. *Bildung in Deutschland 2012: Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zur kulturellen Bildung im Lebenslauf* [Education in Germany 2012: An indicator-based report including an analysis of arts education throughout the life course], Bielefeld 2012. [Online] Povezava: <http://www.bildungsbericht.de/zeigen.html?seite=10215> (pot: Tab.C3-1Aweb, 2012) [pridobljeno 11. 2. 2014].

BASIL (Barnehave Statistikk Innrapporterings Løsning). Statistics Norway, 2012/2013.

Care Inspectorate, 2012. *Childcare statistics 2011 – Care Inspectorate statistics on the provision and use of registered day care of children and childminding services in Scotland as at December 2011*. [pdf] Povezava: http://www.scswis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8146&Itemid=756 [pridobljeno 25. 2. 2014].

CNAF (Observatoire national de la petite enfance) [National Office of Early Childhood], 2011. [pdf] Povezava: http://www.caf.fr/sites/default/files/cnaf/Documents/Dser/essentiel/accueiljeuneenfantint_bd_fin.pdf [pridobljeno 11. 2. 2014].

CROSTAT (Državni zavod za statistiku) [Croatian Bureau of Statistics], 2010–2012. *Basic Schools and Kindergartens and Other Legal Entities Implementing Preschool Education Programmes, Statistical Report, End of 2010/2011 and Beginning of 2011/2012 School Year*. [pdf] Povezava: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1470.pdf [pridobljeno 11. 2. 2014].

CSU (Český statistický úřad) [Czech Statistical Office], 2013. Database of the MEYS [Online] Povezava: www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/p/4003-12 [pridobljeno 11. 2. 2014].

Danmarks Statistik [Statistics Denmark], 2012. [Online] Povezava: <https://www.dst.dk/da/> [pridobljeno 11. 2. 2014].

De Lange, M., Dronkers, J. & Wolbers M. H. J., 2013. *Single-parent family forms and children's educational performance in a comparative perspective: effects of school's share of single-parent families in School Effectiveness and School Improvement*. [pdf] Povezava: <http://www.eui.eu/Personal/Dronkers/articles/SESI2013.pdf> [pridobljeno: 13. 1. 2014].

DfE (Department for Education), 2013. *Childcare and early years survey of parents: 2011*. Povezava: <http://www.education.gov.uk/rsgateway/DB/STR/d001115/sfr08-2013.pdf> [pridobljeno 13. 2. 2014].

DGEEC – MEC (Direção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência – Ministério da Educação e Ciência [Directorate General of Education and Science Statistics - Ministry of Education and Science], 2010/2011. Data refers to the Mainland.

DKF (Dienst für Kind und Familie) [Service for the Child and Family], 2011. *'Jahrbuch 2012', 2012/2013*. [Online] Povezava: www.bildungsserver.be [pridobljeno 11. 2. 2014].

DSWS (Department for Social Welfare Standards (MT)), 2011 (maj). [Online] Povezava: https://secure3.gov.mt/socialpolicy/SocProt/family/dsws/social_welfare_standards_info.aspx [pridobljeno 11. 1. 2014].

EACEA/Eurydice, 2009. *Early Childhood Education and Care in Europe: Tackling Social and Cultural Inequalities*. Brussels: EACEA/Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2012. *Key Data on Education in Europe*. Brussels: EACEA/Eurydice.

EACEA/Eurydice, 2013. *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe, 2012/2013*. Eurydice Facts & Figures. Brussels: EACEA/Eurydice.

EHIS (Estonian Education Information System). Estonian Statistical Database, 2013. [Online] Povezava: <http://www.stat.ee/education> [pridobljeno 5. 12. 2013].

Eurostat, 2013. Marec 2013: International Women's Day. Almost a third of women and 5 % of men having a young child worked part-time in 2011. *Eurostat Newsrelease*, 37/2013. [pdf] Povezava: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-07032013-AP/EN/3-07032013-AP-EN.PDF [pridobljeno: 8. 4. 2014].

Hagstofa Íslands (Statistics Iceland), 2011. [Online] Povezava: <http://www.hagstofa.is/Hagtalur/Skolamal/Leikskolar> & <http://www.hagstofa.is/?PageID=770> [pridobljeno 12. 12. 2013].

Kernan M., 2012. *Parental involvement in early learning: A review of research, policy and good practice*, International Child Development Initiatives (ICDI) Leiden on behalf of Bernard van Leer Foundation, The Hague. [Online] Povezava: http://www.bernardvanleer.org/files/Parental_involvement_in_early_learning.pdf [pridobljeno 14. 1. 2014].

Kind en Gezin (Child and Family Agency), 2011. *Annual Report Child Care* [Online], Povezava: <http://www.kindengezin.be/brochures-en-rapporten/rapporten/kinderopvang> [pridobljeno 11. 2. 2014].

Köznevelés- statisztikai adatgyűjtés [Statistical Year Book of Education (HU)], 2012/2013.

KSH (Központi Statisztikai Hivatal) [Hungarian Central Statistical Office], 2013. [Online] Povezava: <http://www.ksh.hu/?lang=en> [pridobljeno 4. 2. 2014].

Latvijas statistika [Central Statistical Bureau of Latvia], 2011/2012. Culture, education, science and health statistics section. [Online] Povezava: www.csb.gov.lv [pridobljeno 14. 11. 2013].

Lietuvos statistikos departamenta [Statistics Lithuania], 2011/2012. [Online] Povezava: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680> [pridobljeno 11. 2. 2014].

MECD (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte) [Ministry of Education, Culture and Sport (ES)], 2013. *Las cifras de la educación en España. Curso 2010-2011* [Statistics on education in Spain]. [Online] Povezava: <http://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion/indicadores-publicaciones-sintesis/cifras-educacion-espana/2013.html> [pridobljeno 19. 2. 2014].

MEYS (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) [Ministry of Education, Youth and Sports], 2013. Yearbook of Trends. Education in the Czech Republic 2003/04–2012/2013 [Online]. Povezava: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyvojova-rocenka-skolstvi-2003-04-2012-13> [pridobljeno 11. 2. 2014].

Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles. *Indicateurs de l'enseignement* [Education Indicators, Wallonia-Brussels Region], 2012. [Online] Povezava: <http://www.enseignement.be/index.php?page=26723> [pridobljeno 11. 2. 2014].

Ministério da Solidariedade, *Emprego e Segurança Social* [Ministry of Solidarity, Employment and Social Security (PT)], 2011. Strategy and Planning Office: Data refers to the Mainland.

Ministry for Education and Employment (MT), 2012/2013. STS Database [Student, Teacher and School Database] (for State Schools) & Quality Assurance Department Database (for non-State schools).

MIZŠ (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport) [Ministry of Education, Science and Sport (SI)], 2012/2013.

Moss, P. ed., 2012. *International Review of Leave Policies and Related Research 2012*. [pdf] Povezava: http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2012_annual_review.pdf [pridobljeno 13. 9. 2013].

MPiPS (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej) [Ministry of Labour and Social Policy], 2012.

OECD, 2012. *The Experience of New Teachers. Results from TALIS 2008*. Paris: OECD Publishing.

OECD, 2013. *PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed (Volume I)*. PISA, OECD Publishing. [Online] Povezava: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264201132-en> [pridobljeno: 16. 4. 2014].

OECD, 2014. Glossary of Statistical Terms. [Online] Povezava: <http://stats.oecd.org/glossary/> [pridobljeno: 16. 4. 2014].

ONE (Office national de l'enfance) [National Office for Childhood], 2011. Rapport annuel 2011. [pdf] Povezava: http://www.one.be/uploads/tx_ttproducts/datasheet/RA_2011_02.pdf [pridobljeno 15. 1. 2014].

Rauschenbach, B., 2012. *Aufwachsen in Deutschland. AID: A - Der neue DJI-Survey*, Weinheim Basel: Beltz Juventa Verlag, [pdf] Povezava: <http://www.beltz.de/de/nc/verlagsgruppe-beltz/gesamtprogramm.html?isbn=978-3-7799-2259-9> [pridobljeno 15. 1. 2014].

Scottish Government, 2013. *Empowering Scotland: The Government's Programme for Scotland 2013-2014*. [pdf] Povezava: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/0043/00433229.pdf> [pridobljeno 19. 2. 2014].

SIO (System Informacji Oświatowej) [System of Information on Education] of the Ministry of National Education, 2012/2013. [Online] Povezava: <http://sio.men.gov.pl/> [pridobljeno 15. 12. 2013].

Skolverket, 2013. [The Swedish National Agency for Education], Data reference: 2011, 2012 and 2012/2013. [Online] Povezava: www.skolverket.se [pridobljeno 15. 10. 2013].

Statistik Austria: Kindertagesheimstatistik, 2011/12. [Statistics Austria: Children Day Care Statistics] [Online] Povezava: http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bildung_und_kultur/formales_bildungswesen/kindertagesheime_kinderbetreuung/index.html [pridobljeno 12. 2. 2014].

Statistični urad RS (Statistični urad Republike Slovenije) [Statistical office of the Republic of Slovenia], 2012/2013. Kindertages, Slovenia, school year 2012/2013 [Online] Povezava: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=5386 [pridobljeno 10. 12. 2013].

THL [National Institute for Health and Welfare (FI)], 2011. *Lasten päivähöito 2010 – Kuntakyselyn osaraportti* [pdf] Povezava: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr37_11.pdf [pridobljeno 19. 2. 2014].

UIPS (Ústav informácií a prognóz školstva) [The Institute of Information and Prognoses of Education] 2011/2012. *Statistical Yearbook – Kindertages*. [Online] Povezava: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---materske-skoly> [pridobljeno 15. 1. 2014].

Welsh Assembly Government, 2011. *Childcare and Early Years Survey: Wales 2009*. Main Report [pdf] Povezava: <http://wales.gov.uk/docs/dcells/research/110201childcaresurvey2009en.pdf> [pridobljeno 13. 2. 2014].

POJMOVNIK

I. KLASIFIKACIJE

Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja (ISCED 1997)

Mednarodno standardno klasifikacijo izobraževanja (ISCED) so oblikovali in pripravili za enostavnejše zbiranje in primerjavo statističnih podatkov o izobraževanju tako znotraj kot tudi prek državnih meja. Vsebuje dve navzkrižni spremenljivki (ravni in področja izobraževanja) z vrsto izobraževanja (splošno/poklicno/predpoklicno) ali predviden cilj učencev (terciarno izobraževanje oziroma neposredni vstop na trg dela). Različica ISCED 97⁽¹³⁾ razlikuje med sedmimi ravni izobraževanja. Najnižja raven ISCED 0 zajema predprimarno izobraževanje oziroma predšolsko vzgojo, vendar ne najzgodnejšega obdobja predšolske vzgoje in varstva. Metodologija ISCED temelji na predpostavki, da obstajajo merila, po katerih je možno razporediti izobraževalni program na določeno raven izobraževanja. Vendar pa se pri tem upošteva sistem hierarhičnega razvrščanja glavnih in pomožnih meril glede na raven in vrsto izobraževanja. Na predprimarni ravni med glavnimi merili upoštevajo, ali se programi izvajajo v šolah ali centrih, najmanjšo starost, pri kateri se otroci vključijo v program, in najvišjo starost otrok, ko so še lahko vključeni; pomožni kriteriji vključujejo izobrazbo strokovnih delavcev.

- **ISCED 0: predprimarno izobraževanje oziroma predšolska vzgoja**

Predprimarno izobraževanje je definirano kot začetno obdobje organiziranega poučevanja. Program je pripravljen za otroke, stare najmanj tri leta, in se izvaja v šolah ali drugih institucionalnih ureditvah.

- **ISCED 1: primarno izobraževanje**

Ta raven izobraževanja se začne pri petih do sedmih letih, je obvezna v vseh državah in navadno traja štiri do šest let.

- **ISCED 2: nižje sekundarno izobraževanje**

Na tej ravni se nadaljujejo osnovni programi primarnega izobraževanja, pouk pa je bolj predmetno usmerjen. Pogosto se konec te ravni ujema s koncem obveznega izobraževanja.

- **ISCED 3: višje sekundarno izobraževanje**

Ta raven se navadno začne po končanem obveznem izobraževanju. Vstopna starost je praviloma petnajst ali šestnajst let. Navadno je treba za vpis izpolnjevati pogoje o izobrazbi (končano obvezno izobraževanje) in druge minimalne vpisne pogoje. Pouk je pogosto bolj predmetno naravnani kot na ravni ISCED 2. Raven ISCED 3 navadno traja dve do pet let.

- **ISCED 4: posekondarno neterciarno izobraževanje**

Ti programi segajo prek višje sekundarne ravni in pod terciarno raven izobraževanja. Njihov namen je širiti znanje dijakov, ki so končali izobraževanje na ravni ISCED 3. Značilni so programi, v katerih se dijaki pripravljajo za nadaljevanje izobraževanja na peti ravni, ali programi, v katerih se dijaki pripravljajo za neposreden vstop na trg dela.

⁽¹³⁾ Spletna stran: http://www.uis.unesco.org/ev.php?ID=3813_201&ID2=DO_TOPIC.

- **ISCED 5: terciarno izobraževanje**

Praviloma je pogoj za vpis v te programe končano izobraževanje na ravni ISCED 3 ali 4. To so programi, naravnani akademsko (tip A), večinoma teoretični, in terciarni programi, naravnani poklicno (tip B), ki so praviloma krajši od programov A in namenjeni pripravi za vstop na trg delovne sile.

- **ISCED 6: terciarno izobraževanje**

Terciarni študij, ki vodi do napredne kvalifikacije za delo raziskovalca (doktorat).

II. DEFINICIJE

Administrativne izkušnje: izkušnje, ki jih oseba pridobi med upravljanjem in vodenjem institucije za predšolsko vzgojo in varstvo otrok ali šole, na primer na delovnem mestu pomočnika ravnatelja.

Akreditacija institucij/ureditev predšolske vzgoje in varstva je proces, v katerem se preveri in potrди, da institucije/ureditve, ki želijo izvajati vzgojo in varstvo predšolskih otrok, izpolnjujejo določila veljavnih predpisov, tj. določena pravila in minimalne standarde.

Alternativne poti: prilagodljivi programi usposabljanja na delu, ki vodijo do izobrazbe, potrebne za zaposlitev v predšolski vzgoji in varstvu. Navadno so krajši od tradicionalnih programov in jih pogosto pripravijo, da z njimi privabijo nove ljudi v poklic. Za alternativno pot do poklica v vzgoji in varstvu predšolskih otrok se šteje tudi priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja.

Brezposelna gospodinjstva so gospodinjstva, v katerih noben član ni zaposlen, tj. člani gospodinjstva so nezaposleni ali nedejavni.

Bruto domači proizvod (BDP): agregatna mera proizvodnje, ki je enaka vsoti bruto dodanih vrednosti vseh rezidenčnih institucionalnih enot, ki so dejavne v proizvodnji (plus vsi davki, minus vse subvencije na izdelke, ki niso vštet v vrednost rezultatov). Vsota izdatkov za končno potrošnjo blaga in storitev (vse razen vmesne porabe) v cenah kupcev minus vrednost uvoza blaga in storitev; ali vsota primarnih dohodkov, razdeljenih rezidenčnim proizvodnim enotam (OECD, 2014).

Centralni organi oblasti so najvišja (vladna) raven oblasti v državi. V veliki večini držav so organi centralne oblasti končno odgovorni za izobraževanje. Vendar pa so v Belgiji, Španiji in Združenem kraljestvu regionalne oblasti (skupnosti itd.) odgovorne za vse ali večino zadev v zvezi z izobraževanjem ter jih štejejo za najvišjo raven na tem področju.

Davčna olajšava: shema ali spodbuda za posameznike ali podjetja, da zmanjšajo svojo davčno obveznost. Primeri davčne olajšave so tudi priznavanje odbitka določenih stroškov, kot so plačila za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, od obdavčljivega dohodka ali možnost davčnih odbitkov za nadomestilo stroškov za vzgojo in varstvo.

Dodatne ure so čas, ki ga otroci preživijo v predšolski vzgoji in varstvu izven določenega obsega ur, ki se financira iz javnih sredstev, in jih zato plačujejo starši.

Dodatne potrebe so učne potrebe otrok, ki so primarno posledica socialno-ekonomskih, kulturnih oziroma jezikovnih dejavnikov.

Dopust za nego in varstvo otrok z ustreznim nadomestilom: čas porodniškega, očetovskega in starševskega dopusta po rojstvu otroka, za katerega starši prejemajo nadomestilo v višini najmanj 65 odstotkov svojih prejšnjih prejemkov. V primeru fiksnega zneska se šteje plačilo kot ustrezno nadomestilo, če je ta znesek enak 65 odstotkom določene minimalne mesečne plače v državi.

Enovit sistem predšolske vzgoje in varstva: vzgoja in varstvo za vse predšolske otroke sta organizirana enovito. To pomeni, da ju izvajajo v institucijah, v katerih so skupaj vse starostne skupine otrok. Otroci ostanejo v eni instituciji, ni prekinitvev oziroma prehodov med posameznimi institucijami, vse do začetka osnovnošolskega izobraževanja. Ministrstvo za izobraževanje je pristojno za vodenje, reguliranje in financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok. Varstvo in vzgoja majhnih otrok se štejeta za del 'zgodnjega izobraževanja' in pedagoške smernice pokrivajo celotno predšolsko obdobje. V enovitih ureditvah isto vodstvo vodi izvajanje programa za otroke vseh starosti; za vse strokovne delavce velja ista zahtevana izobrazba za delo z otroki vseh starostnih skupin. Poleg tega otroci pogosto že zelo zgodaj dobijo zakonsko pravico do predšolske vzgoje in varstva oziroma brezplačnega programa. Enovite sisteme ponekod imenujejo 'integrirani sistemi'.

Enovita institucija: institucionalna ureditev v enovitem sistemu predšolske vzgoje in varstva.

Gospodinjstvo je skupina dveh ali več oseb, ki živijo skupaj v hiši ali delu hiše ter si delijo skupni proračun. Oseba, ki izjavi, da ne pripada nobenemu gospodinjstvu in da ima svoj lasten proračun, se šteje za samsko gospodinjstvo.

Institucionalna ureditev: institucionalna predšolska vzgoja in varstvo, ki se izvajata v skladu z normativnim okvirom in izven doma. Najpogosteje govorimo o institucijah, kot so *nurseries*, *daycare centres* (centri za dnevno varstvo), *crèches* (jasli) in *kindergartens* (vrtci) (po OECD, 2012).

Investicijski izdatki so izdatki za sredstva, ki trajajo dlje od enega leta. Vključujejo porabo za gradnjo, obnovo in večja stavbna popravila ter tudi izdatke za novo ali nadomestno opremo. (Več držav uvršča manjše izdatke za opremo, ki so pod določenim stroškovnim pragom, med tekoče in ne investicijske izdatke.)

Indeks PISA ekonomskega, socialnega in kulturnega statusa (ESCS) temelji na naslednjih spremenljivkah: mednarodni socialno-ekonomski indeks poklicnega statusa (ISEI); najvišja raven izobrazbe, ki jo imajo starši učenca, pretvorjena v leta šolanja; indeks PISA premoženja družine; indeks PISA doma dostopnih izobraževalnih virov in indeks PISA kulturne lastnine v družini doma.

Javna institucija/ureditev predšolske vzgoje in varstva je v lasti in upravljanju javnih organov oblasti na centralni, regionalni ali lokalni ravni. Namen teh institucij ni ustvarjanje dobička, temveč opravljanje javne storitve.

Ločena institucija predšolske vzgoje in varstva: institucionalna ureditev v ločenemu sistemu predšolske vzgoje in varstva.

Ločeni sistem predšolske vzgoje in varstva: vzgoja in varstvo predšolskih otrok v ločenih institucijah za mlajše in starejše otroke (praviloma za otroke, mlajše od treh let, in otroke, starejše od treh let). Pristojnost za vodenje, reguliranje in financiranje vzgoje in varstva predšolskih otrok je razdeljena med različne organe oblasti. Praviloma je okvir za vzgojo oziroma izobraževanje določen samo za starejše otroke. Zahtevana izobrazba za strokovne delavce je praviloma odvisna od vrste institucije. Poleg tega se zelo razlikujejo tudi pogoji dostopa; pogosto dobijo zakonsko pravico starejši otroci in ne mlajši.

Neposredni javni izdatki so lahko: (1) plačila vladne agencije v imenu izobraževalnih institucij (npr. neposredno izplačilo plač učiteljem prek ministrstva za izobraževanje na centralni ali lokalni ravni); (2) plačila vladne agencije izobraževalnim institucijam, ki so odgovorne za nakup lastnih virov za izobraževanje in za plačilo strokovnim delavcem (npr. pavšalni znesek instituciji). Neposredni izdatki vladne agencije ne zajemajo plačil šolnin učencev (ali družin), vpisanih v javne šole, ki so v pristojnosti te vladne agencije, tudi če se plačila šolnine stekajo – v prvi vrsti – vladni agenciji in ne zadevni instituciji.

Otroci z dodatnimi izobraževalnimi potrebami: otroci, ki živijo v tveganju za slabše učne dosežke in ki potrebujejo dodatno pomoč, da lahko izkoristijo ves svoj potencial. Ti otroci pogosto prihajajo iz prikrajšanih okolij, kot so skupine z nizkim socialno-ekonomskim statusom, priseljenci ali pripadniki narodnostnih manjšin.

Poklicna dolžnost in odgovornost je naloga, določena s predpisi/pogodbami/zakonodajo ali drugimi uradnimi dokumenti o učiteljskem poklicu.

Poklicne izkušnje v predšolski vzgoji in varstvu: čas opravljanja poklica v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Čas in oblika poklicnih izkušenj sta pogosto določena za zaposlovanje strokovnih delavcev na bolj odgovorna delovna mesta v vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

Posebno usposabljanje za ravnatelje kandidati opravljajo pozneje, potem ko so že zaključili začetno izobraževanje in pridobili potrebno kvalifikacijo za strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju. Kandidat lahko opravi usposabljanje bodisi pred oddajo prijave za delovno mesto bodisi pred začetkom postopka zaposlitve ravnatelja, in sicer v letu ali dveh po zasedbi delovnega mesta, odvisno od pogojev in okoliščin. Namen usposabljanja je opolnomočiti bodoče ravnatelje v vzgoji in varstvu predšolskih otrok s potrebnimi znanji in spretnostmi za opravljanje novih nalog in dolžnosti. Tega ne smemo mešati s stalnim profesionalnim razvojem.

Skupni javni izdatek za izobraževanje zajema neposredno financiranje iz javnih sredstev za izobraževalne institucije in transferje gospodinjstvom in gospodarskim družbam. Javni sektor financira izdatek za izobraževanje tako, da prevzame neposredno odgovornost za *tekoče* in *investicijske izdatke* šol (neposredno financiranje šol iz javnih sredstev), zagotovi finančno pomoč učencem/dijakom in njihovim družinam (subvencije in posojila javnega sektorja) ali subvencionira izobraževanje ali dejavnosti usposabljanja zasebnega poslovnega sektorja ali nepridobitnih organizacij (transferji gospodinjstvom in gospodarskim družbam). Neposredno javno financiranje terciarnega izobraževanja obsega izdatke za raziskovalne in razvojne dejavnosti, in sicer v nekaterih državah, v katerih se institucije za terciarno izobraževanje financirajo iz proračunov, iz katerih namenjajo sredstva za oboje, poučevanje in raziskovalne in razvojne dejavnosti.

Spremljanje zmogljivosti v predšolski vzgoji in varstvu: proces spremljanja razmerja med zmogljivostjo v vzgoji in varstvu predšolskih otrok in povpraševanjem. To predstavlja sprotno evalvacijo delovanja sistema.

Standard kupne moči (SKM): umetna skupna referenčna valuta, s katero se v Evropski uniji izraža obseg gospodarskih agregatov za namen meddržavnih primerjalnih analiz tako, da odpravimo razlike v ravneh cen med državami. Za izračun obsega gospodarskih agregatov v SKM delimo prvotno vrednost v državni valuti z ustrezno vrednostjo PKM (paritete kupne moči). SKM tako kupi enak obseg dobrin in storitev v vseh državah, medtem ko potrebujemo za nakup enakega obsega dobrin in storitev v posameznih državah različne zneske državnih valutnih enot, odvisno od ravni cene.

Strateško načrtovanje temelji na opazovanju smeri razvoja/trendov in prepoznavanju najbolj verjetnih scenarijev zmogljivosti in povpraševanja v vzgoji in varstvu predšolskih otrok, ki se odraža v projekcijah prebivalstva, kot so število rojstev in migracija. Strateško načrtovanje vzgoje in varstva predšolskih otrok je lahko dolgoročno, srednjeročno ali kratkoročno.

Tekoči izdatki ali izdatki obratovanja so izdatki za blago in storitve, ki jih porabimo v tekočem letu, to so redni izdatki, ki jih potrebujemo za neprekinjeno izvajanje storitev izobraževanja. Vključujejo izdatke za nadomestila za strokovne delavce in tekoče stroške poslovanja. O manjših izdatkih za opremo, ki so pod stroškovnim pragom, praviloma poročajo med izdatki za tekočo porabo.

Ureditev na domu: javno regulirana predšolska vzgoja in varstvo, ki se izvajata na domu izvajalca. Izvajalci so v skladu s predpisi pogosto dolžni izpolnjevati minimalne standarde zdravja, varnosti in prehrane. Ureditev na domu ne vključuje varstva na domu otroka (tj. varstvo otroka na njegovem domu), tudi če za takšno ureditev veljajo osnovni standardi kakovosti (tj. akreditacija strokovnih delavcev).

Usmerjevalni dokumenti: različni uradni dokumenti, v katerih so predpisi, smernice oziroma priporočila za izobraževalne institucije. Predpisi so zakoni, pravilniki in drugi pravni akti, s katerimi javni organi oblasti določijo delovanje institucij. Priporočila ali smernice so uradni dokumenti, v katerih so izražena mnenja o postopkih, metodah in strategijah, ki so koristni, vendar niso obvezni. V usmerjevalnih dokumentih so zajeti različni uradni pristopi, katerih namen je usmerjati ali voditi izvajalce vzgoje in varstva predšolskih otrok. S tega vidika usmerjevalni dokumenti vsebuje katero koli ali vse naslednje pedagoške smernice: učna vsebina, učni cilji in dosežki, pričakovani dosežki ter smernice o pedagoških pristopih, učnih dejavnostih in metodah spremljanja.

V tveganju revščine ali socialne izključenosti je stanje, pri katerem so ljudje v tveganju revščine oziroma so zelo materialno prikrajšani ali pa živijo v gospodinjstvu, v katerem je delovna intenzivnost na zelo nizki ravni. Ta kazalnik je skupno število oseb, ki pripadajo kateri koli od teh dveh skupin. 'V tveganju revščine' so osebe, katerih prejemki so nižji od nacionalnega praga tveganja revščine. 'Materialna prikrajšanost' je povezana z ekonomsko stisko, v kateri si posameznik ni zmožen privoščiti vrste izdelkov, za katere šteje, da so potrebni oziroma zaželeni. 'Zelo nizka raven delovne intenzivnosti' velja za osebe, ki živijo v gospodinjstvu in so v zadnjem letu delali manj kot 20 odstotkov svojih zmožnosti. Otroci, ki so v danem trenutku deležni več kot ene dimenzije revščine, so upoštevani samo enkrat.

Vzgoja in varstvo predšolskih otrok (predšolska vzgoja in varstvo): vzgoja in varstvo predšolskih otrok od rojstva do začetka osnovnošolskega izobraževanja, zajeta v državni ureditveni okvir, kar pomeni, da so izvajalci dolžni ravnati v skladu s predpisi, zadovoljevati minimalne standarde oziroma opraviti postopek akreditacije.

Zakonska pravica do predšolske vzgoje in varstva je zakonska dolžnost izvajalcev vzgoje in varstva predšolskih otrok, da zagotovijo javno subvencionirano mesto v vzgoji in varstvu vsem predšolskim otrokom, ki živijo v določenem okolišu in katerih starši – ne glede na zaposlitveni, socialno-ekonomski in družinski status – iščejo mesto za svojega otroka.

Zasebna institucija/ureditev predšolske vzgoje in varstva je lahko v lasti in upravljanju poslovnih subjektov, ki so naravnani k ustvarjanju dobička, ali prostovoljnega (nepridobitnega) sektorja, tudi dobrodelnih organizacij. Za opravljanje dejavnosti je pogosto potrebna licenca oziroma dovoljenje in izpolnitev minimalnih standardov varstva. Zasebne institucije so lahko:

samofinancirane: financiranje iz zasebnih sredstev, praviloma plačil staršev;

javno subvencionirane: delno financiranje iz javnih sredstev, predvsem za predšolsko vzgojo in varstvo v imenu javnih organov oblasti, kjer imajo otroci zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu.

Zunanja evalvacija institucij/ureditev predšolske vzgoje in varstva: proces nadzora kakovosti, ki ga izvajajo posamezniki ali skupine oseb, ki niso iz institucij/ureditev za vzgojo/varstvo, z namenom, da evalvirajo, spremljajo in nadzorujejo delovne procese v instituciji, poročajo o kakovosti ter pripravijo predloge izboljšav.

III. PODATKOVNE ZBIRKE

Mednarodna podatkovna zbirka PISA 2012

PISA (Program mednarodne primerjave dosežkov učencev) je mednarodna raziskava, ki jo izvajajo pod pokroviteljstvom organizacije OECD in v kateri preverjajo ravni dosežkov učencev, starih petnajst let, na področju bralne, matematične in naravoslovne pismenosti. Raziskavo izvajajo na reprezentativnih vzorcih petnajstletnih učencev, ki so bodisi v nižjem sekundarnem bodisi višjem sekundarnem izobraževanju, odvisno od strukture sistema. Poleg tega, da mednarodna raziskava PISA 2012 izmeri dosežke, se z vprašalniki identificirajo tudi spremenljivke o okoliščinah v šoli in družini, s katerimi se lahko osmislijo ugotovitve. Vsi kazalniki zajemajo javne šole in zasebne šole, javno subvencionirane ali drugače financirane.

Spletna stran: <http://www.oecd.org/pisa/aboutpisa/>

Mednarodna raziskava PIRLS 2011

PIRLS 2011 je tretja ponovitev IEA Mednarodne raziskave bralne pismenosti (PIRLS). V raziskavi merijo bralne dosežke učencev, praviloma četrto leto šolanja – v raziskavi uporabljajo pojem 'četrtošolci'. V večini držav so učenci stari približno deset let in obiskujejo osnovno šolo. Raziskava temelji na edinstvenem preverjanju bralnega razumevanja, pri katerem lahko izmerijo in izračunajo spremembe, nastale po letu 2001; za raziskavo so pripravili celovito zbirko vprašalnikov za proučevanje izkušenj mladih pri učenju branja doma ali v šoli.

Spletna stran: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/>

INFORMACIJE O NACIONALNIH SISTEMIH

Belgija – francoska skupnost	169
Belgija – nemška skupnost	170
Belgija – flamska skupnost	171
Bolgarija	172
Češka republika	173
Danska	174
Nemčija	175
Estonija	176
Irska	177
Grčija	178
Španija	179
Francija	180
Hrvaška	181
Italija	182
Ciper	183
Latvija	184
Litva	185
Luksemburg	186
Madžarska	187
Malta	188
Avstrija	189
Poljska	190
Portugalska	191
Romunija	192
Slovenija	193
Slovaška	194
Finska	195
Švedska	196
Združeno kraljestvo – Anglija	197
Združeno kraljestvo – Wales	198
Združeno kraljestvo – Severna Irska	199
Združeno kraljestvo – Škotska	200
Islandija	201
Turčija	202
Lihtenštajn	203
Norveška	204
Švica	205

Informacije o nacionalnih sistemih nudijo jednat pregled najpomembnejših značilnosti sistema predšolske vzgoje in varstva v posameznih državah.

- Diagram: vizualna predstavitev glavnih elementov strukture predšolske vzgoje in varstva.
- Organiziranost: opis glavnih oblik predšolske vzgoje in varstva.
- Deleži vključenih otrok.
- Plačila staršev za celodnevno predšolsko vzgojo in varstvo.
- Trenutne reforme.

Diagram

Na diagramih je predstavljena struktura prevladujočih oblik vzgoje in varstva, ki sta na voljo vsem predšolskim otrokom v posamezni državi. Ločena ureditev za otroke s posebnimi izobraževalnimi potrebami ni vključena (za natančen opis obsega glej uvod).

Diagram je strukturiran glede na lestvico 'starost otrok'. Te starosti so teoretične in nakazujejo uradno minimalno starost, pri kateri se predšolski otroci lahko vključijo v določeno obliko vzgoje in varstva.

V prvi tanki vrstici je označeno teoretično trajanje dopusta za varstvo in nego otrok, ki je seštevek treh možnih oblik dopustov: porodniški, očetovski in starševski dopust. Za dopust z ustreznim nadomestilom se šteje, če starši prejemajo ves čas odsotnosti zaradi dopusta najmanj 65 odstotkov svoje predhodne plače. Za več informacij glej sliko B3.

V naslednji(h) vrstici(ah) so označene uradno določene starosti, pri katerih predšolski otroci izpolnjujejo pogoje za sprejem v določeno obliko vzgoje in varstva. Za večino držav je v diagramu predstavljen termin za določeno ureditev vzgoje in varstva. V nekaterih državah pa je bolj relevantna oblika predšolske vzgoje in varstva, zato so podani temu ustrezni termini. Vsi termini so navedeni v

nacionalnem(ih) jeziku(ih) posamezne države. Institucionalne ureditve so označene modro, ureditve na domu pa roza (za definicije glej pojmovnik). Odgovornost ministrstva za izobraževanje je označena s svetlejšo ustrezno barvo.

Kjer je primerno, majhne navpične črte označujejo delitev med različnimi oblikami ureditev, obdobji in najpomembnejšimi stopnjami.

Druga črno-bela vrstica označuje obdobje izobraževanja, ki ustreza ravni ISCED 0 po mednarodni klasifikaciji UNESCA z leta 1997.

Kjer obstaja, je s posebnimi simboli označena začetna starost zakonske pravice do predšolske vzgoje in varstva (za definicijo glej pojmovnik), razpoložljivost brezplačne vzgoje in varstva za vsaj nekaj ur na dan in začetek obveznega izobraževanja.

Pod vsakim diagramom je zasenčen stavek, ki bralcu pomaga razumeti, katere institucionalne ureditve izvajajo programe za 'mlajše' predšolske otroke in katere za 'starejše' v posamezni državi. V poročilu glavno besedilo in številne slike pogosto prikazujejo razliko med institucijami za starejše in mlajše otroke.

Organiziranost

V tem poglavju se nahaja krajši opis glavnih oblik vzgoje in varstva predšolskih otrok. Navedeno je tudi, kako so porazdeljene odgovornosti za posamezne ureditve med centralnimi organi oblasti. Kjer je to potrebno, so podane tudi dodatne informacije o manj običajnih oblikah vzgoje in varstva predšolskih otrok.

Deleži vključenih otrok

Podatki o vključenosti otrok, starih 3–7 let, v izobraževanje na ravneh ISCED 0 in ISCED 1 temeljijo na Eurostatovih podatkih z leta 2011 (za primerjavo med državami glej sliko C2). Če so na voljo, so navedeni tudi nacionalni podatki o deležu vključenih otrok, mlajših od treh let (po ureditvah, referenčno leto in vir). Razlike med deleži vključenih otrok, pridobljenih iz različnih virov, so lahko posledica neskladij v uporabljeni metodologiji.

Plačila staršev

Opisane se strukture plačil, če so le-te na voljo. Za primerljivost smo urna plačila pomnožili s štirideset in dobili tedenska plačila; tedenska plačila smo pretvorili v mesečna tako, da smo jih pomnožili s faktorjem 4,345. Zato se lahko dejanska mesečna plačila rahlo razlikujejo. Plačila v SKM je možno pretvoriti nazaj v nacionalno valuto z uporabo števil, ki so v opombi. (Za primerjavo med državami glej sliko D6).

Trenutne reforme

V poglavju so navedene večje reforme v referenčnem letu 2012/2013 ali reforme, ki so se zgodile od tedaj. Zajete so le sprejete reforme (spremembe, ki so še v razpravi, niso upoštevane).

Dodatne informacije o izobraževalnih sistemih ter povezanih politikah in usmeritvah

V **EURYPEDIJI**, evropski enciklopediji o nacionalnih izobraževalnih sistemih, so zbrane zadnje in izčrpne informacije za posamezno državo in raven izobraževanja.

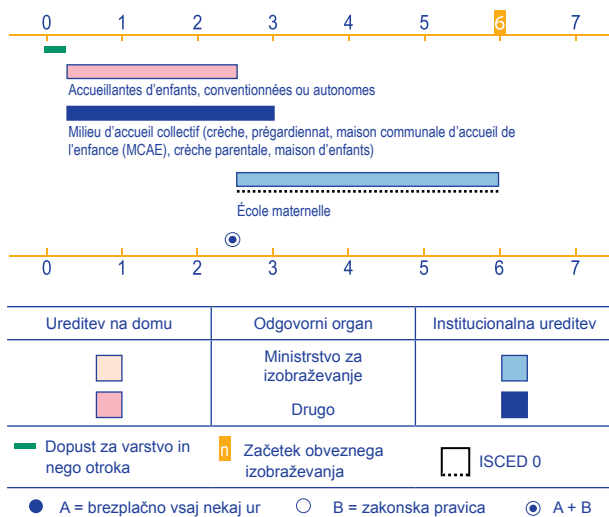
Spletna stran:

<http://eacea.ec.europa.eu/education/euryperia>

Belgija – francoska skupnost

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Belgiji (francoska skupnost) so 'mlajši' otroci tisti, ki so v eni od ureditev v *milieu d'accueil collectif*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *école maternelle*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Pod 3
Accueillantes d'enfants, conventionnées ou autonomes	29,2
Milieu d'accueil collectif (crèche, préguardiennat, maison communale d'accueil de l'enfance (MCAE), crèche parentale, maison d'enfants)	

Vir: ONE, 2011.

(%) referenčno leto 2012	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
École maternelle	45,0	95,0	97,0	98,0

Vir: Indicateurs de l'enseignement, 2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	97,8	98,1	97,0	5,2	0,1
ISCED 1 *	(-)	0,0	1,1	92,7	97,8

* Podatki za Belgijo (vse skupnosti).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci od treh mesecev do treh let se lahko vključijo v različne institucionalne ureditve (*milieu d'accueil collectif*), tudi v *crèche*, *préguardiennat*, *maison communale d'accueil de l'enfance* (MCAE) ali *maison d'enfants*. Poleg tega obstaja tudi sistem reguliranega varstva na domu, ki ga izvajajo varuhi (*accueillantes d'enfants*), ki lahko delajo neodvisno (*accueillantes d'enfants autonomes*) ali pa so pridruženi določenim organizacijam za varstvo otrok (*accueillantes d'enfants conventionnées*). Varstvo na domu in institucionalno varstvo za najmlajše otroke sta v pristojnosti organizacije ONE (*Office de la Naissance et de l'Enfance*), ki je nadalje v pristojnosti ministra za otroštvo. Otroci imajo od starosti dveh let in pol zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje v *école maternelle*. Za področje je odgovoren minister za izobraževanje. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila so regulirana za otroke, mlajše od dveh let in pol, v javnih in javno subvencioniranih ureditvah v višini najmanj 2,1 SKM in največ 32,8 SKM na dan (skupaj s prehrano), kar znaša do 644 SKM na mesec. Enako velja za institucionalne ureditve in ureditve na domu. Plačila zasebnih izvajalcev (samofinanciranih) niso regulirana. 22 odstotkov *accueillantes d'enfants* in 32 odstotkov *crèches* ne prejema javnih subvencij.

Predšolska vzgoja in varstvo otrok, starejših od dveh let in pol, v *école maternelle* sta brezplačna, vendar starši prispevajo k stroškom za prehrano in morebitne dodatne ure v *garderie*.

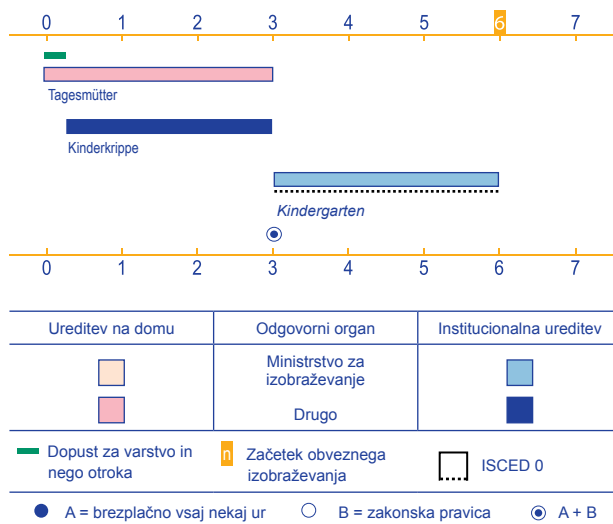
1 SKM = 1,11881 EUR

Trenutno ni reform

Belgija – nemško govoreča skupnost

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Belgiji (nemško govoreča skupnost) so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *Kinderkrippe*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *Kindergarten*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 3 let
Tagesmütter (Selbstständige Tagesmutter ali Tagesmütterdiens – TMD)	31,9
Kinderkrippe	2,2

Vir: ONE, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	97,8	98,1	97,0	5,2	0,1
ISCED 1 *	(-)	0,0	1,1	92,7	97,8

* Podatki za Belgijo (vse skupnosti).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Do tretjega leta starosti so otroci večinoma v reguliranem varstvu na domu, ki ga izvajajo varuhi otrok (*Tagesmütter*), ki delujejo neodvisno (*Selbstständige Tagesmütter*) ali so pridruženi določeni organizaciji za varstvo otrok (*Tagesmütterdienst – TMD*). Obstaja tudi institucionalna ureditev, t. i. *Kinderkrippe*. Vzgoja in varstvo za najmlajše predšolske otroke sta v pristojnosti ministrstva za zaposlovanje, zdravje in socialne zadeve. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje v *Kindergarten*. Za področje je odgovorno ministrstvo za izobraževanje. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila so regulirana za otroke, mlajše od treh let, v javnih in javno subvencioniranih ureditvah v višini najmanj 1,2 SKM in največ 24,1 SKM na dan (skupaj s prehrano), kar znaša od 25 do 531 SKM na mesec. Enako velja za institucionalne ureditve in ureditve na domu.

Predšolska vzgoja in varstvo otrok, starejših od treh let, v *Kindergarten* sta brezplačna, vendar starši prispevajo k strošku za prehrano in morebitne dodatne ure.

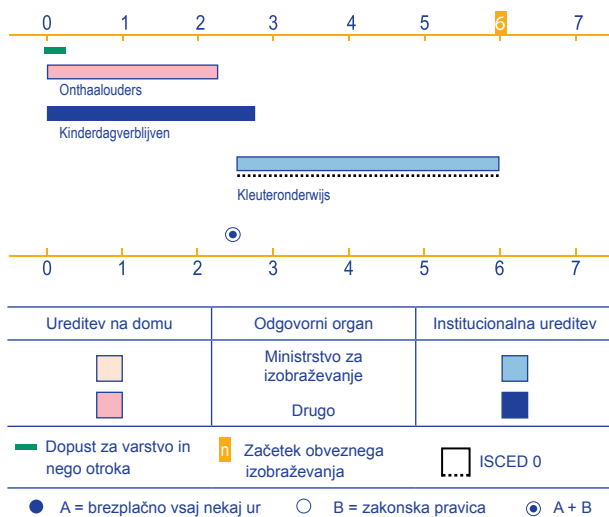
1 SKM = 1,11881 EUR

Trenutno ni reform

Belgija – flamska skupnost

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Belgiji (flamska skupnost) so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *Kinderdagverblijven*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *Kleuteronderwijs*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 3 let
Onthaalouders in Kinderdagverblijven*	48,4

*Vir: Kind en Gezin, 2011.

(%) referenčno leto 2010/11	Manj kot 1 leto	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Onthaalouders in Kinderdagverblijven*	50,3	57,9	37,6	(-)	(-)	(-)
Kleuteronderwijs	(-)	(-)	57,0	98,7	98,8	97,7

*Vir: Kind en Gezin, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	97,8	98,1	97,0	5,2	0,1
ISCED 1	(-)	0,0	1,1	92,7	97,8

* Podatki za Belgijo (vse skupnosti).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Vzgoja in varstvo predšolskih otrok sta razdeljena na dve glavni področji: formalno varstvo otrok od rojstva do tretjega leta starosti, ki je lahko urejeno na domu (*Onthaalouders*) ali institucionalno (*Kinderdagverblijven*), ter predprimarno izobraževanje (*Kleuteronderwijs*) za otroke od dveh let in pol. Prvo področje je v pristojnosti flamskega ministrstva za socialno varstvo, zdravje in družino; vodi ga agencija *Kind en Gezin*. Predprimarno izobraževanje za otroke, starejše od dveh let in pol, je v pristojnosti flamskega ministrstva za izobraževanje in usposabljanje. Otroci imajo od dveh let in pol dalje zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila so regulirana za otroke, mlajše od dveh let in pol, ki so v javnih ureditvah. Leta 2011 je znašalo najnižje plačilo 1,4 SKM in najvišje 24,5 SKM na dan. To znaša približno 30 do 585 SKM na mesec; povprečno mesečno plačilo je 268 SKM.

Predšolska vzgoja in varstvo otrok, starejših od dveh let in pol, v *Kleuteronderwijs* sta brezplačna, vendar starši prispevajo k strošku za prehrano in morebitne dodatne ure.

1 SKM = 1,11881 EUR

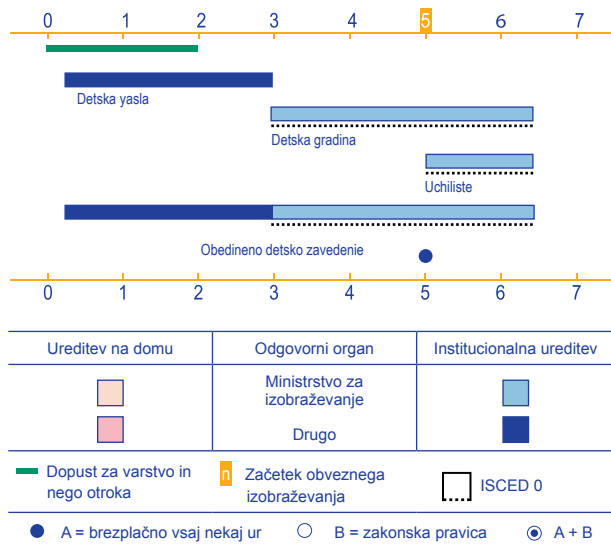
Trenutne reforme

S 1. aprilom 2014 začne veljati nova uredba o varstvu otrok (0 do 3 leta). Uveljavitev bodo spremljali številni novi predpisi. Za javne in zasebne ureditve bosta veljala enaka postopka akreditacije in evalvacije, saj je težnja zagotoviti enako kakovost v vseh ureditvah. Uvedli bodo nov in bolj enoten sistem subvencij, ki bodo povezane z določenimi odgovornostmi.

Bolgarija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Bolgariji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *detska yasla*, in skupinah za otroke, mlajše od 3 let, v *obedineni detski zavedenia*. 'Starejši' otroci so otroci, ki so v *detska gradina*, *uchiliste* in skupinah za otroke, starejše od 3 let, v *obedineni detski zavedenia*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	73,1	78,9	86,3	87,5	1,1
ISCED 1 *	(-)	(-)	0,0	7,2	96,9

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci, stari od treh mesecev do treh let, se lahko vključijo v institucionalne ureditve, t. i. *detska yasla*. Otroci, starejši od treh let, se lahko vključijo v predšolsko vzgojo v *detska gradina*, kjer je izobraževalni proces v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in znanost. Zadnji dve leti predšolske vzgoje (tj. med petim in sedmim letom starosti) sta obvezni; otroci se vključijo v *detska gradina* ali v osnovo šolo (*uchiliste*). Poleg institucij, ločenih za mlajše in starejše predšolske otroke, obstajajo tudi enovite institucije (*obedineni detski zavedenia*) za otroke, stare od deset mesecev do sedem let. Vzgoja in varstvo v teh institucijah sta strukturirana po zgoraj navedenih starostnih obdobjih (tj. do treh let, 3–5 let in 5–7 let). Primarno izobraževanje se začne pri sedmih letih.

Plačila staršev

Plačila v javni predšolski vzgoji in varstvu znašajo od 28 do 68 SKM; povprečni znesek je 51 SKM na mesec (skupaj s prehrano). Plačila v zasebnih (samofinanciranih) institucijah lahko znašajo do 474 SKM. Zadnji dve leti predšolske vzgoje (5–7 let) sta brezplačni; brezplačno je tudi učno gradivo.

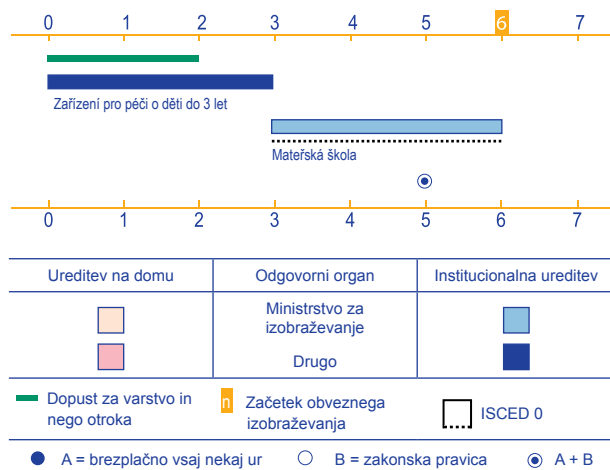
1 SKM = 0,878823 BGN

Trenutno ni reform

Češka republika

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Češkem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *zařízení pro péči o děti do 3 let*, in 'starejši' otroci v *mateřská škola*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012/2013	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Mateřská škola	26,7	75,2	86,9	88,2

Vir: CSU in MEYS, 2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	58,5	83,7	91,6	46,1	7,5
ISCED 1	(-)	(-)	0,6	50,7	91,7

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Sistem predšolske vzgoje in varstva ima dve glavni strukturi. Ureditve za otroke, mlajše od treh let (*zařízení pro péči o děti do 3 let*), so v pristojnosti ministrstva za industrijo in trgovino; delujejo v skladu z zakonom o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti in ostalimi zadevnimi zakonskimi predpisi. Te ureditve so praviloma institucionalne, vendar obstaja tudi manjše število ureditev na domu. Vrtci (*mateřské školy*), ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje, mladino in šport, so namenjeni otrokom, starim od treh do šestih let. Poleg vrtcev se lahko v skladu z zakonom o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti ustanovijo tudi institucionalne ureditve (in morda ureditve na domu) za otroke, starejše od treh let, vendar te ureditve niso upravičene do javnih subvencij. Takšnih ureditev ni pomembno veliko, zato niso zajete v diagramu. Pri petih letih otroci dobijo zakonsko pravico do predprimarnega izobraževanja. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Po oceni strokovnjakov znašajo plačila za otroke, mlajše od treh let, ki so v javnih ureditvah, 138 SKM na mesec; stroški prehrane niso všteti. Mesečna plačila za otroke v *mateřské školy* znašajo 14 SKM (brez prehrane).

1 SKM = 18,0615 CZK

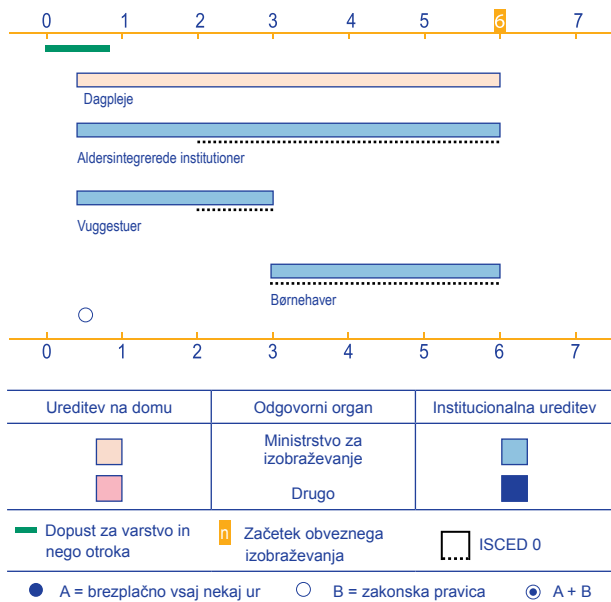
Trenutne reforme

Zakonodaja, s katero so bile urejene tradicionalne ureditve za otroke, mlajše od treh let (*jesle*), je bila postopno odpravljena do konca leta 2013. Nekaj (*jesle*) jih je ostalo in še delujejo na podlagi zakona o izdajanju dovoljenj za opravljanje dejavnosti in drugih zadevnih predpisov. Novi zakon, s katerim so določili varstvo otrok, starih od šest mesecev do začetka obveznega šolanja, je trenutno še v pripravi.

Danska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Danskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v skupinah za mlajše od 3 let v *aldersintegrerede institutioner* in *vuggestuer*. 'Starejši' otroci so otroci, ki so v skupinah za starejše od 3 let v *aldersintegrerede institutioner* in *børnehaver*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Dagpleje	9,7	39,1	33,1	0,4	0,2	0,2
Aldersintegrerede institutioner	8,9	49,6	59,8	96,1	96,6	79,7

*Vir: Danmarks Statistik, 2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	90,5	97,5	96,0	9,6	(-)
ISCED 1 *	(-)	0,0	2,3	89,3	99,6

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Sistem predšolske vzgoje in varstva vključuje centre za dnevno varstvo (*daginstitutioner*), ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje. Centri so lahko integrirane institucije za otroke, stare od šestindvajset tednov do šest let (*aldersintegrerede institutioner*), ali ločene institucije za mlajše in starejše otroke (*vuggestuer* oziroma *børnehaver*). Poleg institucionalne vzgoje in varstva obstaja tudi sistem reguliranih ureditev na domu (*dagpleje*), ki je večinoma javno financiran in je vanj vključenih relativno veliko majhnih otrok. Otroci dobijo zakonsko pravico do javno subvencionirane predšolske vzgoje in varstva pri šestindvajsetih tednih. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Varstvo na domu (*dagpleje*) povprečno stane 226 SKM na mesec (skupaj s prehrano). Plačila za *daginstitutioner* so odvisna od starosti otroka in znašajo 270 SKM za otroke, stare 0–2 leti, in 152 SKM za starejše otroke. Vzgoja in varstvo predšolskih otrok sta večinoma javna, le 5 odstotkov *daginstitutioner* je zasebnih (javno subvencioniranih).

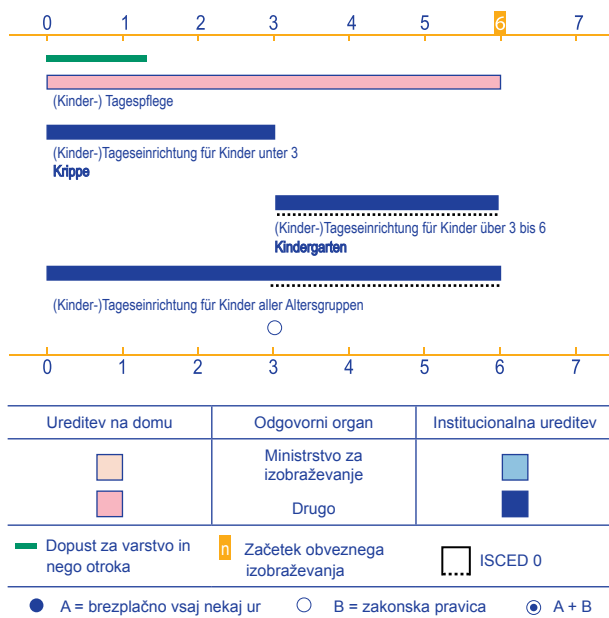
1 SKM = 10,1993 DKK

Trenutno ni reform

Nemčija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Nemčiji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *Krippen* in skupinah za mlajše od 3 let v *Tageseinrichtung für Kinder aller Altersgruppen*. 'Starejši' otroci so v *Kindergarten* ali skupinah za starejše od 3 let v *Tageseinrichtung für Kinder aller Altersgruppen*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Manj kot 1 leto	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
(Kinder-) Tagespflege	0,9	5,6	5,2	1,5	0,9	0,7
(Kinder-) Tageseinrichtung	1,6	20,2	42,0	86,4	95,6	96,6

Vir: Autorengruppe Bildungsberichterstattung, 2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	89,9	95,6	96,7	35,4	0,9
ISCED 1	(-)	(-)	0,4	62,5	98,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Sistem predšolske vzgoje in varstva je zelo decentraliziran in obsega več različnih oblik ureditev. Centri za varstvo otrok (*Tageseinrichtung*) so namenjeni mlajšim ali starejšim otrokom ločeno (v *Krippen* oziroma *Kindergarten*) ali delujejo kot ena institucija za celotno predšolsko obdobje. Poleg institucionalne vzgoje in varstva obstaja tudi sistem reguliranega in javno subvencioniranega varstva na domu (*Tagespflege*), v katerega se večinoma vključujejo najmlajši otroci (0–3 leta), vendar se lahko za skrajšan čas vključijo tudi starejši otroci. Pred začetkom primarnega izobraževanja v nekaterih deželah zagotavljajo pripravo na šolo (*Vorschuleinrichtung*). Vendar se v te institucije vključuje le zelo majhen delež otrok, zato niso zajete v diagram. Na zvezni/državni ravni je zvezno ministrstvo za družinske zadeve, starejše, ženske in mladino odgovorno tako za predšolsko vzgojo in varstvo v ureditvah na domu kot tudi v institucionalnih ureditvah. Na ravni dežel je odgovorno ministrstvo za družinske zadeve ali ministrstvo za izobraževanje.

Do leta 2013 so imeli starši zakonsko pravico do javno subvencioniranega mesta za svojega otroka, ko je ta dopolnil tri leta. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Leta 2009 je povprečno plačilo znašalo 187 SKM ali najmanj 23 SKM in največ 817 SKM (Rauschenbach, 2012).

V nekaterih deželah so ukinili plačila staršev za zadnje leto predšolske vzgoje in varstva pred vstopom v šolo (Hamburg, Hessen, Spodnja Saška, Severno Porenje-Vestfalija), za zadnja tri leta vrtca (Berlin) ali za otroke od drugega leta starosti (Porenje-Pfalz).

1 SKM = 1,04077 EUR

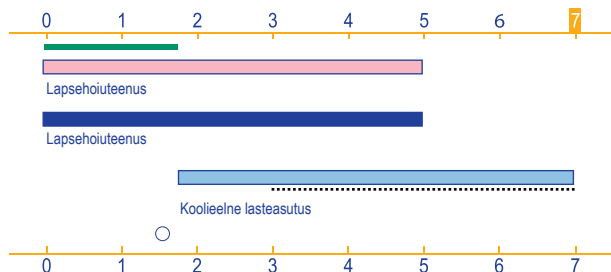
Trenutne reforme

Avgusta 2013 so znižali začetno starost, ko otrok dobi zakonsko pravico do javne predšolske vzgoje in varstva, na eno leto.

Estonija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
☐	Ministrstvo za izobraževanje	☐
☐	Drugo	☐

■ Dopust za varstvo in nego otroka
 ■ Začetek obveznega izobraževanja
  ISCED 0

● A = brezplačno vsaj nekaj ur
 ○ B = zakonska pravica
 ● A + B

V Estoniji so 'mlajši' otroci v *lapsehoiuteenus* in *koolieelne lasteasutus*, 'starejši' otroci pa v *koolieelne lasteasutus*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2013	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Koolieelne lasteasutus	87,0	93,0	94,0	100*
Lapsehoiuteenus	5,0	3,0	(-)	(-)

* Vključno z ISCED 1.

Vir: EHIS, 2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	84,6	89,1	89,4	75,3	1,9
ISCED 1	(-)	(-)	0,0	13,5	94,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Večina otrok, vključenih v predšolsko vzgojo in varstvo, obiskuje enovite institucije za varstvo otrok, starih od leta in pol do sedem let (*koolieelne lasteasutus*). Za to področje je odgovorno ministrstvo za izobraževanje in raziskovanje. Poleg tega obstaja tudi sistem storitev varstva predvsem najmlajših otrok (*lapsehoiuteenus*), za katerega je odgovorno ministrstvo za socialne zadeve. Varstvo se lahko izvaja v institucionalni ureditvi ali na domu. V skladu z zakonom o institucijah za varstvo predšolskih otrok imajo vsi otroci, stari od osemnajst mesecev do sedem let, zakonsko pravico do mesta v predšolski vzgoji in varstvu. Vendar lokalni organi oblasti niso vedno zmožni zagotoviti toliko prostih mest, kolikor je povpraševanja. Primarno izobraževanje se začne pri sedmih letih.

Plačila staršev

Plačila v vseh ureditvah predšolske vzgoje in varstva so regulirana in znašajo od 21 do 88 SKM; povprečno plačilo znaša 50 SKM na mesec (skupaj s prehrano). Zneski plačil ne smejo presegati 20 odstotkov minimalne plače.

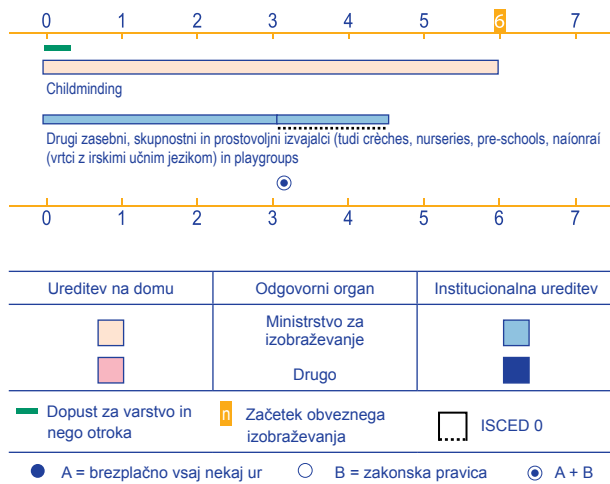
1 SKM = 0,725388 EEK

Trenutno ni reform

Irska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Irskem so 'mlajši' otroci v različnih oblikah zasebnih, skupnostnih ali prostovoljnih ureditev. 'Starejši' otroci so otroci, ki so vključeni v brezplačno leto predšolske vzgoje (ISCED 0).

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	46,6	55,1	0,0	(-)	(-)
ISCED 1	(-)	38,8	98,3	100	100

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Predšolska vzgoja in varstvo otrok do četrtega leta sta v pristojnosti vladnega organa za otroke in mladino; večinoma ju izvajajo različne zasebne, skupnostne ali prostovoljske organizacije v obliki naslednjih institucij: *crèches, nurseries, pre-schools, naíonraí* (vrtci z irskimi učnim jezikom), *playgroups* in *day-care services*. Obstaja pa tudi sistem reguliranega varstva na domu, t. i. *childminding*.

Vsi otroci, stari od treh let in dveh mesecev do štirih let in sedem mesecev so upravičeni do enega brezplačnega leta predšolske vzgoje, in sicer v institucionalni ureditvi ali ureditvi na domu. Otroci se lahko od četrtega leta dalje vpišejo v oddelke priprave na šolo v osnovni šoli, ki so formalno primarna raven izobraževanja (ISCED 1). Primarno izobraževanje se sicer začne pri četrtem letu starosti, obvezno šolanje pa pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačilo za vzgojo in varstvo za dojenčke, mlajše od enega leta, znaša povprečno 702 SKM na mesec, za starejše otroke pa 674 SKM (v nekaterih ureditvah posebej zaračunajo prehrano).

Vsi otroci, stari tri leta in dva meseca do štiri leta in sedem mesecev, so upravičeni do enega brezplačnega leta predšolske vzgoje, in sicer v institucionalni ureditvi ali ureditvi na domu. Starši prispevajo k strošku prehrane in morebitnih dodatnih ur.

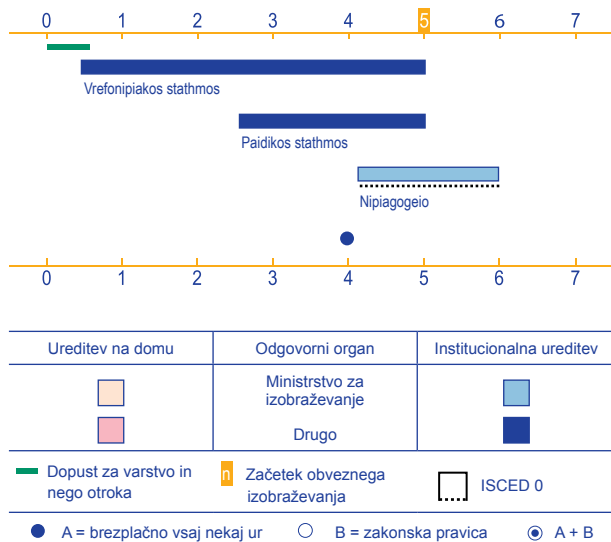
1 SKM = 1,07819 EUR

Trenutno ni reform

Grčija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Grčiji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *vrefonipiakos stathmos*. 'Starejši' otroci so v vseh treh vrstah institucij.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	:	54,3	95,6	1,6	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	97,2	99,2

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci od 6 mesecev do 5 let lahko obiskujejo centre za dojenčke in malčke (*vrefonipiakos stathmos*). Starši otrok, starih 2½–5 let, lahko zaprosijo za mesto v centru za otroke (*paidikos stathmos*). V obeh oblikah institucij morajo sprejeti svoje pravilnike o delovanju v skladu s predpisi, določenimi s trenutno veljavnim sklepom ministra. Te pravilnike o delovanju nato potrdi ustrezní občinski svet. Otroci lahko od 4. leta dalje obiskujejo institucijo predprimarnega izobraževanja (*nipiagogeio*), ki je obvezna za otroke, stare 5–6 let. Ta oblika predšolske vzgoje in varstva je v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in verske zadeve. Primarno izobraževanje se začne pri 6 letih.

Plačila staršev

Plačila za javne institucije *vrefonipiakos stathmos* in *paidikos stathmos* znašajo od 56 do 134 SKM na mesec (ocene grške agencije za lokalni razvoj in lokalno vlado); skupaj s prehrano. V zasebnem sektorju plačila znašajo od 233 do 746 SKM na mesec.

Oddelki za pripravo na šolo (*nipiagogeio*) za otroke, stare od štiri do šest let, so brezplačni.

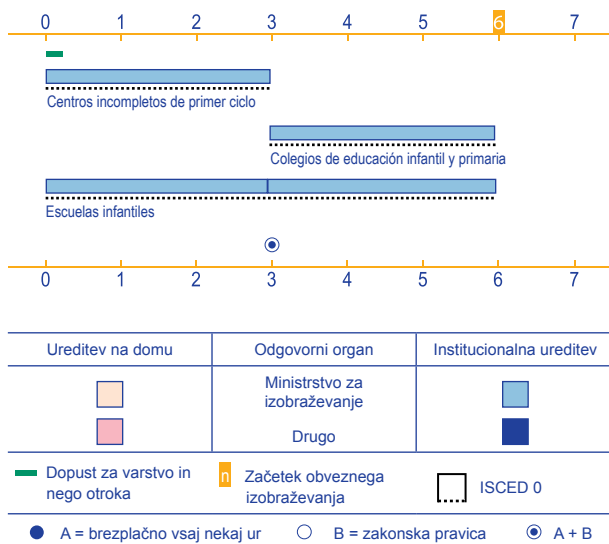
1 SKM = 0,893907 EUR

Trenutno ni reform

Španija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Španiji so 'mlajši' otroci v prvem starostnem obdobju (0–3 let) in so v *centros incompletos de primer ciclo* in *escuelas infantiles*. 'Starejši' otroci so otroci v drugem starostnem obdobju (3–6 let) in so v *colegios de educación infantil y primaria* in *escuelas infantiles*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2010/11	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Escuelas Infantiles	8,6	29,0	48,1	(-)	(-)	(-)
Centros incompletos de primer ciclo						
Colegios de Educación Infantil y Primaria	(-)	(-)	(-)	96,6	100,0	99,9

Vir: MECD, 2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	96,6	100,0	99,3	1,0	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	0,5	98,2	98,3

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Področje predšolske vzgoje je razdeljeno v dve starostni obdobji (0–3 in 3–6 let); izvajajo ga lahko v ločenih institucijah (*centros incompletos de primer ciclo* oziroma *colegios de educación infantil y primaria*) ali v kombiniranih institucijah za obe starostni obdobji (*escuelas infantiles*). Starostni obdobji se razlikujeta predvsem po najnižji zahtevani izobrazbi za učitelje, kurikulumu in zagotavljanju mest za otroke. Splošna načela ter cilje politik in usmeritev za predšolsko vzgojo sprejmejo na centralni ravni za celotno obdobje (0–6 let). Vendarle pa za drugo starostno obdobje (3–6 let) pripravijo in sprejmejo tudi nacionalni jedrni kurikulu ter predpise o organizaciji in delovanju šol, medtem ko je prvo starostno obdobje (0–3 let) v pristojnosti avtonomnih skupnosti. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila za predšolsko vzgojo in varstvo otrok, mlajših od treh let, so regulirana za javne ureditve, v katerih je 52 odstotkov otrok. Najvišji znesek plačil je omejen na 349 SKM (brez prehrane). Vzgoja in varstvo predšolskih otrok, starejših od treh let, sta brezplačna, vendar starši prispevajo k strošku za prehrano in morebitne dodatne ure.

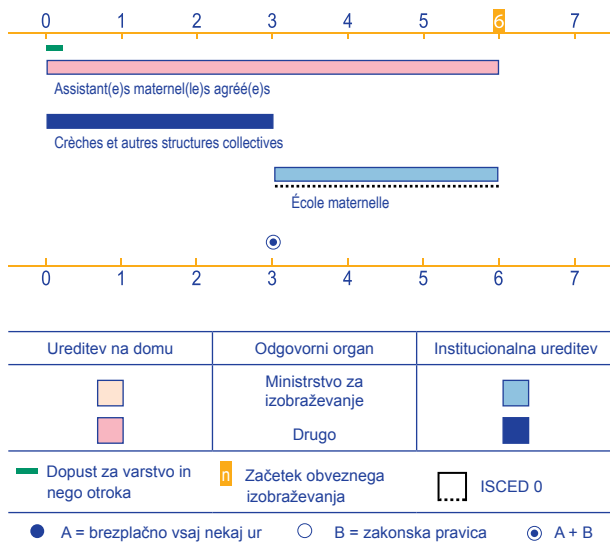
1 SKM = 0,916021 EUR

Trenutno ni reform

Francija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Za Francijo so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *crèche* in *structures collectives*. 'Starejši' otroci so v *école maternelle*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Pod 3
Assistant(e)s maternel(le)s agréé(e)s	28,2
Crèches et autres structures collectives	15,1
Écoles maternelles *	4,6
Skupaj	49,9

* Izjemoma sprejmejo dvoletnike, če so iz prikrajšanih okolij in po socialno-ekonomskih merilih.

Vir: CNAF, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	99,6	100,0	99,1	1,3	0,3
ISCED 1	(-)	0,0	1,0	99,0	100

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Sistem predšolske vzgoje in varstva zajema različne oblike ureditev, predvsem za mlajše otroke. V predšolsko vzgojo in varstvo za otroke, mlajše od treh let, sodijo institucionalne ureditve *crèches* in druge skupinske ureditve *structures collectives* (npr. *jardins d'éveil*, *classes passerelles* itd.), ki jih dopolnjuje regulirano varstvo na domu *assistant(e)s maternel(le)s agréé(e)s*. Politike in usmeritve ter subvencije za predšolsko vzgojo in varstvo zagotavljajo staršem izbirnost in prožnost, da lahko uporabljajo več kot eno obliko hkrati. Statistični podatki, ki so na voljo, zajemajo le glavne oblike predšolske vzgoje in varstva. Varstvo na domu pogosto dopolnjuje institucionalne ureditve.

Otroci od tretjega leta se vključujejo v institucije predprimarnega izobraževanja (*écoles maternelles*), katerih delo usklajuje ministrstvo za izobraževanje. Večina otrok obiskuje brezplačne javne institucije v svojem šolskem okolišu, medtem ko se jih manj kot tretjina vpiše v plačljive (čeprav so subvencionirane) zasebne institucije.

Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila za varstvo na domu, ki ga izvajajo *assistant(e)s maternel(le)s agréé(e)s* in kamor je vključenih največ otrok, mlajših od treh let, znašajo od 221 do 531 SKM; povprečno plačilo znaša 358 SKM mesečno (skupaj s prehrano). Plačila v institucionalnih ureditvah *crèches* znašajo 89 do 336 SKM.

Vzgoja in varstvo predšolskih otrok, starejših od treh let, v *école maternelle* sta brezplačna, vendar starši prispevajo k stroškom za prehrano in morebitne dodatne ure v *halte-garderie*.

1 SKM = 1,12957 EUR

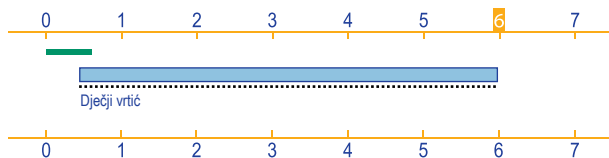
Trenutne reforme

Od 2013/2014 se v institucije predprimarnega izobraževanja (*écoles maternelles*) lahko vpisujejo otroci od drugega leta starosti. Ta ukrep se izvaja postopno; prednost imajo otroci iz socialno prikrajšanih okolij. Za delo z dvoletniki velja nižje razmerje vzgojni strokovni delavec/otrok kot za starejše otroke.

Hrvaška

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
☐	Ministrstvo za izobraževanje	☐
☐	Drugo	☐

Dopust za varstvo in nego otroka
  Začetek obveznega izobraževanja
  ISCED 0

A = brezplačno vsaj nekaj ur
  B = zakonska pravica
  A + B

Za Hrvaško so tako 'mlajši' kot 'starejši' otroci vključeni v *dječji vrtić*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Skupaj	0,5	19,0	29,0	52,0	59,0	62,0	73,0

Vir: CROSTAT, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	51,8	57,4	62,0	72,1	1,2
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	20,8	97,8

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Na Hrvaškem imajo urejen enovit sistem, v katerem zagotavljajo vzgojo in varstvo otrokom od šestih mesecev do šestega (sedmega) leta starosti. Vzgojo in varstvo izvajajo v institucionalnih ureditvah, t. i. *dječji vrtić*, ki so v pristojnosti ministrstva za znanost, izobraževanje in šport. Otroci se poleg vključitve v *dječji vrtić* z diagrama lahko vključujejo tudi v igralne skupine (*igraonica*) pod okriljem različnih organizacij, katerih osnovna dejavnost nista vzgoja in varstvo predšolskih otrok (npr. knjižnice, bolnišnice, športni klubi, kulturne institucije ali organizacije za socialno varstvo). Institucije so dolžne pridobiti akreditacijo ministrstva za znanost, izobraževanje in šport; praviloma izvajajo krajše programe. Sistem regulirane vzgoje in varstva na domu se trenutno uvaja postopno. Uradno se primarno izobraževanje začne pri starosti šest let, vendar veliko otrok ostane v predšolski vzgoji in varstvu do sedmega leta.

Plačila staršev

Plačilo določi lokalna oblast, zato so zelo različna. Na nacionalni ravni določijo približen zgornji znesek mesečnega plačila za javne vrtce, ki je 120 SKM (skupaj s prehrano).

1 SKM = 4,96925 HRK

Trenutne reforme

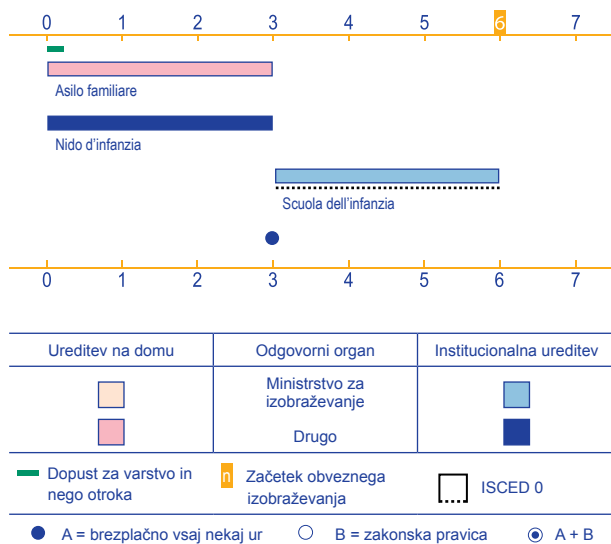
Od leta 2014/2015 dalje se bodo morali vsi otroci leto pred vstopom v šolo vključiti v program predšolske vzgoje.

Aprila 2013 so sprejeli zakonodajo, s katero so regulirali ureditve na domu.

Italija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Italiji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *nido d'infanzia*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *scuola dell'infanzia*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	92,3	96,2	88,8	2,3	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	8,5	96,9	98,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

V sistemu predšolske vzgoje in varstva so institucije za otroke, stare od nič do treh let, t. i. *nido d'infanzia*, in institucije za otroke, stare od treh do šestih let (*scuola dell'infanzia*). Slednje institucije so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje, medtem ko sta vzgoja in varstvo mlajših predšolskih otrok zelo decentralizirana; upravljajo ju skupnosti na lokalni ravni v skladu z lastnimi predpisi. Poleg institucionalnih ureditev so v porastu tudi ureditve na domu (*asilo familiare*). Ureditve na domu niso centralno regulirane in tudi niso prisotne po vsej državi. Poleg ureditev, ki so upoštevane v diagramu, obstajajo tudi druge oblike vzgoje in varstva za mlajše predšolske otroke, tudi 'spomladanski oddelki' (*sezioni primavera*) za otroke v starosti od dveh do treh let. To novo storitev so začeli izvajati, da bi zadostili povpraševanju družin. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Starši plačujejo za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, mlajših od treh let, vendar ni podatkov o višini teh plačil. Vzgoja in varstvo za predšolske otroke, starejše od treh let, sta brezplačna v javnih institucijah; ni podatkov o plačilih za zasebne ureditve.

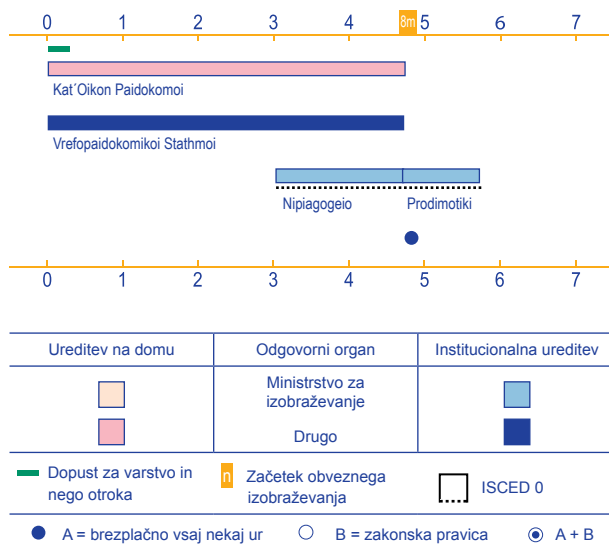
1 SKM = 1,02349 EUR

Trenutno ni reform

Ciper

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Cipru so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *vrefopaidokomikoi stathmoi*, in 'starejši' otroci tisti, ki v *vrefopaidokomikoi stathmoi* in *nipiagogeio* (tudi *prodimotiki*).

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	43,7	73,3	96,3	2,8	0,2
ISCED 1	(-)	(-)	1,0	96,4	98,3

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do starosti štirih let in osmih mesecev se lahko vključijo v centre za dnevno varstvo (*vrefopaidokomikoi stathmoi*) ali varstvo na domu (*kat'Oikon Paidokomoi*). Delujejo v pristojnosti ministrstva za delo in socialno zavarovanje. Od tretjega leta dalje se lahko otroci vključijo v vrtnice (*nipiagogia*), ki so pod nadzorom ministrstva za izobraževanje in kulturo. To pomeni, da lahko otroci, stari od tri do štiri leta in osem mesecev, obiskujejo vrtec ali center za dnevno varstvo. Oddelki za pripravo na šolo (*prodimotiki*), ki so v *nipiagogia*, so obvezni in brezplačni za otroke od starosti štiri leta in osem mesecev do pet let in osem mesecev. Otroci se vpišejo v primarno izobraževanje, ko so stari pet let in osem mesecev.

Plačila staršev

Mesečna plačila v zasebnih (samofinanciranih) institucijah *vrefopaidokomikoi stathmoi*, v katerih je 81 odstotkov otrok, znašajo od 170 do 397 SKM. Mesečna plačila v javno financiranih zasebnih ureditvah *vrefopaidokomikoi stathmoi*, v katerih je 17,2 odstotka otrok, znašajo od 68 do 193 SKM. Plačila v javnih institucijah *vrefopaidokomikoi stathmoi*, v katerih je 1,9 odstotka otrok, znašajo med 108 in 227 SKM.

Povprečno mesečno plačilo v javnih *nipiagogeio*, v katerih je 51 odstotkov otrok, je 48 SKM. Povprečno plačilo v javno subvencioniranih zasebnih *nipiagogeio*, v katerih je 24 odstotkov otrok, znaša 91 SKM; v zasebnih (samofinanciranih) *nipiagogeio* (ki jih obiskuje 25 odstotkov otrok) je plačilo 295 SKM.

Oddelki za pripravo na šolo (*prodimotiki*) so brezplačni za otroke v javnih in javno subvencioniranih zasebnih institucijah. Samo 1 odstotek otrok obiskuje zasebne (samofinancirane) oddelke za pripravo na šolo (*prodimotiki*), v katerih znaša mesečno plačilo 295 SKM.

1 SKM = 0,882524 EUR

Trenutno ni reform

Latvija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
☐	Ministrstvo za izobraževanje	☐
☐	Drugo	☐

Dopust za varstvo in nego otroka
  Začetek obveznega izobraževanja
  ISCED 0

A = brezplačno vsaj nekaj ur
  B = zakonska pravica
  A + B

V Latviji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *pirmsskolas izglītības iestādēs*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *pirmsskolas izglītības iestādēs* in *pirmsskolas izglītības vadlīnijās*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011/2012	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Pirmsskolas izglītības iestāde	0,1	10,9	49,7	79,5	87,1	95,7	92,4

Vir: Latvijas statistika, 2011/2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	77,6	85,9	95,5	91,7	7,0
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	5,5	90,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci, stari od enega do sedem let, lahko obiskujejo enovite institucije predšolske vzgoje (*pirmsskolas izglītības iestādes*), v katerih izvajajo kurikulum, ki so ga sprejeli na ministrstvu za izobraževanje in znanost. Izobraževanje je obvezno za vse otroke od petega leta dalje, čeprav se primarno izobraževanje (ISCED 1) začne šele, ko dopolnijo sedem let. Otroci, ki dosežejo starost, pri kateri postane izobraževanje obvezno, morajo slediti posebnemu programu (*pirmsskolas izglītības vadlīnijās*), ki ga izvajajo v vrtcih in drugih izobraževalnih institucijah, tudi šolah in drugih izobraževalnih centrih (*skolas un citas izglītības iestādes*).

Plačila staršev

V javnih institucijah starši ne plačujejo za predšolsko vzgojo in varstvo, ampak za prehrano (trije obroki na dan, okoli 2 SKM na dan). Zaračunajo se tudi stroški za dodatne storitve, na primer učenje tujega jezika. Otroci iz družin z nizkimi dohodki so ponekod upravičeni do brezplačne prehrane (odvisno od lokalne oblasti).

Mesečna plačila v javni subvencionirani zasebni vzgoji in varstvu predšolskih otrok, kamor je vključenih 4,3 odstotka otrok, znašajo od 104 do 624 SKM (povprečno 374 SKM). V nekaterih občinah starši, ki so primorani vpisati svojega otroka v zasebno ureditev zaradi nezadostnih zmogljivosti javnih institucij, lahko zaprosijo za sofinanciranje, ki znaša od 104 do 270 SKM.

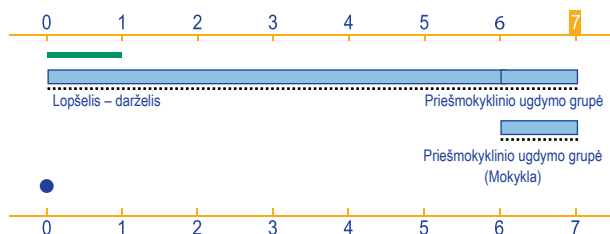
1 SKM = LVL 0,480921

Trenutne reforme

Od septembra 2013 sta na voljo vzgoja in varstvo predšolskih otrok na domu. Varuhi otrok (*aukles*) lahko prejmejo državno pomoč, če niso v kazenski evidenci in če so opravili štirideset ur posebnega usposabljanja.

Litva

Referenčno leto 2012/2013

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
	Ministrstvo za izobraževanje	
	Drugo	

Dopust za varstvo in nego otroka
 Začetek obveznega izobraževanja
 ISCED 0

● A = brezplačno vsaj nekaj ur   ○ B = zakonska pravica   ⊙ A + B

V Litvi so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *lopšelis-darželis*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v kateri koli od obeh institucij.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011/2012	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Lopšelis – darželis	0,1	5,4	43,0	58,9	60,7	60,4	56,0
Darželis	(-)	0,1	1,2	4,2	4,4	4,5	4,1
Mokykla	:	0,5	4,2	8,3	9,8	12,2	36,3
Skupaj	0,1	6,0	48,4	71,4	74,9	77,1	96,4

Vir: Lietuvos statistikos departamentas, 2011/2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	69,8	73,2	77,3	95,7	2,1
ISCED 1	(-)	(-)	0,0	6,5	99,5

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Večina otrok, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, obiskuje enovite predšolske institucije (*lopšelis-darželis*) do začetka obveznega primarnega izobraževanja pri sedmih letih. Za te institucije je odgovorno ministrstvo za izobraževanje in znanost. Leto pred začetkom obveznega izobraževanja skoraj vsi otroci obiskujejo skupine za pripravo na šolo (*priešmokyklinio ugdymo grupės*), ki se odvijajo v institucijah za predprimarno ali primarno izobraževanje (*mokykla*). Poleg vzgoje in varstva predšolskih otrok, ki sta zajeta na diagramu, so organizirane tudi ločene institucije za starejše otroke (*darželis*), vendar je vključenost v te institucije sorazmerno nizka v primerjavi z enovitimi institucijami. V območjih, v katerih ni veliko otrok, lahko organizirajo celotno obdobje predšolske vzgoje in varstva v splošnih šolah ali večnamenskih centrih.

Plačila staršev

V javnih institucijah, kamor se vpiše večina otrok (98,7 odstotka), ni mesečnih plačil; starši plačujejo samo prehrano (mesečno 94 SKM za tri obroke za otroke, mlajše od treh let, in 103 SKM za otroke, starejše od treh let). V nekaterih občinah starši dodatno plačajo nekaj malega za učna gradiva.

Mesečna plačila v javno subvencionirani zasebni vzgoji in varstvu predšolskih otrok lahko dosežejo 843 SKM.

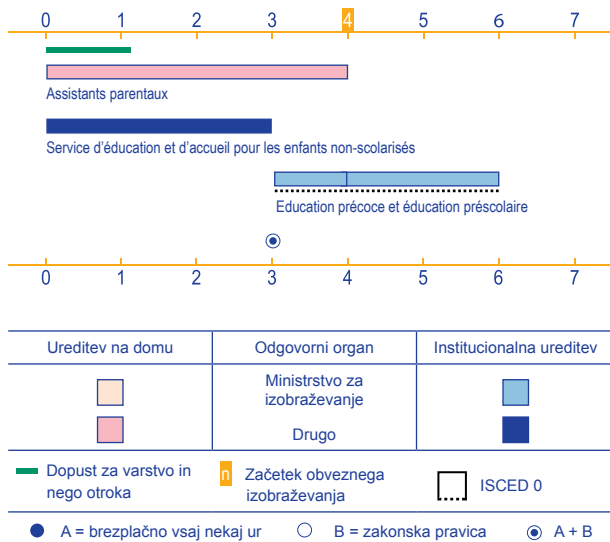
1 SKM = 2,13334 LTL

Trenutno ni reform

Luksemburg

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Luksemburgu so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *service d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*. 'Starejši' otroci so v *education précoce* in *éducation préscolaire*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	72,0	94,6	91,4	4,0	0,1
ISCED 1	(-)	(-)	5,3	89,2	97,6

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Do tretjega leta starosti so otroci vključeni v *institutionalne ureditve service d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*, ki jih izvajajo v *crèches* ali *foyer de jour*. Poleg tega se otroci lahko vključijo tudi v sistem regulirane ureditve na domu pri varuhih (*assistants parentaux*). Otroci, stari od tri do štiri leta, imajo zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva (*éducation précoce*); otroci, stari štiri leta, se vključijo v obvezno predprimarno izobraževanje (*éducation préscolaire*). Za oba programa, *éducation précoce* in *éducation préscolaire*, je odgovorno ministrstvo za izobraževanje in se izvajata v šoli. Poleg programov, ki so zajeti v diagramu, lahko starši svoje starejše otroke (stare tri leta in več) vključijo tudi v krajše programe vzgoje in varstva po pouku (*service d'éducation et d'accueil pour les enfants scolarisés*), ki dopolnjujejo programe, do katerih imajo otroci pravico. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Mesečna plačila za varuhe na domu *assistants parentaux* lahko znašajo do 580 SKM (brez prehrane). Ureditve na domu niso javne ali javno subvencionirane, vendar starši prejmejo subvencije v obliki vavčerjev.

Mesečna plačila za zasebne (samofinancirane) ureditve *service d'éducation et d'accueil pour les enfants non-scolarisés*, kamor se vpiše 62 odstotkov otrok, znašajo od 319 do 1244 SKM. V javnih in javno subvencioniranih ureditvah znašajo plačila od 41 do 966 SKM.

Prešolska vzgoja in varstvo v *éducation précoce* sta brezplačna za otroke od tretjega leta starosti, vendar starši prispevajo za strošek prehrane in morebitnih dodatnih ur.

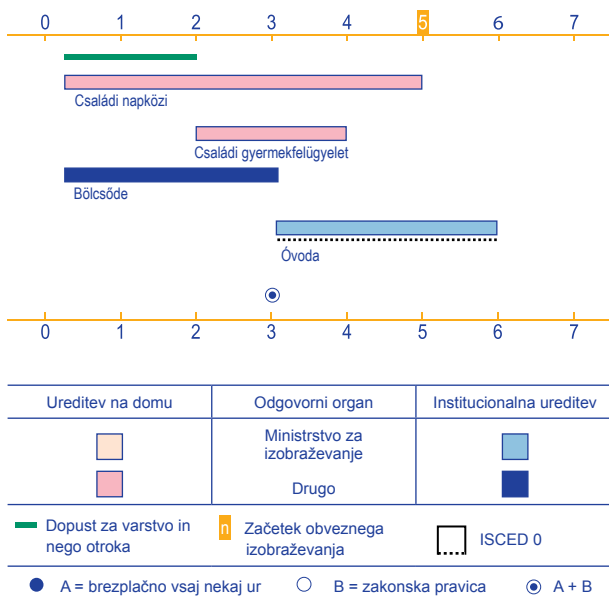
1 SKM = 1,20592 EUR

Trenutno ni reform

Madžarska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Madžarskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *bölcsőde*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *óvoda*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012/2013	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Családi napközi*	0,03	0,8	2,9	1,5		0,4		(-)
Bölcsőde*	0,1	3,7	23,2	13,3		(-)	(-)	(-)
Óvoda**	(-)	(-)	8,4	75,3	93,1	96,2	68,8	3,1

Opomba: Poleg tega je 0,6 % vseh 2-letnikov vključenih v *egységes óvoda és bölcsőde*. Ni podatkov o ureditvi *családi gyermekfelügyelet*.

Viri: * KSH, 2013; ** *Köznevelés- statisztikai adatgyűjtés 2012/2013*.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	74,1	92,9	96,2	71,5	3,7
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	21,9	93,8

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Med institucionalne ureditve sodijo vrtci za otroke, stare od dvajset tednov do tri leta (*bölcsődék*), in vrtce za otroke, stare od tri do šest let (*óvodák*). Za *bölcsőde* je pristojen državni sekretariat za socialne zadeve, za *óvodák* pa se šteje, da so del izobraževalnega sektorja in je zato za te institucije pristojen državni sekretariat za izobraževanje (oba sekretariata sta del ministrstva za človeške vire). Poleg tega sta v državi urejena še dva sistema za varstvo otrok na domu (*családi gyermekfelügyelet* in *családi napközi*), ki se v glavnem razlikujeta po starostnih skupinah in razmerjih odrasli/otrok. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva. Poleg institucij, zajetih v diagramu, delujejo v redko poseljenih območjih tudi enovite institucije (*egységes óvoda és bölcsőde*) (vendar samo za otroke, starejše od dveh let). Predšolska vzgoja je obvezna za otroke od petega leta, tj. eno leto pred vstopom v primarno izobraževanje pri šestih letih.

Plačila staršev

Mesečna plačila so regulirana: v *bölcsőde* plačila za program in prehrano ne smejo presežati 25 odstotkov neto prejemkov družine na osebo. V predšolski vzgoji in varstvu na domu je najvišje plačilo omejeno na 50 odstotkov neto prejemkov družine na osebo. V nekaterih občinah so uredili brezplačno vzgojo in varstvo predšolskih otrok od četrtega meseca starosti in zaračunavajo samo prehrano.

Ni plačil za javne *óvoda*, starši plačujejo prehrano za otroke. Mesečna plačila v javno subvencioniranih zasebnih ureditvah (kamor je vključenih 2,7 odstotka otrok) znašajo približno 413 SKM (brez prehrane).

1 SKM = 169,345 HUF

Trenutne reforme

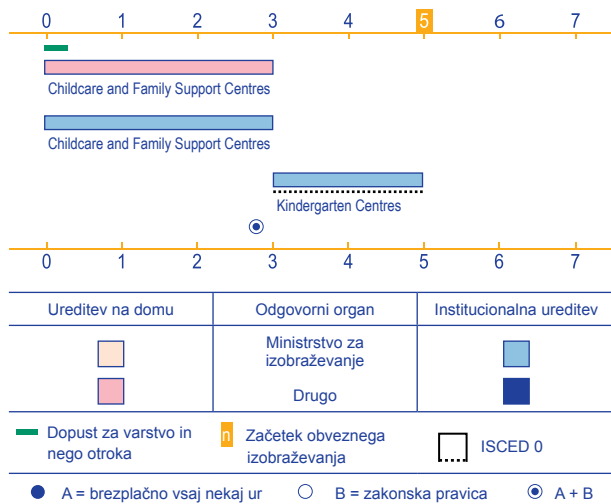
V skladu z zakonom o javnem izobraževanju 2011 bo s 1. septembrom 2015 vključenost v vrtce obvezna za otroke od tretjega leta starosti.

Od 1. januarja 2013 bo za vsake tri skupine otrok na voljo po en pedagog pomočnik in en psiholog za vsakih petsto otrok.

Malta

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Malti so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *childcare and family support centres*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *kindergarten centres*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki
Childcare and Family Support Centres	0,99	10,6	25,7	(-)	(-)

Vir: DSWS, 2011.

(%) referenčno leto 2012/2013	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki
Kindergarten Centres	(-)	(-)	(-)	98,0	100,0

Vir: Ministrstvo za izobraževanje in zaposlovanje, 2012/2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	45,5	100,0	72,0	0,8	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	29,1	99,5	96,8

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Trenutne reforme

Z letom 2015/2016 bodo dvignili zahtevano stopnjo izobrazbe za strokovne delavce v *kindergarten centres* na drugo študijsko stopnjo s štirimi leti študija ali dve leti za vse, ki imajo višjo državno diplomu MCAST-BTEC na področju naprednih študij v otrokovih zgodnjih letih. Od aprila 2014 lahko otroci, katerih starši se še izobražujejo ali so zaposleni, brezplačno obiskujejo predšolsko vzgojo in varstvo (tudi za polni čas). Vlada nameni centru 4,06 SKM na uro na otroka.

Organiziranost

Najpogosteje predšolsko vzgojo in varstvo izvajajo *kindergarten centres* za otroke od dveh let in devet mesecev do štirih let in devet mesecev. Ti vrtci so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in zaposlovanje. Starši imajo zakonsko pravico do te oblike programa, ki se izvaja brezplačno v državnih in cerkvenih institucijah.

Mlajši otroci (do treh let) se lahko vključijo v *childcare and family support centres*, s katerimi so nedavno dopolnili sistem izobraževanja; izvajajo jih institucionalno ali na domu. Poleg ureditev, zajetih v diagram, lahko starši otroke, stare od tri do šestnajst let, vključijo v varstvo po pouku. Starši te storitve plačajo.

Otroci so vpisani v primarno izobraževanje v letu, v katerem dopolnijo pet let; nekatere otroke vpišejo v obvezno izobraževanje pri starosti štiri leta in devet mesecev.

Plačila staršev

Povprečna mesečna plačila znašajo 365 SKM. Plačila za otroke, mlajše od treh let, ki so v ureditvah, ki niso javno subvencionirane (v katerih je 66 odstotkov otrok), znašajo 2 do 7 SKM na uro (odvisno od števila ur vključenosti otroka na teden ali mesec). To lahko znaša največ 631 SKM na mesec, izračunano za štirideseturni teden. Ureditve, ki jih vodi država (v katerih 27 odstotkov otrok), so brezplačne za starše z nizkimi dohodki; plačila lahko znašajo do 203 SKM na mesec. V treh centrih, ki so javno subvencionirani, mesečna plačila znašajo od 108 do 379 SKM.

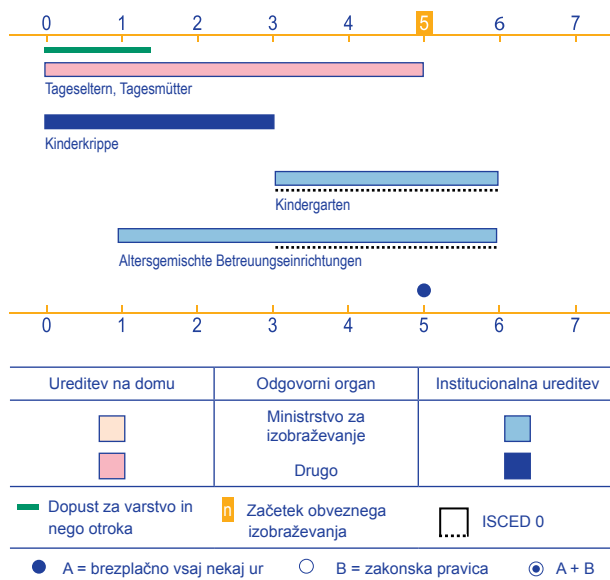
Javni *kindergarten centres* (v katerih 70 odstotkov otrok) so brezplačni in otroci na dan prejmejo brezplačen kozarec mleka in brezplačno porcijo sadja ali zelenjave na teden.

1 SKM = 0,738884 EUR

Avstrija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Avstriji so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *Kinderkrippe* in skupinah za otroke, mlajše od treh let, v *Altersgemischte Betreuungseinrichtungen*. 'Starejši' otroci so otroci, ki so v *Kindergarten*, vendar tudi otroci, ki so v skupinah za otroke, starejše od treh let, v *Altersgemischte Betreuungseinrichtungen*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011/2012	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Skupaj	1,3	14,9	43,1	80,2	94,2	96,3
Kinderkrippe	0,9	11,1	16,5	1,1	0,2	0,2
Kindergarten	(-)	0,3	17,5	68,9	86,0	88,1
Altersgemischte Einrichtungen	0,3	3,4	9,1	10,3	8,0	8,0

Vir: Statistik Austria, 2011/2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	60,4	91,5	97,2	38,4	1,5
ISCED 1	(-)	(-)	0,0	58,2	96,7

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do treh let se lahko vključijo v institucionalne varstvene ureditve *Kinderkrippen*. Polega tega imajo v Avstriji sistem reguliranega varstva na domu, ki ga izvajajo varuhi, t. i. varstveni starši/mame (*Tageseltern/Tagesmütter*). Otroci, stari tri leta in več (in včasih še nekoliko prej), se lahko vključijo v *Kindergarten*. Za otroke, stare od pet do šest let, tj. eno leto pred začetkom primarnega izobraževanja (ISCED 1), je vključenost v *Kindergarten* obvezna in brezplačna. Poleg glavnih struktur se otroci (13 odstotkov) lahko vključujejo tudi v starostno mešane skupine (*Altersgemischte Betreuungseinrichtungen*) za otroke, stare od enega do šestih let, ki jih večinoma izvajajo v *Kindertagesstätten*.

Organa centralne oblasti, ki sta vključena v izvajanje vzgoje in varstva predšolskih otrok, sta zvezno ministrstvo za izobraževanje in ženske zadeve ter zvezno ministrstvo za družino in mladino, ki sta odgovorna za pripravo in sofinanciranje politik in usmeritev v vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Sistem pa je zelo decentraliziran. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Mesečna plačila v *Kinderkrippen* so zelo različna: od 135 do 306 SKM (skupaj s prehrano). Mesečna plačila za varstvo na domu znašajo od 321 do 362 SKM (skupaj s prehrano).

Plačila za *Kindergarten* so pogosto nižja; poldnevna predšolska vzgoja in varstvo sta brezplačna za otroke, stare pet let. V nekaterih deželah so uredili brezplačno predšolsko vzgojo in varstvo za širše starostne skupine.

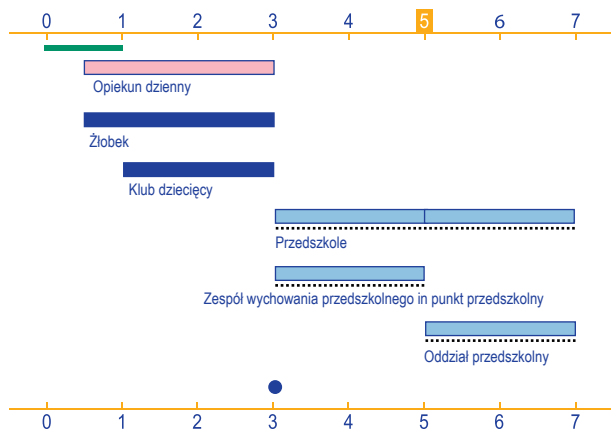
1 SKM = 1,09542 EUR

Trenutno ni reform

Poljska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
	Ministrstvo za izobraževanje	
	Drugo	

Dopust za varstvo in nego otroka
 Začetek obveznega izobraževanja
 ISCED 0

● A = brezplačno vsaj nekaj ur
 ○ B = zakonska pravica
 ● A + B

Na Poljskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *żłobek* in *klub dziecięcy*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *przedszkole*, *zespoły wychowania przedszkolnego* in *punkty przedszkolne* ter *oddział przedszkolny*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012	Mlajši od 3 let
Niania i opiekun dzienny	0,01
Żłobek in klub dziecięcy	4,5

Vir: MPIPS, 2012.

(%) referenčno leto 2012	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Przedszkole	5,5	47,7	59,0	64,2	42,9
Oddział przedszkolny	0,2	2,1	4,3	26,5	34,6
Zespół wychowania przedszkolnego in punkt przedszkolny	0,5	2,5	3,1	1,3	0,1

Vir: SIO, 2012/2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	47,6	62,2	79,3	85,5	2,2
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	9,3	94,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Na Poljskem so predšolsko vzgojo in varstvo razdelili na dve stopnji. Vzgoja in varstvo za predšolske otroke, mlajše od treh let, sta v pristojnosti ministrstva za delo in socialne politike, predšolska vzgoja za otroke, starejše od treh let, je v pristojnosti ministrstva za izobraževanje.

Otroci, mlajši od treh let, lahko obiskujejo *żłobki* in *kluby dziecięce*. Za obe obliki veljajo isti predpisi in pravila; v *żłobki* zagotavljajo varstvo deset ur na dan za otroke od starosti šest mesecev do tri leta, medtem ko v *kluby dziecięce* samo pet ur na dan in ne sprejmejo otrok, mlajših od enega leta. Junija 2013 so podaljšali trajanje dopusta za varstvo in nego otrok na eno leto.

Otroci, stari od tri do šest let, se lahko vpišejo v *przedszkole* in otroci od petega do šestega leta starosti v oddelke za pripravo na šolo *oddział przedszkolny* v osnovnih šolah. Da bi ublažili pomanjkanje mest v predšolski vzgoji in varstvu v institucijah *zespoły wychowania przedszkolnego* in *punkty przedszkolne*, sprejmejo otroke, stare od tri do pet let za skrajšan čas (najmanj tri ure na dan, dvanajst ur na teden). Eno leto predprimarnega izobraževanja je za petletnike obvezno. Z zakonodajo je urejena tudi možnost varstva na domu, vendar je registriranih le nekaj *opiekunowie dzienni*.

Plačila staršev

Mesečna plačila (skupaj s prehrano) v javnih *żłobek* znašajo 92 SKM, v javno subvencioniranih zasebnih *żłobek* pa 205 SKM. *Przedszkole* je brezplačen pet ur na dan, starši prispevajo k strošku za prehrano in morebitne dodatne ure. Od septembra 2013 starši plačujejo dodatne ure največ 0,41 SKM na uro.

1 SKM = 2,46209 PLN

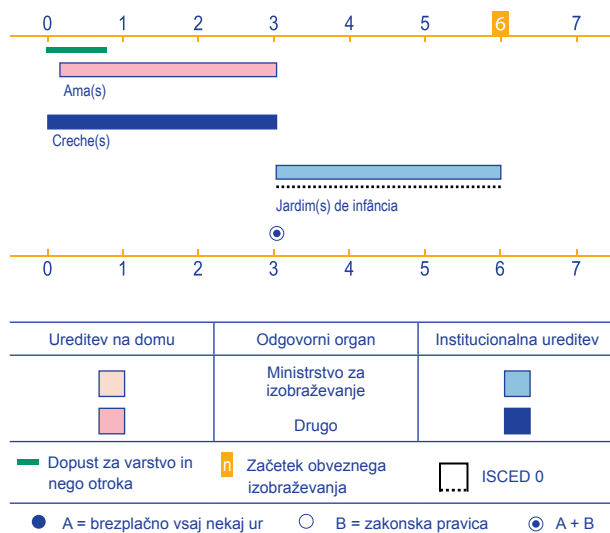
Trenutne reforme

V obdobju 2009–2014 so postopno zniževali starost, pri kateri otroci vstopijo v šolo, in sicer s sedmih na šest let. Leta 2015 se bodo vsi šestletniki morali vpisati v primarno izobraževanje. Od leta 2015 bodo vsi štiriletniki imeli zakonsko pravico do predšolske vzgoje in od leta 2017 vsi triletniki.

Portugalska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V tem poročilu so 'mlajši' otroci, kot jih navaja Portugalska, otroci v *creches* in 'starejši' tisti otroci v *jardim de infância*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2010/11	Manj kot 1 leto	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Ama(s) *	1,0	2,2	2,0	0,1	(-)	(-)
Creche(s) *	16,7	31,3	42,0	3,4	(-)	(-)
Jardim(s)-de-infância **	(-)	(-)	(-)	75,4	87,6	93,2
Skupaj	17,6	33,5	44,0	79,0	87,6	93,2

Vir: *Ministério da Solidariedade, Emprego e Segurança Social, 2011; ** DGEEC – MEC, 2010/2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	79,4	92,6	97,5	5,2	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	0,6	100	100

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do tretjega leta starosti se lahko vključijo v institucionalne varstvene ureditve *creches*. Uredili so tudi sistem reguliranega varstva na domu za otroke od treh mesecev do treh let; varstvo izvajajo varuške (*amas*), ki delajo samostojno ali kot del formalne skupine t. i. *family creches*. Institucionalno varstvo in varstvo na domu za najmlajše otroke sta v pristojnosti ministrstva za solidarnost, zaposlovanje in socialno varnost. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje v *jardim de infância*. To področje je v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in znanost. Poleg ureditev, zajetih v diagramu, imajo na Portugalskem urejeno tudi potujočo predšolsko vzgojo (*educação pré-escolar itinerante*) za otroke, stare od tri do pet let, ki živijo na podeželju. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Ni podatkov o plačilih za *amas* in *crèches*. V *jardim de infância* je brezplačnih pet ur na dan, starši prispevajo k strošku za prehrano in morebitne dodatne ure.

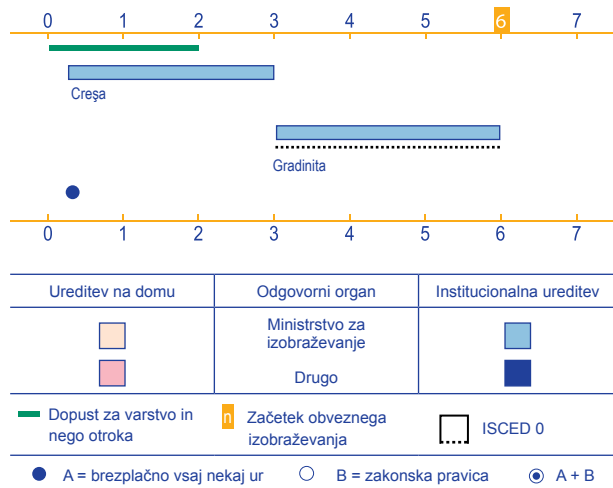
1 SKM = 0,814422 EUR

Trenutno ni reform

Romunija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Romuniji so 'mlajši' otroci tisti otroci, ki so vključeni v *creșa*, in 'starejši' otroci tisti otroci, ki so vključeni v *gradinita*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	66,7	78,4	85,7	77,3	5,8
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	18,7	89,4

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do treh let se lahko vključijo v institucionalne varstvene ureditve, t. i. *creșa*. Otroci, stari od tri leta (ponekod tudi dve) do šest let, se lahko vključijo v institucionalne *gradinite*. Za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, starejših od treh let, vključenih v *gradinite*, je v celoti pristojno ministrstvo za nacionalno izobraževanje. Pristojnost pa si deli z ministrstvom za zdravje in ministrstvom za delo, družino, socialno zaščito za otroke, mlajše od treh let.

Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih. Pred začetkom veljavnosti zakona o nacionalnem izobraževanju 1/2011 so starši lahko izbirali, kam vpisati otroka: šestletnik je lahko obiskoval vrtec ali prvi razred šole.

Plačila staršev

V javni institucionalni vzgoji in varstvu predšolskih otrok ni plačil; starši plačujejo prehrano za otroke, kar znese največ 60 SKM v *creșa* in od 82 do 127 SKM v *gradinita*. Otroci iz družin z nizkimi dohodki so ponekod upravičeni do brezplačnih obrokov.

Starši 2,5 odstotka otrok, ki obiskujejo zasebne (samofinancirane) *gradinite*, plačujejo od 127 do 1137 SKM.

1 SKM = 2,19865 RON

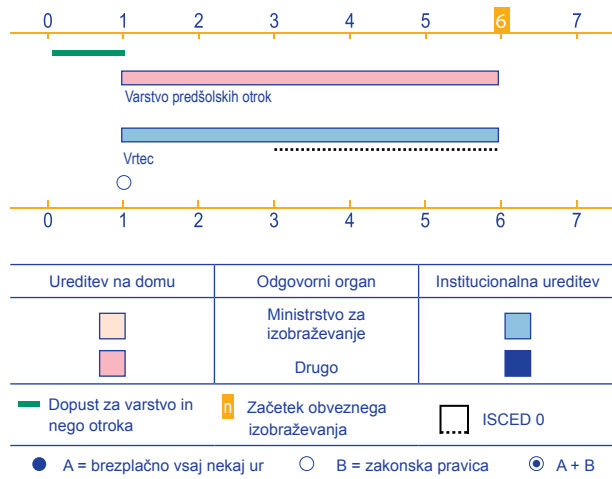
Trenutne reforme

S septembrom 2014 bodo imeli otroci, stari od pet do šest let, zakonsko pravico do mesta v *gradinita*.

Slovenija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Za Slovenijo so tako 'mlajši' kot 'starejši' otroci vključeni v vrtec.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012/2013	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Varstvo predšolskih otrok *	0,7	0,5	0,1	<0,1	<0,1
Vrtec **	42,1	69,2	83,6	93,6	92,9

Viri: * MIZS; ** Statistični urad RS, 2012/2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	82,8	88,9	90,7	6,3	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	93,2	97,5

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

V Sloveniji je enovit sistem predšolske vzgoje in varstva za otroke od starosti enajst mesecev do šest let (ko se otroci v vpišejo v obvezno osnovno šolo). Predšolska vzgoja se izvaja v institucionalnih ureditvah *vrtecih*, ki so v izključni pristojnosti ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Poleg tega obstaja urejen sistem reguliranega varstva predšolskih otrok na domu za isto starostno obdobje. V varstvu na domu je zelo majhen delež otrok. Otroci pri enajstih mesecih dobijo zakonsko pravico do mesta v javno subvencionirani predšolski vzgoji. Lokalne oblasti niso vedno zmožne zagotoviti dovolj mest za mlajše otroke.

Plačila staršev

Povprečna mesečna plačila za varstvo predšolskih otrok na domu, ki ga izvajajo izključno zasebniki, znašajo 364 SKM (skupaj s prehrano). Povprečna mesečna plačila za vrtece znašajo 168 SKM; plačila lahko znašajo do 505 SKM za otroke, mlajše od treh let, in do 446 SKM za starejše otroke. Trije odstotki otrok vrtece obiskujejo brezplačno.

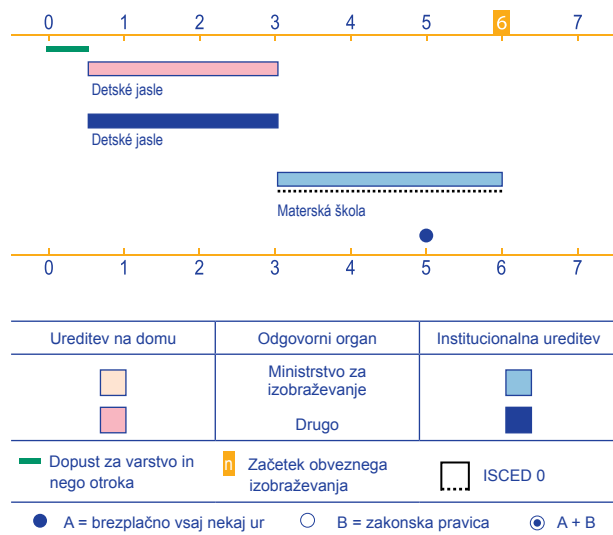
1 SKM = 0,823417 EUR

Trenutno ni reform

Slovaška

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Slovaškem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *detské jasle*, in 'starejši' otroci tisti, ki so v *materská škola*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011/2012	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Materská škola	(-)	10,3	62,2	72,3	80,5	35,9

Vir: UIPS, 2011/2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	60,1	72,3	81,5	39,9	2,9
ISCED 1	(-)	(-)	0,0	50,2	92,7

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do tretjega leta se lahko vključijo v *detské jasle*, ki so lahko institucionalne ali na domu. Otroci, stari od tri do šest let (in ponekod tudi malo mlajši), obiskujejo institucionalne *materské školy*, ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje. Poleg ureditev, zajetih v diagramu, obstajajo tudi centri za mame in otroke (*materské/detské centrá*); namenjeni so najmlajšim otrokom (do treh let) skupaj s starši. Te centre običajno vodijo združenja staršev in niso javno subvencionirani. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Ni podatkov o plačilih za *detské jasle*. Povprečno mesečno plačilo v javnih institucijah *materská škola*, kamor je vpisanih 96 odstotkov otrok, znaša 22 do 29 SKM (brez prehrane). Zadnje leto predšolske vzgoje in varstva je brezplačno, starši prispevajo k strošku za prehrano.

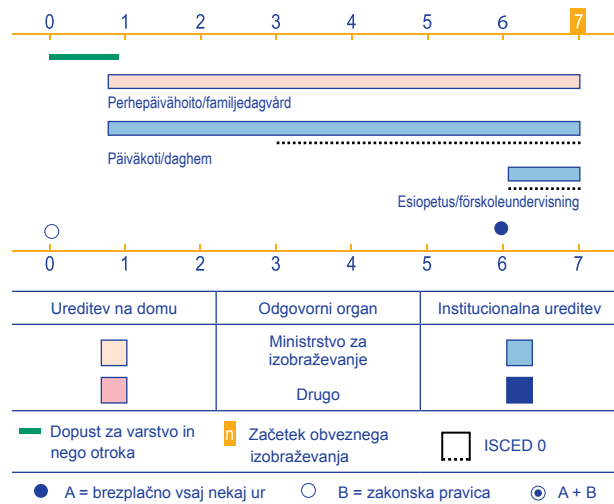
1 SKM = 0,688163 EUR

Trenutno ni reform

Finska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Finskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *päiväkoti/daghem*. 'Starejši' otroci so v *päiväkoti/daghem* in *esiopetus/förskoleundervisning*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Päiväkoti/daghem	0,4	17,8	34,9	50,8	59,2	66,5	66,5
Perhepäivähoito/familjedagvård	0,5	12,0	16,7	17,0	14,3	11,0	3,2
Esiopetus/ förskoleundervisning	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	(-)	98,4
Skupaj	1,0	29,7	51,6	67,7	73,5	77,7	98,4

Vir: THL, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	48,7	57,4	66,7	97,8	1,6
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	0,4	96,2

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Trenutne reforme

S prvim januarjem 2013 je pristojnost za pripravo zakonodaje, usmerjanje in upravljanje v predšolski vzgoji in varstvu prevzelo ministrstvo za izobraževanje in kulturo, in sicer od ministrstva za socialne zadeve in zdravje.

V sektorju predšolske vzgoje in varstva pripravljajo vseobsežno zakonodajno reformo. Decembra 2012 so na ministrstvu za izobraževanje in kulturo imenovali delovno skupino za pripravo predloga novega zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok.

Vlada je junija 2011 v svojem programu izpostavila preučitev možnosti, da postane predprimarno →

Organiziranost

Otroci dobijo zakonsko pravico do javno subvencioniranega mesta v predšolski vzgoji in varstvu na dan zaključka dopusta za nego in varstvo otroka. Večina otrok, ki so vključeni v predšolsko vzgojo in varstvo, obiskuje centre za dnevno varstvo (*päiväkoti/daghem*) za otroke, stare od nič do sedem let, ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in kulturo. Sorazmerno pomembno velik delež otrok obiskuje regulirano varstvo na domu (*perhepäivähoito/familjedagvård*). Tako rekoč vsi otroci se zadnje leto pred začetkom obveznega izobraževanja vključijo v predprimarno izobraževanje, ki je organizirano v centrih za dnevno varstvo (*päiväkoti/daghem*) ali v osnovni šoli (*perusopetus/grundläggande utbildning*).

Poleg predšolske vzgoje in varstva, zajetih v diagramu, več lokalnih oblasti organizira tudi storitve predšolske vzgoje in varstva za vse na igriščih in v 'odprtih centrih za dnevno varstvo'. Predšolsko vzgojo in varstvo, odprto in dostopno vsem, organizirajo tudi cerkvene in nevladne organizacije. Osnovnošolsko izobraževanje (ISCED 1) se začne avgusta v letu, ko otrok dopolni sedem let.

Plačila staršev

V predšolski vzgoji in varstvu veljajo isti predpisi v institucionalnih ureditvah in ureditvah na domu. Maksimalno mesečno plačilo, skupaj s prehrano, je omejeno na 216 SKM; ta znesek plačujejo starši 27 odstotkov otrok. Starši 16 odstotkov otrok ne plačujejo storitve (THL, 2011). Poldnevno predprimarno izobraževanje v *esiopetus/förskoleundervisning* je brezplačno zadnje leto pred vstopom v šolo. Večina otrok v predprimarnem izobraževanju obiskuje tudi v plačljivo dnevno varstvo po pouku. Otroci v predprimarnem izobraževanju vsak dan prejmejo brezplačni obrok.

1 SKM = 1,22499 EUR

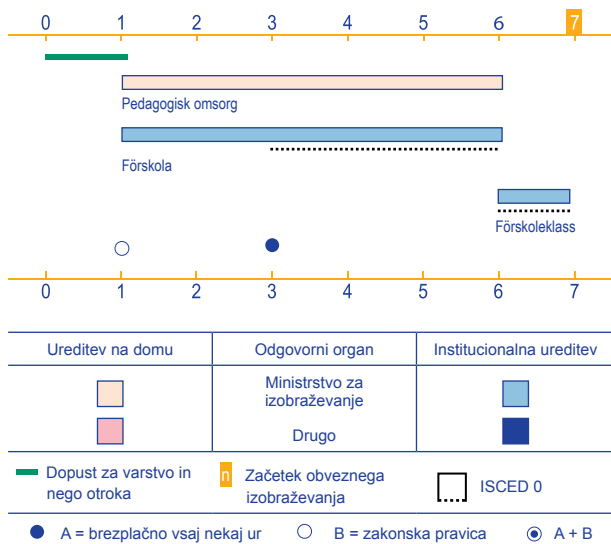
→ izobraževanje obvezno. Novembra 2013 je vladni sklep o izvajanju programa strukturnih politik in usmeritev vključeval tudi uvedbo obveznega predprimarnega izobraževanja.

Trenutno je v teku posodobitev jedrnega kurikula za predprimarno izobraževanje v kontekstu širše kurikularne reforme v splošnem izobraževanju. Prenova kurikula bo predvidoma končana pred iztekom leta 2014. Novi kurikuli, ki bodo temeljili na jedrnem kurikulu, začnejo veljati avgusta 2016.

Švedska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Švedskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *förskola*. 'Starejši' otroci so tako v *förskola* kot *förskoleklass*.

Deleži vključenih otrok

(%)	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki
Förskola*	49,3	88,5	93,1	94,6	94,7	1,3
Pedagogisk omsorg**	2,1	3,7	3,6	3,3	3,0	(-)
Förskoleklass***	(-)	(-)	(-)	(-)	0,8	95,1
Skupaj	51,4	92,2	96,7	97,9	98,5	96,4

* Referenčno leto: 2012; ** referenčno leto: 2011; *** referenčno leto: 2012/2013.

Vir: Skolverket, 2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	92,0	94,0	95,3	95,4	1,3
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	1,2	96,8

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Sistem predšolske vzgoje in varstva predšolskih otrok sestavljajo enoviti vrtci (*förskola*) za otroke, stare od ena do šest let. Otroci, stari od šest do sedem let, se lahko vključijo v oddelke za pripravo na šolo (*förskoleklass*). *Förskoleklass* je pogosto tesno povezan s šolo, kamor se bodo otroci pozneje vpisali. Za vse zgoraj navedene ureditve je pristojna nacionalna agencija za izobraževanje. Poleg teh obstaja tudi sistem t. i. pedagoškega varstva (*pedagogisk omsorg*), ki ga izvajajo registrirani varuhi in ga lahko organizirajo na različne načine (tj. na domu varuha ali drugje). Pedagoško varstvo je urejeno z zakonom o izobraževanju in je razvrščeno v isti normativni okvir kot *förskola*. Poleg predšolske vzgoje in varstva, zajetih v diagram, več lokalnih oblasti nudi tudi storitve predšolske vzgoje in varstva v odprtih vrtcih (*öppna förskolan*), kamor pridejo starši (ali varuhi) z otroki, kadar koli želijo. Otroci od prvega leta starosti so upravičeni do javno subvencionirane predšolske vzgoje in varstva; od tretjega leta sta brezplačna. Primarno izobraževanje se začne pri sedmih letih.

Plačila staršev

Za ves sektor vzgoje in varstva predšolskih otrok veljajo isti predpisi; maksimalno plačilo je omejeno na 110 SKM (skupaj s prehrano). Otroci od tretjega leta starosti imajo zakonsko pravico do minimalno 525 ur brezplačne predšolske vzgoje in varstva (*allmän förskola*) na leto. V praksi to pomeni, da so mesečna plačila za polni čas sorazmerno nižja od plačil za otroke, mlajše od treh let. *Förskoleklass* je brezplačen. Otroci, katerih starši so delovno aktivni ali še študirajo, imajo pravico do javno subvencioniranega mesta v centrih za varstvo po šoli (*fritidshem*).

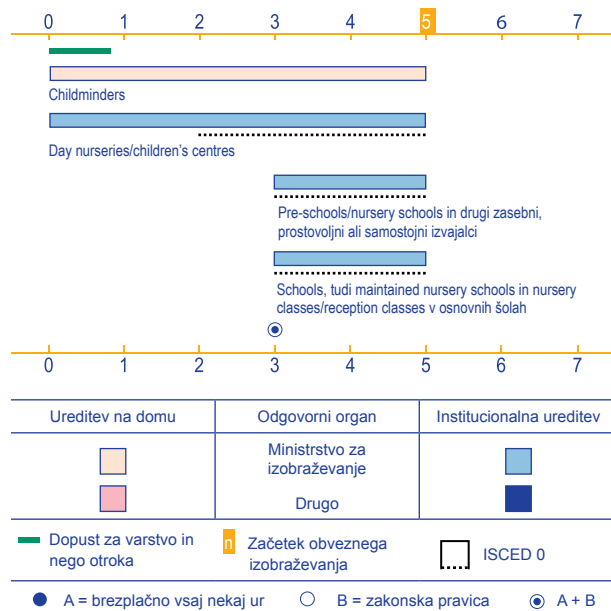
1 SKM = 11,4273 SEK

Trenutno ni reform

Združeno kraljestvo – Anglija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Angliji so 'mlajši' otroci tisti, ki so mlajši od 3 let in so v *nurseries* in *children's centres*. 'Starejši' otroci so v različnih javnih in zasebnih institucijah (*pre-schools*, *nursery/reception classes* v osnovnih šolah) kot tudi v *day nurseries* in *children's centres*, v katerih imajo otroci zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	6-letniki	7-letniki
Childminders	5,0	4,0
Day nursery	17,0	13,0
Playgroup ali pre-school	7,0	15,0
Nursery school	5,0	14,0
Nursery class attached to a primary or infants' school	1,0	17,0
Reception class	(-)	29,0

Vir: DfE, 2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	85,7	67,4	1,2	0,0	(-)
ISCED 1 *	(-)	29,7	98,5	99,2	99

* Podatki za Združeno kraljestvo (vsi deli).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci se od rojstva do petega leta (ko se začne obvezno izobraževanje) lahko vključijo v *day nurseries* ali *children's centres* ali pa v varstvo pri *child-minders*. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do petnajstih ur brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden. Pravico lahko uveljavljajo v kateri koli obliki predšolske vzgoje in varstva, zajeti v diagram. Pravico imajo tudi najbolj prikrajšani dvoletniki. Na ministrstvu za izobraževanje določijo standarde za učenje, razvoj in varstvo otrok od rojstva do petega leta starosti, in sicer v vseh oblikah predšolske vzgoje in varstva.

Poleg oblik, zajetih v diagram, so na voljo še druge oblike predšolske vzgoje in varstva, tudi *mother and toddler groups* (ali *playgroups*), *crèches* in *after-school/ breakfast/ activity clubs*.

Primarno izobraževanje se začne pri petih letih.

Plačila staršev

Otroci, starejši od treh let (in najbolj prikrajšani dvoletniki), imajo pravico do 15 ur brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden, 38 tednov na leto.

Mesečna plačila za celodnevno predšolsko vzgojo in varstvo pri *childminders* znašajo v različnih regijah od 776 do 1046 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne vzgoje in varstva, znašajo plačila od 486 do 641 SKM za petindvajset dodatnih ur. Mesečna plačila za celodnevni *nursery* znašajo v različnih regijah od 851 do 1063 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne vzgoje in varstva, znašajo plačila od 532 do 641 SKM.

1 SKM = 0,870992 GBP

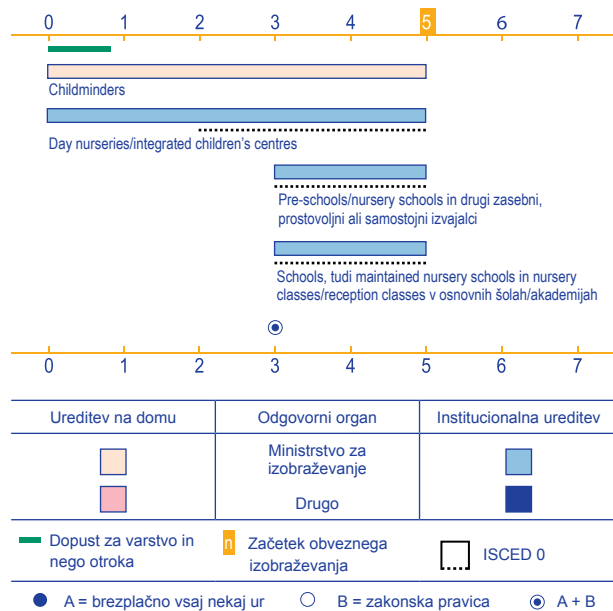
Trenutne reforme

Od septembra 2013 imajo vsi dvoletniki, ki so pod skrbništvom tretje osebe, in dvoletniki iz družin, v katerih izpolnjujejo pogoje za brezplačne šolske obroke (okoli 130.000 otrok), pravico do petnajstih ur vzgoje in varstva na teden. Septembra 2014 bodo povečali število mest za dvoletnike v vzgoji na 260.000 otrok (okoli 40 odstotkov vseh dvoletnikov).

Združeno kraljestvo – Wales

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Walesu so 'mlajši' otroci tisti, ki so mlajši od 3 let in ki so v *day nurseries* in *children's centres*. 'Starejši' otroci so v različnih javnih in zasebnih institucijah (*pre-schools*, *nursery/reception classes* v osnovnih šolah itd.) kot tudi v *day nurseries* in *children's centres*, v katerih imajo otroci zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2009	Pod 3	3-4 let
Childminders	5,0	3,0
Day nurseries/integrated children's centres	22,8	8,0
Playgroup ali pre-school	10,0	12,0
Reception class	(-)	30,0
Nursery school	2,0	7,0
Nursery class pri osnovni šoli ali mali šoli	(-)	35,0

Vir: Welsh Assembly Government, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0*	85,7	67,4	1,2	0,0	(-)
ISCED 1*	(-)	29,7	98,5	99,2	99

* Podatki za Združeno kraljestvo (vsi deli).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci se od rojstva do petega leta (ko se začne obvezno izobraževanje) lahko vključijo v *day nurseries* ali *children's centres* ali pa v varstvo pri varuhih (*childminders*). Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do desetih ur brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden. Pravico lahko uveljavljajo v kateri koli obliki predšolske vzgoje in varstva, zajeti v diagram. Pravico imajo tudi najbolj prikrasani dvoletniki. Na ministrstvu za izobraževanje in spretnosti določijo standarde za učenje, razvoj in varstvo otrok v vseh oblikah predšolske vzgoje in varstva kot del okvirja (*Early Years Foundation Phase*) za obdobje od rojstva do sedmega leta starosti.

Poleg oblik, zajetih v diagram, so na voljo še druge oblike predšolske vzgoje in varstva, tudi *mother and toddler groups* (ali *playgroups*), *crèches* in *after-school/ breakfast/ activity clubs*.

Primarno izobraževanje (ISCED 1) se začne pri petih letih.

Plačila staršev

Otroci, starejši od treh let (in najbolj prikrasani dvoletniki), imajo pravico do 12,5 ure brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden, 38 tednov na leto.

Povprečno mesečno plačilo za celodnevno predšolsko vzgojo in varstvo pri *childminders* znaša 763 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne vzgoje in varstva, znašajo plačila 521 SKM za 27,5 dodatne ure.

Povprečno mesečno plačilo za celodnevni *nursery* je 737 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva, znašajo plačila do 496 SKM za 27,5 dodatnih ur.

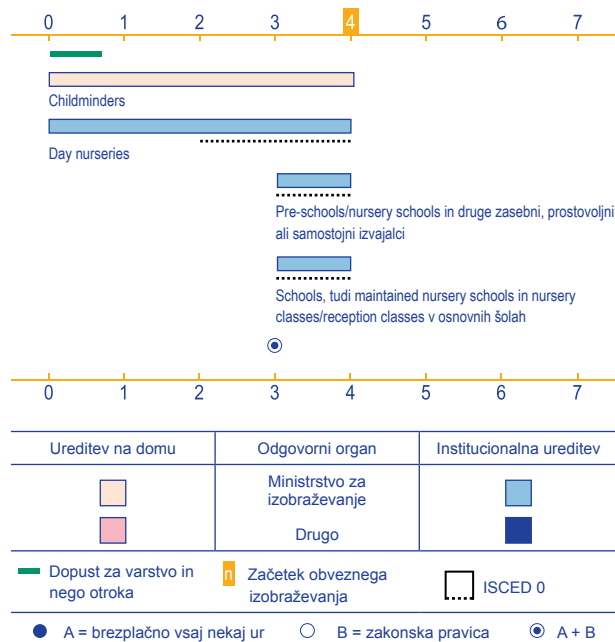
1 SKM = 0,870992 GBP

Trenutno ni reform

Združeno kraljestvo – Severna Irska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Severnem Irskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so mlajši od 3 let in ki so v *day nurseries* in *children's centres*. 'Starejši' otroci so v različnih javnih in zasebnih institucijah (*pre-schools*, *nursery/reception classes* v osnovnih šolah) kot tudi v *day nurseries*, v katerih imajo otroci zakonsko pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	85,7	67,4	1,2	0,0	(-)
ISCED 1 *	(-)	29,7	98,5	99,2	99

* Podatki za Združeno kraljestvo (vsi deli).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci se od rojstva do četrtega leta (ko se začne obvezno izobraževanje) lahko vključijo v *day nurseries* ali *children's centres* ali pa v varstvo pri *child-minders*. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do 12,5 ure brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden. Pravico lahko uveljavljajo v kateri koli obliki predšolske vzgoje in varstva, zajeti v diagram. Pravico imajo tudi najbolj prikrajšani dvoletniki. Na ministrstvu za izobraževanje določijo standarde za učenje, razvoj in varstvo otrok od rojstva do četrtega leta v vseh oblikah predšolske vzgoje in varstva.

Poleg oblik, zajetih v diagram, so na voljo še druge strukture predšolske vzgoje in varstva, vključno s *playgroups*, *crèches* in *after-school/breakfast/activity clubs*. Primarno izobraževanje se začne pri štirih letih.

Plačila staršev

Otroci, starejši od treh let (in najbolj prikrajšani dvoletniki), imajo pravico do 12,5 ure brezplačne predšolske vzgoje in varstva na teden, 38 tednov na leto.

Povprečno mesečno plačilo za celodnevno vzgojo in varstvo predšolskih otrok pri *childminders* znaša 627 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva, znašajo plačila do 431 SKM za 27,5 dodatnih ur.

Povprečno mesečno plačilo za celodnevni *nursery* je 618 SKM. Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva, znašajo plačila 425 SKM za 27,5 dodatnih ur.

1 SKM = 0,870992 GBP

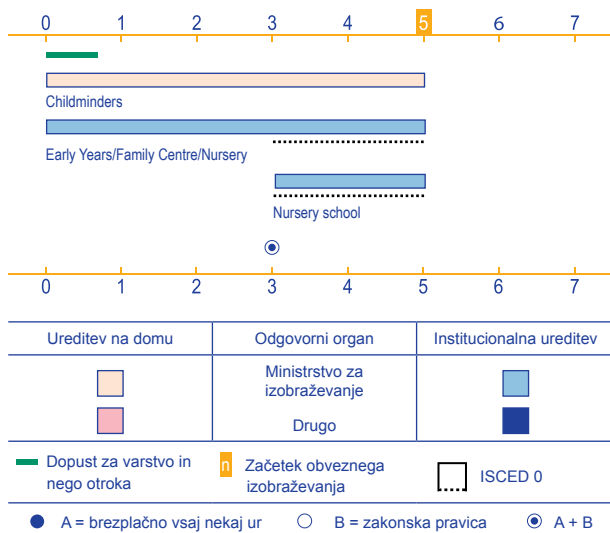
Trenutne reforme

Oktobra 2013 je ministrstvo za izobraževanje izdalo okvir za izobraževanje, vzgojo in učenje v zgodnjih letih z naslovom 'Učiti se učiti' (*Learning to Learn: A Framework for Early Years Education and Learning*). Okvir je podlaga za nadaljnje načrtovanje in razvoj izobraževanja, vzgoje in učenja v zgodnjih letih, kar zajema razširitev osnovne stopnje (trenutno zajema prvo in drugo leto obveznega izobraževanja, starost od štiri do šest let), tako da bi vključevala tudi leto neobvezne predšolske vzgoje.

Združeno kraljestvo – Škotska

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Škotskem so 'mlajši' otroci tisti, ki so mlajši od treh let in ki so v *early years, family centres ali nurseries*. 'Starejši' otroci so v različnih javnih ali zasebnih ureditvah, v katerih uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Childminders	1,7	6,3	6,8			5,3
Early Years/ Family Centre	0,7	1,6	3,4			2,5
Nursery schools/ nursery classes	3,5	15,7	37,8			41,2
Skupaj	5,9	23,6	48,0			49,0

Vir: Care Inspectorate [Inšpektorat za varstvo], 2012.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0 *	85,7	67,4	1,2	0,0	(-)
ISCED 1 *	(-)	29,7	98,5	99,2	99

* Podatki za Združeno kraljestvo (vsi deli).

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Trenutne reforme

Avgusta 2014 bodo pravico za 3- in 4-letnike (kot tudi nekatere 2-letnike) razširili s 475 na 600 ur. Avgusta 2015 bodo to še naprej razširili na večjo skupino 2-letnikov, in sicer na podlagi upravičenosti do brezplačnega šolskega obroka, kar predstavlja okoli 27 % vseh 2-letnikov.

Organiziranost

Otroci do petega leta starosti (ko se začne obvezno izobraževanje) se lahko vključijo v *early years, family centres ali nurseries* ali pa v varstvo pri *childminders*. Otroci imajo od tretjega leta dalje zakonsko pravico do 475 ur brezplačnega predprimarnega izobraževanja na leto. Pravico lahko uveljavljajo v kateri koli obliki predšolske vzgoje in varstva, zajeti v diagram. Pravico imajo tudi dvoletniki, ki so pod skrbništvom tretje osebe ali za katere skrbijo osebe iz njihovega socialnega kroga (sorodniki, prijatelji in druge osebe, ki so blizu otroku). V vseh ureditvah vzgoje in varstva predšolskih otrok so dolžni spoštovati politike in navodila neodvisnih organov, odgovornih za reguliranje teh ureditev (inšpektorat za varstvo in škotski svet za storitve na področju socialne varnosti); ti organi so odgovorni ministrom in prek ministrov škotskemu parlamentu. Škotska vlada pripravi tudi navodila lokalnim oblastem v zvezi z zagotavljanjem brezplačnega predprimarnega izobraževanja. Poleg oblik, zajetih v diagram, so na voljo še druge strukture predšolske vzgoje in varstva, tudi *playgroups, crèches, out-of-school clubs* in *holiday play schemes*.

Primarno izobraževanje se začne pri petih letih.

Plačila staršev

Otroci, starejši od treh let, so upravičeni do 475 ur brezplačne predšolske vzgoje in varstva na leto, ki ju praviloma izvajajo v obliki programa po dve uri in pol med šolskim letom (kar je enako 12,5 ure v 38 tednih). Pravico lahko uveljavljajo v kateri koli obliki predšolske vzgoje in varstva, zajeti v diagram.

Povprečno mesečno plačilo za celodnevno vzgojo in varstvo predšolskih otrok pri *childminders* znaša 744 SKM (skupaj s prehrano). Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva, znašajo plačila 510 SKM za 27,5 dodatnih ur.

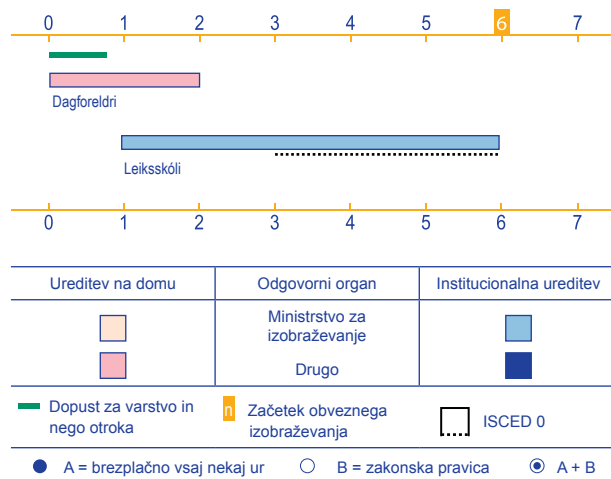
Povprečno mesečno plačilo za polni čas v *early years/family centre ali nursery school* je 808 SKM (skupaj s prehrano). Za otroke, starejše od treh let, ki uveljavljajo pravico do brezplačne predšolske vzgoje in varstva, znaša plačilo 518 SKM za 27,5 dodatnih ur.

1 SKM = 0,870992 GBP

Islandija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Na Islandiji so tako 'mlajši' kot 'starejši' otroci vključeni v *leiksskóli*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Dagforeldri	6,6	35,6	1,0			
Leiksskóli	1,0	29,0	97,0	99,0	98,0	97,0
Skupaj	7,6	64,6	98,0	99,0	98,0	97,0

Vir: Hagstofa Islands, 2011.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	95,5	96,8	95,8	0,1	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	0,4	98,1	98,8

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci, stari od enega do šest let, lahko obiskujejo vrtce (*Leiksskóli*), ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje. Obstaja tudi sistem reguliranega in javno subvencioniranega varstva na domu (*Dagforeldri*), ki je namenjeno najmlajšim otrokom (od rojstva do drugega leta) in je v pristojnosti ministrstva za socialno skrbstvo. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila za predšolsko vzgojo in varstvo niso regulirana na centralni ravni in se razlikujejo od občine do občine. Na primer, plačilo za osem ur na dan v *Leiksskóli* v največji občini (Reykjavík) znaša okoli 140 SKM. Običajno mesečno plačilo za *Dagforeldri* je okoli 484 SKM (skupaj s prehrano).

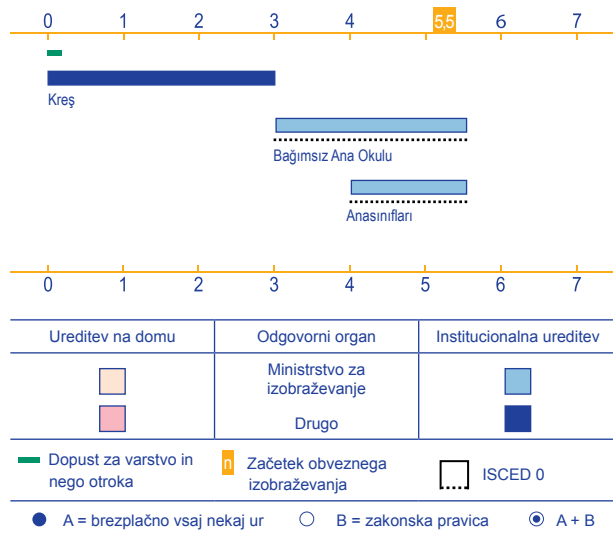
1 SKM = 185,843 ISK

Trenutno ni reform

Turčija

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Turčiji so 'mlajši' otroci tisti otroci, ki so vključeni v *Kreş*. 'Starejši' otroci so otroci, ki so vključeni v *Bağımsız Ana Okulu* in *Anasınıfları*.

Organiziranost

Otroci do tretjega leta se lahko vključijo v centre za dnevno varstvo *Kreş*, ki so v pristojnosti ministrstva za družino in socialne politike. Otroci, stari od tri do pet let in pol, obiskujejo *Bağımsız Ana Okulu*. Poleg tega se otroci, stari od štiri do pet let in pol, lahko vključijo v oddelke priprave na šolo (*Anasınıfları*) v osnovnih šolah. Oba, *Bağımsız Ana Okulu* in *Anasınıfları*, sta v pristojnosti ministrstva za izobraževanje, generalnega direktorata za osnovnošolsko izobraževanje. Primarno izobraževanje se začne pri petih letih in pol.

Plačila staršev

Za ves sektor vzgoje in varstva predšolskih otrok veljajo isti predpisi; minimalno mesečno plačilo je 11 SKM, maksimalno pa je omejeno na 218 SKM (skupaj s prehrano).

1 SKM = 1,37571 TL

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	4,2	19,2	67,3	(-)	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	0,1	96,5	100

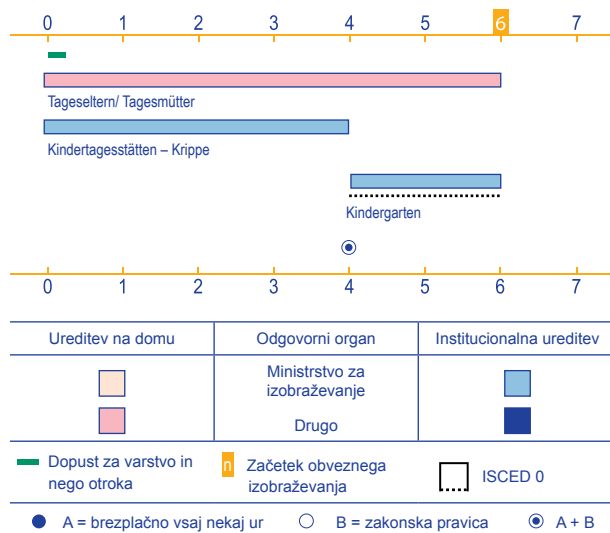
Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Trenutno ni reform

Lihtenštajn

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

V Lihtenštajnu so 'mlajši' otroci tisti, ki so v *Kindertagesstätte – Krippe*. 'Starejši' otroci so v *Kindergarten*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	0,3	51,2	98,2	42,3	0,3
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	56,6	96

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Otroci do četrtega leta se lahko vključijo v predšolsko vzgojo in varstvo v institucionalnih ureditvah, t. i. *Kindertagesstätte/Kinderkrippe*. Obiskujejo lahko tudi regulirano varstvo na domu, ki ga izvajajo dnevni varstveni starši/matere (*Tageseltern/Tagesmütter*). Od četrtega leta dalje imajo otroci zakonsko pravico do mesta v *Kindergarten*, ki je praviloma brezplačen. Za vse oblike institucionalnih ureditev je odgovorno ministrstvo za izobraževanje. *Kindergartens* so ločene ureditve, vendar vedno pogosteje tudi vključene v osnovne šole. Poleg osnovnih oblik, zajetih v diagram, starši lahko otroke vključijo tudi v centre za dnevno varstvo (*Tagessstrukturen*), 'krajše varstvo' (*Hütendienste*) in igralne skupine (*Spielgruppen*). Te storitve trajajo praviloma od dve do tri ure na dan in so primarno namenjene starejšim otrokom, ki obiskujejo osemindvajset brezplačnih ur na teden v *Kindergartens*. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Plačila staršev

Plačila za vzgojo in varstvo predšolskih otrok so regulirana; v *Kinderkrippe* znaša minimalno mesečno plačilo 142 SKM, medtem ko je maksimalno plačilo omejeno na 786 SKM (skupaj s prehrano). Javni *Kindergartens*, kamor se vpiše 97 odstotkov otrok, so brezplačni, starši prispevajo k strošku za prehrano.

Urna postavka za varuhe *Tageseltern/Tagesmütter* je omejena na 4 SKM, kar na mesec zneso 664 SKM. Za otroke od drugega leta starši plačujejo prehrano (4 SKM). Poleg tega starši plačajo enkratni znesek 66 SKM ter letno članarino v višini 27 SKM agenciji *Eltern-Kind-Forum*.

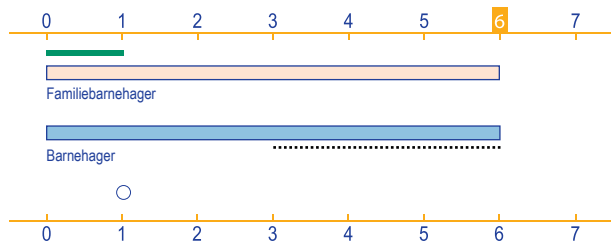
1 SKM = 1,8312 CHF

Trenutno ni reform

Norveška

Referenčno leto 2012/2013

Diagram

Ureditev na domu	Odgovorni organ	Institucionalna ureditev
	Ministrstvo za izobraževanje	
	Drugo	

Dopust za varstvo in nego otroka
 Začetek obveznega izobraževanja
 ISCED 0

A = brezplačno vsaj nekaj ur
  B = zakonska pravica
  A + B

Na Norveškem so tako 'mlajši' kot 'starejši' otroci vključeni v *barnehager*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2012/2013	Mlajši od 1 leta	1-letniki	2-letniki	3-letniki	4-letniki	5-letniki
Barnehager	3,5	65,6	87,4	94,1	96,2	96,9
Familiebarnehager	0,3	4,0	3,1	1,2	0,9	0,7

Vir: BASIL, 2012/2013.

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	95,1	97,1	97,4	0,8	(-)
ISCED 1	(-)	(-)	(-)	99,9	99,5

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Organiziranost

Večina otrok obiskuje enovite vrtce (*barnehager*), ki so v pristojnosti ministrstva za izobraževanje in usposabljanje. Poleg tega obstajajo tudi družinski vrtci (*familiebarnehager*), ki zagotavljajo predšolsko vzgojo in varstvo na domu. Z zakonom o vrtcih sta urejena tako institucionalna kot predšolska vzgoja in varstvo na domu. Poleg ureditev, zajetih v diagram, obstajajo tudi odprti vrtci (*åpne barnehager*), za katere v določeni meri velja zgoraj omenjeni zakon in so namenjeni otrokom, ki zaradi katerega koli vzroka niso vključeni v običajne vrtce. Otroci imajo od prvega leta dalje zakonsko pravico do javno subvencionirane predšolske vzgoje in varstva. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

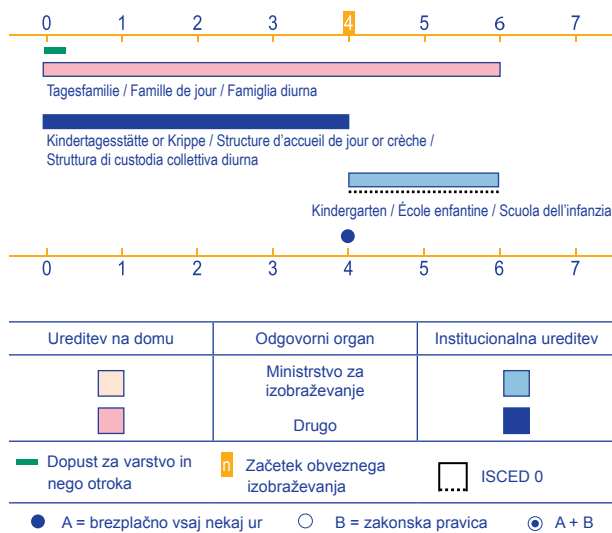
Plačila staršev

Za ves sektor predšolske vzgoje in varstva veljajo isti predpisi. Maksimalno mesečno plačilo je omejeno na 200 SKM (o plačilu prehrane odločajo na lokalni ravni). To je enako plačilu, ki ga plačuje največ staršev.

1 SKM = 11,6324 NOK

Trenutno ni reform

Diagram

V Švici so 'mlajši' otroci tisti otroci, ki so v *Kindertagesstätte* ali *Krippe/Structure d'accueil de jour* ali *crèche/Struttura di custodia collettiva diurna*. 'Starejši' otroci so v *Kindergarten/École enfantine/Scuola dell'infanzia*.

Deleži vključenih otrok

(%) referenčno leto 2011	3-letniki	4-letniki	5-letniki	6-letniki	7-letniki
ISCED 0	3,4	40,3	93,9	54,8	0,9
ISCED 1	(-)	0,3	1,2	44,1	98,3

Vir: Eurostat, UOE (podatki, pridobljeni novembra 2013).

Trenutne reforme

V petnajstih od šestindvajsetih kantonov so podpisali dogovor med kantoni o uskladitvi obveznega izobraževanja *HarmoS Agreement* z namenom, da uskladijo merila uspešnosti v izobraževanju. Za predšolsko vzgojo in varstvo to pomeni, da bosta postala z letom 2015/2016 obvezna za vse štiriletnike; plačljive dodatne ure po končanem pouku pa se bodo zagotavljale glede na lokalne potrebe.

Organiziranost

Zaradi zvezne strukture je sistem predšolske vzgoje in varstva v Švici zelo decentraliziran in različen v šestindvajsetih kantonih. Celotni sistem pa ima tudi nekaj skupnih lastnosti.

V institucionalno predšolsko vzgojo in varstvo (v *Kindertagesstätten* ali *Krippen/Structures d'accueil collectif de jour* ali *crèches/Strutture di custodia collettiva diurna*) se vpisujejo otroci, stari tri mesece in pol do štiri leta (do začetka obveznega izobraževanja). V nekaterih kantonih pa tudi otroci do petega ali šestega leta, in sicer za trajanje dodatnih ur. Otroci od treh mesecev in pol do začetka obveznega izobraževanja se lahko vključijo tudi v vzgojo in varstvo predšolskih otrok na domu (*Tagesfamilie/Famille de jour/Famiglia diurna*), kamor se lahko vključijo tudi starejši otroci. Večina ureditev za mlajše otroke je v pristojnosti kantonskih ministrstev za socialne zadeve, medtem ko so za tovrstne ureditve v nekaj kantonih pristojna kantonska ministrstva za izobraževanje.

Od začetka obveznega izobraževanja, ki se v večini kantonov začne pri štirih letih (v nekaj pri petih ali celo šestih letih), morajo otroci obiskovati institucije predprimarnega izobraževanja (*Kinder-gärten/Ecoles enfantines/Scuole dell'infanzia*), ki so v pristojnosti kantonskih ministrstev za izobraževanje. Primarno izobraževanje se začne pri šestih letih.

Obvezno izobraževanje v večini kantonov dopolnjuje plačljivo varstvo po končanem pouku (*Schulergänzende Betreuung/Accueil parascolaire/Strutture di custodia parascolastiche*), kjer prejmejo tudi obrok.

Plačila staršev

V desetih kantonih regulirajo plačila za vzgojo in varstvo predšolskih otrok v javno subvencioniranih ureditvah in v treh kantonih v zasebnih (samofinanciranih) ureditvah. Plačila lahko znašajo od 109 SKM (v kantonih z najnižjo minimalno vrednostjo) do 1.365 SKM (v kantonih z največjimi zneski plačil). V devetih kantonih regulirajo plačila za institucionalno vzgojo in varstvo predšolskih otrok v javnih ureditvah, v enajstih kantonih v javno subvencioniranih zasebnih ureditvah in v treh kantonih v zasebnih (samofinanciranih) ureditvah. Plačila lahko znašajo od 109 SKM (v kantonih z najnižjo minimalno vrednostjo) do 1.398 SKM (v kantonih z največjimi zneski plačil).

Obvezna vzgoja in varstvo predšolskih otrok v *Kindergarten/École enfantine/Scuola dell'infanzia* sta brezplačna povprečno dvajset ur na teden.

ZAHVALE

IZVAJALSKA AGENCIJA ZA IZOBRAŽEVANJE, AVDIOVIZUALNO PODROČJE IN KULTURO

ANALIZE POLITIK ZA IZOBRAŽEVANJE IN MLADINO

Avenue du Bourget 1 (BOU2)

B-1049 Brussels

(<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>)

Glavna urednica

Arlette Delhaxhe

Koordinacija

Akvile Motiejunaite in Daniela Kocanova (začasna zamenjava)

Avtorice

Olga Borodankova, Olga Ducout, Sylwia Czort, Daniela Kocanova in Akvile Motiejunaite; prispevki:
Marie-Pascale Balcon, Ania Bourgeois in Aniko Vargova

Zunanji strokovnjak

Christian Monseur (sekundarne analize podatkovnih zbirk PISA in PIRLS)

Urejanje in grafika

Patrice Brel

Koordinatorica izdaje

Gisèle De Lel

EUROSTAT

Enote: 'Prebivalstvo' (F2), 'Trg dela' (F3), 'Kakovost življenja' (F4) in
'Statistični podatki o izobraževanju, zdravju in socialni zaščiti' (F5)

NACIONALNE ENOTE EURYDICE

AVSTRIJA

Eurydice-Informationstelle
Bundesministerium für Bildung und Frauen
Abt. IA/1b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Prispevek enote: Marisa Krenn-Wache (strokovnjakinja)

BELGIJA

Unité Eurydice de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Direction des relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/012
1080 Bruxelles
Prispevek enote: skupna odgovornost; strokovnjaki: Nicole Roland (Office de la Naissance et de l'Enfance), Anne-Marie Dieu (Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse), Philippe Pirlot (inšpektor)

Eurydice Vlaanderen
Departement Onderwijs en Vorming/
Afdeling Strategische Beleidsondersteuning
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
Prispevek enote: Veronique Adriaens and Arif Akgonul (predšolska vzgoja), Christele Van Nieuwenhuyzen (varstvo), Marie-Anne Persoons (koordinacija)

Eurydice-Informationstelle der Deutschsprachigen Gemeinschaft
Autonome Hochschule in der DG
Monschauer Strasse 57
4700 Eupen
Prispevek enote: Stéphanie Nix

BOLGARIJA

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
Education Research and Planning Unit
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Prispevek enote: skupna odgovornost

HRVAŠKA

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
Prispevek enote: Duje Bonacci

CIPER

Enota Eurydice
Ministry of Education and Culture
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia
Prispevek enote: Christiana Haperi; strokovnjakinji: Andrie Gavrielidou (Department of Pre-Primary Education, Ministry of Education and Culture) in Irene Papatheodoulou (Ministry of Labour and Social Insurance)

ČEŠKA REPUBLIKA

Eurydice Unit
Centre for International Cooperation in Education
Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4
110 00 Praha 1
Prispevek enote: Petra Prchlíková, Helena Pavlíková, Jaroslava Lojdová; zunanji strokovnjakinji: Irena Borkovcová (Czech School Inspectorate), Jiřina Kocourková (Charles University Prague)

DANSKA

Eurydice Unit
Danish Agency for Universities and Internationalisation
Bredgade 43
1260 København K
Prispevek enote: Danish Ministry of Education

ESTONIJA

Eurydice Unit
Analysis Department
Ministry of Education and Research
Munga 18
50088 Tartu
Prispevek enote: Kersti Kaldma (koordinacija); strokovnjakinja: Tiina Peterson (glavna strokovnjakinja, Ministry of Education and Research)

FINSKA

Eurydice Unit
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Prispevek enote: Petra Packalen (koordinacija) v sodelovanju s strokovnjaki za predšolsko vzgojo in varstvo, Ministry of Education and Culture

MAKEDONIJA

National Agency for European Educational Programmes and Mobility
Porta Bunjakovec 2A-1
1000 Skopje

FRANCIJA

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance
Mission aux relations européennes et internationales
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Prispevek enote: Annick Kieffer (strokovnjakinja)

NEMČIJA

Eurydice-Informationstelle des Bundes
EU Bureau of the German Ministry for Education and Research
Rosa-Luxemburg-Str.2
10178 Berlin
Prispevek enote: Hannah Gebel; strokovnjakinje: Nicole Klinkhammer, Birgit Riedel, Antonia Scholz, Carolyn Seybel (International Centre Early Childhood Education and Care (ICEC), German Youth Institute)

Eurydice-Informationstelle der Länder im Sekretariat der Kultusministerkonferenz
Graurheindorfer Straße 157
53117 Bonn
Prispevek enote: Thomas Eckhardt in Brigitte Lohmar

GRČIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Religious Affairs
Directorate for European Union Affairs
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2172)
15180 Maroussi (Attiki)
Prispevek enote: Athina Plessa – Papadaki (direktorica), Anna Krompa (vodja enote)

MADŽARSKA

Eurydice National Unit
 Hungarian Institute for Educational Research and Development
 Szalay u. 10-14
 1055 Budapest
 Prispevek enote: Mária Szabóné Pákozdi (strokovnjakinja)

ISLANDIJA

Eurydice Unit
 Education Testing Institute
 Borgartúni 7a
 105 Reykjavík
 Prispevek enote: Óskar Haukur Nielsson

IRSKA

Eurydice Unit
 Department of Education and Skills
 International Section
 Marlborough Street
 Dublin 1
 Prispevek enote: Catherine Hynes (vodja, Early Years Education Policy Unit, Department of Education and Skills)

ITALIJA

Unità italiana di Eurydice
 Istituto Nazionale di Documentazione, Innovazione e Ricerca Educativa (INDIRE)
 Agenzia Erasmus+
 Via C. Lombroso 6/15
 50134 Firenze
 Prispevek enote: Erika Bartolini

LATVIJA

Eurydice Unit
 State Education Development Agency
 Valņu street 3
 1050 Riga
 Prispevek enote: skupna odgovornost; zunanja strokovnjakinja: Tija Zīriņa (Riga Teacher Training and Educational Management Academy)

LIHTENŠTAJN

Informationsstelle Eurydice
 Schulamt des Fürstentums Liechtenstein
 Austrasse 79
 Postfach 684
 9490 Vaduz
 Prispevek enote: National Eurydice Information Centre/National Unit

LITVA

Eurydice Unit
 National Agency for School Evaluation
 Didlaukio 82
 08303 Vilnius
 Prispevek enote: skupna odgovornost; zunanji strokovnjakinji: Laimutė Jankauskienė (Ministry of Education and Science), Regina Sabaliauskienė (Centre for Innovative Education)

LUKSEMBURG

Unité d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation professionnelle (MENFP)
 29, rue Aldringen
 2926 Luxembourg
 Prispevek enote: Claude Sevenig in Manuel Achten

MALTA

Eurydice unit
 Research and Development Department
 Ministry for Education and Employment
 Great Siege Rd.
 Floriana VLT 2000
 Prispevek enote: Angelique Dibben

ČRNA GORA

Eurydice Unit
 Rimski trg bb
 81000 Podgorica

NIZOZEMSKA

Eurydice Nederland
 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 Directie Internationaal Beleid
 Etage 4 – Kamer 08.022
 Rijnstraat 50
 2500 BJ Den Haag

NORVEŠKA

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Research
 AIK-avd., Kunnskapsdepartementet
 Kirkegata 18
 P.O. Box 8119 Dep.
 0032 Oslo
 Prispevek enote: skupna odgovornost

POLJSKA

Eurydice Unit
 Foundation for the Development of the Education System
 Mokotowska 43
 00-551 Warsaw
 Prispevek enote: Magdalena Górowska-Fells; nacionalna strokovnjakinja: Ewa Brańska

PORTUGALSKA

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
 Ministério da Educação e Ciência
 Direcção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência (DGEEC)
 Av. 24 de Julho, 134
 1399-054 Lisboa
 Prispevek enote: Isabel Almeida, Carina Pinto; zunanji sodelavci enote: Carina Metelo, João Gonçalves, Nuno Rodrigues, Joaquim Santos, João Matos, Fernando Egídio Reis, Pedro Cunha, Eulália Alexandre

ROMUNIJA

Eurydice Unit
 National Agency for Community Programmes in the Field of Education and Vocational Training
 Universitatea Politehnică București
 Biblioteca Centrală
 Splaiul Independenței, nr. 313
 Sector 6
 060042 București
 Prispevek enote: Veronica – Gabriela Chirea v sodelovanju s strokovnjakinjama:

- Viorica Preda (Ministry of National Education)
- Mihaela Grecu (Ministry of Labour, Family, Social Protection and Elderly)

SRBIJA

Ministarstvo prosvete i nauke
 Nemanjina 22-26
 11000 Belgrade

SLOVAŠKA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Svoradova 1
811 03 Bratislava
Prispevek enote: Marta Ivanova, Martina Račková v sodelovanju z zunanjo strokovnjakinjo Viero Hajduková

SLOVENIJA

Enota Eurydice
Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Urad za razvoj izobraževanja
Masarykova 16
1000 Ljubljana
Prispevek enote: Barbara Kresal Sterniša; strokovnjakinji: Maša Vidmar (Pedagoški inštitut) in Nada Požar Matijašič (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport)

ŠPANJA

Eurydice España-REDIE
Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa (CNIIE)
Ministerio de Educación, Cultura y Deporte
c/General Oraa 55
28006 Madrid
Prispevek enote: María Rodríguez Moneo, Montserrat Grañeras Pastrana, Natalia Gil Novoa, Flora Gil, Traver, Patricia Diaz-Caneja Sela (strokovnjakinja)

ŠVEDSKA

Eurydice Unit
Universitets- och högskolerådet/Swedish Council for Higher Education
Universitets- och högskolerådet
Box 45093
104 30 Stockholm
Prispevek enote: skupna odgovornost

ŠVICA

Foundation for Confederal Collaboration
Dornacherstrasse 28A
Postfach 246
4501 Solothurn
Prispevek enote: Veronika Neruda (strokovnjakinja, Swiss conference of cantonal directors of social affairs) in Alexander Gerlings (strokovnjak, Swiss conference of cantonal ministers of education)

TURČIJA

Eurydice Unit
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Prispevek enote: Osman Yıldırım Uğur, Dilek Güleçyüz; strokovnjak: izredni profesor Ferudun Sezgin

ZDRUŽENO KRALJESTVO

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
Centre for Information and Reviews
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough, Berkshire, SL1 2DQ
Prispevek enote: Claire Sargent in Maureen Heron

Eurydice Unit Scotland
c/o Intelligence Unit
Education Analytical Services
Scottish Government
Area 2D South, Mail point 28
Victoria Quay
Edinburgh EH6 6QQ
Prispevek enote: skupna odgovornost

Pomembni podatki o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v Evropi – 2014

V tem poročilu, ki so ga pripravili v omrežju Eurydice skupaj s sodelavci Eurostata, je 61 kazalnikov in primerjalna analiza vzgoje in varstva predšolskih otrok 32 evropskih držav (37 izobraževalnih sistemov). V študiji so osvetljeni izzivi, s katerimi se soočajo v evropskih državah, ko gre za zagotavljanje kakovostnih vzgoje in varstva 32 milijonom predšolskih otrok v Evropi. V poročilu so obravnavana specifična vprašanja, pomembna za politične odločevalce, kot so dostop do predšolske vzgoje in varstva, upravljanje, zagotavljanje kakovosti, cenovna dostopnost, izobrazba in usposabljanje strokovnih delavcev, vodstvo, vključevanje staršev in ukrepi za pomoč prikrajšanim otrokom. Informacije o politiki vzgoje in varstva predšolskih otrok in osrednjih ukrepih so posredovale nacionalne enote Eurydice, medtem ko so statistične kazalnike pripravili in izdelali v Eurostatu. Referenčno leto vseh političnih informacij in podatkov je 2012/13.

Naloga omrežja Eurydice je spoznati in pojasniti, kako so organizirani in kako delujejo različni evropski izobraževalni sistemi. Omrežje pripravlja opise nacionalnih izobraževalnih sistemov, primerjalne študije o specifičnih temah, kazalnike in statistične podatke. Uporabniki lahko brezplačno dostopajo do vseh publikacij Eurydice prek spletne strani ali jih prejmejo brezplačno v tiskani obliki po naročilu. Cilj dejavnosti omrežja Eurydice je spodbujati razumevanje, sodelovanje, zaupanje in mobilnost tako na evropski kot na mednarodni ravni. Omrežje, ki ga sestavljajo nacionalne enote v posameznih evropskih državah, koordinira Izvajalska agencija za izobraževanje, avdiovizualno področje in kulturo. Za več informacij o omrežju Eurydice obiščite <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.

